12
4

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
33 B
19A

12-33B-19 I

GALENI
ARS MEDICINALIS,
COMMENTARIIS
FRANCISCI VALLESII
COVARRVBIANI
Doctoris Medici,

Et in Complutenſi Academia primarij medicæ facultatis profeſſoris illuſtrata.

Nuper recognita, & quàm diligentiſſimè excuſſa.

VENETIIS. M. D. XCI.

Apud Ioan. Baptiſtam Ciottum Senenſem.
Sub Signo Mineruae.

12.33 D.19

LAVRENTIO MASSAE
VIRO CLARISSIMO
VENETÆQ. REIP. A SECRETIS,

Ioannes Baptiſta Ciottus. S. P. D.

FRANCISCI Valleſii eruditiſſimi viri in Galeni Artem Commentaria cura noſtra emendata, in manus eruditorum, ſub tuo nomine exeunt. Quæ quanto reliquis, quæ hactenus impreſſa circunferuntur; caſtigatiora ſint; cuicunque conferre libuerit, cognitu facillimum erit. Ego quidem multum elaboraui, multaq; exemplaria tota Hiſpania, totaque Germania, quibus in Prouinciis certa incorruptioraque volumina, cuiuſcunque generis reperiuntur, conquiſiui. Omnia contuli, diligenterque excuſſi, neque meo iudicio cōtentus, cum

multa vndiq́ue collegiſſem, demum eruditos quamplurimos in Arte medicinæ Venetiis conuocaui, eorumq́; ingeniis omnia iudicāda ſubieci. Ex quo effectum eſt, vt pauca admodū reſtent, quæ in ſuum nitorem reſtituta nō ſint. Hos autē meos labores, multis de cauſis tibi potiſſimum dicandos duxi. Primū quidem, ꝙ omnes qui in litteris Phyſicis exantlati ſunt, labores, & lucubrationes quodam debito iure, tibi deberi videntur; Ex ea enim Maſſonum vetuſtiſſima, nobiliſſimaq́; Romanorum Familia originem trahis, quæ ſemper non ſolū Medicinæ profeſſores in omniumq́; litterarum genere ſtudioſos mirificè coluit & obſeruauit, ſed omnes diſciplinas liberales, vetere maiorum exēplo, magnis præmiis, propriis aſsiduisq́ue vigiliis ad antiquam dignitatem reuocauit. Nā(vt vetuſtiores prętercam,

præcipuè Antonium Cariſinum patrem tuum, qui ſe magnificentiſſime geſſit, & pro patriæ libertate ſepius contra Turcas glorioſe dimicauit, Napuliaque Turcarum graui obſidione periclitante, ſub Landi Ducis principatu, pluries Naui ſua, non ſine graui diſpendio, & maximo vitę periculo ſubſidium illi tanta animi virtute tulit, vt vnum Antonium ſibi bellum feciſſe Turcarum princeps fateretur, diceret, glorioſeque predicaret, Idemq; mox ſuo ad Sereniſſimum Venetorum Senatum pacis cauſa legato iuſsit, vt priuſquam Senatum conueniret, aut quidquam ageret cum eo, Antonii illius progeniem diligẽtiſſime perquireret, nec quidquã ageret, niſi ei quodcunq; eſſet, cumulatiſsime ſatisfactum videret, vt cum quo bellum habuerat, cum eo etiam pacem nominatim iniret. In eo enim bello Anto-

 nius

nius ipſe fortiter pugnando defecerat) Maſſonum nobilitatem multum adauxerunt, Apollonius, & Nicolaus, iſte patruus, ille Auus tuus, ex Maſſonibus orti, præclariſsima Medicinæ lumina, ita enim id enixè egerunt, vt eorũ opera, ſtudio, & diligẽtia ex fęda illa antiquorũ ſeculorum Barbarie in eum, in quo ſunt gradum tam phyſicæ, quã aliæ diſciplinæ prouectę eſſe videantur; Qua in re tu quoque ita animatus cognoſceris, vt nõ ſolum Auum, & Patruum adiuturus ſis, ſed & per te, ipſe totum hoc munus geſturus, & tanto maiores tuos ſuperaturus ſis, quanto illi cæteris excelluerunt. Ad hęc accedit, quòd tibi Laurenti omnium litterarum genere, præcipueque Medicinæ eruditiſsimo viro, Franciſci Valleſii pręclariſsimi huius ęſtatis Phyſici Commentaria in Artem Galeni, ſtudiisq; tuis maximè conueni-

re

re videbatur: Tanta eſt.n. apud omnes litterarum ſtudioſos tuę doctrinæ claritas,& fama; vt rebus etiam obſcuris lucem adferre poſsit; Quamq́; celebre ſit Laurentii Maſſæ nomen apud omnes, tum Italiæ, tum exterarum nationum, maximeq́; in Romana, Veneta,& Patauina Academiis, nemo ignorat, niſi rerum omnium quæ gerũtur planè rudis & ignarus. Ex quo efficitur, vt amplisſimo Venetorum Senatui, cui à Secretis es, chariſsimus acceptiſsimusq́; ſis. Tot certè ac tanti momenti negocia quibus totius Reip administratio nititur, nunquam ſapientiſsimus Senatus tibi demandaſſet, niſi ſingularem tuam prudentiam, fidem,& probitatem perſpectam haberet; In quibus gerendis tanta vigilantia, tantaq́; animi moderatione ſemper vteris, tantã deniq; vitæ integritatem præſtas, vt non ſolum prudẽ-

tiſsimus Senatus, ſed oēs Reip. ordines, ſummo ſtudio te amplectātur, & venerentur. Quę tot, ac tanta ornamenta aliaq; plurima, quę dedita opera omitto, cum iudicarē hiſce meis vigiliis & ſumptibus cōmendationem adferre poſſe, non ſum veritus te tātum virum patronum aſciſcere, Nam licet virtute clariſsimus, dignitate ornatiſsimus ſis, ego contra obſcurus, opus vero noſtrū per quā tenue; hæc tamen, quæ nunc edo tibi dicare volui, obſeruantiæ meæ ſignum, vt quādo tuæ humanitati reſpondere hoc tempore alio modo non conceditur, eius immemor interim tibi non videar. Quod ſi hilari fronte, vt ſoles acceperis; animum mihi addes ad maiora conandū, & ad meum de te iudicium pręſtantiori forſan aliquo munere poſteris oſtendendum. Vale.

Datum Venetiis Idib. Iunii, anno 1591.

1 A - 33. T. 18

GALENI ARS MEDICINALIS CVM COMMENTARIIS Franciſci Valleſij.

TRES ſunt omnes doctrinæ, quæ ordinem habent, prima quidem, quæ ex finis cognitione fit ſecundum reſolutionem facta, ſecunda autem quæ ex compoſitione eorum quæ ex reſolutione inueniuntur: tertia vero quæ ex finitionis diſſolutione, cui nunc inſiſtimus. Contingit autem vocare huiuſmodi doctrinam non ſolum διάλυσιν finitionis, ſed etiam διάπτυξιν, vt quidam nominabant, aut ἀνάλυσιν, aut diuiſionem, aut vt quidam alii explanationem, aut expoſitionem, vt alii. Parauerunt ergo quidam herophileorum huiuſmodi facere doctrinam, vt & heraclides erythreus: parauerunt autem & eam quæ ſecundum compoſitionem, & ipſi herophilei, & quidam Eraſiſtrateorum, & Athenienſis Attaleus. Nullus verò eorum, qui me anteceſſerunt, ſcripſit eam, quæ a cognitione finis incipit doctrinam, ex qua artes omnes conſtant ſecundum methodum. Verum hanc alibi percurrimus. Hic diffinitiuam faciemus doctrinam, quantum enim vincitur, ab ea quæ ſecundum reſolutionem dignitate, & methodo, tantum inueniemus abundantem ad totius comprehenſionem, & memoriam partium. Nam facilia ſunt ſatis ad recordatio-

tionem omnia ex finitionis diſſolutione, quia continet in ſe ipſa capita totius artis optima definitio, quam quidam vocant eſſentialem, ſeparatam à vocatis notionalibus. Nam hæ ex accidentibus rebus quæ definiuntur, illæ verò ex ſubſtantia ipſa conſtituuntur. Elaboratio autem per partes totius contemplationis medicæ, in multis aliis operibus ſcripta à nobis eſt, quibus licet vti ad tres doctrinas. Verum nunc definitiuam incipimus, tantum adhuc addentes, quod quidem ſola capita, & velut concluſiones eorum, quæ latius demonſtrata ſunt, dicentur modo.

BArbari enarratores, fere omnes, putant tres doctrinas vocari à Galeno genera argumentorum, quibus ſcientia in diſcentium animis generari poteſt. Monſtrationes ſcilicet, quia eſt, & propter quid eſt argumentum à definitione: deinde altercantur, quæ illarum ſit hæc, quæ illa, alijs affirmantibus primam eſſe propter quid, ſecundam quia, aliis contra. Nobis certum eſt eorum controuerſiam non ingredi, quia luce clarius eſt ſimul omnes hallucinari: cum Galenus hic de nulla re agat minus, quam de inſtrumentis dialecticis ad demonſtrandum: agit ſiquidem de modis conſtituendi artes, aut ſcientias. Quam longe abſit ratio conſtitutionis à modo demonſtrationis, nemo non intelligit, nimirum conſtitutio artis eſt, ordo quem is, qui artem ſcribit, aut vtcunque docet, obſeruat, ni tumultuarie,

& citra ordinem doceat, ſed methodo vt oportet. Atqui in quauis doctrina, quocunque ordine conſtituta ſit, contingit omnibus fere argumentorum generibus vti, his hic, alibi illis. Quare ſi de argumentis intelligeret, haud quaquam diceret Galenus, reſolutiuam alibi pertractabimus, definitiuam nunc faciemus doctrinam. Nam neque in hoc opere argumentatur ſemper a definitione, neque in aliquo alio ſemper eſt vſus demonſtratione quia, aut propter quid. Quod ergo Gal. dicit, huiuſmodi eſt tres modi ſunt, quibus conſtitutæ ſunt artes, quæ ordinem habent. Hoc dicit, aut ſeparans methodos, à ratione aphoriſtica, quæ nulli ordini addicta eſt, aut reſpiciens doctrinas quaſdam inartificioſas, quibus quidam ſcriptorum vtuntur, congerentes magis præcepta in cumulum, quam methodo conſtituentes doctrinas. Tres ſunt ordines modi, quibus benè conſtitutæ doctrinæ vti poſſunt. Nam aut incipiunt à fine artis, aut ab obiecto quod vocant, eo inquam quod in ea arte propoſitum eſt vt finis, & procedunt reſolutione illius facta in partes, cauſas, vel in media, vſque ad primas cauſas, aut partes, aut prima media (hoc dico, quoniam ſi eſt ſcientia ea, quæ conſtituitur, incipitur à confuſa quadam cauſa rei obiectæ, & procedit per reſolutionem in partes, aut in cauſas. Si eſt ars aliqua, incipitur ab

actio-

actione, aut opere, in quod tendit ea ars, & reſolutio fit in media, quibus ea actio, aut id opus comparari poteſt) aut per hanc reſolutionem inuentione facta, conſtitutio contra procedit, à partibus ad totum, aut à cauſis ad rem ipſam, aut a medijs ad finem: aut propoſita definitione artis, aut rei de qua diſputatur, fit reſolutio definitionis in ſuas partes, & ſingulæ explicantur, velut in hoc opere factum videbis. Itaque duo horum ordinum procedunt reſolutione, alter finis in cauſas, aut rei ipſius in partes: alter definitionis in partes. At qui quoniam multi hærent in nominibus, cum eadem res multifariam ab authoribus vocatur, ſolet Galenus quouis loco homonyma omnia coniungere, atque homonymiæ nos admonere, veluti modo dicit nihil intereſſe, ſi reſolutionem, ſiue diſſolutionem, ſiue diuiſionem, ſiue explicationem, ſiue explanationem definitionis, quis vocet. Nam hæc omnia eadem res eſt, quanquam fortaſſe ſcriptorum aliqui hoc, alij illo, alio alij vtebantur. Addit quoſdam ſequacium Herophili, vt Heraclidem Erythreum, feciſſe definitiuam doctrinam, & quoſdam etiam ipſorum, & quoſdam Eraſiſtrateorum, vt Athenienſem atheleum, feciſſe compoſitiuam: tamen neminem ante illum feciſſe reſolutiuam. Nullus vero (inquit) eorum, qui anteceſſerunt, ſcripſit eam, quæ a cognitione finis incipit

doctrinam, ex qua partes omnes conſtant ſecundum methodum. Quod quidem non eo dicit, quod omnes artes conſtitutæ ſint ordine reſolutiuo, cum ante illum medicinam a nullo eo ordine conſtitutam fuiſſe dixiſſet; ſed quòd inuentio artium, quæ neceſſario dat initium conſtitutioni, a cognitione finis ſemper procedat, quanquam conſtitutio earum plerumque contrario ordine fiat: quo reſpiciens Gale. tertio de criſibus dixit. Inuentiones artium contra fiunt ac conſtitutiones, itaque illud ex quo hoc loco refert cognitionem finis: Sed hanc doctrinam reſolutiuam alibi, (inquit) percurrimus, libello ſcilicet de conſtitutione artis medicæ. Confert deinde duos hos doctrinæ modos, dicens reſolutiuum præſtare dignitate, & methodo: definitiuum ad memoriam & comprehenſionem. Quoniam reſolutiua eſt naturalis via inueniendi, & tribuit dignitatem methodi. Sed in definitiua omnia rediguntur ad vnicam definitionem, & eius expoſitio tota doctrina eſt, ideo maximè eſt idonea ad recordationem. Ego de tribus doctrinis, aut methodis ita ſtatuo: reſolutiuam ad inueniendum, compoſitiuam ad docendum, & definitiuam ad memoriam, eſſe optimam. Quoniam definitio continet in ſe ipſa totius artis capita. Definitio (inquit) non quæcunque ſed eſſentialis, notionalis enim per acciden-

tia

tia fertur. Hic conſidera Gale. non illas tantum definitiones, aut diuiſiones vocare eſſentiales, quæ partibus eſſentiæ conſtant, ſed eas quæ feruntur, non per ea quæ ex accidenti rebus inſint, ſed quæ per ſe, & vt talibus. Velut profectò vocat eſſentiales febrium differentias, quæ a magnitudine, & modo, & ſubiecto caloris accipiuntur. Concludens ergo proœmium dicit, omnes artis partes in multis operibus ſcripſiſſe ſe, licereque iis vti, ad tres doctrinas. Nimirum omnia opera ſuo ordine diſpoſita, ordinem habent compoſitiuum, ſi contra collocentur habent reſolutiuum, hoc opere pollicetur definitiuum. Illud vnum monet, ſe hoc opere ſumma rerum capita, & concluſiones enucleatas, quas alibi monſtrauerit, ſcripturum ſine monſtrationibus. Non quidem (vt nonnulli interpretantur) quòd ordo definitiuus non admittat monſtrationes, (quid enim prohibet eas huic etiam methodo inſerere?) Sed quod non aliter poſſent omnia breuiſſimo libello contineri, eſtque id inſtitutum hoc loco.

Medicina eſt ſcientia ſalubrium, & inſalubrium, & neutrorum. Nihil autem differt, neque ſi morbidorum quis dixerit. Scientia quidem nomen communius, & non proprie audire oportet. Salubre autem, & inſalubre, & neutrum, tribus modis quodque dicitur; aliud quidem vt corpus, aliud vt cauſa, aliud vt ſignum. Etenim corpus natum

habe-

habere ſanitatem: & quæ facere, & ſeruare ipſam poteſt, cauſam: & quod oſtendere illam poteſt ſignum: hæc omnia vocant græci ſalubria. Eodem autem modo, & morbida, & quæ accipere poſſunt morbos corpora: & quæ facere, ac conſeruare, cauſas, & quæ oſtendere, ſigna. Atqui & neutra eadem ratione, & corpora, & cauſas, & ſigna. Eſt prima ratione ſcientia ſalubrium cauſarum medicina, ob has vero & aliarum, ſecundo quidem inſalubrium, tertio autem neutrarum. Atqui & poſt hæc, corporum, primum quidem hic quoque ſalubriũ ſtatim inſalubrium, deinde neutrorum: & de ſignis eadem ratione, in operationibus quidem primum proculdubio corporum dignotio ex ſignis. poſt hæc autem, inuentio cauſarum ex ipſis.

INcipit à definitione, vt indefinitiua methodo oportet, atqui definit medicinam per ſubiecta, cum quia ſcientiæ per ſubiecta propria diſtinguntur, tum etiam quoniam nulla definitio melius initium præſtare poterat doctrinæ, quam ea quæ contineret differentias rerum ſubiectarum, quæ ſubiectæ huic arti ſunt. Nam ita definitionis partibus enarratis nihil relinquetur intactum in tota arte. Vtitur ergo ea definitione medicinę, quam in introductorio vocato libello, dicit fuiſſe Herophili. Merito timet Gale. appellare medicinam ſcientiam, dicitque nomen ſcientię in ea definitione accipi nõ proprie, ideſt vt diſtinguitur ab alijs intellectus habitibus, ſed communius, vt id nomen & ſcientijs & arti-

artibus tribuitur. Nam quod est in medicina ſciẽtia de natura humani corporis, nihil eſt aliud, quam pars quędam naturalis ſcientiæ, vt & ſciẽtia de cęlo eſt de illius corporis natura, & ſiquis apis, aut formicę naturam curioſius ſcrutaretur. Ipſa vero medicina eſt medendi ars, quam conſtat in hanc ipſam operationem ferri, & eſſe de rebus, quæ poſſunt aliter euenire. Non enim omnibus poteſt medicina ſanitatem reſtituere, quare ars vere eſt, non ſcientia, ſi Ariſto. ſexto ethicorum ad Eudemum artem bene definiuit, ſeparauitq; à ſcientia: atque adeo Galenus libro de conſtitutione artis medicæ: artem refectoriam, quæ poteſt oſtendere ſuum opus eam appellauit, & in introductorio negauit eſſe ſcientiam. Itaq; ars eſt, ſed latius patente nomine, etiam ſcientia ſalubrium, & inſalubrium, & neutrorum. Non quidem neutrorum meminit Galenus, vt qui ignoraret quod Ariſtoteles in categorijs docet, ſanum & ægrum carere medio, cum dicat alibi morbũ & ſanitatem eſſe ſymmetriam, & ammetriã, quæ conſtat eſſe, vt par & impar, & alibi dicat dogma ſempiternę paſſionis habere monſtrationem euidẽtem quoniam ſcilicet intelligit re vera diſpoſitionem corporis cum primum incipit à naturali deficere eſſe præter naturam, & morbum. Cæterum longè aliud eſt de rebus phyſicè diſputare, quàm artes conſtituere. Qui phyſice diſputat, nihil aliud, quam ipſam rem propoſitam ha-

 bet

bet, examinatque exactius, neglecto ſenſu: qui artes conſtituit, reſpicit modum, quo maxime aſſequi poſſit artis vtilitatem, ponitque multa, quæ iudicio ſenſus ſolum vera ſint: cuius modi eſt hoc, ſanum, ægrum, & neutrum corpus eſſe, & ſignum, & cauſam. Nihil vero refert inſalubrium quis dicat, aut morbidorum. Nimirum duo hæc nomina græcis νοσωδῶν & νοσερῶν idem ſignificant. Quidam hanc definitionem contendunt non eſſe eſſentialem, qualem Galenus promiſerat. Verum niſi eorum, quæ nuper dixi oblitus es, facile intelliges eos falli. Nam de ſalubribus, & inſalubribus, & neutris perſe diſputat medicina, & qua hæc medicina eſt, & qua illa ſunt ſalubria, aut contraria. Vituperant alij quod dixerit, ſalubrium, & inſalubrium, & neutrorum, nequaquam explicans, quam rem dicat. Videtur enim hæc definitio veterinariæ etiam arti congruere. Probant ergo magis definitionem illam Auicenæ. Medicina eſt ſcientia, qua humani corporis diſpoſitiones noſcuntur, ex parte qua ſanatur, vel ab ea remouetur, vt habita ſanitas conſeruetur, & amiſſa recuperetur. Hanc (inquam) præferunt, quoniam humani corporis meminit, & quod meminit eius, qua ſanari, & ægrotare poteſt, & meminit duplicis actionis, cognitionis (inquam) diſpoſitionum, & curationis, & comprehendit finem, &

ſco-

ſcopum, vt ſeruetur, aut reſtituatur ſanitas. Ego quidem Auicenæ definitionum non vitupero, ſed Galenus tacuit corpus humanum, quaſi non eſſet dubium corpora humana hic intelligi, cum corpora ſalubria, aut inſalubria dicerentur, cognitio & curatio in rationibus ſalubrium, & inſalubrium continentur; cognitio enim in ſignis, curatio in cauſis. Dixit Auicena clarius in ipſa definitione, ſed Galenus eſt omnia procedente ſermone perſpicue enarraturus. Commendat etiam quidam præ alijs definitionem Auerrhois, alij alias, quibus cum ego non contendo. Nihil enim huic detrahitur (quanquam illi aliter intelligunt) ſi aliæ diffinitiones commendentur. Nam ſi definitionem eſſentialem eam appellaremus, quæ per eſſentiæ partes lata fit, vnica eſſe poſſet talis, reliquæ eſſent notionales, at vero cum vocemus eſſentiales, quæ ex ijs, quæ per ſe accidunt rei, feruntur, poſſunt eſſe multæ optimæ, & eſſentiales. Velut profecto Galenus ipſe febrium diuiſiones eſſentiales dicit tres, quanquam eſſentiales exacte differentiæ, non poſſunt eſſe multiplices. Verum hæc cum hic, tum alibi explicata ſatis à me ſunt, venio ad reliqua. Salubre, inſalubre, & neutrum tribus modis quodcunque illorum dicitur, de corporibus ſcilicet, cauſis, & ſignis quoniam

con-

conſuetum erat græcis, hæc omnia appellare ſalubria, inſalubria, aut neutra, quod etiam Hiſpanis eſt conſuetum, vocamus enim & cauſas, & ſigna ſaludables, non ſolum corpora. Hic quoque hærent quidam putantes malè, ac præter artem definiuiſſe Galenum, vt qui in definitione nomina æquiuoca collocauerit. Dicunt enim ſalubre de corpore, & ſigno, & cauſa dici æquiuocè, aut ſaltem ſecundum analogiam, de corpore enim ſolo proprie, de ſignis minus proprie. Verum conſiderare oportet Galenum hic non dixiſſe ſanorum, ægrorum, & neutrorum. Quæ nomina verè de cauſis, aut ſignis ſecundum analogiam dicuntur, ſed νοσωδῶν aut νοσερῶν & ὑγιεινῶν vt ea nomina ſignificant, non ſana & ægra, ſed quæ ad ſanitatem, aut morbum, quouis modo pertinent, quo ſignificatu nulla nomina ſunt latinis, quæ illis omnino reſpondeant: quę reſpondent maximè ſunt, quibus vſi ſumus, ſalubrium ſcilicet & inſalubrium. Reſpondent vero hæc ſatis: nam frequenter dicuntur de ſignis, & cauſis, de corporibus nõnunquam. Salluſtius ſalubre corpus appellauit. Itaque quod in definitione dicitur à Galeno, perinde eſt ac ſi diceretur, medicina eſt ſcientia earum rerum, quæ ad ſanitatem & morbum quouis modo pertinent. Hæ vero res ſunt triplices, corpora enim pertinent, quoniam ſanitatem,

aut

aut morbum accipere, poſſunt: cauſæ, quoniam facere: ſigna, quoniam indicare. Conſtat verò hic nihil eſſe analogum, nam illorum quoduis ad ſanitatem, aut morbum aliquo modo pertinet, idque propriè ac citra omnem figuram ſermonis, quanquam rationes pertinendi non ſunt æque perfectè. Nam perfectius pertinet, ad eos affectus, quòd accipit, quàm quod facit, & hoc quàm quod indicat. Sed neque id fuit neceſſarium, vt æque perfectè omnia ad eas paſſiones pertinerent, ne nomina eſſent æquiuoca. Nam neque animalia omnia ſunt æque perfecta; ſed de hac re dictum eſt ſatis. Merito definit ſalubria, & inſalubria, non ab eo quòd habent, faciunt, aut indicant, ſed ab eo quod poſſunt habere, facere, aut indicare: cùm quoniam nomina ea non ſunt actus, neque habitus, neque diſpoſitionis, ſed potentiæ naturalis, aut impotentiæ, vt licet videre apud Ariſto. in categorijs: tum etiam, quoniam ars non diſputat de rebus, vt faciunt, aut patiuntur aliquid, ſed vt habent naturam ad faciendum, aut patiendum idoneam. Hoc enim poteſt in artem venire, ipſa actio non poteſt, quoniam mutatur per ſingula momenta. Atqui ſi nullum corpus morbum haberet, nihilominus in artis conſiderationem veniret, vt quod poſſet habere; quanquam in ipſa praxi contra accidit. Non curatur quod poteſt eſſe, ſed quod eſt ægrum: ita

que

quę merito Galenus ſalubria, & inſalubria, & neutra ita definiuit, vt q̃ poſſent aliquid accipere, aut facere. Addit deinde medicinã in primis eſſe cauſarũ, deinde corporũ; vltimò ſignorũ, atque in ſingulis horum, primò ſalubrium, ſecũdo inſalubrium, tertio neutrorum. Merito quidẽ dr̃ eſſe prius ſalubriũ, quàm reliquorum. Q̃m reliqua conſiderantur ſalubrium gratia. Medicina enim per ſe fertur in ſanitatem, reliqua omnia ſanitatis gratia conſiderat. Sed poſt ſalubria ſuccedunt inſalubria ſtatim, quoniam contrariũ agnoſcitur ex contrario: deinde neutra, quoniam medium agnoſcitur ex extremis. Sed cur dicit medicinam eſſe cauſarum, priuſquam corporum, & horum quàm ſignorum, eſt dignum conſideratione. Nam addit ſtatim, in ipſis operationibus vltimam eſſe inuentionem cauſarum. Atqui ſi vere diximus perfectiori quodam modo ad morbum, aut ſanitatem pertinere corpora, quam ſigna & cauſas, prius videtur medicina eſſe corporum, quam cauſarum. Deinde ſi hoc ordine eſt medicina ſalubrium, & inſalubrium, cur non eſt hoc ipſo in opere eum ordinem ſecutus Galenus, ſed de corporibus agit primum, deinde de cauſis, & ſignis? Certe Galenus hic exprimit duos ordines, compoſitiuum primùm, qui incipit à cauſis, procedit per corpora, ideſt, per affectus (non enim hic conſiderantur corpora vtcunque, ſed vt talibus affectibus opportuna) in

ſigna. Alium reſolutiuum à ſignis ad cauſas per affectus. Eſt quidem prior ille compoſitiuus, ſiquidem in eo proceditur à cauſis ad effecta: poſterior reſolutiuus, contra enim eſt ab affectis ad cauſas. Dicit ergo medicinam eſſe illarum rerum ordine compoſitiuo natura ſua, quoniam vt natura cauſa eſt ſemper ante effectum, ita natura cauſarum eſt prius ſcientia quàm eorum, quę ex illis fiunt: tamen in praxi ſemper procedimus ordine reſolutiuo: nimirũ cũ accedimus ad ægrotum, nihil aliud curamus, quam inuenire, quo affectu, & quibus cauſis laboret, omni autem inuentioni eſt accommodatiſsima reſolutio, & inueniuntur affectus ex ſignis, & cauſæ ex affectibus, & ſignis. Certè praxis ipſa non poteſt aliter fieri, quanquam nullum video eorum, qui practicas vocatas tractationes ſcripſerunt, tenuiſſe hunc ordinem præter vnum Argenterium (nulli enim denegandus ſuus honor eſt) in libello de conſultandi ratione. Gal. tamen nullum horum ordinum hoc in libello ſequitur, ſed quem diffinitio ipſa poſcit, quod mox dicemus.

Verum quandoquidem, & quod facere, & quod indicare, & quod accipere poteſt, quodcunque horũ duobus modis dicitur, aliud ſimpliciter, aliud nunc: ſcire licet amborum fore medicinam, ſcientiam: & ipſum quidem ſimpliciter duobus modis dicitur, & quod omnino, & vt multum, & eſt horum amborũ medicina ſcientia. Neutrum autem & cauſa, & ſignũ, & corpus, & quod ſimpliciter dicitur, & quod

tribus modis quodcunque dicitur: aliud quod neutro contrariorum participet; aliud quod vtroque, aliud quod aliquando hoc, aliquando illo: horum autem ipſorum ſecundũ, duobus modis dicitur: aliquãdo quod participet vtroque contrario æque: aliquando autem quod plus altero. Eſt autem & per totam definitionẽ in dictione dubitatio quædã, quã etiã oportet diſſolui. Nam cum dicitur medicinam ſcientiam eſſe, ſalubrium, & neutrorum, ſignificatur, & quod omnium particulatim: ſignificatur autem, & qualium ſignificatur autem & quorũdam, Sed omniũ indefinitũ & impoſſibile, quorundam vero imperfectum, & ſine arte, qualium autem artificioſũ pariter, & ſufficiens ad omnia artis particularia. Quod contineri dicimus in medicinæ definitione. Incipiemus ergo à corporibus, primum qualia ſalubria, & inſalubria, & neutra eſſe contingit: Poſt hæc autem de ſignis, & cauſis aggrediemur ſermonem.

HAec partitio ſalubris, inſalubris, & neutrius difficilis eſt ſatis; maximè partitio eius qđ neutrum appellatur. Verũ propoſitis ſingulorũ definitionibus, & exẽplis, euadet paulo poſt clarior. Quod monet Gal. eſt, cum dicitur medicinam eſſe ſcientiam, ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum, non intelligi omnium earum rerum, quæ tales eſſe poſſunt nulla miſſa, ſciẽtiam eſſe. Nam infinitę res ſunt quæ poſſunt eſſe ſalubres, aut noxiæ cauſæ, neque medicina poteſt ſcrutari omnium animalium, & herbarum, ac plantarum omnium & metallorm, & lapidum, & liquorum, & cõcretorum reliquorum, & ele-

mentorũ, & omnium in eis partiũ naturas: neq; vero eſt quarundã rerum ſolum, vt aliarũ nõ ſit: nam hoc eſſet & imperfectum, & ſine artificio: ſed eſt ſcie͂tia omniũ ſalubriũ in rõne ſalubriũ, & quà talia ſunt. Nã hac ratione veniũt omnia ſub artem, etſi nõ omniũ ſit particulatim tractatio, vt ſi quis vellet de hominibus docere, nõ deberet de quibuſdam ſolis dicere, vt de Adamo, Abrahamo, Hercule, Alexandro. neque vero deberet de omnibus ſigillatim neque poſſet, ſed de omnibus in ratione hominis, qua ratione omnes ſunt, velut vnus homo. Ita medicina de cauſis ſalubribus omnibus, non quà hoc, aut illud eſt, ſed quà tale, & ſecundum rationes quaſdam cõmunes omnibus, diſputat. Proponit deinde dictutũ ſe de corporibus primùm, poſt hæc de ſignis, & cauſis, qui ordo neque compoſititius eſt, neque reſolutiuus, ſed definitionis rationem ſequitur: nimirum ratio ſalubris, aut inſalubris, eſt in corporibus perfectius, quam in ſignis & cauſis.

Salubre corpus ſimpliciter eſt, quod ab ipſo ortu bene temperatum eſt ſimplicibus & primis particulis, bene autem cõmenſuratum organis, quæ ex his compoſita ſunt. Salubre verò nunc, eſt corpus, quod præſenti te͂pore eſt ſanũ, eſt aute͂ & hoc eo tempore, quo bene valet bene temperatum & commenſuratum, non quidem optima temperie, & commenſuratione, ſed propria. Ipſius autem corporis ſani ſimpliciter, omnino quidem huiuſmodi eſt quod attemperatiſſimum, & commenſuratiſſimum: multũ verò quod

ab optima temperie relinquitur non multum. Inſalubre vero ſimpliciter corpus eſt, quod ab ortu, aut intemperatum eſt partibus; aut incommenſuratum inſtrumentis, aut vtrũque: inſalubre autem nunc, eſt corpus quod ægrotat, quo tempore dicitur tale eſſe. Conſtat autem, vt & hoc, eo tempore quo dicitur eſſe inſalubre, aut intemperatum, eſt partibus ſimplicibus, aut incommenſuratum inſtrumentis, aut vtrũq; atqui & omnino inſalubre eſt, quod ex ortu, aut intẽperatiſſimum eſt in omnibus partibus ſimplicibus, et primis, aut quibuſdam, aut præcipuis, aut etiam organicis incommoderatiſſimum, atque eodem modo & in his, aut omnibus, aut quibuſdam, aut præcipuis: multum vero inſalubre eſt corpus quod ab huius malitia abeſt, nondum vero in medio collocatum.

NOn ſatis apertè explicat Galenus propoſitã diuiſionem, corporum ſalubrium inſalubriũ, & neutrorum. Quo factum eſt, vt non eodem modo ab omnibus explicetur, ſed enarratores in multas ſentẽtias diſtributi ſint quarum varietas non in vno, aut altero capitibus, ſed toto pene in opere parit varias expoſitiones, & varias ſententias. Proinde dicẽdum hic videtur de tota hac diuiſione, antequam definitiones omnes percurrantur: corpora eſſe ſalubria inſalubria, aut neutra, atque quoduis horum ſimpliciter ſemper, aut multum, aut nũc, duobus modis videtur poſſe intelligi. Primũ vt ſalubre corpus ſit quod ſanum eſt, inſalubre quod ægrum, neutrũ quod neque ſanum neque ægrum eſt manifeſtè:

ſte: atque hac ratione ſimpliciter ſemper, & multum & nunc ſignificabunt gradus illius affectionis, eritque ſaluber ſimpliciter ſemper, qui ſanus eſt, & optimè temperatus natura: ſaluber multũ, q ſanus eſt, & ſatis bene tẽperatus: ſaluber nunc, qui nunc eſt ſanus, etſi neque optime neque admodum bene temperatus eſt. Qua ratione optime temperatus cum bene valet, non erit ſanus nunc, ſed ſimpliciter ſemper: ita qui ægrotat ſi peſſimam etiam habet naturam, eſt inſaluber ſimpliciter ſemper, ſi ęgrotat & mala natura eſt nondum tamen peſsima, eſt inſaluber multum, ſi ægrotat non tamen eſt male temperatus, eſt æger nunc. Qua ratione, homo temperatus natura optime, æger tamen modo, non eſt ſaluber ſimpliciter, ſed æger nunc, vt contra peſſime temperatus homo, modo bene valens, non eſt inſaluber ſimpliciter, ſed ſanus nunc. Ita quoq; qui modo eſt ea affectione q̃ neq; ægritudo, neque ſanitas dici põt, qualis eſt conualeſcentiũ, & eorũ, qui iam iam ſunt parati ægrotare, ſi natura etiã ſunt ita temperati, vt neq; bene neque male temperati dici poſſint, neutri ſimpliciter dici debent, ſi ab hac naturæ mediocritate parũ, ad hãc, aut illũ, partẽ recedant, multũ neutri dici debẽt: ſi verò natura ſatis abſint, ab illa mediocritate dici debent neutri nunc. Certè hæc partitio ita explicata, ſatis eſt artificioſa, habetque id perfectionis, quod nullæ eius partes in idem corpus

poſſint

poſſint conuenire, neque quod eſt ſimpliciter ſanum, aut ægrum eſt etiam nunc, aut illud idẽ, aut contrarium, ſed quæcunque illarum appellationum corpori congruat, nulla aliarum congruit. Eſt alius modus explicandi hanc diuiſionem, non minus artificioſus & fortaſſe aliquanto plus, eſtque facillimus. Intellige id quod dicitur in quauis eius diuiſionis parte, ſimpliciter ſemper, aut multum, ſignificare habitum, & id quod eſt à natura, vtcunque corpus modo diſpoſitum ſit: id vero quod dicitur tale eſſe nunc, intelligi diſpoſitionem, & id quod nunc ſit, quæcunque ſit corporis natura. Itaque corpus optime temperatum vtcunque habeat, dum eſt optime temperatum natura, eſt ſalubre ſimpliciter ſemper: poteſt vero idem eſſe ægrum, non enim ſtatim ac homo ægrotare incipit amittit temperiem natiuam. Corpus quoque peſſime temperatum eſt inſalubre ſimpliciter, quod ſi non ægrotat actu, eſt ſimul ſanum nunc. Neque eſt abſurdum, ſimul eſſe ſalubre & inſalubre alterum ſimpliciter, alterum actu, ſiquidem alijs etiam in paſſionibus poteſt habitus eſſe cum contraria diſpoſitione, aut contrario actu. Neutrum quodque natura eſt, neque bene, neque male temperatum, eſt ſimpliciter ſemper neutrum: quod ſi ſimul ſit actu neque ægrum neque ſanum, erit vtroque modo neutrum, & ſimpliciter, & nunc. Quod multo minus ab-

ſurdum eſt, nam habitus cum actu ſimili, conuenit frequenter, vt iuſtus iuſte agit. Quod ſi illud corpus non ſit nunc neutrum, erit tamen ſimpliciter neutrum, nunc ſanum ſi valet bene, ſin minus ægrum. Hæc enarratio eſt omnium facillima, & dictæ ambæ ſunt ſatis artificioſæ, poſſuntque, qui eas ſequuntur, Galeni verba in ſuas ſententias trahere, ut faciunt. Cæterum hic cum enarratoris munus ſuſcepimus, præter rem ſit diſputare, quo pacto hæc partitio poſſet eſſe artificioſiſſima, & arti accommodatiſſima, illud unum eſt enarratoris, authoris ſententiam inueſtigare, ea perſpecta uelle in aliam illius uerba trahere, non ſolum eſt otioſum, ſed etiam ſtultum. Proinde ego etſi dictas enarrationes admodum probo, atque ſecundam multo magis, tamen intelligo Galeni genuinam partitionem longè aliam eſſe, quam iam declaro. Corpora antequam iam ægrotent actu, in ſanitatis latitudine poſſunt eſſe ſalubria ſimpliciter ſemper, & multum, & nunc, & neutra, ſimpliciter ſemper, & multum, & inſalubria multum, & ſemper & neutra nunc. Hinc cum exceſſerint, ægra nunc fiunt. Itaque illæ omnes appellationes, præter inſalubris nunc, ſunt in latitudine ſanitatis, differuntque ipſius ſanitatis perfectione. Nimirum, qui ſanus eſt, & optima natura præditus, optima fruitur ſanitate, vocaturque ſaluber ſimpliciter ſemper, &

habet ſanitatis ſummum gradum: qui bene valet,& bona natura eſt, nõ optima tamen, ſecundi gradus ſanitatem habet, eſtq; ſaluber ſimpliciter multum; qui minus bonam habet naturã, eſt ſanus nunc, qui naturam habet mediam inter optimam & peſſimã, eſt ſimpliciter ſemper neuter, ſi per omnes ætates perſeueret talis, ſin euariet, eſt neuter multum: qui etſi valet eſt mala natura, eſt inſaluber multum, qui eſt peſſima, hic eſt ſimpliciter ſemper inſaluber, qui ſi tantillum intemperatior fiat, ſtatim fit neuter nunc, & mox, nunc æger. Itaque Galenus hæc ſtatuit, vt ſumme contraria, ſalubre ſimpliciter ſemper, & ægrum nunc, reliqua, vt horum media. Quanquam conſtat hæc non eſſe media neceſſaria, non enim, vt corpus ſimpliciter ſalubre ægrum nunc fiat, neceſſe eſt inſalubre ſimpliciter fieri. Hanc eſſe legitimam huius diuiſionis enarrationem, ex ijs quæ procedente opere dicentur intelliges. Modo enarramus ſingulas definitiones huius capitis. Salubre (inquit) corpus eſt ſimpliciter, quod eſt ab ipſo ortu bene temperatum in ſimplicibus, & primis particulis, & in ijs, quæ ex illis compoſita ſunt commenſuratum. Hæc definitio ſecundæ enarrationi videtur magnopere fauere: nam videtur congruere corpori optime conſtituto à natura, etſi ægrotet modo, quod tamen, qui primam enarrationem ſequeretur, aut eam quam Galeni eſſe

diximus,

diximus, ſalubre ſimpliciter eſſe non concederet, verum ita accipere oportet, quaſi dicatur, quod bene temperatum & compoſitum eſt, nõ nunc ſolum, ſed ab ipſo ortu. Nam quod ægrotat male temperatum aut compoſitum eſt, quare non eſt bene temperatum ab ortu ipſo. Sed & id quod dicitur ab ortu videtur dictum incaute, ſiquidem poteſt homo à principio male temperatus, ad temperiem optimam reduci, qđ cũ factũ erit, erit homo ſaluber ſimpliciter, qui non habeat bonã temperiem ab ipſo ortu. Quare ita intelligi oportet, ac ſi dixiſſet, quod ab ipſo ortu temperatiſſimum eſt, aut ad optimam temperiem permutatum. Quod fortaſſe miſit dicere Galen. quoniam perrarum eſt, exacte tẽperatum eſſe, cum qui non fuerit naturalis, quare libuit dicere ab ortu ipſo temperatum, vt intelligeretur radicitus temperamentum. Quod ita multo clarius intelliges ex definitione inſalubris ſimpliciter. Dicitur ſiquidem quod ab ipſo ortu male temperatum aut compoſitum eſt: tamen conſtat corpus ſaluberrimum malo victu poſſe inſaluberrimum euadere, & hominẽ optimè compoſitum corpore, poſſe ictu, aut caſu fieri gibbum, aut repandum, aut aliter compoſitum male. Quare hic quoque intelligendum eſt ab ortu dici, quod eſt inſitum radicitus, & eſt ſecundum habitum, ita denique, atque ſi ab ortu ſit. Salubre nunc (dicit) eſt quod præſenti

tem-

tempore eſt ſanum; eſt autem & hoc eo tempore, quo bene ualet, bene temperatum, & commenſuratum, non quidem optima temperie, & commenſuratione ſed propria. Hic quidem qui ſecundum enarrationem ſequi uellet adderet, niſi ſimul ſit & nunc ſanum, & ſimpliciter. Nam ſi hoc ſit, erit ſanum nunc cum temperie optima. Cæterum diceret, hic non definiri, quod vtcunque ſit ſanum nunc, ſed quod id ſolum ſit. Verum nobis nihil eſt neceſſe addere. Nam cũ ſanum nunc ſit tertio gradu ſanum, non poteſt hoc idem ſanum eſſe ſimpliciter. Inſalubre nũc dicit, eſt corpus quod ægrotat, quo tempore dicitur tale eſſe. Conſtat autem, vt & hoc eo tempore, quo dicitur eſſe inſalubre, aut intemperatum eſt partibus ſimplicibus, aut incommenſuratum inſtrumentis, aut utrunque. Hic eſt oblitus Galenus morbi communis ſimplicibus, & compoſitis partibus, ſolutionis inquam continui, niſi fortaſſe in commenſuratione inſtrumentorum id quoque uitium intelligit. Sed reliqua huius capitis conſpicua ſunt ſatis.

Quando quidem autem neutrũ corpus tribus modis dicebatur, aliud quidem quod neutrius extremarum diſpoſitionum ſit particeps, aliud quod vtriuſque, aliud quod aliquando huius, aliquando illius, iuſta primum ſignificatum, neutrum corpus erit, quod exacte medium ſaluberrimi corporis, & inſaluberrimi, & huius aliud quidem ſimpliciter tale

eſt,

eſt, quod ab ortu tale cōſtitutum eſt, nunc vero quod in præſentia medium eſt ſaluberrimi, & inſaluberrimi: ipſius autem, quod ſimpliciter, aliud quidem ſemper tale, quod per omnes ætates manet huiuſmodi, aliud autem, vt multū, quod & mutationes aliquas ſuſcipit. Iuxta ſecundum vero ſignificatum neutrum erit corpus quod contrariarum diſpoſitionum ſimul eſt particeps ab ortu, aut ſecundum partem vnam, aut ſecundum duas diuerſas: ſecundum vnam quidem, aut temperatum ſit ſecundum vnam oppoſitionem actiuarum qualitatum, aut ſecundum ambas quidem, ſed circa formationem, aut magnitudinem, aut numerum partium, aut poſitum delinquat: aut rurſum in his omnibus bene habens, aut quibuſdam, peccet intemperie. In diuerſis vero particulis, ſecundum omnes etiam oppoſitiones poteſt aliquid contrariorum eſſe particeps: atque ſemper tale eſt, quod ſecundum ætates omnes manet ſimile, vt multum vero, eſt quod mutatur etiam aliquantū: ita autem nunc neutrum erit corpus iuxta ſecundū ſignificatum, aut quod in vna parte hæc habet ſalubria, illa inſalubria eorum quæ in ipſo ſunt, aut quod in diuerſis partibus: ſecundum tertium vero ſignificatum neutrum erit corpus, quod aliquando ſalubre, aliquando inſalubre viciſſim fit, vt quibuſdam accidit, dum ſunt pueri ſanos fieri, ſenibus vero factis ægros aut contra. In vno autem tempore ita neutrum exacte quidem non poteſt conſiſtere, ſed cum quadam latitudine poteſt. Scimus vero ipſum nunc duobus modis dici. Igitur ſalubre, & inſalubre, & neutrum corpus, quot modis dicitur, & quale eſt quodcunque, ſatis definitum eſt.

VBi ab ortu dicitur hic quoque intelligatur, quod nuper explicuimus, ſcilicet quod ab ipſo ortu trahit originem, aut reductione factũ eſt tale: vt neutrum ſimpliciter in primo ſignificato eſt quod habet naturam mediam inter ſaluberrimam, & inſaluberrimam. Vnde conſtat in definitione neutrius nunc, qua dicitur, nunc uerò, quod in præſentia medium eſt ſaluberrimi, & inſaluberrimi, nomina ſaluberrimi, & inſaluberrimi non eodem modo accipi, atque hucuſque accipiebantur. Nam ſalubre, & inſalubre dicebantur in latitudine ſanorum, neutrum uerò nunc eſt infra ſanitatem, inter eam ſcilicet & ægritudinem, quare non poteſt eſſe inter ſaluberrimum, & inſaluberrimum: quare oportet hic ſanum & ægrum actú, nominibus ſaluberrimi, & inſaluberrimi intelligi. In definitione neutrius ſimpliciter multum iuxta primum & ſecundum ſignificatum, uidetur Gal. labi in tertiũ ſignificatum, ſi quidem tertio ſignificato neutrũ dicebatur, quod uiciſſim per tempora eſt ſalubre, & inſalubre, hoc uero idem uidetur eſſe, qđ ſecundum tempus recipit mutationes, id quod primo, & ſecundo ſignificato dicit eſſe neutrum ſimpliciter multum: ſed ſcire hic oportet mutationes per tempora, quaſdam eſſe quæ addunt neutralitati (ut ita dicatur) quaſdam quæ detrahunt: addunt quæ per contrarias fiunt diſpoſitiones æqualiter, aut non admodum inæqualiter,

ter, ut quod nunc fit ſalubre, nunc inſalubre, detrahunt, quæ in alterum extremorum faciunt corpus inclinare, ut ſi corpus quod natura eſt neutrum, alijs ætatibus fiat, nonnihil ſalubre, aut inſalubre. Conſtat enim tale corpus minus eſſe neutrum, quam ſi tale perſeueraret, quale erat à principio: ſed ſi ille receſſus eſt exiguus, quia non facit extremi cuiuſquam appellationem, facit neutrum non ſimpliciter ſemper, ſed multum. Quanquam eſt alia ratio definiendi neutrum multum, quàm nuper dixi, ſcilicet quod ab exactiſſimo medio parum huc, aut illuc inclinat. Ita quoque in ſecundo ſignificato neutrum ſimpliciter ſemper ſit, quod maximam æqualitatem habet contrariarum diſpoſitionũ; quod ab ea æqualitate deficit, non adeo, ut ſalubre, aut inſalubre dici iam debeat, neutrum ſit multum: in tertio ſignificatio neutrius multum, non meminit Galenus: quod factum puto quoniam cum hunc neutrius gradum per mutationes ſecundum tempora definire cœpiſſet, non poterat id in hoc tertio ſignificato facere: quoniam in eo omnes neutrius gradus faciunt mutationes. Cæterum paulò antea dixerat modum quendam neutrius multum hoc ſignificato; dixerat enim diſtingués ſignificata neutrius. Aliud quidem q̃m utriuſq; extremi participet; aliud q̃m aliquando huius, aliquãdo alius æque, aut paulo plus altero; hoc ergo quod utriuſque

extremi participare dici, ſed non ſemper æque, imo aliquando plus alterius, eſt in tertio ſignificato neutrum multum. Iam uero neutrum nunc, in hoc tertio ſignificato nullum dixit eſſe Galenus, niſi nunc intelligatur cum quadam latitudine. Scimus tamen (inquit) ipſum nunc duobus modis dici. Nimirum Ariſt. quarto de motu dicit, nunc duobus modis dici, aliquando quod eſt uelut unitas quædam temporis, eſt uero id indiuiſibile, ut punctus in linea, alio modo cum latitudine quadam, ut dicimus nũc uenit Rex, ſi hodie uenit, aut hodie eſt uenturus. Igitur cum quadam latitudine, nunc neutrum in tertio hoc ſignificato, eſt corpus, quod eodem die nunc uidetur iam eſſe ægrum, nunc rurſum uidetur factum ſanum. Reperias uero nonnullos ita affectos ſatis multis diebus antequam iam plane ægrotent: ſed de his ſatis.

De ſignis autem dicendum ſtatim. Sunt autem hæc, ſalubria quidem quæ præſentem ſanitatem indicantia ſunt, & futuram prænunciantia, & præteritam in memoriam reuocantia: inſalubria vero, & quæ præſentem ægritudinem indicant & præteritam in memoriam reducunt, & futuram prænuntiant: eodem modo & neutra, & quæ neutras diſpoſitiones indicant prænuntiant, & in memoriam reducunt, & quæ nihil omnino indicant de diſpoſitionibus, aut quæ non magis ſalubrem quàm inſalubrem indicant diſpoſitionem, & ſecundum aliquid ſalubrem ſecundum aliquid inſalubrem indicantia

diſpoſitionem, & quæ nunc ſalubrem, nunc inſalubrem, & hæc ſecundum tria tempora, non aliter ac ſalubria, & inſalubria. Vocantur autem aliquando ab antiquis medicis omnia hæc ſigna prognoſtica, & ſi præſentium, aut præteritorum ſint indicantia. Atqui vtilitas magna quidem diagnoſticorum, & prognoſticorum, minor autem recordatiuorum. Cum ergo ſint corpora ſalubria, hæc quidem ſimpliciter, hæc vero nunc, quæ & bene valentia vocantur, ſalubrium corporum duas dicebamus eſſe differentias, quod alia ſint omnino, ac ſemper talia, alia verò, vt multum: ſemper quidem quæcunque optimam habent diſpoſitionem, vt multum vero, quæcunque non multum ab hac deficiunt.

NOn ſimpliciter neque uno modo diuidit Galenus ſigna ſalubria inſalubria & neutra, ſed tribus modis. Prima ratio diuidendi eſt hæc, ſigna, aut ſunt ſalubria, aut inſalubria, aut neutra. Quæcunque horum ſunt præſentis, aut præteritæ, aut futurę diſpoſitionis ſigna. Vt ſalubria ſunt, quæ indicant pręſentem ſanitatem, ut pulſus naturalis, naturalis urina: & quę futuram ſanitatem prænuntiant, ut concoctio excrementorum in morbis: & quę pręteritam memorię ſubijciunt, ut actionum firmitudo indicat hominem bona ualetudine hactenus eſſe uſum. Inſalubria ſunt quę morbum præſentem indicant, ut lęſiones magnę actionum, & quæ futurum pręnuntiant, ut laſſitudines ſponte factę, & quę pręteritum in memoriam reuocant, ut conualeſcentium imbecillitas. Neutra ſunt,

quę neutram diſpoſitionem pręſentem indicāt, vt dolor grauans ſignificat laſſitudinis affectum: & quæ prænuntiant, hæc verò ſunt ij habitus corporum, qui etiam minantur morbos, vel in memoriam reuocant, vt abſceſſus circa articulos in morbis facti oſtendunt laſſitudinem anteceſſiſſe, & quod morbus in parte aliqua firmetur, ſignificat eam partem ante morbum doluiſſe, quā diſpoſitionem conſtat neutram. Alia ratio diuidendi eſt hæc, quam Gal. in neutris ſolum perſequitur, licet tamen perſequi in omnibus videlicet, ſigna ſalubria ſunt, quæ bonam diſpoſitionem indicant, vt bene ſe habere ad ea quæ offeruntur, & mente conſtare: Inſalubria quæ malā, vt malus decubitus, difficilis reſpiratio: neutrā quæ nihil omnino indicant bonum, aut malum, aut quæ non magis ſalubrem, quam inſalubrem diſpoſitionem indicāt, vt ſigna cretica, quę ſunt tantum ſigna, & hæc ſunt neutra primo modo, per negationem vtriuſque extremi: alio modo ſunt neutra, quæ ſecundum aliquid ſalubrem, ſecundum aliquid inſalubrem diſpoſitionem indicant, vt vrina craſſa cum furfuribus ſignificat in hepate & venis bonam concoctionem, ſed in veſica ſcabiem: tertio modo neutrū eſt, quod aliquando ſalubrem, aliquando inſalubrem indicat diſpoſitionē, vt euacuationes, quæ in principijs morborum ſunt mala ſigna, poſt cōcoctionis ſigna ſunt bona. Et hæc omnia dicit Gale-

nus ſecundum tria tempora, præſens, ſcilicet, & futurum, & præteritum, dicuntur, & ſalubria, & inſalubria. Vt pulſus naturalis differentia, eſt ſalubre ſignum, quoniam ſignificat bonam temperiem cordis adeſſe: concoctio in vrina quoniam ſignificat fore bonam valetudinem: firmitudo actionum, quoniã ſignificat vſum eſſe hactenus hominem bona valetudine: & tumor cũ dolore hypochondriorum eſt inſaluber, quoniã ſignificat adeſſe viſcerum inflammationem, & ſanguinis ſtillæ de naribus in principio, quoniã ſignificant fore difficilem iudicationem, aut mortem, & debilitas virium, quoniam ſignificat anteceſſiſſe morbum. Neutra etiam poſſunt dici ſecundum tria tempora, ſiue definiantur neutra primo, ſiue ſecundo, ſiue tertio modo, vt tuſſis in pleuritide, neque bene, neque male agi circa pleuritidem ſignificat, ſed ipſius pleuritidis eſt propria, & ſigna decretoria, neque bene, neque male agendam iudicationem, ſed agendam ſolum ſignificant, & quodcunque neque bonum neque malum aliud eueniſſe ægrotanti ſignificat. Secundo etiam modo poſſunt dici neutra ſecundum tria tempora, vt vrina craſſa cum furfure partim bonum, partim malum quiddam eſſe modo ſignificat, & effluuium, multæ & acris urinę poſt febrem bilioſam, ſpem facit, fore, vt hepar plene expurgetur, ſed interim affert metum ne vlcus ueſicæ ſuccedat.

Lienis obſtructio cum bono corporis habitu ex morbo relicta, indicat lienem laborauiſſe inſigniter, ſed firmum fuiſſe hepat, vtpote quod non ſit tractum ad compaſſionem. Neque minus in tertio ſignificato neutrorum, poſſunt tria tempora differẽtias facere, ut ſitis poſt expurgationem ſignificat corpus bene expurgatũ eſſe, per conualeſcentiam ſignificat male expurgatũ eſſe, & reliquias morbi intus manere: euacuationes in principio ſignificant moriturum hominem, aut fore longum morbum, hæc ipſe in ſtatu poſt cõcoctionem, citò liberandum hominẽ: & hæc ipſa ſunt neutra ſigna in præſenti tempore. Nam euacuationes in principio ſignificant morbum eſſe magnum & virtutem eſſe oppreſſam, in ſtatu uirtutem eſſe fortem, & morbũ cedere. Neque uero mirum eſt idem ſignum pertinere ad duo genera, nam in multis alijs exẽplis uidiſti poſſe idem ſignum, ad duo, aut tria, aut etiam plura genera horũ pertinere, ob diuerſas rationes. Nimirum hæ partitiones factæ ſunt nõ ſecundum diuerſa membra, quæque nõ poſsint in idem conuenire, ſed ſecundum diuerſas rationes. Monet deinde Galenus, omnia ſigna, ſiue pręſentium, ſiue præteritorum, ſiue futurorũ ſint, ſolita eſſe uocari prognoſtica ab antiquis medicis, quod in prognoſtico Hippocratis uidere licet, quanquam propriè prognoſtica, quæ futurorum, ſunt. Addit eorum, quæ præſentia,

aut futura indicant magnam utilitatem eſſe. Nimirum, quæ futura indicant ad prædicendũ, & ad uictus inſtitutionem, & curationem opportunam faciunt, quę pręſentia ad cognitionem morborum: eorum uero, quę præterita indicant minorem uſum eſſe dicit. Atque meritò id dicit, quoniam plurima illorum licet interrogando diſcere, & nulla eorũ ſunt cognitu neceſſaria, propter ſeipſa, ſed propter præſentia, aut futura: nimirum ad horum cognitionem. Nam pręterita ad curationem faciunt nihil, niſi ex accidenti. Dictæ omnes differentię pertinent ad morbus, magis quam ad agnoſcendas corporum naturas, proinde aliam diuiſionem inducit, quam modo incipit perſequi: ea eſt per corporum differentias. Nimirum quot ſunt differentiæ diſpoſitionum corporis, tot etiam ſunt ſignorum. Atque ut ſunt quædam corpora ſimpliciter ſemper ſalubria, quędam multum quædam nunc, atque ita inſalubria, & neutra: ita ſunt ſigna quędam ſimpliciter ſemper ſalubrium, quędam ſalubrium multum, quędam ſalubrium nunc, quędam etiam inſalubrium, ut alia neutrorum: ſiquidem hęc omnia ſignis proprijs agnoſcuntur, & diſtinguũtur ab alijs. Hanc partitionem ſignorum perſequitur ſtatim, atq; primum corporis ſimpliciter ſalubris ſemper, quod dicit eſſe quod optimam habet diſpoſitionem: deinde ſalubris multũ, quod ab illius perfectio-

ne parum abeſſe dicit: deinde aliorũ ſuo ordinẽ. Ex his ſatis conſtat, hanc repetitionẽ diſpoſitionum, quæ corporibus accidunt non eſſe inutilẽ. Eſt enim propoſitio eorũ quæ ſequuntur. Optimam diſpoſitionem habent corpora, quæ cum optima compoſitione habent optimam temperiem. Optimam temperiem eſſe exactè mediocrem, non vt multi ſtatuunt calidam & humidã, libro primo controuerſiarũ monſtrauimus.

Dignotiones autem illorum oportet facere ab iis, quæ contingunt ſecundum rationem ſubſtantiæ illorum, & ex actionibus, quæ iis neceſſario ſuccedunt, & ſymptomatis, quæ propriè accidentia vocantur à ſubſtãtia quidem ipſa eorum, quæ ſunt in optima diſpoſitione, commenſuratione ſimplicium, in calore, frigore, ſiccitate, & humore: inſtrumentalium vero in magnitudine, & multitudine conſtituentium ipſa, & præter hæc formatione, & poſitu partium cuiuſque, & totius inſtrumenti: ab iis vero, quæ neceſſario ſuccedunt ſimplicibus, ad tactum quidem in duritie, & mollitie commoderatio, ad viſum autem bonus color, & ſecundum læuitatem, & hiſpiditatem moderatio: ſecundũ actiones verò perfectio, quã & virtutem ipſarum vocamus. Eorũ vero quæ inſtrumentalibus ſuccedunt, in commoderatione, & pulchritudine inſtrumentorũ totius corporis, adhuc & in virtute actionum, quæ in ipſis ſunt. Optimæ ergo diſpoſitionis corporis diagnoſtica ſigna hæc ſunt.

DIgnotiones corporũ tribus modis fieri dicit, ex ijs, quæ contingunt ſecundũ rationẽ

ſubſtantiæ illorũ (hoc verò eſt ex eſſentia ipſarũ diſpoſitionũ, vt qui ex calore cognoſcet hominem febricitare) & ex actionibus læſis aut integris, vt qui ex pulſus febrili inæqualitate cognoſcit febricitantem: & ex ſymptomatis, quæ propriè accidentia vocantur. Horum nomine intelligit qualitates mutatas, quæ morborũ ſymptomata ſunt, & ſenſu aliquo cognoſcuntur, vt colorem, duritiem, habitum corporis, & alia huiuſmodi, his tribus modis agnoſcuntur omnes corporũ diſpoſitiones, quę dictæ ſunt: velut de cognoſcendo ſimpliciter ſemp ſalubri dicetur primum, deinde de alijs. Sed hærent hoc loco pleríque enarratores in quibuſdã quæ oportet explicari prius. Dicunt illud ſignorũ genus, quod ſecundum rationem ſubſtantiæ eſſe dicit Galenus, neq; ſignum videri eſſe, neque hoc loco debuiſſe ſignis annumerari, videtur enim eſſe ipſa eſſentia diſpoſitionis, vt calor eſt ipſa febris: quare febrem ex calore, eſt idem ex ſeipſo agnoſci. Deinde dicunt ſignum, id quod ab exeũtibus capitur, cuius in libro de differentia ſymptomatum meminit, hic eſſe omiſſum, atque id quod ab eſſentiæ ratione capitur, cuius illic nulla mẽtio fit, hic eſſe additum. Addunt quibuſdam ſignis vti Gal. in hoc ipſo opere, quæ in hac partitione deſint vt ſigno, quod capitur à reſiſtentia. Nimirum agnoſcitur corporis ſalubritas, aut inſalubritas ex modo, quo reſiſtit rebus externis

aut

aut non reſiſtit. ex magnitudine etiam & figura capitis agnoſci debet cerebri temperies, quæ tamen non videntur tribus membris, quæ relata hic ſunt contineri. His obiectionibus non omnes eodem modo reſpondent. Sunt qui dicant, ſanitatem, & morbũ non eſſe eas qualitates, quæ moderatæ, aut immoderatæ ſunt, ſed relationes quaſdam illinc procedentes, quas vocant ſymmetriam, & ammetriam, febrẽ ergo non eſſe calorem, ſed ex caloris immoderantia febrẽ naſci, quare dicent hi febrem ex calore agnoſci, non eſſe agnoſci idem ex ſeipſo. Neque vero iuxta illorum placitum poſſit ſanitas quæpiã, aut morbus ex ſeipſo ſentiri, nã relatio nulla ſentiri põt. Cæterum horum opinionem, libro 4. cõtrouerſiarum refutauimus. Alij concedunt morbum, & ſanitatem, eſſe habitum, aut diſpoſitionem. Quare calorem qua calor eſt, non eſſe febrem, ea enim ratione eſt paſſio, aut paſſibilis qualitas, ſed qua habitum, aut diſpoſitionẽ. Agnoſci ergo febrem ex calore, non tamen proinde idem ex ſeipſo quoniam non eadẽ ratione agnoſcitur calor, & eſt febris, ſed agnoſcitur, vt eſt calor, eſt febris, vt eſt diſpoſitio quædam. Hi certe vera dicunt, ſed hoc loco fruſtra laborant. Nam Galenus non docet modo dignoſcere affectiones corporum, ſed corpora varie affecta, atque ita dignoſcere hominem febricitantem ex ipſa febre, non eſt idem ex ſeipſo cognoſcere. Hic qui-

dem quoniam affectus coniungit cum corporibus, mentionem fecit ſignificationis ex ipſo affectu, tamen in opere de morbo, & ſymptomate, affectus ipſos cōſiderauit per ſe. Proinde illic nullo modo potuit ſymptomatum differētijs ſigna, adiungere ex ijs, quæ contingunt ſecundū rationem ſubſtantiæ. Modus quo corpus reſiſtit, aut non reſiſtit externis cauſis, cum actionibus cōiungendus eſt, ſiquidem monſtratum eſt à me libro primo controuerſiarum, nihil niſi agendo reſiſtere. Magnitudo, & figura cerebri, ad agnoſcendam capitis naturam conferunt, vt quæ in ipſa eſſentia ſint, nam bona, aut mala diſpoſitio tam eſt in compoſitione, quàm in temperie. Itaque recte Galenus dignotionis corporum tres ſpecies eſſe dicit, quarū exempla ſubdit ſtatim docens corpora optimè ſana, tribus his modis dignoſcere. A ſubſtantia ipſa agnoſcitur, optima conſtitutio ex mediocritate caloris, frigoris, humoris, & ſiccitatis in ſimplicibus, & à mediocritate magnitudinis, & multitudinis, & ab optima figura, & optimo poſitu omnium partium, in inſtrumentis. Nam in his eſt eſſentia ipſius optimæ conſtitutionis ab ijs quæ neceſſario ſuccedunt ſimplicibus, agnoſcitur optima conſtitutio. Ex ijs, quæ ad tactum pertinent, ex mediocritate duri, & mollis. Nimirum caro corporis optimè conſtituti eſt mediocriter mollis. Ex ijs, quæ ad

viſum

viſum pertinent, ex bono colore, & mediocritate inter glabrum, & hiſpidum. Nimirum corpora temperata nullum extremum colorem habent; tales enim omnes colores redundantias quorundam ſuccorum referunt, albus pituitæ, pallidus bilis, niger atræ bilis, perruber ſanguinis, ſed eſt color temperati corporis, candor quidam uiuidus cum modico rubore. Sunt etiam temperata corpora, neque glabra neque hiſpida. Quoniam glabrities frigiditatis hiſpiditas eſt caloris ſoboles. Hæc duo accidentia tactu etiam ſentiuntur, ſed ad viſum fuit melius referri, quoniam tactus ſolam multitudinem, aut penuriam pilorum ſentit, uiſus etiam colorem. Hic præter rem quidam accuſant Galenum, quod accidentia ad guſtatum pertinentia, & ad odoratum, & auditum non retulerit. Nã Galenus hic non tam refert accidentium exempla vt eorum omnes differẽtias enumeret, quam vt agnoſcere corpora temperata doceat, ad quorum cognitionem hæc ſunt ſatis. Ex actionibus etiam agnoſcitur conſtitutio optima in ſimplicibus partibus, ex earum perfectione, aut virtute. In inſtrumentis etiam obſeruantur duo genera ſignorum, primũ accidentium, hęc ſunt commoderatio, & pulchritudo: nimirum temperata corpora ſunt optime compoſita, & pulchra. Nam quæuis res tunc eſt conſecuta ſuam pulchritudinem (non enim rebus omnibus eſt eadem pulchritudo) cum ha-

bet

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

bet partes optume comparatas ad actiones. Si ergo actionum perfectionem habet, temperatum corpus eſt etiam pulchrum, & optime compoſitum. In inſtrumentis etiam eſt ſignum ex uirtute actionum quæ ipſorum inſtrumentorum ſunt. Apertè docet hic Gal. quaſdam actiones eſſe ſimplicium partium, quaſdam inſtrumentorum. Nimirum actiones primæ, & imperfectæ, quæ cuiuſq; partis ſunt in ſuum vſum proprie, vt quæ ad propriam cuiuſque nutritionem expectant, ſimplicium partium ſunt, inſtrumentorum non niſi ex accidenti : actiones ſecundæ & perfectæ, & quæ ad communem totius hominis vtilitatem expectant, vt videre, audire, incedere, inſtrumentis tribuuntur per ſe (& ſi facultates agendi ex ſimplicibus in quibus ſunt temperamēta proficiſcantur) quoniam tales actiones nō ſunt ſimplices, ſed ex multis ſimplicibus conflatæ, vt inceſſus fit his muſculis abducentibus, illis adducentibus, alijs circunducentibus, oſſibus firmantibus, ligamentis alligantibus. ſimplicium vero partium primæ tantum actiones & ſimplices ſunt, poſteriores hæ, & compoſitæ nō niſi inſtrumentorum. Verum hęc lib. 2. controuerſiarum latius explicuimus. Vtrarumq; actionum perfectionem, & virtutem dicit Gal. eſſe in temperatis corporibus. Hoc vero non ita venit intelligendum (vt in controuerſijs monſtrauimus) quod nulla operatio poſſit eſſe in intem-

perato

perato corpore perfectior, quam in temperato, ſed, quò nullum adeo ad actiones bene obeundas ſit accommodatum. Nimirum tale corpus ad omnes eſt habile, & ſi in ſingulis ab aliquo intemperatorum ſuperari poſſit, preter eam, quę eſt propria ſpeciei. Hæc vero in humana ſpecie eſt prudentia, & qui hanc comitatur tactus. Hæc perfectio actionum eſt, quæ in corpore temperato deprehenditur.

Eorum vero, quæ ab hac deficiunt, ſunt tamen adhuc ſalubria, quædam intemperie ſimplicium partiũ labuntur lapſu quodam exiguo, quædam in ea quæ inſtrumentalium, exiguum quiddam etiam hic: atque, aut omnium, aut quorundam, aut ſecundum vtrunque: genera autem lapſuum, eadem iis quæ eorum virtutem complent, temperies quidem in ſimplicibus, numerus autem, & formatio, & magnitudo, & poſitus in organicis, vtriſque vero communis vnitas, quam & continuitatem illorum appellamus. In his autem ipſis generibus, & inſalubrium corporum eſt malitia, ſecundum vtrunque inſalubris ſignificatum, terminus autem vtraque diſtinguens eſt læſio ſenſibilis actionum: quæ autem ab optima diſpoſitione, deficiunt breue quiddam, læſa quidem & ipſa in aliquo ſunt re vera, non tamen id ſenſu iudicatur. Igitur diſtinguit ipſa, quod plus, aut minus eſt in actionibus, & reſiſtendo cauſis inſalubribus. Corpora vero ſimpliciter inſalubria diiudicantur, quod facile ab inſalubribus cauſis vincũtur, & quod magnum quiddam in virtute actionũ deficiunt. Fiunt ergo in medio amborum neutra, & quæ ſimpliciter dicuntur, & quæ cũ latitudine quadam, & diuiditur

diſpoſitionem, & quæ nunc ſalubrem, nunc inſalubrem, & hæc ſecundum tria tempora, non aliter ac ſalubria, & inſalubria. Vocantur autem aliquando ab antiquis medicis omnia hæc ſigna prognoſtica, & ſi præſentium, aut præteritorum ſint indicantia. Atqui vtilitas magna quidem diagnoſticorum, & prognoſticorum, minor autem recordatiuorum. Cum ergo ſint corpora ſalubria, hæc quidem ſimpliciter, hæc vero nunc, quæ & bene valentia vocantur, ſalubrium corporum duas dicebamus eſſe differentias, quod alia ſint omnino, ac ſemper talia, alia verò, vt multum: ſemper quidem quæcunque optimam habent diſpoſitionem, vt multum vero, quæcunque non multum ab hac deficiunt.

NOn ſimpliciter neque uno modo diuidit Galenus ſigna ſalubria inſalubria & neutra, ſed tribus modis. Prima ratio diuidendi eſt hæc, ſigna, aut ſunt ſalubria, aut inſalubria, aut neutra. Quæcunque horum ſunt præſentis, aut præteritæ, aut futurę diſpoſitionis ſigna. Vt ſalubria ſunt, quæ indicant pręſentem ſanitatem, ut pulſus naturalis, naturalis urina: & quę futuram ſanitatem prænuntiant, ut concoctio excrementorum in morbis: & quę pręteritam memorię ſubijciunt, ut actionum firmitudo indicat hominem bona ualetudine hactenus eſſe uſum. Inſalubria ſunt quę morbum præſentem indicant, ut lęſiones magnę actionum, & quæ futurum pręnuntiant, ut laſſitudines ſponte factę, & quę pręteritum in memoriam reuocant, ut conualeſcentium imbecillitas. Neutra ſunt,

quę

quę neutram diſpoſitionem pręſentem indicāt, vt dolor grauans ſignificat laſſitudinis affectum: & quæ prænuntiant, hæc verò ſunt ij habitus corporum, qui etiam minantur morbos, vel in memoriam reuocant, vt abſceſſus circa articulos in morbis facti oſtendunt laſſitudinem anteceſſiſſe; & quod morbus in parte aliqua firmetur, ſignificat eam partem ante morbum doluiſſe, quā diſpoſitionem conſtat neutram. Alia ratio diuidendi eſt hæc, quam Gal. in neutris ſolum perſequitur, licet tamen perſequi in omnibus videlicet, ſigna ſalubria ſunt, quæ bonam diſpoſitionem indicant, vt bene ſe habere ad ea quæ offeruntur, & mente conſtare: Inſalubria quæ malā, vt malus decubitus, difficilis reſpiratio: neutra quæ nihil omnino indicant bonum, aut malum, aut quæ non magis ſalubrem, quam inſalubrem diſpoſitionem indicāt, vt ſigna cretica, quę ſunt tantum ſigna, & hæc ſunt neutra primo modo, per negationem vtriuſque extremi: alio modo ſunt neutra, quæ ſecundum aliquid ſalubrem, ſecundum aliquid inſalubrem diſpoſitionem indicant, vt vrina craſſa cum furfuribus ſignificat in hepate & venis bonam concoctionem, ſed in veſica ſcabiem: tertio modo neutrū eſt, quod aliquando ſalubrem, aliquando inſalubrem indicat diſpoſitioné, vt euacuationes, quæ in principijs morborum ſunt mala ſigna, poſt cōcoctionis ſigna ſunt bona. Et hæc omnia dicit Gale-

nus ſecundum tria tempora, præſens, ſcilicet, & futurum, & præteritum, dicuntur, & ſalubria, & inſalubria. Vt pulſus naturalis differentia, eſt ſalubre ſignum, quoniam ſignificat bonam temperiem cordis adeſſe: concoctio in vrina quoniam ſignificat fore bonam valetudinem: firmitudo actionum, quoniã ſignificat vſum eſſe hactenus hominem bona valetudine: & tumor cũ dolore hypochondriorum eſt inſaluber, quoniã ſignificat adeſſe viſcerum inflammationem, & ſanguinis ſtillæ de naribus in principio, quoniã ſignificant fore difficilem iudicationem, aut mortem, & debilitas virium, quoniam ſignificat anteceſſiſſe morbum. Neutra etiam poſſunt dici ſecundum tria tempora, ſiue definiantur neutra primo, ſiue ſecundo, ſiue tertio modo, vt tuſſis in pleuritide, neque bene, neque male agi circa pleuritidem ſignificat, ſed ipſius pleuritidis eſt propria, & ſigna decretoria, neque bene, neque male agendam iudicationem, ſed agendam ſolum ſignificant, & quodcunque neque bonum neque malum aliud eueniſſe ægrotanti ſignificat. Secundo etiam modo poſſunt dici neutra ſecundum tria tempora, vt vrina craſſa cum furfure, partim bonum, partim malum quiddam eſſe modo ſignificat, & effluuium, multæ & acris urinę poſt febrem bilioſam, ſpem facit, fore, vt hepar plene expurgetur, ſed interim affert metum ne vlcus ueſicæ ſuccedat.

Lienis obſtructio cum bono corporis habitu ex morbo relicta, indicat lienem laboraiuiſſe inſigniter, ſed firmum fuiſſe hepar, vtpote quod non ſit tractum ad compaſſionem. Neque minus in tertio ſignificato neutrorum, poſſunt tria tempora differẽtias facere, ut ſitis poſt expurgationem ſignificat corpus bene expurgatũ eſſe, per conualeſcentiam ſignificat male expurgatũ eſſe, & reliquias morbi intus manere: euacuationes in principio ſignificant moriturum hominem, aut fore longum morbum, hæcipſe in ſtatu poſt cõcoctionem, citò liberandum hominẽ: & hæc ipſa ſunt neutra ſigna in præſenti tempore. Nam euacuationes in principio ſignificant morbum eſſe magnum & virtutem eſſe oppreſſam, in ſtatu uirtutem eſſe fortem, & morbũ cedere. Neque uero mirum eſt idem ſignum pertinere ad duo genera, nam in multis alijs exẽplis uidiſti poſſe idem ſignum, ad duo, aut tria, aut etiam plura genera horũ pertinere, ob diuerſas rationes. Nimirum hæ partitiones factæ ſunt nõ ſecundum diuerſa membra, quæque nõ poſsint in idem conuenire, ſed ſecundum diuerſas rationes. Monet deinde Galenus, omnia ſigna, ſiue præſentium, ſiue præteritorum, ſiue futurorũ ſint, ſolita eſſe uocari prognoſtica ab antiquis medicis, quod in prognoſtico Hippocratis uidere licet, quanquam propriè prognoſtica, quæ futurorum, ſunt. Addit eorum, quæ præſentia,

aut futura indicant magnam utilitatem eſſe, Nimirum, quæ futura indicant ad prædicendũ, & ad uictus inſtitutionem, & curationem opportunam faciunt, quę præſentia ad cognitionem morborum: eorum uero, quę præterita indicant minorem uſum eſſe dicit. Atque meritò id dicit, quoniam plurima illorum licet interrogando diſcere, & nulla eorũ ſunt cognitu neceſſaria, propter ſeipſa, ſed propter præſentia, aut futura: nimirum ad horum cognitionem. Nam preterita ad curationem faciunt nihil, niſi ex accidenti. Dictæ omnes differentię pertinent ad morbus, magis quam ad agnoſcendas corporum naturas, proinde aliam diuiſionem inducit, quam modo incipit perſequi: ea eſt per corporum differentias. Nimirum quot ſunt differentiæ diſpoſitionum corporis, tot etiam ſunt ſignorum. Atque ut ſunt quædam corpora ſimpliciter ſemper ſalubria, quędam multum quædam nunc, atque ita inſalubria, & neutra; ita ſunt ſigna quędam ſimpliciter ſemper ſalubrium, quędam ſalubrium multum, quędam ſalubrium nunc, quędam etiam inſalubrium, ut alia neutrorum: ſiquidem hęc omnia ſignis proprijs agnoſcuntur, & diſtinguũtur ab alijs. Hanc partitionem ſignorum perſequitur ſtatim, atq; primum corporis ſimpliciter ſalubris ſemper, quod dicit eſſe quod optimam habet diſpoſitionem: deinde ſalubris multũ, quod ab illius perfectio-

ne

ne parum abeſſe dicit:deinde aliorũ ſuo ordine. Ex his ſatis conſtat, hanc repetitionẽ diſpoſitionum, quæ corporibus accidunt non eſſe inutilẽ. Eſt enim propoſitio eorũ quæ ſequuntur. Optimam diſpoſitionem habent corpora, quæ cum optima compoſitione habent optimam temperiem. Optimam temperiem eſſe exacte mediocrem,non vt multi ſtatuunt calidam & humidã, libro primo controuerſiarum monſtrauimus.

Dignotiones autem illorum oportet facere ab iis, quæ contingunt ſecundum rationem ſubſtantiæ illorum,& ex actionibus, quæ iis neceſſario ſuccedunt, & ſymptomatis,quæ propriè accidentia vocantur à ſubſtãtia quidem ipſa eorum, quæ ſunt in optima diſpoſitione, commenſuratione ſimplicium, in calore, frigore, ſiccitate, & humore: inſtrumentalium verò in magnitudine, & multitudine conſtituentium ipſa, & præter hæc formatione, & poſitu partium cuiuſque,& totius inſtrumenti: ab iis verò,quæ neceſſario ſuccedunt ſimplicibus,ad tactum quidem in duritie, & mollitie commoderatio, ad viſum autem bonus color, & ſecundum læuitatem, & hiſpiditatem moderatio:ſecundũ actiones verò perfectio, quã & virtutem ipſarum vocamus. Eorũ vero quæ inſtrumentalibus ſuccedunt, in commoderatione, & pulchritudine inſtrumentorũ totius corporis, adhuc & in virtute actionum, quæ in ipſis ſunt. Optimæ ergo diſpoſitionis corporis diagnoſtica ſigna hæc ſunt.

DIgnotiones corporũ tribus modis fieri dicit,ex ijs, quæ contingunt ſecundũ rationẽ

ſubſtantiæ illorũ (hoc verò eſt ex eſſentia ipſarũ diſpoſitionũ, vt qui ex calore cognoſcet hominem febricitare) & ex actionibus læſis aut integris, vt qui ex pulſus febrili inæqualitate cognoſcit febricitantem: & ex ſymptomatis, quæ propriè accidentia vocantur. Horum nomine intelligit qualitates mutatas, quæ morborũ ſymptomata ſunt, & ſenſu aliquo cognoſcuntur, vt colorem, duritiem, habitum corporis, & alia huiuſmodi, his tribus modis agnoſcuntur omnes corporũ diſpoſitiones, quę dictæ ſunt: velut de cognoſcendo ſimpliciter ſemp ſalubri dicetur primum, deinde de alijs. Sed hærent hoc loco plerique enarratores in quibuſdã quæ oportet explicari prius. Dicunt illud ſignorũ genus, quod ſecundum rationem ſubſtantiæ eſſe dicit Galenus, neq; ſignum videri eſſe, neque hoc loco debuiſſe ſignis annumerari, videtur enim eſſe ipſa eſſentia diſpoſitionis, vt calor eſt ipſa febris: quare febrem ex calore, eſt idem ex ſeipſo agnoſci. Deinde dicunt ſignum, id quod ab exeuntibus capitur, cuius in libro de differentia ſymptomatum meminit, hic eſſe omiſſum, atque id quod ab eſſentiæ ratione capitur, cuius illic nulla mẽtio fit, hic eſſe additum. Addunt quibuſdam ſignis vti Gal. in hoc ipſo opere, quæ in hac partitione deſint vt ſigno, quod capitur à reſiſtentia: Nimirum agnoſcitur corporis ſalubritas, aut inſalubritas ex modo, quo reſiſtit rebus externis

aut non reſiſtit. ex magnitudine etiam & figura capitis agnoſci debet cerebri temperies, quæ tamen non videntur tribus membris, quæ relata hic ſunt contineri. His obiectionibus non omnes eodem modo reſpondent. Sunt qui dicant, ſanitatem, & morbũ non eſſe eas qualitates, quæ moderatæ, aut immoderatæ ſunt, ſed relationes quaſdam illinc procedentes, quas vocant ſymmetriam, & ammetriam, febrẽ ergo non eſſe calorem, ſed ex caloris immoderantia febrẽ naſci, quare dicent hi febrem ex calore agnoſci, non eſſe agnoſci idem ex ſeipſo. Neque vero iuxta illorum placitum poſſit ſanitas quæpiã, aut morbus ex ſeipſo ſentiri, nã relatio nulla ſentiri põt. Cæterum horum opinionem, libro 4. cõtrouerſiarum refutauimus. Alij concedunt morbum, & ſanitatem, eſſe habitum, aut diſpoſitionem. Quare calorem qua calor eſt, non eſſe febrem, ea enim ratione eſt paſſio, aut paſſibilis qualitas, ſed qua habitum, aut diſpoſitionẽ. Agnoſci ergo febrem ex calore, non tamen proinde idem ex ſeipſo quoniam non eadẽ ratione agnoſcitur calor, & eſt febris, ſed agnoſcitur, vt eſt calor, eſt febris, vt eſt diſpoſitio quædam. Hi certe vera dicunt, ſed hoc loco fruſtra laborant. Nam Galenus non docet modo dignoſcere affectiones corporum, ſed corpora varie affecta, atque ita dignoſcere hominem febricitantem ex ipſa febre, non eſt idem ex ſeipſo cognoſcere. Hic qui-

 dem

dem quoniam affectus coniungit cum corporibus, mentionem fecit ſignificationis ex ipſo affectu, tamen in opere de morbo, & ſymptomate, affectus ipſos cōſiderauit per ſe. Proinde illic nullo modo potuit ſymptomatum differētijs ſigna, adiungere ex ijs, quæ contingunt ſecundū rationem ſubſtantiæ. Modus quo corpus reſiſtit, aut non reſiſtit externis cauſis, cum actionibus cōiungendus eſt, ſiquidem monſtratum eſt à me libro primo controuerſiarum, nihil niſi agendo reſiſtere. Magnitudo, & figura cerebri, ad agnoſcendam capitis naturam conferunt, vt quæ in ipſa eſſentia ſint, nam bona, aut mala diſpoſitio tam eſt in compoſitione, quàm in temperie. Itaque recte Galenus dignotionis corporum tres ſpecies eſſe dicit, quarū exempla ſubdit ſtatim docens corpora optimè ſana, tribus his modis dignoſcere. A ſubſtantia ipſa agnoſcitur, optima conſtitutio ex mediocritate caloris, frigoris, humoris, & ſiccitatis in ſimplicibus, & à mediocritate magnitudinis, & multitudinis, & ab optima figura, & optimo poſitu omnium partium, in inſtrumentis. Nam in his eſt eſſentia ipſius optimæ conſtitutionis ab ijs quæ neceſſario ſuccedunt ſimplicibus, agnoſcitur optima conſtitutio. Ex ijs, quæ ad tactum pertinent, ex mediocritate duri, & mollis. Nimirum caro corporis optimè conſtituti eſt mediocriter mollis. Ex ijs, quæ ad

viſum pertinent, ex bono colore, & mediocritate inter glabrum, & hiſpidum. Nimirum corpora temperata nullum extremum colorem habent, tales enim omnes colores redundantias quorundam ſuccorum referunt, albus pituitæ, pallidus bilis, niger atrę bilis, perruber ſanguinis, ſed eſt color temperati corporis, candor quidam uiuidus cum modico rubore. Sunt etiam temperata corpora, neque glabra neque hiſpida. Quoniam glabrities frigiditatis hiſpiditas eſt caloris ſoboles. Hæc duo accidentia tactu etiam ſentiuntur, ſed ad viſum fuit melius referri, quoniam tactus ſolam multitudinem, aut penuriam pilorum ſentit, uiſus etiam colorem. Hic præter rem quidam accuſant Galenum, quod accidentia ad guſtatum pertinentia, & ad odoratum, & auditum non retulerit. Nã Galenus hic non tam refert accidentium exempla vt eorum omnes differẽtias enumeret, quam vt agnoſcere corpora temperata doceat, ad quorum cognitionem hæc ſunt ſatis. Ex actionibus etiam agnoſcitur conſtitutio optima in ſimplicibus partibus, ex earum perfectione, aut virtute. In inſtrumentis etiam obſeruantur duo genera ſignorum, primũ accidentium, hęc ſunt commoderatio, & pulchritudo: nimirum temperata corpora ſunt optime compoſita, & pulchra. Nam quæuis res tunc eſt conſecuta ſuam pulchritudinem (non enim rebus omnibus eſt eadem pulchritudo) cum ha-

bet

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

bet partes optime comparatas ad actiones. Si ergo actionum perfectionem habet, temperatum corpus eſt etiam pulchrum, & optime compoſitum. In inſtrumentis etiam eſt ſignum ex uirtute actionum quæ ipſorum inſtrumentorum ſunt. Apertè docet hic Gal. quaſdam actiones eſſe ſimplicium partium, quaſdam inſtrumentorum. Nimirum actiones primæ, & imperfectæ, quæ cuiuſq; partis ſunt in ſuum vſum proprie, vt quæ ad propriam cuiuſque nutritionem expectant, ſimplicium partium ſunt, inſtrumentorum non niſi ex accidenti: actiones ſecundæ & perfectæ, & quæ ad communem totius hominis vtilitatem expectant, vt videre, audire, incedere, inſtrumentis tribuuntur per ſe (& ſi facultates agendi ex ſimplicibus in quibus ſunt temperaméta proficiſcantur) quoniam tales actiones nõ ſunt ſimplices, ſed ex multis ſimplicibus conflatæ, vt inceſſus fit his muſculis abducentibus, illis adducentibus, alijs circunducentibus, oſſibus firmantibus, ligamentis alligantibus. ſimplicium vero partium primæ tantum actiones & ſimplices ſunt, poſteriores hæ, & compoſitæ nõ niſi inſtrumentorum. Verum hęc lib. 2. controuerſiarum latius explicuimus. Vtrarumq; actionum perfectionem, & virtutem dicit Gal. eſſe in temperatis corporibus. Hoc vero non ita venit intelligendum (vt in controuerſijs monſtrauimus) quod nulla operatio poſſit eſſe in intem-

perato

perato corpore perfectior, quam in temperato, ſed, quò nullum adeo ad actiones bene obeundas ſit accommodatum. Nimirum tale corpus ad omnes eſt habile, & ſi in ſingulis ab aliquo intemperatorum ſuperari poſſit, prȩter eam, quȩ eſt propria ſpeciei. Hæc vero in humana ſpeciȩ eſt prudentia, & qui hanc comitatur tactus. Hæc perfectio actionum eſt, quæ in corpore temperato deprehenditur.

Eorum vero, quæ ab hac deficiunt, ſunt tamen adhuc ſalubria, quædam intemperie ſimplicium partiũ labuntur lapſu quodam exiguo, quædam in ea quæ inſtrumentalium, exiguum quiddam etiam hic: atque, aut omnium, aut quorundam, aut ſecundum vtrunque: genera autem lapſuum, eadem iis quæ eorum virtutem complent, temperies quidem in ſimplicibus, numerus autem, & formatio, & magnitudo, & poſitus in organicis, vtriſque vero communis vnitas, quam & continuitatem illorum appellamus. In his autem ipſis generibus, & inſalubrium corporum eſt malitia, ſecundum vtrunque inſalubris ſignificatum, terminus autem vtraque diſtinguens eſt læſio ſenſibilis actionum: quæ autem ab optima diſpoſitione, deficiunt breue quiddam, læſa quidem & ipſa in aliquo ſunt re vera, non tamen id ſenſu iudicatur. Igitur diſtinguit ipſa, quod plus, aut minus eſt in actionibus, & reſiſtendo cauſis inſalubribus. Corpora vero ſimpliciter inſalubria diiudicantur, quod facile ab inſalubribus cauſis vincũtur, & quod magnum quiddam in virtute actionũ deficiunt. Fiunt ergo in medio amborum neutra, & quæ ſimpliciter dicuntur, & quæ cũ latitudine quadam, & diuiditur

to-

totius ſanitatis latitudo, in tres partes quæ latitudinem & ipſæ habent inſignem, quarum prima erit ſalubrium corporũ, ſecunda neutrorum, tertia inſalubrium, poſt quæ ſtatim ſunt, quæ iam ægrotant corpora, læſionibus ſenſibilibus actionum diſtincta. Quæ ergo dolent, & quorum motus ſunt vitiati, aut omnino ſublati, faciles habent diſtinctiones, quæ vero debiles habent actiones, in magnis quidem receſſibus facilis diſtinctionis ſunt, in paruis vero ambigua, & ob id in hoc genere læſionis, diſpoſitio conſiſtit, quæ neutrius contrariarum actionum particeps eſt, quam ipſam neutram nominari dicebamus, his omnibus ſenſu diiudicatis, non ipſa natura rerum. Periculum enim eſt in dogma ſempiternæ paſſionis incidere, & quidem ſigna ſanorum corporum. Verũ quæ inſalubrium, aut neutrorum, magnitudine receſſus diſtinguuntur, ponentibus nobis extremos terminos inuicem contrarios, optimam diſpoſitionem, & nuper factum morbum, conſiderantibus autem cui horum ſint viciniora, quæ in examen veniunt corpora. Nam quæ optimè diſpoſitionis viciniora ſunt; ſalubria: quæ vero ab hac abſunt longius, propiora autem ſunt iam ægrotanti, inſalubria: quæ uero in medio amborum & quæ æque videntur ab vtriſque abeſſe, neutra hæc ſunt. Optimæ ergo diſpoſitionis ſigna dicta ſunt Eorum vero, quæ ab ipſa deficiũt, tot numero genera, quæ in plus, aut minus diuidi poſſunt, diſtinguntur vero in tres partes. Signa inſalubris corporis ſimpliciter dicemus, ex ipſis enim erunt manifeſtæ & reliquæ duæ latitudines. Generatim ergo prius dictum eſt in ſermone de optima diſpoſitione, ſpeciatim vero dicetur modo, diuidentibus nobis prius partes.

Opti-

OPtimam ſanitatem dictum eſt in optima temperie & compoſitione conſiſtere, quæ verò ab his deficiunt parum, quæ ſalubria multum diximus appellari, recedũt ab optima temperie ſimplicium, & ſi parum, aut ab optima formatione inſtrumẽtorum, omnium, aut quorundam, aut recedunt ab optima conſtitutione in vtriſque, ſimplicibus inquam & compoſitis. Nã omnia quæ non ſunt optime conſtituta, ob vitium aliquod quod habent, ab optimis recedũt. Nam ſi carerent omni vitio, eſſent ſaluberrima. Vitiorum autem, aut lapſuum genera, tot numero ſunt, quot ſunt ea, quæ corporum virtutem complent. Nimirum quot res ſunt quibus conſtat natura, tot vitiatis corrumpitur: quare vt natura conſtat bona temperie, & bona compoſitione, & partium continuitate, ita corrumpi poteſt mala temperie, & mala compoſitione, & ſolutione continuitatis. Tria ergo ſunt hæc vitia, intemperies ſimplicium (quoniam & temperies earum eſt) compoſitio mala inſtrumentorum (quoniam eorum eſt compoſitio) ſolutio vtrarumque partium, quoniam vtriſque eſt communis continuitas. Intemperies ſunt in calido, frigido, humido, ſiccovè, aut horum pluribus: compoſitio in magnitudine, numero, figura, & poſitu: atque his vitijs diſtinguuntur a ſalubribus inſalubria in vtroque ſignificato, ideſt & inſalubria, quæ ſunt intra latitudinem ſanitatis à

ſalu-

ſalubribus,& ęgra,quę ſunt inſalubria nunc,à ſa-
nis Terminum autem qui vtraque diſtinguit, ea
ſcilicet,quæ ſunt intra terminos ſanitatis, & quæ
iam ſunt ægra,eſt læſio ſenſibilis actionum. Ni-
mirum tunc dicit incipere hominem eſſe ægrũ
cum habet ſenſibiliter læſas actiones: nam quæ
breue quiddam deficiunt ab optima diſpoſitio-
ne,vt quæ ſunt adhuc intra ſanitatem, læſa etiã
ſunt in aliquo,non enim habent male tem pera-
ti homines actiones,tam integras, quam tempe-
rati,ſed id non (inquit) ſenſu iudicatur, ſed di-
ſtinguntur gradus diſpoſitionum,quæ recedunt
ab optima,ſunt tamen intra ſanitatem; eo quod
meliores,aut deteriores habent actiones, & cau-
ſis morbos afferẽtibus,plus, aut minus reſiſtunt.
Nam optimè conſtituta,optimas operationes ha
bent,& cauſis morborum maximè reſiſtunt. In-
ſalubria ſimpliciter peſſimas inter ſanas habent
operationes, & reſiſtunt minime:neutra vtrunq;
habent in medio. Sed quod de reſiſtentia hic ad-
dit Galenus perinde intellige atque quod de a-
ctionum virtute prius dixerat. Nimirum cauſis
omnibus reſiſtere plus alijs corpora temperata,
non tamen etiam ſingulis. Hoc enim ita habere
in controuerſijs à me monſtratum eſt.Sed redeo
ad Galeni uerba.Totam latitudinem ſanitatis di-
cit habere tres partes, quarum ſingulæ habent
latitudinem, ſalubrium, neutrorum, & inſalu-
brium diſpoſitionem: poſt hos omnes dicit eſſe

ægros,

ægros,atque eos læſionibus ſenſilibus actionum diſtingui. Nimirum ægrotos vocamus eos,quibus læſe ſunt actiones ſenſibiliter. Cæterum hoc ſenſibiliter,non vtcunque intelligatur. Senſibiles enim læſiones ſunt etiam in neutris nūc (habent enim multi antequam ægrotent dolorem capitis,& ſenſum laſſitudinis,& faſtidiū,quę cōſtat ſentiri) ſed ita intelligatur, vt notatu dignæ etiam læſiones iam ſint. Atqui illud notatu dignum,non poteſt definiri ex actè certo quodam termino, ſed hic debet eſſe ſenſus iudex, & debet adhiberi prudentia quædam, debetque medicus communem hominum ſenſum conſulere. Nam ſi ratione uellet hæc diſtinguere,& ipſam rei naturam conſiderare, incideret in dogma ſempiternæ paſſionis, cogeretur que concedere omnes homines laborare ſemper morbo aliquo. Nam dogma illud, vt diffuſe ſatis Galenus ipſe probat,primo de tuēda valetudine, euidentem monſtrationem habet. Itaq; ſenſu diiudicari debent omnes diſpoſitionum differentiæ, & ſalubria, & inſalubria, atque neutra cognoſcentur,poſitis his extremis, ſanitate optima, & ægritudine. Quæ propiora ſunt optimæ ſanitati ſalubria ſunt,quæ ægritudini inſalubria,quæ in medio ſunt neutra. Ergo inquit de diſpoſitione optima dictum eſſe hactenus. Reliquorum ſunt tot genera (quę ſcilicet dicta ſunt)ſalubria, inſalubria, & neutra. Pollicetur dicturū ſe rurſū

de ſignis ſimpliciter inſalubris, quoniam ex illius notitia fient manifeſtæ reliquæ latitudines. Sed hactenus ſunt dicta ſigna, quibus corporum diſpoſitio agnoſcitur generatim: deinceps dicet ſpeciatim, percurrendo ſigna omnium temperamentorum in omnibus membris, incipiens à capite. Quod faciet præmiſſa membrorum quadam partitione.

Quatuor autem ſunt omnes illarum differentiæ, quædam enim, principia quædam ſunt, quædam autem ex illis naſcuntur: quædam neque aliarum gubernationi præſunt, neque ab aliis gubernantur, innatas habentes facultates, quæ eas gubernant: quædam autem inſitas ſimul, & influentes habent. Principia ergo ſunt, cerebrum, cor, hepar, & teſtes. Ab his vero oriuntur, & his ſubminiſtrant, nerui quidē & ſpinalis medulla cerebro; cordi vero arteriæ: venæ autem hepati: ſeminaria vaſa teſticulis. Ipſæ autem ſeipſas gubernant, cartilalgo, os, ligamentum, membrana, adenes, pinguedo, caro ſimplex. Aliæ omnes partes communem cum his habentes ex ſe ipſis gubernationem, arteriarū, ſimul & venarum, & neruorum indigent. capillorum autem, & vnguium, neque gubernatio aliqua eſt, ſed generatio ſola. Hæ ergo ſunt partium differentiæ.

MErito profecto Galenus vult nos ad agnoſcendas corporum naturas & affectus, ſingulorum temperamentorum in ſingulis partibus notas ediſcere. Quandoquidem totius corporis temperies, ex temperiebus partium naſcitur,

tur, quarum quatuor differentias facit. Primam principiorum, ſecundam inſtrumẽtorum communium, quæ ex illis oriuntur, tertiam partium quæ neque alias gubernant, neq; ab alijs gubernantur: quartam reliquarum quę inſitas habent ſibi quaſdam facultates, ſimulq; vtuntur ſuppetijs aliarum. Principia ſunt quatuor, cor, cerebrũ, hepar, & teſtes, ſed non omnia eodẽ modo. Cor & cerebrum, quoniam facultatum pręcipuarum ſedes ſunt, & eas in reliqua membra demãdant, hepar quoniam etſi facultatem nullam in reliqua membra mittat, alimentum commune omnibus alijs facit, & mittit: teſtes quoniã virilitatẽ pręſtãt corpori toti, (eſt uero uirilitas uirtus quędam, & uigor actionum omnium, quę ſexus etiam diſtinguit) & ſemini pręſtant fœcunditatẽ, generantq; ſpiritum genitiuum. Hęc omnia ita ſe habere libro ſecundo controuerſiarum probauimus. ubi etiam refutauimus ſentẽtiam Ariſtot. de principatu ſolius cordis, & de uſu cerebri, & teſticulorum. Quo etiam libro probauimus capillos non nutriri reuera ſed congeſtione excrementorum generari, vngues tamen & alimentum, & uitam, & ſenſum accipere per uenas, neruos, & arterias. Quare quod hic dicit vnguium & capillorum gubernationem nullam eſſe, ſed ſolam generationem, de extremis unguibus ſolum intelligatur. Adenum, ut autor eſt ipſe Galenus alibi, duplex eſt genus, quidam

96
calidiora, quæ magis ſanguinea, frigidiora, quæ exanguia, humidiora, quæ molliora, ſicciora, quę duriora cum ad cutem, tum etiam ad ſeſe, docet Galenus. Ego uero in omnibus fere membris ita habere concedo, tamen in teſticulis maiorem calorem eſſe quàm in renibus conſtat, & ſi renes magis ſanguinei, ſint. Cor etiam eſt calidius hepate, & ſi hepar abundat magis ſanguine. Neque uero hoc mirum eſt: non enim cor accipit calorem à ſanguine, ſed ſanguis à corde, ut idem Galenus author eſt. Neque membra accipiunt calorem ab alimento ſolum, ſed ex natura ſua habent. Verum paucis exceptis, quæ naturas habent perſpectiſsimas, regulæ Galeni ſunt uerisſimę. Ergo calida ſimpliciter ſunt, cor, iecur, teſtes, pulmo, renes, lien, & caro muſculorum. Frigida ſunt, cerebrum, ſpinalis medulla, oſſa, nerui, membranæ, cartilagines, ligamenta & adeps: humida ſunt, adeps, adenes, cerebrum, medulla: ſicca, oſſa, ungues, cartilagines ligamenta, tendines, nerui motus, plus his pili, ſi modo partes ſint, pulmo, lien, cor, hepar, renes, & nerui ſenſus. Nihilominus hęc omnia poſſunt eſſe, ut in naturis ſuis temperata, itaque cum dicetur membrum aliquod eſſe temperatum, nequaquam intelligi poteſt ad pondus. Sed dices, ſi ad iuſtitiam intelligitur, cum Galen. paret modo hanc doctrinam de ſingulorum membrorum naturis, ut illinc

prodeat notitia maior temperati corporis, quia in temperato omnia ſunt temperata, erũt in homine temperato temperata ad iuſtitiam omnia inſtrumenta: omnia ergo erũt ad proprias actiones accommodatiſſima, quare omnes ſingulaſque actiones habebit corpus temperatum perfectiſſimas, atque non vt explicuimus. Hic ſcire oportet, mediocritatis ad iuſtitiam, non eandem rationem eſſe in toto homine & in partibus. Nimirum iuſtitiæ eſt, toti homini dare ad actionẽ ſpeciei propriam, accommodatiſſimam, & ad alias omnes, quam maximè fieri poſſit, accommodatam naturam, partibus verò eas naturas, quibus maximè ſubuenire poſſint toti. Quia vt in republica melius eſt eam potentiam eſſe ciuium cuique, qua poſſit reipublicę ſeruire, haud quaquam alicui tantam, vt totam rempublicam poſſit pturbare, ita in noſtro corpore eſt ęquius, omnes partes eſſe mediocriter comparatas, vt totum corpus comparatum ſit optime, quã aliquam habere optimè per ſeſe, tamen & alias lędere & totius perfectionem interturbare. Hæc igitur eſt mediocritas ad iuſtitiam quæ in ſingulis partibus deſideratur, atque tu ita intellige, cũ membrum aliquod temperatum eſſe audies.

Facientibus nobis initium à cerebro, ſunt autem quinque naturalia genera ſignorum illius. Vnum quidem totius capitis diſpoſitio, ſecundum ſenſitiuarum actionum virtus & vitium tertium actiua-

rum,

rum, quartum earum quæ pertinent ad mentem, quintum naturalium. Aliud autem genus eſt præter hæc omnia, alteratio ab iis, quæ in ipſum exterius incidunt.

MErito facit initium à cerebro, quoniam eſt membrorum omnium dignitate primũ, ſignificatur autem natura cerebri, ex totius capitis diſpoſitione, quoniam capite continetur cerebrum, & ex ſenſuum virtute aut vitio (quoniam ſenſuum principium eſt cerebrum) & ex virtute, aut vitio actionum actiuarum, hoc eſt motionum quæ ſecundum voluntatem fiunt, & ex ſenſuum internorum imaginationis inquam rationis, & memoriæ, virtute aut vitio, & ex naturalium actionum. Huiuſmodi ſunt confectio alimentorum, & excretio excrementorum: & præter hæc omnia, ex modo, quo afficitur cerebrum ab externis cauſis. Nimirum hæc paſſio maximè indicare poteſt naturam, quoniam calidum à calidis, frigidum à frigidis multum patitur.

Diſpoſitio ergo totius capitis ex ipſius magnitudine & figura inuenietur, & ex capillis.

CVm dixerit eſſe ſex genera ſignorum, quibus agnoſci poteſt natura cerebri, & cum ſint multa genera temperamentorum, duplicẽ exercitationem facit, primam per ipſa ſigna, ſecundam per genera temperamentorum. Prima hic incipit à diſpoſitione capitis.

Exiguum igitur caput malæ diſpoſitionis cerebri proprium eſt ſignum, magnum verò non neceſſario bonæ diſpoſitionis eſt: ſed ſi ob inſitæ virtutis robur, bonam, & multam materiam valentis elaborare, factum ſit, bonum ſignum: ſi autem ob ſolam multitudinem materiæ, non bonum. Diſtinguendum ergo eſt hæc, & figura, & iis quæ ab ipſo naturaliter fiut. Figura quidem ſi concinna ſit (ſemper enim hoc eſt bonum ſignum) iis verò quæ ab ipſo fiunt, ſi valida ceruix ſit, & aliis oſſibus optimè conſtet, & tota inſuper ſubſtantia neruoſa, bene illi nutriatur, & firma ſit. Propria autem figura capitis, vt ſi intelligas ſphæram ceream, vtraque ex parte cõpreſſam paulatim. Neceſſe enim eſt huiuſmodi priora, & poſteriora fieri magis gibba, quam ſecundum ſphæram, quæ verò ſunt vtrinque magis recta. Quod ſi cui minuitur eminentia, quæ eſt ſecundum occiput, ſimul conſidera, & neruos, & ceruicem cum aliis oſſibus. His enim ſecundum naturam habentibus penuria materiæ, non facultatis debilitate huiuſmodi factus fuerit: illis verò male habentibus principium eſt debile. Plerunque autem defectus ſecundũ occiput debilitas dictorum ſequitur, & raro admodum eſt, quod huiuſmodi non ſit. Et quod eminentis ſecũdum occiput caput, conſidera eiſdem, quibus circa totum caput grandius factum, diſtinctionibus. Magna vero ex parte, & hic bonum ſignum eſt, cum cõcinnitate, & figura fieri parencephalidem, quã nonnulli medicorum poſterius cerebrum vocant, quẽadmodum eſt poſterior, & definita ſciſſura lambdoyde. Spinalis verò medullæ eſt principium hæc pars & per hanc omnium totius corporis actiuorum neruorum. Ipſa verò poſterior pars per ſeipſam omnino eſt particeps paucorum ſenſitiuorum, multorum

vero actiuorum: quemadmodum & alia prior multorum ſenſitiuorum, paucorum verò actiuorũ. Quare & bene diſpoſitæ hæ partes, robuſtos habent exortus, vtraque proprios. Eædem diſtinctiones adhibēdæ ſunt & ad anteriora capitis circa frontem, quæ ad poſteriora in exiguitatem, & magnitudinem eius aſpicientibus nobis & figuram, & ſenſus qui ibi ſunt, & viſum, & guſtum, & odoratum. Inuicem enim ſunt ſigna, & atteſtantur mutuo, quæ à principio oriuntur virtuti, & malitiæ principii, & principium iis quæ ex ipſo.

IN diſpoſitione capitis conſiderari iubet, magnitudinem, & figuram, & capillos. Signa quæ à capillis ſumũtur tractabit poſtea, magnitudinem, & figuram perſequitur modo. Caput eſſe poteſt, exiguum aut magnũ aut mediocre, tamen mentionem facit modo, magni & parui ſolum, quoniam quod bonum eſt, & quale in corpore optimè conſtituto, magnum eſt ad reliqua membra. Nimirum bona cõſtitutio & quæ in capite debet expeti eſt magnitudo, amat. n. caput eſſe magnum. Proinde dicit exiguum caput malæ diſpoſitionis cerebri eſt proprium ſignum. Magnum vero non ſemper bona: ſed ſi magnum ſit ob multam bonam, beneque à formante uirtute elaboratam materiam, bonum eſt, ſi ob ſolam multitudinem materiæ non eſt bonum, ſiquidem ex materia multa non bene elaborata, male temperatum cerebrũ factum fuerit. Dices exiguum etiam caput poſſe fieri, aut

ob vitium facultatis, aut ob defectum materiæ, quare neque hoc ſemper eſſe malum. cum neque hoc fiat ſemper uitio facultatis. Tamen intereſt multum, nam magnitudo capitis, niſi ex mala cauſa ſit, non eſt inutilis, ſed facit ad perſpirabilitatem cerebri, eſtq; id caput idoneum, ut ſpiritus, per ipſum cerebrum moueantur expeditius, & fulgines facilius effluant: exiguitas capitis, quacunque ex cauſa fiat eſt noxia, affertque anguſtiam cerebro. Quare ſemper eſt ſignum malę diſpoſitionis illius, ſed magnum caput, nunc bonæ, nunc malæ, ut hac, aut illa cauſa factum fuerit. Vſque adeo errat Ariſt. trigeſimo problematum, affirmans, homines eo eſſe ingenioſiores, quo habent minora capita. Magnum verò, & paruum eſt caput ad reliqua membra, eſtque ut diximus optima conſtitutio, ut ad reliqua membra ſit magnum. Quod uero iam erit, eatenus magnum, ut eam proportionem, quæ in optimè conſtituto eſt ſuperet, neque bonum erit neque ex bene elaborata materia ſit factum. Quanquam niſi omnino ſit ex male elaborata, melius hoc eſt, quam quod exiguum. Signa ex quibus agnoſci poteſt, an ex redundantia ſola materiæ, an cum robore facultatis, caput ſit factum magnum, dicit eſſe figuram, & ea quæ ex capite oriuntur. Nam figura bona quauis in parte ſignum eſt bonum. Nimirum facultas formatrix, cum materiam ſa-

tis ſuperat,accommodatiſſimam, ad actiones, figuram facit. Ea quæ oriuntur ita iudicari cenſet, ſi ualida eſt ceruix, & caput cum oſſibus ceruicis optime aptetur, & totum neruoſum genus bene nutriatur,& ſit firmum. Nam cum ceruix, & eius oſſa,ipſi capiti cõiuncta ſint, & nerui cerebro,& in capite cerebrum,ſi hęc rectè formata ſunt, uerisimile eſt in ijs, quæ circũcirca ſunt facta, ualidam fuiſſe formandi uirtutem, quare & in capite toto. Deſcribit deinde optimam figuram capitis,&in figura uitia. Optimam dicit eſſe, ut ſi quis ceream ſphæream ab utroque latere parum comprimat,uitia uerò eſſe, cum aut anterior ſola,aut poſterior pars ſola,aut utraque eſt maior,& prominentior, quam oportet. Hæc omnia, adt redundantiam materię aut uitiũ facultatis ſecuntur,ſuntq; diſtinguenda eodẽ modo,quo de toto capite dictum eſt, ex figura ſcilicet partis anterioris,aut poſterioris,aut vtriuſq;, & ex ijs, quæ ab utraque parte oriuntur, nimirũ cum hæc bene habent,nullum uitium in facultate fuiſſe putandum eſt,cũ non ita, facultas formatrix errauit,quæ,ut Hipp. docet, libro de uulneribus capitis, multis modis errare ſolet in capitis formatione,aliquãdo facit duas ſuturas,oblongam,& coronalem referentes. T. græcũ,fitq; tunc capitis pars anterior,prominens,aliquando facit oblongam, & tranſuerſam,aliã loco lambdoydes fitq; T. Cuius caput ſpectat ad occiput,

ſitq; tunc poſterior pars prominens: aliquando facit tres imitantes. H. græcum ſitq; tunc prominens pars vtraque, aliquando facit duas imitantes, X. græcum ſitq; ita vtraq; pars depreſſa; quod vitium tacuit modo Gal. quoniam non videtur id poſſe eſſe magni capitis, quanquam ego hanc quoq; figuram accidere poſſe magno capiti ſuſpicor. Poſteriorem partem capitis dicit eſſe eã, quæ eſt vltra labdoydem figuram, quam parencephalidem Græci, Latini cerebellũ vocãt. Hanc dicit eſſe principium medullæ ſpinalis, & per hanc omnium neruorum motus: tamen fallitur proculdubio: ex ipſo enim cerebro ante cerebellũ, oriuntur medulla ſpinalis, & omnes nerui, ex cerebello nulli prorſum. Quare neque illud eſt verum, ipſam poſteriorem partẽ habere multos motorios, & perpaucos ſenſitiuos neruos. Nihilominus id argumentũ non eſt debile, quo ex firmitudine ſpinæ, & neruorum, intelligi dicit facultatem formatricem in occipite nõ fuiſſe debilẽ. Nimirum ſunt hæ partes uicinæ, etſi ex ſe inuicem non fiant. Illud, quod addit uerũ eſt, priorem partem cerebri multorum ſenſitiuorũ, & paucorum motiuorum eſſe principium. Nimirum ſeptem parium neruorum, ſecundi, & ſeptimi ſolum, & tertij portio ſunt comparati ad motum, reliqui ad ſenſum. Prioris partis indicia dicit accipi, ex viſu, odoratu, & guſtatu: auditum tacet, quoniam fluit hic ſenſus, ex quinto

neruorum pari, quod ad poſteriorem partem iā uidetur inclinare. Tandem generatim dicit orta principijs, & principia ijs quæ ab illis oriuntur atteſtari. Quod non aliter intelligendum uenit, quàm bonam diſpoſitionem eorum, quæ alicũde oriuntur, bonæ diſpoſitionis principij, mala malæ eſſe ſignum. Vtimur uero hoc argumẽto, ad agnoſcendas diſpoſitiones non tantum naturales, ſed eas etiam, quę pręter naturã ſunt, quod in prognoſtico Hip. occurrit ſæpe, ex oculis, uidelicet, & naſo, & palpebris, & labijs, & tota facie docet affectum cerebri cognoſcere.

Actionum autem principum virtus, & vitium, ſolius principii ipſius per ſeipſum ſignum eſt. Voco autem principes actiones, eas, quæ à ſolo principio fiunt: ingenium igitur tenuis cerebri ſubſtantiæ ſignum, tarditas autem intellectus, craſſæ: facilitas vero diſcendi, facile ſuſceptiui figurarum, & memoria ſtabilis, ac firmi, ita autem & difficultas diſcendi, difficile figurarũ ſuſceptiui, obliuio vero, fluxilis: & mutabilitas in opinionibus, calidi; ſtabilitas verò, frigidi. Adhuc autem videor mihi reliquiſſe duo genera ſignorum de quibus à principio promiſi me dicturum, alterum quidem quod eſt naturaliũ actionum, alterum autem, quod eorum, quæ extra incidũt erit igitur communis de vtriſque ſermo.

OMnis actio propria eſt proprij inſtrumenti per ſe ſignum. Senſus ergo interni, quoniam ab ipſo principio aguntur ſine alijs inſtrumentis ipſius cerebri per ſe ſigna ſunt. Eos ſenſus eſſe tres, imaginationem, rationẽ, & memoriam,

riam, eosq; eſſe in toto cerebro, haudquaquam per uétriculos diſtributos, ut multorum ſententia fert, dictum eſt alibi. modo ea quæ hic dicuntur, explicemus. Memoria in nobis eſt duplex, quędam paſſiua, quędam practica: practica eſt uirtus cogitandi de rebus pręteritis, ut actę ſunt: paſſiua eſt aptitudo materię, ad ſeruandas rerum ſpecies. Paſſiuę eſt duplex uirtus, facilitas recipiendi, & facilitas retinendi, & duo uitia contraria. In practica, uirtus eſt reminiſcentia, & uis illa indagandi, ea quę deleta ſunt, ex ijs quę retinentur: contrarium eſt uitium. Facilitas diſcendi eſt duplex, quędam addiſcendi memoriter, quędam res ſubtiles prompte intelligendi. Illa eſt memorię paſſiuę uirtus prima, hæc eſt uirtus ingenij: pręter quā eſt alia uirtus ingenij, meo iudicio hac etiā præſtātior, ex ijs, quę intellecta ſemel ſunt ratiocinatio. Nimirū cōmendari poteſt cuiuſpiā ingeniū, quod facile intelligat, quæ dicuntur, aut quod & ſi intelligat tardius, tamen addit deinde alia, intelligitque hęc ipſa radicitus, & colligit multa. Quod quidem homini hę uirtutes adſint, aut contraria uitia, non eſt imputandum intellectui illi, qui ab omni materia liber eſſe poteſt, ille enim per ſe eadem perfectione eſt in nobis omnibus, ſed internis ſenſibus, qui bene, aut male intellectui miniſtrant. Secūdam uirtutem ingenii conſtat ad rationem pertinere, illius enim eſt ratiocinatio omnis, &

ſo-

ſolertia. Imaginatio poteſt eſſe facilis, aut fortis, aut utrunq;. Facilis imaginatio, eſt quę facile in iis, quę occurrunt, multa cum quauis re componit: fortis, quę rei quam imaginatur, magna cum attentione; & firmiter hęret, ex facili imaginatione naſcitur prima ingenij uirtus. Nimirum, qui facile imaginatur quid uis, prompte intelligit, quę dicuntur. cum facilitate ingenij coniungitur ſemper uirtus reminiſcentiæ. Ingenium ergo dicit ſignificare, tenuem ſubſtantiam cerebri, & eius tarditatem, craſsitiem. Hic uero non eam tenuitatem dicit quæ cum humiditate, neque eam craſsitiem, quę cum ſiccitate coniungatur neceſſario, ſed quod tenuium partium aut craſſarum ſit: quod cum quouis temperamento cõiungi poteſt. Quod uero eſt tenuium partium, eſt multis, & exiguis poris, quare tenue cerebrũ pellucens eſt, & idoneum, ut ipſum penitiſsime peruadant ſpiritus, atque proinde accommodatiſsimum eſt omnibus internis ſenſibus, imaginationi, rationi, & practicę memorię. Ex his nemo non intelliget, cerebrum ad actiones non tãtum amare compoſitionem, & temperamẽtum, ſed etiam tenuitatem, idque per ſe. Quare ſicui ex morbo craſsior fieret ſubſtantia cerebri, certe craſsities ipſa eſſet morbus, quoniam per ſe lęderet ingenij actiones. Neque tamen in ſola tenuitate ſubſtantiæ eſt ingenij acuties, ſed præter hęc in temperamentorum, quę interni ſenſus

amant,

amat, perfectione. Obijcies hoc loco quod Ariſt. trigeſimo problematum dicit, ingenioſiſsimos & ſapientiſsimos eſſe melancholicos, quod quidem ſi ingenium ex tenuitate ſubſtantię naſceretur, fieri neutiquam poſſet, ſiquidem, qui melancholici ſunt craſsis nutriuntur ſuccis, ac proinde craſſam habent ſubſtantiam. Cæterum mihi perrari eorum, qui à natura melãcholica ſunt uidentur facti ingenioſi, aut ſapientes: atque hi quidem non ſunt ingenioſi natura, ſed fiunt ſtudio, & laboris tolerantia, & fortitudine imaginationis, qua hi maxime omnium prędití ſunt. Nimirum ex ipſo ſtudio naſcitur facilitas quędam incumbendi ipſi diſciplinę, eaque facilitas parit docilitatem, quę eſt in ijs ingenium quoddam factitium. Ingenioſi multi ſtudio literarum facti ſunt melancholici, uſtis ſcilicet in cerebro ſanguine & bile, præ nimia & longa mentis intentione. Addit Galenus facilitatem diſcendi (intellige memoriter) id quod ad memoriam pertinet, ſignificare ſubſtantiam figurarum facile ſuſceptiuam, talem uero conſtat eſſe humidam, non eatenus ut iam ſit humidiſsima, & aquea. Memoriam (uocat memoriam per antonomaſiam retentionem diutinam ſpecierum) dicit ſignificare ſubſtãtiam ſtabilem, & firmam, talis eſt ſicca, & moderate dura. Atqui quoniã ſiccum cerebrum, plerumque eſt craſſum & terreum, pleriſque eorum, quibus firma memoria

eſt,

eſt, ingeniũ eſt hebes, & quibus id acutum, memoria labilis, vt Ariſt. libro de memoria & reminiſcentia teſtatur. Neque tamen id perpetuo ita euenit, quinimo calidis, & biliòſis ſolet eſſe, ſubſtantia cerebri tenuis, & ſicca. Quare hi ſola facilitate diſcendi memoriter carebunt, habebunt tamen cum acutie ingenij tenacem memoriam. Illi abſunt magis à tenaci memoria, qui ingenioſi ſunt, & habent facilitatem diſcẽdi memoriter, quoniam ijs cerebrum tenue ſimul, & humidum eſt, poſſunt tamen hi quoque memoriam habere non infirmam, coniungentque ita virtutes omnes ſenſuum internorum, nõ ob materiæ diſpoſitionem ſed ob fortem imaginationem. Nmirum ex fortibus imaginationibus fortes impreſsiones fiunt, neque admodum delebiles, atque vt ſigillum in cera diu durat, vel quoniam cera eſt tenax, uel quoniam is, qui fecit preſſius infixit, ita memoriæ firmitudo fit, vel ob ſiccitatem cerebri, vel ob vehementiam imaginationis. Itaque ingenium & memoria has cerebri diſpoſitiones indicare poſſunt: ita & uitia cõtraria ſignificant affectiones contrarias: vt difficultas diſcendi memoriter, ſignum eſt cerebri difficile figurarum ſuſceptiui, id vero erit magna ex parte ſiccum, nonnunquam uero humidiſſimum. Obliuio, & impotentia retinendi formas, ſignum eſt fluxilis cerebri ſubſtantiæ, ideſt, humidæ & mollis. Cum huc uſque modi ſub-

ſtan-

ſtantiæ, & humiditatis ac ſiccitatis cerebri indicia dixerit, addit caloris, & frigoris indicia. Mobilitas in opinionibus ſignificat calorem, ſtabilitas frigus. Nam qui ſententiam cito mutat, certè ob celerem ſenſuum internorum motum id facit: calor enim eſt qui mouet. Quare frigus cerebri immobilitatem in opinionibus facit, ob tardum motum ſenſuum. Hactenus ſecutus eſt ordinē ipſorum ſignorum, modo incipit perſequi genera temperamentorum. Cæterum non percurrit omnia ſigna, ſed duo non attigit quod eſt in actionibus naturalibus, & in ijs, quæ occurrūt exterius, aliorum etiam quaſdam particulas omiſit, velut capillorum modum. Horum enarrationem coniungit cum ſecundo ordine. Atque in ipſa doctrina, quę traditur per ſingula temperamenta, omittet quædam ſignorum genera (vt ſtatim uidebis) quaſi ea in hac prima doctrina ſatis fuerint explicata. Quædam, quæ hîc non attigit illic perſequitur, quaſi illic melius explicentur. Cæterum diſtinctioris methodi gratia melius ſit hic omnium ſignorum exempla generatim ſaltem dicere; & illic ſingulorum temperamentorum, ex omni genere ſignorum notas petere, Hoc ergo eſt, quod me oportet dictis addere. Naturales actiones conſiderari neque poſſunt neque debent omnes, ſed illę ex quibus reliquæ agnoſcantur, & quę in conſpectum euenire poſſint, velut profecto agnoſcimus quo-

mo-

modo cerebrum, trahat, aut retineat, aut commutet alimenta; ex excrementis proprijs, quorum emunctoria ſunt oculi, aures, nares, & palatum. In excrementis conſiderari debet quantitas & qualitas, multa enim excrementa humidũ, pauca ſiccum: cruda & tenuia, frigidum: uſta & acria, calidum cerebrum ſignificant. In ijs quæ exterius occurrunt, hæc eſt communis conſideratio, à quibus facilè læditur in illorũ intemperiem inclinat, calidum enim à calidis, frigidum à frigidis, humidum ab humidis, ſiccum à ſiccis facilè patitur. Sed hoc loco hæc addidiſſe eſt ſatis.

Si igitur bene temperatum ſit cerebrum, ſecundum quatuor qualitates, omnia quæ dicta ſunt habebit mediocriter, & excrementa, quæ per palatum, vel aures, vel nares expurgantur, & hæc habebit mediocriter. Minime lædetur ab omnibus, quæ extra occurrunt, quæ calfaciunt, refrigerant & ſiccant, & humectant. His capilli capitis infantibus adhuc ſubrufi, pueris vero ſubflaui, perfectis autem iam viris fiunt flaui, quodam modo in medio exacte criſporum, & ſimplicium: neque quidem facilè calui fiunt. Audire autem oportet dicta omnia, & quæ dicentur ſigna vt in habitationibus temperatis. Quæ vero ad pilos pertinent, non ad regiones ſolum, ſed etiam ad ſuccorum temperiem, quæ analoga ſit temperiei eorum, quæ ſunt circa cerebrum.

DIcens, omnia quæ dicta ſunt habebit mediocriter, intelligit omnia illa genera ſignorum,

rum, quæ hic omitit. Sed melius fuerit ea percurrere, atque quid in quouis eorum generum habebit homo temperatus cerebro breuiter admonere. Caput temperatum eſt magnum (vt dictum prius eſt) non eatenus, vt iam pariat turpitudinem. Figura capitis his eſt optima: capilli quales modo dicit. ſenſus omnes ſunt ijs boni, ſi totum corporis habitus ſimul ſit temperatiſſimus; tactus eſt optimus. Motus vehementia eſt magna ſatis, ſed non ſumma. Quod ad ſenſus internos attinet, ratio eſt his optima, imaginatio & memoria practica, ita ſubſeruientes rationi vt neque hebes ingenium pariant, neque vero nimia celeritate rationem interturbent. Nam ita ſunt ſenſus optimè comparati ad prudentiam. Si enim tardiores ſint hi ſenſus, hebes ingeniū ſit, aut magna pertinacia in opinionibus, vt in frigidis euenit, ſi rapidiores, ingenioſi quidem ſunt homines, ſed leues, & qui facile mutent ſententiam: quorum vtrunque abeſt longe à prudentia. Quod ad naturales actiones ſpectat, habent excrementorum mediocritatem, exeuntiū per palatum, nares, aures & oculos: ad externa omnia bene habet tale cerebrum: nimirum ab omnibus, quæ cal. aciunt refrigerant, humectāt, aut ſiccant, minimè patitur, eo modo quo iam explicatum eſt. Sed venio ad reliqua, quæ de capillis dicuntur. Capillos ex fuliginoſis excrementis fieri dictum antea eſt: ea vero ex ſuccis,

 qui

qui in corpore abundant ortum habent: merito ergo color capillorum ſignificat ſpeciem ſuccorum, & intenſior capillorum color ex maiori calore remiſſior ex minori cenſebitur fieri. Flauus vero tanto intenſior eſt rufo, quanto rufus pallido, & tanto niger flauo. In calidis hominibus nigros eſſe, in frigidis pallidos, & candicantes, multis alijs locis dixit Galenus, & experimento agnoſcitur. Igitur temperatis erunt medioeres colores. Atqui quoniam ipſa moderatiſſima natura mutationes ſecundum ætates recipit, neceſſe eſt & ipſe color capillorum, mutationes recipiat, ita tamen vt in ea ætate, ea coloris differentia ſit moderatiſſima, velut flauus color in iuuentute, non minus moderatus eſt, quam ſubflauus in pueritia, & ſubrufus in infantia. Atqui color flauus in adoleſcentia non minoris caloris ſit nota, quam niger in iuuentute. Neque rufus in iuuentute minoris frigoris, quã in adoleſcentia pallidus. Igitur eæ quas Galenus hic recenſet ſunt moderatiſsimæ differentiæ colorum, & ille decurſus moderatiſſimus. Eum decurſum hic ad iuuentutem vſque ſecutus eſt. Nam accedente iam ad conſiſtentiam homine, fient nigri, & copioſi capilli ei qui fit temperato cerebro. Nam & ipſe Galen. ſecundo de temperamentis ita dixit, nigrum & frequens capillitium boni temperamenti in cerebro nota eſt: quod in fine iuuentutis intelligendum venit,

nit, alioquin repugnet huic loco. Dices videri hac ratione, adoleſcentiam pueritia calidiorem, ſiquidem capillis intenſiorem calorem tribuit. Cæterum conſidera calorem puerilem eſſe cum multo humore coniunctum, iuuenilem cum ſiccitate, atque intelliges illum minimè paratum eſſe ad vſtionem, etſi ad concoctiones ſit quam maximè, hunc contra: atque adeo calorem adoleſcentium, quandoquidem ad ſiccitatem iuuenilem iam aliquatenus tendit, vrere magis paratum eſſe, quam puerilem, etſi minor ille ſit. Quare cum fuligines maximè generentur, ex ijs, quæ ſunt vſtioni idonea, & vſtione coloris intentionem comparent, colorem capillorum in adoleſcentia merito intentiorem eſſe, quam in pueritia. Neque quidem incautè dixit, capillorum capitis, ſed quoniam de agnoſcenda temperie cerebri agit. Indicant enim non quiuis capilli quæuis membra, ſed qui ſunt in capite cerebrum, qui in pectore cor, qui in inguinibus, & cruribus, teſtes, qui ſub alis, hepar, qui in mento, & ad hepar, & ad pulmonem pariter pertinent. Dicit etiam eſſe temperatis cerebro capillos mediocres, inter criſpos, & ſimplices. Nimirum criſpitudo capillorum naſcitur ex duplici cauſa, figura, aut tortuoſa, aut recta pororum & deſiccatione, quæ à calore vrente fit. Calidi ergo & ſicci habent criſpos frigidi & humidi habent ſimplices, & rectos

temperati ergo mediocres. Neque facile fiunt calui, ſed in hoc quoque retinent mediocritatem. Citius fiunt calui, quam frigidi & humidi, tardius tamen, quam calidi & ſicci. Quoniam caluitium fit ob duritiem cutis, quæ facit cōcretionem pororum, & ob penuriam alimenti. Siccitas vtrunque facit, denſitatem inquam cutis, & penuriam excrementorum (excrementis enim aluntur capilli) calor abſumit excrementa. His dictis monet Galenus hæc quę dicta ſunt, & quæ dicentur, intelligi debere, in iis, qui in regionibus temperatis habitant. Quod quidem videbitur alibi falſum, ſiquidem regio, & cauſæ aliæ omnes externæ, non aliter poſſunt, ſignorum differentiam afferre, quam commutando corporis naturam. Quid enim intereſt, qua regione quis habitet, ſi optima corporis temperie præditus ſit? Sed fortaſſe in regionibus valde intemperatis, ut in Scythia, aut Æthiopia non poſſit generari homo temperatus mediocriter. Naſcentur tamē illic quoque quidam, qui etſi ſimpliciter non ſint, tamē ad alios homines ſuæ regionis ſint temperati, atque illis non eſt neceſſe, vt adſint, quæ dicta ſunt ſigna, ſed temperatis, qui in regione ſunt temperata, quandoquidem ii ſunt ſimpliciter atque omnino tales. Atqui Galen. vt qui regionem incolebat temperatam, illorum ſigna animaduertit. Quod ſi quomodo generetur homo ſimpliciter

temperatus in Æthiopia, ne tum quidem habebit in capillis, & reliquis, quæ in cute ſunt dictas differentias, quoniam cute temperati non erunt, & colorem illum, & ſpeciem, etſi ex proprio temperamento non habeant, habent iá hęreditarium. Quanquam, de capillis dicuntur non ob regiones ſolum, dicit, ſed ob ſuccos etiā totius corporis mutationem accipere. Nimirum capilli ſunt fuligines, qui ex excremētis naſcuntur: hæc uero excrementa in uiſceribus, & ad uiſcera maxime abundant, cum uero in ipſam cutem iam ueneiunt peculiarem à parte mutationem accipiunt: quo fit ut non tantum homo ab homine capillorum colori differat, ſed in eodem homine pars à parte. Nimirum eſt duplex cauſa, qua capilli tales fiunt, aut tales, materiæ modus, qui modum ſuccorum, qui in corpore abundant ſequitur, & temperies partis uicinæ cuti ex qua capilli naſcuntur, ut capitis capilli ob cerebri temperiem & tales ſuccos, fiunt tales. Si igitur ſuccei totius corporis mediocritatem habebunt analogam temperiei cerebri, mediocres omnino colores capillorum fient, conſpirantibus ſcilicet ambabus cauſis, ſi uero diſcrepent cauſæ, non poteſt non detrahi aliquid colorum mediocritati. Quare conſtat non ſtatim, cum tales colores non ſint, cerebrum eſſe intemperatum, ſed adhibenda in conſiderationem eſſe alia ſigna

Si vero ſit calidius temperato tantum, ſecundum aliam oppoſitionem bene temperatum, ſiquidem valde ſit calidius, vehementia omnia quæ dicta ſunt fient ſigna, exiguo autē exceſſu ſi ſit, debilia. Communiſque hic ſermo dictus mihi ſit de omnibus partibus ſignorum, quæ dicendæ ſunt in omnibus temperamentis.

DE calido tantum cerebro dicere incipit, præfatus tamen ſigna quæ quãcunq; temperiem indicant, tanto uideri maiora, aut minora, quanto exceſſus maior, aut minor eſt, neque enim omnes calidi ſunt æque calidi, neque frigidi, neque humidi, neque ſicci.

Deinceps ergo ſigna caloris in cerebro, præter dicta prius, ſunt, rubicundiora & calidiora omnia, quæ circa caput, & venæ in oculis ſenſui expoſitæ, capilli his natis celeriter in capite naſcuntur. Iis quidem, qui valde calidiores ſunt temperatis, nigri & fortes & criſpi fiunt non valde autē calidioribus ſubflaui quidem primum, deinde nigreſcunt, & procedentibus ætatibus calui fiunt, & magis quidē qui valde calidi ſunt. Excrementa autem per palatum, & nares, oculoſque, & aures, exigua & cocta his ſunt. Repleto autem aliquanto capite (accidit hoc frequenter, & multum illis cum victus idoneam rationem non obſeruant) plura quidem ſed non incocta excrementa fiunt, replentur autē, & grauantur capite à calidis cibis & potibus & odoribus, & omnibus, quæ exterius incidūt, in quibus eſt & is, qui nos continet aer, atque adhuc magis, ſi non ſolum ſint calida huiuſmodi corpora, ſed etiam humida natura. Breuibus ſomnis hæ temperies contentæ ſunt, præterquam quod neque profundi iis fiunt.

Dicens, præter dicta prius, intelligit indicia eorum generũ, quæ prius tetigerat, & modo omittit, velut quod calidi cerebro, ſunt inſtabiles in opinionibus, quod erat ſignum ab actionibus principatum obtinentibus. Calor etiam per ſe magnitudinis, & bonæ figuræ capitis cauſa eſt, & motus voluntarij celeritatem, & inquietudinem facit, ſenſuum quoque acutiem facit per ſe, ſiquidem frigus affert torporem. Reliquorum generum ſigna hic perſequitur, & quędam etiam addit, quæ in illis generibus non videntur contineri, veluti illud: Omnia circa caput eſſe rubicundiora, & calidiora. Hoc enim in nullo dictorum generum eſt. Sed calidum eſſe cerebrum agnoſcimus ab eſſentiæ proprietate tactu ipſo ſentientes calorem: & quoniam calor ſanguinem conuocat, ſunt etiam capitis partes rubicundiores ſolito: & hac ipſa cauſa venæ in oculis ſunt conſpicuæ, quæ alioqui, non videntur præ exiguitate. ſtatim ortis naſcuntur ijs capilli, quoniam calor eleuat fuligines ſtatim, vberem capillis materiam. Quod ſi exceſſus in calore eſt maximus, non ſolum naſcuntur capilli ſtatim, ſed naſcuntur etiam nigri, & fortes, ideſt non graciles: & criſpi. Quoniam excrementa vſtione fiunt nigra, & inſtar aliarum fibrarũ contrahuntur capilli ſiccitate, quam calor facit: robuſti vero ob copiam fuliginum. Si vero exceſſus caloris non ſit maximus, in primis fiunt capilli

pilli ſubflaui, deinde flaui, dein denigreſcũt. Nimirum, qua ætate temperati habent ſubrufos, habebunt ſubflauos; qua illi ſubflauos, hi iam flauos impenſe, qua illi flauos, hi nigros. Primo Ep. com. 2. dicunt Hip. & Galenus frigidos eſſe eos, quibus ſunt capilli nigri: qui locus manifeſte cum hoc, & multis alijs repugnat, quæ proinde in commentariolum de locis manifeſte pugnãtibus apud Galenum coniecimus; cenſuimusq; locum eſſe corruptum. Sed hoc illinc pete. procedentibus ætatibus dicit eos, qui ſunt calidi cerebro, caluos fieri. nimirum in ætate conſiſtendi. Quanquã non omnes calidi ſunt æque parati ad caluitiem: ſed qui ſicci ſimul ſunt, citius: qui humidi ſerius caluefcunt (quod ex ijs, quæ de caluitij cauſa dicta ſunt, prius fit manifeſtum) modo intelligatur, calidos tantum citius his, & ſerius illis, calueſcere, atque hos ipſos tanto citius, quanto erunt calidores. Addit excrementa propria capitis exigua, ſed cocta, vt ſcilicet coquuntur excrementa, concoctione imperfecta, de qua in com. quarti meteor. Ariſtot. diſputauimus. Per ſe calor ad exiguitatem excrementorum facit, quoniam abſumit, verum accidit his ſæpe repleri capita niſi ſatis bona victus ratione utatur, a calidis cibis, & potibus, & odoribus, & ab aere calido, & alijs omnibus, quæ caput poſſunt calfacere, atqui ita cõuocare in illud ſanguinem, aut impetum ſuccorum in caput ciere:

atque tunc cum patientur repletionem capitis, habebunt non exigua excrementa, ſed ne tunc quidem incocta, calor enim eſt pręcipua concoctionis cauſa. Verum hoc multo magis accidit calidis, & humidis, quam tantum calidis: uelut illud: breuibus ſomnis, & non profundis, ſed à quibus facile excitentur, contentos eſſe, calidorum eſt per ſe, & cauſa caloris, multo tamen magis calidorum, & ſiccorum.

Frigidioris autem quam oportet cerebri ſigna, excrementa multa in propriis meatibus, & capilli recti, & rufi, & flabiles, & multo tempore poſt ortum nati, tenues, & male nutriti in primis. Et facile à cauſis frigidis læduntur, & læſionis tempore catharris, & grauedinibus capiuntur. Neque tangentibus calida, neque aſpectui rubra quæ circa caput, & oculorum venæ inuiſibiles. Et quædam modo ſomnolentiores ſunt.

QVandoquidem dicta ſunt ſigna calidi cerebri, & hæc ſunt illis contraria nõ indigẽt enarratione. Quod dicit his eſſe capillos rufos intellige ijs ætatibus, q̃bus calidiorẽ habẽt flauos aut nigros. Nam rufi etiã temperatis ſunt.

Siccioris autem cerebri ſigna puritas in excrementorum meatibus, & exacti ſenſus. Vigiles vero ſunt, & capilli robuſti quidem, & cito in lucem editis naſcuntur, criſpi magis, quam recti. Cito calui fiunt. Humidioris autem, capilli ſimplices, & omnino non fiunt calui, & ſenſus turbulenti ſunt, & excremẽtorum multitudo, ſomnique multi, & profundi. hæ ergo ſunt ſimplices intemperies.

Partes

PArtes ſiccæ ſunt etiam exſucces,proinde pau cis,cùm ſuccis, tùm etiam excrementis abũdant.proinde ſenſuum acutiem habent, quoniã omnium ſenſuum inſtrumenta ſunt pura. Neque ſolum quidem externorum, ſed internorũ etiam acutiem habẽt,niſi alia qualitas noxia ſiccitati adiungatur. Sicci cerebris ſicut etiam vigiles,quoniam ſomnus naturalis humectato cerebro fit. Capilli ſunt robuſti ob ſiccitatem fuliginum, & naſcuntur cito editis in lucem,quoniam ſiccis natura pueris citius eſt materia fuliginoſa, quam vtraque ratione (ætatis dico, & naturæ) humidis. Fiunt etiam ſiccis criſpi magis quam recti, non quidem, ut ego cenſeo ob ſiccitatem materiæ, non enim ſiccitas, ut cunque rei inſit, parit corrugationem, ſed ea ſolum, quæ urente calore facta eſt, nam capilli muliebres ſicciores ſunt neruis ſicca conuulſione tentatis, & contractis præ ſiccitate, ſed ſiccitas capillorum eſt eis propria, neruorum non ita, quia calore humidiores eorum partes abſumente fit. Igitur ſicco tantum homini, fient capilli ex ſicca materia ſicci,ſed non à calore ſiccati,ut calidis ſimul & ſiccis fiunt. Quare cauſam criſpitudinis in pororũ obliquitate, & anfractibus eſſe puto. Cauſam obliquitatis in ſiccis partibus, ex pororum generatione intelliges. Pororum eſt duplex genus, quidam enim ſunt ipſa oſcula uenarum,& arteriarum capillarium:quidam facti impetu excre-

men-

mentorum exeuntium. Quod innuens Plato dicit. Dij noſtri formatores cutem igne pupugerunt. Non tamē omnis fuliginis particula erumpens porum facit (alioquin non ſit carnibus locus) ſed quædam ob exiguitatem, quædam ob mollitiem carnium nullum veſtigium relinquunt. Scilicet molles carnes niſi magno vulnere ſint transfixæ coaleſcunt ſtatim, duræ tamen multo plurium fuliginum veſtigia retinent. Neque certe conſentaneum eſt fuligines omnes recta ferri & per cutem erumpere, ſed quaſdam recte, oblique alias, obliquarum uero languidiorem motum eſſe, quare in ſiccis tantum poſſunt veſtigia relinquere, atque harum ueſtigia, veſtigia aliarum multis modis interſecare. Quod in ſiccis corporibus, quæ multa ueſtigia retinent, multæ obliquitatis, & labirynthorum erit cauſa: merito ergo ſiccitati corporis, ſuccedit meatuum obliquitas, & humiditati rectitudo, ijs tantum fulginibus, in huiuſmodi corporibus ueſtigia relinquentibus, quæ magna ui recta feruntur, Obliquitatem uero meatuum, criſpitudinis capillorum cauſam eſſe dictū eſt. Sicci cito fiunt calui, quoniam cutis eis cito ſicceſcit, dureſcitque in modum cruſtæ. Hæc ſunt ſiccorum cerebro ſigna: humidorum ſunt contraria: quæ Galenus refert. Quod ad alia ſignorum genera attinet, humidi ſunt prompti ad diſcendum memoriter, ſed non admodum retinent, ſicci contra.

Motiones omnes uoluntarias ſicci habẽt firmiores, quoniam humidi ſunt mollibus neruis. Vtrique à ſimilibus cauſis læduntur facile.

Compoſitæ autem, prima calida & ſicca, ſecundum quàm & ſine excrementis ſunt, & exactis ſenſibus, & maxime inſomnes, & cito fiunt calui. Prima ergo generatio capillorum celerrima eſt & copioſi nutrimenti, nigriſque capillis, & criſpis ſunt, & tangentibus calidi ſunt capite, rubrique vſque ad tempus vigoris.

QVandoquidem dicta ſunt ſigna omniũ intemperierũ ſimplicium, facile intelligẽtur ſigna compoſitarũm, & earum cauſæ, cõpoſitæ enim congreſſu ſimpliciũ fiunt. Velut in hac parte, haud eſt obſcurum, cur non dixerit, pauca habent excrementa, ſed ſine excrementis ſunt, & maxime ſunt inſomnes, non ſimpliciter uigiles ſunt, & cito fiunt calui, augens ſcilicet hęc uerbis quaſi tali temperamento plurimum inſint. Nam calor & ſiccitas ſeorſum, omnia hæc facere, monſtratum prius eſt. Multo ergo magis facient, cum eidem accidunt homini. Eadem ratione prima generatio capillorum eſt celerrima, & copioſi nutrimenti. Prima quidem nam præcedenti ætate defectu nutrimenti capillis decidentibus calui fiunt. Sed prima humiditate ætatis cum ſiccitate naturali admiſta, fit tam copioſo nutrimento, quàm alijs in pueritia. Non alia ratione habent capillos nigros & criſpos,

ſpos, primos quidem nigros, ſi maxime calidi ſint, ſin minus ſequentium ætatum capillos, ſed tanto citius, quam temperati, quanto erunt calidiores. Quòd tangentibus uideantur calidi ex ſubſtantiæ proprietate fit. Quidam uertunt, rubri ſunt vſque ad tempus conſiſtendi: tamen falluntur. Nam ἀκμή, aut uigens ætas non eſt conſiſtentia, ut alibi probaui, ſed iuuentus, atq; adeo, qui iuuentutis tempore ætate calida & ſicca tam ſanguineus adhuc eſt, ut adhuc ſit ruber, aut nihil, aut omnino exiguum habet calidi, & ſicci. Nam tales in iuuentute macri, & candidi, aut etiam pallidi ſunt. Legendum ergo eſt vſque ad tempus vigoris, quaſi in ipſo vigoris tempore ruborem iam deponant.

Si vero humor accedat calori parum ſuperantibus ambobus mediocritatem, bonus color, & calor, & in oculis venæ magnæ, & excrementa plura mediocriter cocta, & capilli recti, & ſubflaui; & nō fiunt calui facile, replentur autem, & grauantur capite à calidis: ſi vero etiam humectentur, multo etiam magis, tunc & multitudinem habent excrementorum. Si autem caloris, & humoris plurimum habuerint, inſalubre eſt his caput & excrementoſum, & quod facile ab humectantibus & calefacientibus læditur. Auſter eſt illis aduerſus, optime autem in borealibus conſtitutionibus degunt nō poſſunt multum vigilare. Cum vero ſe ad ſomnum conuerterunt ſimul comatoſi ſunt & vigiles, & ſomnia habent imaginationibus plena, & viſiones turbulentæ eis ſunt, & ſenſus non exacti. Si vero multo calidius moderato

cere-

cerebrum ſit, paulo autem humidius, manet quidem calidæ temperiei ſigna, miſcebunturque eis obſcurius, quæ humoris ſunt. Vt ſi multo humidius paulo autem calidius ſit perſpicua quidem & fortia quæ humoris, obſcura vero caloris ſigna. Communis autem hic ſermo eſt in omnibus intemperiebus compoſitis.

IN omni intemperie compoſita, poteſt aut vtraque qualitas exiguum, aut vtraque multũ à mediocritate recedere, aut altera multum, altera parum idque duobus modis, quoniam quæ in vno multum poteſt in alio parum, & contra, ſuperare. Atque cum ſigna compoſitarum ex ſignis ſimplicium, ut ipſæ intemperies, conflata ſint, illius qualitatiſ ſigna erunt magis perſpicua quæ magis ſuperauit: ſuperantibus autem ambabus pariter, ſi multum omnia perſpicua, ſi parum mediocritatem ſuperauerint omnia erunt obſcura. Velut ſi calor & humor parum ſuperent, erit bonus color, qualis ſcilicet in hominibus probari ſolet, candidus & modice rubeus, & in oculis erunt venæ magnæ, quoniam ſanguinem multum congerit hæc natura, excremẽta multa, quoniam multis ſuccis abundat, ſed cocta, quoniam calor & humor niſi omnino ſint maxima ad concoctiones mire faciunt. Capilli recti quoniam calor niſi per ſiccitatem non facit criſpos, ſub flaui quoniam tales habet hæc natura quales temperata. Quia ſi calor aliquanto maior eſt humor etiam eſt aliquãto maior, qui temperet.

peret. Non fiunt calui facile, quoniam ſunt humidi, vt cutis non duretur, & excrementoſi, vt materia non deficiat. Patiuntur grauitatem, & repletionem capitis, cum à cauſis calidis afficiuntur, atque multo magis cum à calidis ſimul & humidis. Nimirum ſimilia à ſimilibus cauſis facile lędi dictum prius eſt. Quibus verò non tantum calidum & humidum, ſed vtrunque magnopere, cerebrum eſt, non tantum à talibus cauſis patiuntur repletionem capitis, ſed inſalubres etiam multum capitibus ſunt, & valde excrementoſi, & à calefacientibus, & humectantibus facile læduntur adeò vt ægrotent: quare flante Auſtro magno in periculo ſunt, flante autem Borea ſunt emendatiores. Quoniam vt tertia particula Aph. & in Epidemijs ſępe dictum eſt, Auſter eſt calidus, & humidus, Boreas ſiccus, & frigidus ventus. Non poſſunt vigilare multum, quoniam multus humor conciliat ſomnum: neque tamen dormiunt ſomno quieto & placido, ſed ſimul ſunt comatoſi, & vigiles, vt qui laborant morbo vocato typhomania ſcilicet dormiunt ſomno graui, & interrumpitur eis ſępe ſomnus non ſine moleſtia, ſed ingruente Incubo, aut perterritis illis, aut vtcunque inquietis. Hoc euenit quoniam habent alteram dormiendi, alteram vigilandi cauſam. Humor ſomnum, calor vigiliam facit. Somniant multum, quia multis vaporibus ex multo ſucco natis mouentibus in cerebro ſimula-

mulachra, ſunt eis viſiones turbulentæ. Dormiẽtes ſcilicet habent turbata inſomnia, quibus terrentur. Et ſenſus, neque interni neque externi ſunt talibus exacti, ob redundantiam excremẽtorum, quæ organa eorum imbuunt. Hic illud vnum miraberis fortaſſe, homines calidos & humidos, cum ſanguinei ſint, grauia, & turbulenta habere inſomnia, cum ſoleat ſanguis iocũda etiam deliria, nedum inſomnia facere. Sed intellige in ſumma intemperie, qualem hic deſcribit, non ſolum ſanguinem congeri, ſed etiam multa excrementa. Quin & ſanguis, quanquam qualitate, iocunda, multitudine tamen grauia inſomnia afferre ſolet: quoniam grauat, & opprimit. Anima verò eam oppreſſionem metaphoris quibuſdam ingratis inter ſomniandum ſignificat, vt ſæpe ſolet, & ei euenit, qui cum ei cruris paralyſis impenderet, ſomniauit ſibi id crus eſſe factum lapideum.

Frigidæ autem ſimul, & ſiccæ intemperies cerebri frigidum & ſine colore caput faciunt, quantum in ipſis eſt. Semper enim oportet meminiſſe eius diſtinctionis, quam à principio diximus, quantum ex temperie ſuccorum alterantur quæ in eo ſunt. Statim huiuſmodi temperies ſunt ſine venis in partibus oculorũ, & à frigidis cauſis prompte læditur. Quapropter & inæquali valetudine vtuntur, aliquando quidem læuiſſimi capitibus & ſine excrementis in meatibus aliquando fluxionibus, & grauedinibus, ab exiguis cauſis facile laborantes. Senſus illis

exacti, in recenti ætate, & ſine omni vitio, progredientibus autem cito marceſcunt & vt ſummatim dicatur in omnibus habent citam ſenectutem circa caput, quare fiunt cani celeriter, capilli quidem ipſis natis vix naſcuntur, & male nutriuntur, & ſunt ruſi Procedente tempore ſi vincit frigus, pluſquam ſiccitas, non fiunt calui, contra vero ſi contingat ſiccitatem plurimum vincere humorem, frigus vero calorem parum ii calui fiunt.

SIne colore vocat caput quod ſine bono colore eſt, quod hiſpani vocant deſcolorido. Dicit frigidas, & ſiccas intemperies cerebri facere eum capitis colorem quantum in ipſis eſt. Nam oportet (inquit) meminiſſe eius diſtinctionis, quæ à principio dicta eſt, ſi ſcilicet ſuccorũ, qui toto corpore ſunt proportio reſpondet cerebri temperiei. Nam etſi cerebrum ſit frigidum, poteſt hepatis, aut cordis, aut pulmonis calor rubrã faciem reddere. Dicit in his partes oculorum eſſe ſine venis ideſt ſine venis, quæ videri poſſint. Vtuntur frigidi & ſicci inęquali valetudine. Nũc enim cauſa ſiccitatis ſunt læuiſſimi capitibus hoc eſt ſine grauitate & dolore, & purgatiſſimi ab excrementis: nunc gratia frigoris, laborant deſtillationibus, & grauedinibus frigidis. Itaque hac cauſa ſunt tales homines neutri in tertio ſignificato. Aliud quiddam accidit frigidis & ſiccis, quod vulgus etiam hominum obſeruauit, quanquam cauſam ignorant. Sunt ſcilicet his ſenſus omnes & interni, & externi in pueritia

exactiſ-

exactiſſimi habentque præcocem prudentiam, tamen cum ad grandiores ætates, quibus alij incipiunt ſapere, & vigent perueniunt, illi fiunt imprudentiores, & ſeneſcunt. Quare breuis etiam vitæ ſunt. Quo factum eſt vt in prouerbiũ etiam venerit ſciolos haud diu victuros, & eos, qui in pueritia fuerint ſapientiores, in ætate perfecta ſtultos fieri. Sed ſatius fuerit cauſam aperire. Cum pueritia ſit calida & humida ætas, emédat frigidam, & ſiccam naturam pluſquam ætates aliæ, quo fit, vt tales in pueritia ſint temperatiſſimi, recedente vero hac ætate, ſupereſt temperamentum frigidum & ſiccum, quod ſapientiæ eſt aduerſum, quippe cum quo terrea cerebri ſubſtantia coniungitur. Seneſcunt etiam & moriuntur cito, quoniam ipſum ſenium nihil eſt præter ſiccitatem, & frigus temperamenti, & mors refrigeratione, & ſiccatione accidit. Vnde conſtat non in omni natura eſſe adoleſcentiam ętatum omnium temperatiſſimam; ſed in mediocri natura ſolum. nam in calida & humida ætas conſiſtendi, in frigida & ſicca pueritia, in frigida & humida iuuentus, in calida & ſicca non eadem ætas, in vtraque oppoſitione, ſed pueritia in ſiccitate, prima ſenectus in calore eſt alijs temperatior. Quare cum dicimus adoleſcentiam eſſe ætatem temperatiſſimam, intelligi debet, quantum in ipſa adoleſcentia agitur. Vnde fit, vt in moderata natura, ſit ea ętas ſimplici-

ter temperata, in naturis immoderatis non ſimpliciter ſed ad alias ætates: neque hoc quidem ita vt in quauis natura ſit alijs moderatior, & æqualitati vicinior, ſed quod ſemper teneat mediocritaté inter alias ætates. Scilicet ſemper eſt minus humida, quàm pueritia, & minus frigida, quam ſenectus, & minus calida, quam pueritia, & iuuentus, & minus ſicca quam iuuentus, & ſenectus. Quanquã vt dictum eſt poſſit eſſe, æqualitati minus vicina, quam alia ætas. Fit etiã hinc manifeſtum, temperatum natura non in quauis ætate eſſe omnibus intemperatis temperatioré, ſed in ea ſolum ætate, quæ eſt temperata. Nam frigidus & ſiccus temperatior eſt in pueritia, quam ſimpliciter temperatus, & calidus & humidus in ſenectute. Sed redeo ad Galenum, citam dicit habent ſenectutem circa caput, & cito calui fiunt. Quod vt intelligatur, de cauſis canitiei oportet tantillum dicere. Canos fieri uidemus homines tribus occaſionibus, aut ob ſenectutem, aut ob morbum, aut ob uehementem animi motum. Morbi qui ſolent canitiem facere, ſunt, in quibus crudi ſucci affatim putreſcũt, ut alba uiteligo. Motus animi ſunt, timor, & męſtitia vehemens, ac ſolicitudo omnis ij denique motus, qui calidum debilitant. Quandoquidem ergo tria hęc cauſarum genera, adeo diuerſa, canitiem faciunt. conſtat fieri per paſſionem aliquam, quæ ab ijs omnibus pariter proficiſcatur:

cam conſtat eſſe caloris languorem, & putredinem crudorum excrementorum, quæ enim alia paſſio his cauſis communis eſt? per albam uitiliginem hæc eſt ipſa eius morbi cacochymia, ſenium & ſolicitudo labor calorem debilitat, eo debilitato crudi ſucci colliguntur, ij que putreſcunt. Crudorum omne genus eſt album, ex albis putreſcentibus albæ fuligines, effluunt quæ ſeſe in capillos inſerentes candidos eos reddũt. Neque uero ita ſolum poſſunt capilli albi naſci, cum ex albis fulginibus fiunt (nam ita pro nigris poſſent naſci albi, non tamen nigri poſſent albeſcere) ſed cum fuligines albæ in ortos iam capillos ſeſe inſerunt, & cum eis cõcreſcũt. Neque certe mirum eſt ſiquidem lixiuio ita, aut aliter parato, hunc ex illo colorem in capillis fieri uidemus, effluuio illo quod aſſiduè ex noſtro corpore prodit intingi qua ratione neque illud eſt mirum nonnunquã capillos extremis partibus cãdeſcere incipere, fuligine ſcilicet reliqua expirante in aerem, ea ſolum concreſcente, quæ ad extremos uſque capillos illis admiſta potuit erumpere. Neque certe adeo iam mirum ſit, quã uideri ſolet, alicui ob ſolicitudinem nimiam, uel unica nocte eſſe canos factos capillos. Nimirum copioſe fumo albo expirante tota nocte per comam, accidit quod per denſam nebulam ſolet hominibus accidere. Itaq; ſenectus cauſa canitiei eſt, quoniam debilitatem caloris affert, qui-

bus ergo cito uenit ſenectus, cito etiam uenit canities. His quoque non ſtatim natis oriuntur capilli, ſed uix oriuntur, quoniam neq; calor, neq; ſuperfluus abundat ſuccus. Eadem ratione cum oriuntur nutriuntur male, & uix unquã creſcũt, & ſunt rufi, etiam cum ſummam caloris intẽſionem nacti ſunt. Si frigus eſt magnũ, ſiccitas uero exigua, nõ fiunt calui, neq; eſt calor, qui conſumat, neq; deeſt humor, qui capillis det nutrimentum. Si uero ſiccitas ſit magna & frigus exiguum contrarijs cauſis calui fiunt cito.

Humidæ autem & frigidæ temperies cerebri faciunt comatoſos, & ſomnolentos, & vitiatis præditos ſenſibus, & excrementoſos, & paratos ad refrigerationem, & repletionem capitis, et ad fluxiones, & grauedines, neq; quidem calui fiunt hi. Hæc ergo ſunt ſigna temperamentorum cerebri, à quibus progrediendo, ad quodcunque inſtrumentum ſenſus dignotiones transferre licebit.

HÆc ex ijs quæ de calidæ, & ſiccæ temperiei ſignis dicta ſunt fiunt manifeſta, adeo, vt non indigeant enarratione.

Sufficit autem de oculis ſolum dicere. quicunque tangentibus manifeſte ſunt calidi, & mouentur facile & ſæpe, & venas latas habent calidi omnes ſunt: frigidi autem his contrarij, & humidi quidem, qui ſimul ſunt molles humiditate pleni. Sicci vero aridi ſimul & duri, & læduntur à ſimilibus cauſis temperiei facile. Iuuantur verò à moderato vſu contrariorum. Sed hoc quidem commune in omni dignotione cuiuſque temperiei partis.

MObilitatem, & inquietudinem quacunq; in parte, & in toto corpore, à caliditate naſci prius dictum eſt, quare & in oculis ita euenit. Verum intellige, niſi ex debilitate, & infirmitudine muſculorũ fiat. multis enim mouentur crebro oculi ob affectum muſculorum paralyſi ſimilem, quibuſdam etiam ob inſtantem furorem vt in prog. dicitur. His exceptis, quanto natura mobiliores, tãto calidiores eſſe oculi cognoſcuntur. Mollitie humiditatem ſignificari, & duritie ſiccitatem omni in parte, in commentarijs de temperamẽtis probauit fuſius Galenus. Humiditate plenos vocat oculos, in quibus redundant ſucci & humida excrementa, contrarios vocat aridos. Neque verò idem eſt propria ſubſtantia eſſe humidos, & multos habere ſuccos. Quod de iuuantibus & nocentibus dicit omnibus partibus eſt commune, & dictũ prius. Merito tamen dicit iuuantur à moderato cõtrariorum vſu, quoniam nullius cauſæ vſus immoderatus poteſt eſſe vtilis.

Magnitudo oculorum ſimul cum concinnitate, & actionum virtute, multitudinem ſubſtantiæ bene temperatæ ex qua facti ſunt indicat: quæ verò ſine his, multam quidem ſubſtantiam, non tamen bene temperatam oſtendit. Exiguitas autem oculorum ſimul cum concinnitate, & actionum virtute, paucam quidem, ſed bene temperatam ſubſtantiam indicat, ex qua formati ſunt. Simul autem cum inconcinnitate & vitio actionum, exiguam & ma-

lam ſignificat eſſe illorum ſubſtantiam.

QVoniam exiguitas niſi ſumma ſit, vel cum in cócinnitate coniuncta, ad videndũ nó eſt deterior magnitudine, immo vero plerunque etiam melior, non vt in capite, ita hic quoque dixit indiſtinctè, exiguitatem oculorũ malam eſſe. Concinnitas in oculo eſt bona figura in magnitudine & figura ſingularum partium, & totius, & poſitu, & bono calore conſideratur. Oculi pulcherrimi ſunt rotundi & exiguæ pupillæ, & poſitu, neque profundi, neque prominentes, neque in partem aliquam contorti, & bono colore affecti, de coloribus dicetur ſtatim. Exiguitas pupillæ facit ad acutiem uiſus, quoniam denſitudinem radiorum facit, prominens poſitus languidum uiſum facit quoniam interturbatur magno fulgorum concurſu. Profunditas facit longam viſionem, tamen oculos ineptos ad uidendum uicina, & quæ à lateribus ſunt, niſi totum caput circunducatur. Exiguitas tunc obeſt, cum nó poſſunt capere ſatis magnam ſpirituum animalium copiam.

Quæ ad colores ſpectant ita diſtinguere oportet. Glauci quidem oculi pura humiditate, & non multa perfulgentes, ſplendidi luminis redundantia fiũt: nigri vero contra. Qui vero in medio ſunt à cauſis mediis, Glaucus quidem oculus, aut ob magnitudinem, aut ſplendorem cryſtallini, aut ob præminentem ſitum, aut ob aquei ſucci, qui circa pupillam eſt, exiguitatem & puritatem fit: omnibus vero ſi-

mul conuenientibus, glauciſſimus: ſi vero quædam illorum adſint, quædam nō, plus aut minus in glaucedine conſiſtit. niger autem oculus, aut ob exiguitatem cryſtalini, aut ob profundum ſitum, aut quod lucidum & ſplendens non ſatis eſt, aut tenuis ſuccus, aut multum, aut impurum eſt, aut horum aliquid, aut ob omnia, natus eſt fieri. Plus vero, aut minus in illis, vt prius dictum eſt, tenuis ergo ſuccus aquoſior, & maior factus, humidiorem oſtendit oculum, vt ſane ſi craſſior, aut minor ſit factus ſicciorem. Cryſtalinus vero ſi durior ſit, ſicciorem ſi mollior humidiorem: ita quidem ſi ſuperet proportione tenuem, ſicciorem, ſi ſuperetur, contrarium.

IN oculis hos colores ſolere eſſe uideo, Glaucum, cæruleum, fuſcum, fuluum, uiride, & nigrum. Cæſium uocant quidam, quem nos glaucum, alij quem nos fuluum: quoniam hoc nomen cæſium eſt ambigunm, neque ſatis certi coloris nomen. quod non animaduertentes quidam Græcæ linguæ imperiti, dicunt in oculis eūdem colorem eſſe glaucum, & cęruleum, & cęſium. de cęſio quidem dicant quod uolūt, eſt eniin ut dixi ambiguum nomen, tamē glaucum, & cęruleum, & fuluum longè defferre & ab his fuſcum, & uiridem, & nigrum haud eſt obſcurum ijs, qui in bonis authoribus ſunt uerſati tantillum. Fuluum enim ego uoco, quod Græci χάροπον quem colorem eſſe eum qui in leonum oculis eſt docet Gal. 3. Epid. parte tertia producens teſtimonium Homeri dicentis χαροποί τε λέοντες glaucum Græcè γλαυκὸν eſt teſte Ari-

ſtot.

ſtot. in problematis quod candido uicinum eſt χάροπον uero ſeu fuluum à candido longè abeſt, fit enim ex flauo, & fuſco permiſtis docēte Platone in dialogo de natura. Glaucum uero fit ex albo & fuſco. Fuſcum à ceruleo differt ſolo fulgore, ſcilicet ceruleum ex albo fulgēte & nigro, fuſcum ex nigro & albo non fulgente. Itaque hi colores ita differunt. de cauſis non admodum conuenire uidetur inter authores. Nam Gale. 3. Epid. loco citato dicit glaucos oculos partim frigidi, partim humidi, partim frigidi & humidi temperamenti eſſe: fuluos uerò dicit eſſe caloris. Ariſt. loco citato dicit, eos qui Septemtrionalem partem colunt habere glaucos oculos ob internum calorem. Ego uerò non aliunde inter tam inſignes authores tam apertam repugnantiam ortam eſſe, puto quam quod temperamenta ex coloribus oculorum tentent diſtinguere, cum tamen id fieri nullo modo poſſit. Siquidem colorum differentia, non tam ex oculi temperamento, quã ex modo ſubſtantiæ partium, & magnitudine, & poſitu naſcitur. Alioqui colores glaucus, & niger adeo contrarij non eſſent eiuſdem temperamenti ſoboles. Tamen nigros oculis frigidos eſſe. 1. Epid. part. 2. comment. 78. dicit. Glaucos non minus eſſe frigidos dicitur loco citato, Quo loco id etiam quod dico inſinuauit, dicens, præterea de fuluis ſemelque de oculorum coloribus in commentarijs de

tempe-

temperamentis didiciſti, non eſſe certum tale ſignum totius corporis temperamenti, ſed ſolum oculorũ, atq; neq; horum quidẽ euidẽter in prędictis. Hoc intelligens, hoc loco miſſis alijs authoribus antiquiſſimis, qui de temperamentis, quæ ſingulis coloribus ſignificãtur, philoſophari ſolebant, cauſas glauci & nigri, quos, ut extremos colores ſtatuit, in modum partium refert Galenus, cum Ariſtotel. quinto de generatione anim. cap. 1. ex quo capite omnia quæ de colorum oculi cauſis, hic dicuntur accepta eſſe uidentur. Cum colores in oculis apparentes ſint, permiſtione luminis, & opaci fiunt. Obſcuriſſimi & qui plurimum opaci habere uidentur ſunt nigri: fulgentiſſimi ꝑ glauci. Proinde dicit glaucos eſſe, eos qui fulgent ob redundantiam luminis, & paucam, purámque humiditatem. Nimirum humor aqueus affert opacitatem oculo i fulgorem, fulgor quidam proprius, maior aut minor, qui ineſt criſtalino humori. Vt ſcilicet uitrum uitro aut cryſtalum cryſtalo, contingit eſſe ſplendidius, aut turbidius. Itaque ſuperante lumine, & deficiente opaco fit glaucum, nigrum contrarijs cauſis. Quæ ergo (dicit) poſſunt facere glaucum, ſunt hæc, magnitudo cryſtalini, aut ſplendor, aut poſitus ſublimis, aut paucitas, & puritas ſucci aquei, qui eſt circa pupillam. His omnibus conuenientibus fit glauciſſimus, cum ſcilicet aquei eſt parum & tenue, cryſtalini multum

rum & ſplendens, & prominens. Si non omnia conueniunt, non glauciſſimus, ſed glaucus, plus aut minus fiet oculus. Nigri oculi contrarijs cauſis fiunt, ob exiguitatem cryſtalini, & paucum ſplẽdorem, & profundum ſitum, & ſucci aquei redundantiam & impuritatem. Ex his ſatis conſtat colorem ſi quam temperamenti partem ſignificare poteſt eam profectò eſſe, quæ in patiẽtibus qualitatibus humore inquam & ſiccitate conſiſtit. Glaucus nimirum ſignificabit ſiccitatem oculi, niger humorem, nam redundantia aquei præ cryſtallino ſucco humidiorem oculũ facit, redundantia cryſtalini præ aqueo ſicciorẽ. Quod Ariſto. loco citato ex opere de generatione animalium docet uel eo argumento, quod ſeneſcentibus hominibus glauci ſoleãt fieri oculi. Quod etiam Gale. hoc loco dicit. Sed in hac parte uidetur aliorum colorum cauſa deſiderari, non enim glauci, aut nigri ſolum eſſe poſſunt oculi. Verum hæc nos oportet addere. Quod ita faciemus ſi cauſas recenſuerimus generatim; & ſi quæ à Galeno omiſſæ ſunt, addiderimus. Colores hos aut illos, hac aut illa ſplendidi & opaci permiſtione fieri rectè dicebatur: ſed ſplẽdoris cauſam unam, & opacitatis alteram eaſque præcipuas uidetur mihi omiſiſſe, nam ſplendorẽ in cryſtalini magnitudine & fulgore proprio poſuit, opacitatem in multitudine & impuritate aquei. Tamen maxima cauſa ſplendoris eſt in

ſpirituum copia,& pręcipua attemperandi hunc fulgorem cauſa eſt color tunicæ uueæ quæ non eodem omnino colore affecta in omnibus hominibus eſt: ſed in quibuſdam cęrulea, in alijs fuſca, uiridis in alijs, atque horum quoduis eſt plus, aut minus in his aut illis. Quæ certe cauſa maxima eſt,ut alius glaucus, alius cęruleus,alius fuſcus,alius fuluus,alius uiridis,alius niger oculus ſit, accedentibus ijs cauſis, quas Gal. & Ariſtot.referunt & maiori aut minori ſpirituum fulgore atque copia.Dictis ergo glaucedinis cauſis, accedit color uueæ non ſatis fuſcus,cauſis nigritiei accedit ualde fuſcus uueæ color, niſi magnus ſpirituum ſplendor ſit. Nam ſi cum fuſca uuea magnus ſit fulgor ſpirituũ, fient fului oculi, quales in leonibus ſunt. Cęrulei fiunt ex cęrulea uuea, uirides ex uiridi utrique cum fulgore ſpirituum. Glauci igitur & fului utrique ſunt ſplendidiſſimi, tamen non eodem modo. Nam glaucis eſt fulgor candoris,qualis in piſcium ſcamis, in fuluis ſplendor ignis, qualis in candentibus prunis. Proinde glauci fulgore proprio cryſtalini fiũt magis cum magnus, & pellucens, & prominens eſt, fului ſplendore ſpirituum magis,cum accedit fuſcus color uueæ, ſed de coloribus hæc ſunt ſatis. Quod addit cryſtalinũ duriorem oſtendere oculum ſicciorem, & molliorem humidiorem, reprehendunt quidam,quaſi inepte quod notius eſt ex ignotiori ſignificetur.

Nam facilius ſit agnoſcere, quam humidus ſit oculus, quam in uiuente homine, quam mollis ſaccus cryſtalinus: & reprehẽdunt merito. Niſi forte nũc differens de ſignis repente diuertit ad cauſas, dicitq; ſiccitatem cryſtalini quam duricies comitatur, facere ut oculus ſit ſiccus.

De temperiebus autem cordis ſtatim dicatur. hoc ante omnia nobis in memoriam reuocantibus, quod quidem quamcumque particulam, aut calidiorem, aut frigidiorem aut ſicciorem, aut humidiorem factam eſſe ad ſeipſam dicimus, non cum aliqua alia conferentes, vt cunque enim cor factum ſit alicui natura frigidius, multo calidius eſt temperie, calidiſſimo cerebro.

Monet hic Galenus, quod ego paulo ſuperius dixeram, mẽbra ſingula duobus modis poſſe calida, frigida, humida aut ſicca dici. Nam uel inueſtigatur ſingulorum generum natura & cõferuntur, omnia cum cute utpote omnium temperatiſſima: uel inueſtigatur in ſuo genere quodque quale ſit, & tunc conferuntur ſingula cum ſeipſis, hoc eſt cum ijs quæ ſunt eiuſdem generis. Vt cor, cum cordibus, cerebrum, cum cerebris. Itaque non dicimus cor frigidum eſſe quod ſimpliciter tale ſit, ſe quod ad alia corda. Itaque cor calidum, eſt calidius quam corda ſolent, frigidius etiam frigidum, temperatum uero, quod temperatus eſt reliquis cordibus. Non ita tamen quod uicinius ſit æqualitati ponderis quam reliqua, nam cum corda

omnia

omnia ſit calida, cor frigidum erit æqualitati uicinius) ſed quòd medium teneat eius latitudinis, qua temperies cordis vagari poteſt. Eſt ſcilicet cordi, ita vt cuilibet membro, latitudo quædam temperiei, & certi fines, quos vltra, aut citra nequit conſiſtere: in horum medio eſt id membrum quod temperatum eſſe dicitur. Reddens horum cauſam Gale. dicit, cor natura frigidiſſimum, calidiſſimo natura cerebro eſſe calidius. An pręter naturam poſſit cor ad frigiditatem cerebri venire, aut cerebrum ad calorem cordis, quidam dubitant. Mea nihil refert. Hic de naturis non de morbis diſputatur. Sed ſi parergon etiam dicendum aliquid eſt, uidetur alteratione cerebri id fieri poſſe, cū Eriſypelata pati ſoleat, non tamen alteratione cordis, quod viuente animali minimam refrigerationem ſuſtinere poteſt. Tanta enim eſt caloris neceſſitas hoc loco. Illud unum ſciri expedit cor natura adeo calidum eſſe, vt tota ſuæ temperiei, in calore, & frigore latitudo, ſit ſupra totam latitudinem cutis. Cor enim non poteſt in animali uiuo non eſſe cute calidius. De eius temperie naturali in altera oppoſitione, ſuo loco dicetur.

Calidioris ergo, vt ad propriam moderationem cordis ſigna, quæ inſeparabilia ſimul & propria, magnitudo reſpirationis, & pulſus celeritas, & denſitas eſt; & audacia, & ad actiones promptitudo. Quod ſi plurimum in calore exceſſerit, etiam iracū-

dia

dia quædam furioſa, & temeritas. Eſt autem & hiſpidus his thorax & præcipuè pectus, & ea quæ in hypochondriis, his ſunt vicina. Magna vero ex parte & totum corpus calidum à calido corde fit, niſi magnopere hepar obſiſtat. Dicentur autẽ paulo poſt totius corporis indicia. Atqui ipſa thoracis amplitudo eſt caloris indicium, niſi, hic quoque cerebrũ magnopere obſtiterit. Poſtquam autem ſpinalis medullæ magnitudo, analoga illi eſt in multis, & tantæ quidem erunt vertebræ magnitudine, quanta ſpinalis medulla, quare & ſpina tota. Configitur verò thorax illi in tergo, vt ad carinam nauis, quare neceſſario habebit longitudinem æqualem dorſo, amplitudinem vero, cum analoga erit conformatio facta craſſitiei vertebrarum, pro earum magnitudine. Cum vero cordis calor vincens perflauerit, & dilatauerit in primo ortu, pro huius calore. Qua propter & quando cum exiguo capite erit amplus thorax, maximum fuerit ſignum caloris in corde: cum vero cum magno exiguus, maximè proprium hoc etiam eſt cordis frigidioris. Si vero capiti reſpondet proportione, aliis ſignis diſtingue de corde, tanquam ex thoracis amplitudine nihil accepturus.

QVanquam reſpiratio cerebri opus eſt, tamẽ quoniam ad attemperandum cor ea in primis utimur, non minus, quam pulſus mutatur cum cordis temperie, atqui cordis calor merito affert eas, & reſpirationis, & pulſus, differentias, quę aucto uſui familiares ſunt. Nam maior calor maiori indiget attemperatione. Merito ergo magnitudo, celeritas, & crebritas, harum actionum, calidum cor declarant. Mirabe-

ris

ris fortaſſe, quod reſpirationis magnitudinem, pulſus celeritatem, & crebritatem referat. Sed nihil eſt aliud quantum intelligo, quam quod, ut tres has differentias in duabus actionibus inſinuaret, breuitatis gratia, ut in reſpiratione magnitudinem, in pulſu reliquas dixit. Videri etiã poſſit Galen. falſo dixiſſe, hæc ſigna talis naturæ eſſe propria & inſeparabilia. Nam ut ipſemet primo de diff. febrium docet, inſeparabilia ſunt, quæ omni, propria quæ ſoli accidunt. Talis uero, & reſpiratio, & pulſus, poteſt abeſſe ab homine, cui natura ſit cor calidum, ſi morbo refrigeratus ſit, aut alioqui languefcẽte facultate (nã natura adeo debilis, vt non poſſit magnitudinem pulſus facere, in corde non vehementer calido, quale in initio capitis deſcribitur, non ſit) & poteſt adeſſe homini naturaliter frigido corde, febricitanti. Duorum alterum videtur dicendum, aut Galenum hic ſolas naturas conſiderare, non etiam diſpoſitiones præter naturam, atque proinde dicere inſeparabilia, quæ naturam non alteratam morbo comitantur, & propria, quæ nulli alteri naturæ inſunt cauſa ipſius naturæ. aut propria (atque hoc magis probo) & inſeparabilia vocari non eorum ſignorum, quæ hic referuntur, ſingula, ſed ſimul omnia, reſpirationem dico & pulſum magnum, celerem, & crebrum, & audaciam, & ad actiones promptitudinem, & hiſpiditatem, & amplitudinem thoracis. Hæc

omnia nulli naturæ præter calidam adeſſe poſſunt, atque à calida abeſſe omnia nunquam poſſunt. Quod quidem propria & inſeparabilia ſint ita intelligo, non aliter. Sed venio ad reliqua ſigna: audaciam dicit eſſe caloris cordis. Merito quidem, nam timor iraſcibilis facultatis eſt paſſio, eiuſdem ergo affectus ſunt timiditas, & temeritas, quæ in hoc genere vitia ſunt, & audacia quæ eſt eius facultatis virtus. Quare cum iraſcibilis facultas reſideat in corde, & animi mores corporis temperaturã inprimis ſequantur, quod Gale. libello in id ſolum ſcripto confirmauit, fit vt audacia ex cordis temperie fiat, eam vero eſſe calorem ex motu ipſarum paſſionum conſtat. Timor enim eſt contractio, & refrigeratio quædam innati calidi: ita feruor: timiditas ergo frigoris, contraria ei audacia caloris erit ſoboles. Facit etiã calor cordis ad actiones omnes promptitudinem, & alacritatem, frigus contra, ſegnitiem. Nam calor agiliores, frigus lentiores facit ſpiritus. Vtuntur vero inſtrumenta actionũ omnium calore cordis, vt omnes mundi partes ſplẽdore, & calore ſolis. Si vero non tantum ſit calidum cor, ſed valde admodum in calore ſuperauerit, non iam audacia ſed temeritas aderit, quoniam tanto calore perturbatur mentis ſedes, fitque ita homo incautus, imprudens, & proinde temerarius, cum alioqui ad iram ipſo calore inſtigetur. Eſt enim etiam iracundus, vſque ad

furo-

furorem. Videri poſſit Galenus, hoc loco ſibi ipſi contrarius, qui 1. Epid. comment. 2. cap. 78. dicit quare iracundi temperamento frigidiore erunt, vaporeſque digerent difficulter, vtitur verò eodem nomine hic, & illo loco: vtrobique enim ὀξυθύμοι eſſe dicuntur, atque cum eo loco ὀξυθύμους, ideſt iracundos, & θυμώδεις, ideſt animoſos diſtinxerit animoſos, & qui ob res magnas ſolum iraſcuntur, & minimarum contemptores ſunt calidos eſſe dicit, iracūdos verò quique ex leuiſſimis etiam cauſis irritabtur, frigidos. Tamen hic calidos non θυμώδεις, ideſt animoſos ſed ὀξυθύμους eſſe dicit, quos illic dixerat eſſe frigidos. Verum non eſt quod te hoc admodum conturbet. Non enim ſi frigidi, quique fuligines male digerunt iracundi ſunt, impenſè calidi non poſſunt eſſe etiam iracundi, quin potius res ita habet. audacia fortitudinem quandam & robur ſignificat: iracundia non ita, ſed debilitatem. Nam vt Gale. ipſe libello de cognoſcendis & curandis animi morbis docet, crebro, & facile iraſcitur, qui quacunque ex re dolet. Id apertè intelliges ſi conſideres multo facilius iraſci triſtes, quàm hilares homines, & mulieres, quam viros, & ſenes niſi prudentes ſint, quam iuuenes, & ægros debileſque, quam robuſtos & ſanos. haud dubiè ergo iraſci crebro, debilitatis eſt, nō roboris. Vocatur hæc paſſio græcis ὀξυθυμία. Robuſti & magnanimi viri, iraſcuntur tardius,

quin potius aliorum affectus illi mitigant, & cõponunt, verum cum iraſcuntur fortius proſecũtur vindictam. Iracundi.n.cum ſint debiles, cito franguntur ſi quis ſerio obſiſtat. Hoc mulieribus vſuuenire & frigidis quibuſdam viris videmus, quin & atrabiliarijs omnibus. Hos ſi quis mitius tractet nulla ex cauſa non iraſcuntur & furiunt, ſi tractentur durius, ſtatim timent. Scimus tamen horum affectum vſtione melancholiæ eſſe factum, quare ex ipſis rebus conſtat vtroſque, frigidos inquam maximè, qui fuliginoſis excrementis abundant ſimul (nam frigidos & ſiccos lõgè abeſſe ab ira ſtatim dicetur) & impenſè calidos eſſe iracundos & debiles. Neque id mirum cum celebratiſſimum ſit omnem intemperiem immodicam poſſe quancunque virtutem debilitare. Frigidi ergo & excrementoſi, maximè ſi anguſto etiam thorace ſint, difficilem habent efflationem fuliginum. Quare irritantur creberrimè ad iram, debiliter tamen ob facultatis languorem. Calidi impẽſe ob nimiam intemperiem habent debilitatem facultatis iraſcibilis, & per impotentiam temperandi iraſcuntur facilimè. Vtrique quidem frigidi, inquam, & impenſe calidi, timidi ſunt, ſi quis obſiſtat. Tamen hoc intereſt, calidi ſunt ſimul temerarij, nimirum antequam quis repugnet, nihil non aggrediuntur per imprudentiam, perturbata ſcilicet mente à calore, tamen terrentur ſtatim. Frigidi

gidi

gidi non ſunt adeò temerarij. Vere audaces & animoſi ſunt calidi non impenſe, his enim eſt calor qui inſtiget, non qui facultatem debilitet. Hi verò non ſolent eſſe iracundi, ſolent enim eſſe magno capite & thorace, & arterijs magnis, & frui magna ventilatione. Sed de amplitudine thoracis mox dicetur. Modo illud vnum velim omnibus eſſe perſuaſum, nihil abeſſe longius à virili magnanimitate, quam iracundiam, eumque eſſe fortiorem, qui iraſcentis impetum, & ſuſtinet, & ſedat, quàm qui iraſcitur, eum denique qui poteſt iniuriam condonare, quam qui vlciſci, aut facere. Rectè enim nos docent Philoſophi iniurias naſci à timore, eſſeque fortitudinem cum temperantia coniunctam, quin & alias virtutes cum his, atque inuicem omnes. Sed venio ad reliqua. eſt inquit his thorax hiſpidus, præcipuè pectus, ideſt is locus quo eſt os vocatum στέρνον à clauicula nempè vſque ad cartilaginem ſcuti formem per partem anteriorem thoracis. Et ea (inquit) quæ in hipochondrijs his ſunt vicina, ideſt quæ à parte ſuperiori attingunt hypochondria. Denique totius thoracis hiſpiditas ſignificat calorem: glabrities frigus cordis: quoniam vt caput continet cerebrum, ita thorax cor. Sed hiſpiditas non parem ſemper calorem ſignificat, ſed his planè agnoſcitur calidiſſimus eſſe corde qui multis denſis, longis, craſſis, nigris & criſpis pilis abundat.

Addit magna ex parte totum corpus calidũ fieri, cum cor calidum eſt, niſi hepar magnopere obſiſtat. Merito quidem, nam cum totius corporis temperies ex temperie partium naſcatur, & cor ſit pars calidiſſima omnium, & quæ ſuum calorem per arterias toti corpori impartitur, cũ id erit calidum, totum corpus tale erit. Merito etiam hepar poteſt plus, quam alia omnia obſiſtere, ut pote quod natura habet ſecundum locum caloris. Hoc ergo quod ſolet eſſe calidiſſimum, cum frigidum erit, omnium maximè poterit corpus ad frigus transferre. Si cor moderatum ſit, frigore non omnino magno hepatis, totum corpus frigidum fiet: ſi vero cor ſit calidũm, non niſi vehementer frigidum hepar ſit, totum corpus transferetur. Sed totius corporis indicia paulò poſt dicẽtur. Amplitudinem thoracis dicit ſignificare calorem cordis, natiuum ſcilicet, eumq́;, quem ab ipſis generationis principijs contraxit cor. Nam calor in principijs generationis abundans, ſemper facit dilationem; frigus contra, dilatari non ſinit, atque calor in materia generationis cordis abundans, ad cordis dilationem facit magnopere: cum cor thorace conclusum contineatur. Itaque amplitudo thoracis ſignificat calorem cordis, niſi (inquit) hic quoque cerebrum magnopere obſiſtat: quod mox explicat hoc modo: amplitudinis thoracis cerebrum ſolet eſſe occaſio: nam cerebrum ſi

multum ſit, magna ſit ſpinalis medulla, hæc enim, ut pote quæ ab illo oritur in multis habet cum eo analogiam, atque ut magna ſpinalis medulla contineatur, magna ſpina ſit opus, & magna ſpina occaſio eſt amplitudinis thoracis. Quoniam thorax configitur ſpinæ in tergo. vt nauis in carina. Quare, vt qui magnam carinam daret, quo nauis conſtrueretur, magnam nauem conſtruendi daret occaſionem, ita cerebrũ quod magnam ſpinam fieri fecit, formandi amplum thoracem occaſio fuit. Quam occaſionem niſi cerebrum præſtiterit, amplitudo thoracis cordis calorem indicat. Itaque cum thoarx eſt amplior, quam pro magnitudine ſpinæ, maximus calor cordis ſignificatur, atque adeo ſi caput, & ſpina exigua ſint thorax amplus, cor eſt calidum, & cerebrum, frigidum, ſi contra illa ſint magna & thorax anguſtus, cor frigidum, & cerebrum calidum eſt. Si uero proportionem ambo hæc ſeruent, alia ſigna conſiderare oportet, tanquam, inquit, nullum ex hac amplitudine, caloris cordis ſignum accipi poſſit. Primum hic oportet meminiſſe, magnitudinem, aut exiguitatem partium non ſemper eſſe in calore, aut frigore, ſed etiam in materiæ abundantia, aut defectu: deinde neque abundantia hac aut defectu exceptis, omnino probo, quod dicit, amplitudinem thoracis, nullum caloris cordis ſignum præſtare, cum ſeruat proportionem cum capite,

Nam facultas quæ amplitudinem fecit proportionem obſeruans, potuit non obſeruans facere anguſtiam fuiſſetq; illud frigoris: hoc ergo non frigoris eſſe cognoſcitur. Dices, ſed neque caloris. Caloris certe eſt, facta magna ſpina, ut fundamenta, poſſe magnum etiam thoracem illi reſpondentem facere. Nam maioris opis eſt poſſe ex magna ſpina, magnum thoracem ducere, quam ex parua paruum. Quare qui magna ſpina & magno thorace eſt, calidior eſſe agnoſcitur corde, quam qui utriſque exiguis, quamuis utroque modo eadem proportio ſit. Certe eſt maioris caloris ex exigua ſpina magnum thoracē, quam ex magna magnum ducere, & maioris frigoris ex magna paruum, quam ex parua paruum, atque proinde non adeò magnum indicium caloris, aut frigoris cordis capitur cum ſeruatur, quam cum non ſeruatur proportio: capitur tamen aliquod. Quare & illud quod dicit, amplitudo thoracis ſignificat calorem cordis niſi cerebrum plurimum obſiſtat, non ita intelligatur, quaſi amplitudo ſpinæ uim totam ſignificationi amplitudinis thoracis tollat, ſed quaſi minuat.

In corde autem frigidiori pulſus minoris moderatis, non tamen neceſſario etiam tardiores aut rariores, reſpiratio verò ſiquidem tanto minor thorax quanto cor frigidius, pulſibus erit analoga: ſi vero maior quam pro frigoris quantitate, non minor ſolum, ſed etiam tardior, & rarior. Timidi natura

ſunt

ſunt huiuſmodi, & ſine audacia, & pigri, & pectus illis eſt nudum pilis. De exiguitate autem illius diſtinguendum vt prius eſt dictum. Eodem modo, & de totius corporis calore.

SI in corde frigido ſolũ eſſet diminutus vſus, profecto non fierent pulſus minores antequã tardiores, & rariores, ſi vere docet Galen. decreſcente vſu crebritatem ante celeritatem, & hanc ante magnitudinem amitti, verum cum frigida intemperies de qua hic diſſeritur, non vtrunque fiens ſed facta & naturalis profecto vt minor vſus ita minor facultas in eo corde eſt, quare facultate facta minori, minores pulſus accidunt, atque quoniam vſus minor fit, non rependitur celeritate, & frequentia, quod magnitudini detrahitur, neque verò tardiores, aut rariores etiam fiunt neceſſario, ſed tunc ſolum cum valde frigidum cor eſt. Quod de reſpiratione dicit intelliges, ſi prius conſideres, folles quoſcunque, tanto minus aeris trahere, cum eadem dilatationum magnitudine, celeritate, & crebritate, quanto ſunt minores. Neque vero intereſt quanti folles ſint, vt dilatatio magna, aut parua ſit. Æque enim dilatari poſſunt exigui & magni. Ergo ad reſpirationem non ſolum intereſt, quanta, & quam celeris & crebra reſpiratio ſit, ſed etiam quantus ſit thorax. Nimirum minor thorax cum eiſdem differentijs trahet nimis aeris, quam maior. Poteſt vero ampli-

amplitudo thoracis calori cordis proportione reſpondere, aut non reſpondere. Nam poſitum eſt præter calorem cordis eſſe alias cauſas magnitudinis thoracis. Ex dictis apertum fit, quanto thorax maior erit, tanto, eodem calore cordis poſito, minori, tardiori, & rariori reſpiratione eſſe opus. Nam thorax magnus cum æqualibus differentijs trahit plus aeris, ita tantum cum minoribus. Quare ut æquali vſui à maiori thorace fiat ſatis minor magnitudo celeritas, & crebritas ſufficit. Sed quod dicit, reſpirationem fieri analogam pulſui, hoc eſt paruam, non tardam etiam, & raram, cum thorax eſt tanto minor, quanto cor frigidius, non probo. Quin potius ita ſtatuo. Cum thorax tanto minor eſt, quanto cor frigidius, vſus gratia, reſpirationem eſſe omnibus differentijs moderatam. Nam ſi thorax, quanto minor eſt, tanto cum eiſdem differentijs trahit minus, & cor quanto eſt frigidius tanto minori indiget, & cor eſt tanto frigidius moderato quanto thorax minor, quam in optimè conſtituto, profecto eædem erunt differentiæ, quæ in optimè conſtituto & moderato. Neque verò hic eſt quod dicas facultatem etiam eſſe minorem vt cor eſt frigidius. Nam vis reſpirationem faciens, non eſt cordis ſed cerebri. Quod ſi per compaſſionem cum corde ponatur vis animalis debilis, ne tunc quidem erit reſpira-

tio

tio analoga pulſibus,ſiquidem ſi debilitatis cauſa magnitudo deeſt reſpirationi, cum non deſit etiam cauſa vſus celeritate, aut crebritate rependetur, quod non euenit pulſibus. Itaque thorace pro cordis calore amplo aut anguſto, moderata fit reſpiratio: quod ſi ob intemperiem ponatur immutata facultas, ſaltẽ non fit analoga pulſibus,neq; ſtatim ſi maior thorax ſit, quam pro frigore cordis, fiet minor tardior, & rarior, ſed pro exceſſus magnitudine primum rara ſolum, deinde tarda,tandem etiam exigua. Quod ſi facultas etiam debilis ponatur,primum parua,deinde tarda & rara.Reliqua ex dictis prius intelligi poſſint facile.

Siccus autẽ cor pulſus facit duriores; & ad iram non prompti quidem ſunt, agreſtem vero, & implacabilem. Plerumque autem & totum corpus ſiccius eſt,niſi hepar repugnet.Humidiores autem cordis ſigna pulſus molles,& moribus ſunt,faciles ad iram, & faciles etiam ad placandum,& totum corpus humidius,niſi hepar repugnet.

COr natura ſua non ſiccum vt Auice. docet, ſed humidum eſſe in cõtrou. probauimus, tamen non ita humidum ,vt calidum eſſe dicimus,ſed paulo humidius moderato:ut non mirum ſi aliqua corda cute temperata ſicciora ſint. Sed venio ad Galen. Ex ſicco corde ſiccæ arteriæ plerunque fiunt, & earum ſiccitas duritiem facit, duræ arteriæ propriæ differentiæ eſt durus pulſus,vt molli qualem humiditas facit,propria

eſt mollis pulſus. Sunt talibus inſtrumentis familiares duro paruitas, & tarditas cum crebritate: molli magnitudo, celeritas & raritas. Harum tamen noluit hic meminiſſe, quod non ſint propriæ. Ira motus quidam eſt animi, quem ciet nõ in ſpiritibus ſolum, ſed & in ipſo corpore cordis & arterijs. Palpitat, nimirum iratus cor, ad quem motum mollia corpora parata ſunt adeo vt ex leuiſſimis cauſis ita moueri incipiant: ſicca uero & dura non niſi ex magnis. Proinde qui ſicco corde ſunt, tardius: qui molli, citius iraſcuntur, Sed qui in his tardius iraſcuntur, ægrius placantur, qui citius, facilius quoque. Certe ſi nulla alia cauſa ſit, vna illa ſit ſatis, quòd qui citius leuiori, qui tardius grauiori de cauſa iraſcũtur. Sed quoniam vt mox dicetur calidi & ſicci corde iraſcũtur cito, & placantur ægre, aliam cauſam difficilis placabilitatis eſſe oportet, hancq; in ſiccitate. Ira non quauis ex cauſa fit, ſed ex imaginatione quadam contemptus, aut iniuriæ immerito acceptæ. Hæc imaginatio, vt cum primum occurrit iram facit, ita perſeuerans conſeruat, perſeuerat vero multo magis imaginatio in ſiccis, quoniam quaſcunque impreſſiones retinent diutius: atqui imaginatio, quanquam, vt in ſede prima in cerebro eſt, tamen non in eo ſolum, ſed in alijs omnibus membris operatur, atque dempto cerebro, in corde magis quam in alio quopiam. Quod quidem corpus totum cordis temperiem

ha-

habere ſoleat nemo mirabitur cũ cor influxum illum, quo ſingulis ſua temperaméta ſeruat immittat: neque quòd hepar, ad id ſecundo loco plurimum poſſit, cum alijs omnibus alimentum commune mittit.

Sed ſecundum coniugationem primarum qualitatum temperies cordis ita habent. Calidi & ſicci cordis pulſus, duri, & magni, & celeres, & crebri, & reſpirationes magnæ & celeres, & crebræ, & multo magis in celeritatem creſcunt, & denſitatem, non creſcente ad portionem cordis thorace. Omnium hi ſunt piloſiſſimi in pectore, & hypochondrio, ad actiones vero prompti, & animoſi, & celeres, & tyrannici moribus etenim iracundi & implacabiles. De totius autem corporis temperie, atque de thoracis amplitudine, diſtinguendum, vt in iis quæ dicta ſunt.

SIccitas cordis facit duritiem pulſus, magnitudinem nõ addit, ſed per ſe detrahit tamen calor facit magnitudinem, celeritatem, & crebritatem, atque idem facit reſpirationes magnas, celeres, & crebras, quoniam ab eiſdem vſus mutationibus, pulſus & reſpiratio eodem modo mutantur. Quod addit multo magis in celeritatem creſcunt & denſitatem non creſcéte ad portionem cordis thorace, videtur ambigue dictum non enim ſatis explicat an de pulſibus, an de reſpirationibus, an de vtriſque dicat, neque an nõ creſcente thorace ad portionem, quòd plus, an quòd minus quam pro calore cordis creſcat, ne-

que

que an creſcere in celeritatem, & denſitatem, magis quam in magnitudinem, an magis quam creſcerent, ni thoraci illud acciderit. Certe ipſa litera in hunc ſenſum videtur ferre, reſpirationes fore celeriores & crebriores, quam maiores, ſi thorax minor ſit, quam pro calore cordis. Tamen non uideo cur decreſcente thorace, & eodem calore cordis manente, non fieret reſpiratio maior antequam celerior, & crebrior. Nam ſi debilitatem cauſari uis, exiguitas thoracis nihil detrahit uiribus, & reſpiratio animalibus non uitalibus uiribus agitur. Niſi forte accipiat Gal. nomen magnæ reſpirationis, ut uulgus hominum, non ad magnitudinem thoracis ſed ita ut in thorace paruo, parua reſpiratio, ſemper eſſe dicatur. Verum hoc indignum ingenio Gal. eſſe cenſeo. Quare ego in alium ſenſum feror. Si thorax moderatus ſit corde calido, & ſicco, pulſum & reſpirationem, maiorem, celeriorem, & crebriorē æque fore, ſi uero thorax exiguus fiat pulſum fore etiam celeriorem & crebriorem, quam maiorem, quoniam priores differentiæ non erunt ſatis. Summam magnitudinem non poterit facere facultas, cum tam calida intemperie, maxime arteria ſicca, proinde facit crebritatem ſummā, celeritatem hac minorem, magnitudine maiorem. Addit hos eſſe omnium ſumme piloſos. Merito quoniam habent ut prius inter differendum de cerebro dictum eſt, calidi & ſicci genera-

ratio-

rationem primam capillorum uberrimam, & optime nutritam, qui non ſunt his parati decidere, ut per caluitium, quoniam cutis non adeo dureſcit. Quod animoſos dicit ne ſimpliciter intellige ſed coniungens cum alijs uerbis, ad actiones promptos, animoſos & celeres, hoc eſt ad quiduis agendum celeres, & ultroneos, audaces, hoc eſt incautos, quod imprudentiæ & temeritatis eſt. Nam animoſos non eſſe eos, qui ſint faciles ad iram, dictum iam eſt. Tyrãnicos dicit eſſe moribus hos homines, hoc eſt crudeles, & carnifices, ſi naturæ accedit potentia. Nam iraſcuntur facile gratia caloris, & ſunt implacabiles gratia ſiccitatis.

Si autem humor ſimul cum calore ſuperet, hiſpidi quidem ſunt & hi, minus autem dictis: prompti autem ad actiones nihilominus. Verum non eſt illis agreſtis ira, ſed ſolum ſunt ad iram prompti. Pulſus autem molles, et magni, & celeres, & crebri & reſpiratio thorace reſpondente proportione cordi, ſecundum eandem pulſuum formam, eo autem facto minori, tanto celerior & denſior dictis, quanto thorax minor. Magna autem temperamenti facta conuerſione maxime ſi ſecũdum humorem hoc fiat, præter dicta, & morbi ex putredine, corruptis, & putrefactis in illis ſuccis, incidunt, et expirationes maiores & celeriores inſpirationibus, quin & in pulſibus conſtrictio celeris.

Hic quoque quod de reſpiratione dicit indiget animaduerſione. Nimirum cum thorax eſt tanto maior, quanto cor calidius, reſpiratio

tio moderata erit, non magna celeris, & crebra ut pulſus: atque ſi thorax ſit minor, quam pro calore cordis, non crebrior & celerior ſolum. ſed maior etiam reſpiratio fiet. Quibus humor maior, quã calor eſt, merito ſunt paratiores ad morbos ex putredine, ut contra quibus calor maior, quam humor ſunt paratiores ad uſtiones. Merito etiam illis eſt expiratio, & conſtrictio pulſus maior & celerior inſpiratione & dilatione, his uero contra: quoniam illi indigent expurgatione magis gratia humoris, hi magis attemperatione gratia caloris.

Humidiori autem & frigidiori corde pulſus quidem molles, moribus vero ſunt ſine audacia, et timidi, & ſegnes. Sunt autem et nudi pilis huiuſmodi pectore, & cito placantur, vt neq; ad iram ſunt admodum prompti. Quæ vero ad thoracem & totum corpus pertinent, eodem modo, quo in antea dictis, eſt diſtinguendum.

MOlles pulſus humoris gratia, minores etiã, tardiores, & rariores erunt gratia frigoris. Sed quod ad mores attinet huiuſmodi homines placantur facile, neque facile iraſcuntur cauſa ipſius temperamenti, atque ſi bene difflentur. Nam ſi hi ſint etiam arcto thorace & capite, & hac cauſa uentilentur male, iracũdi ſunt. Siquidem & mulieres, etſi hac temperie præditæ ſunt, iracundæ eſſe ſolent. Sed illud unum notatum hoc loco uelim, naturam frigidam & humidam cordis, quæ pituitoſa ſolet eſſe plerunque ad

mores

mores plurimum facere. Quare non video cur Gal. 1. de tuenda ualetudine dicat pituitam nihil facere ad mores.

Frigidius vero & ſiccius cor pulſus duros facit & paruos, reſpirationem verò ſi ad portionem frigoris paruus ſit factus thorax, moderatam, ſi verò maior, raram & tardam. Omnium maximè ſunt hi ſine ira, coacti verò quibuſdam iraſci, ſeruant querelam, ſunt vero, & omnium maximè glabri pectore: de exiguitate autē thoracis, atq; etiam totius corporis frigore eodem modo definiendum. In omnibus vero dictis illud commune oportet meminiſſe, quæcunque de moribus aut nunc, aut in alio ſermone ſcripta ſunt ad cognitionem temperiei, non de bonis, aut malis moribus philoſophia factis, ſed de naturalibus dictum eſſe.

FRigidum & ſiccum cor duros, & paruos, tardos etiam pulſus faciet, raros non adeò: Quoniam cum duæ cauſæ conuenerint exiguitatis, & tarditatis, haud multum raritate erit opus maximè ſi debilitas etiam accedit (ut eſt veriſimile) cui crebritas eſt familiaris. Reſpirationem, ſi ad portionem frigoris paruus thorax ſit, moderatam eſſe rectè nunc dicit. Atque ita dictum in aliis temperiebus cordis oportet. Iam vero creſcente thoracem frigido manente corde, perinde eſt ac uſum minui, proinde reſpiratio in primis rara, deinde tarda fiet, parua non niſi thorax plurimum, aut frigus cordis creſcat, cum amittatur crebritas primo

& magnitudo vltimo. Neque vero proinde pulſus etiam oportuit eſſe raros antequam paruos, quoniam vt dixi id durities arteriæ impedit. Reliqua ex dictis ſunt perſpicua. Monet vero Galenus cautè admodũ, quæ de moribus qui ſequuntur temperamenta naturalia hic aut vbi alibi ſcribuntur (ſcripſit uero li. quod animi mores corporis temperiem ſequantur. & 2. de natura humana) de naturalibus moribus intelligi. Nam per philoſophiam, & per probam, aut malam educationem, & conſuetudinem cum bonis uiris aut malis, mutari poſſunt naturales mores, poteſtque frigidus, & ſiccus iracundus, & calidus, & ſiccus patientiſſimus fieri. Atque pluſquàm hæc omnia gratia Dei poteſt ad bonos mores. Nam diuina uocatio mala natura præditos, & male educatos, eoſque qui in malis operibus conſenuerunt, ſolet ad bono mores trahere. Sed hic illud unum conſideratur, quod ipſa natura fert. Temperati cordis uidetur ſigna omiſiſſe, tu tãtum intellige, illud eſſe in mediocritate omnium eorum quæ dicta ſunt.

Hepatis calidoris ſigna venarum latitudo, flaua bilis multa, in tempore autem vigoris etiam nigra, calidior eſt illis ſanguis, & huius cauſa etiam totũ corpus, niſi cor repugnet: hiſpiditas circa hypocondria, & ventrem: frigidioris vero, anguſtia venarũ, pituitæ plus, ſanguis frigidior, & totius corporis habitus frigidior, niſi à corde calefiat, hypocondria, et venter ſunt nuda pilis: ſiccioris vero ſanguis craſ-

ſior, & parcior, & venæ duriores, & totus corporis habitus ſiccior: humidioris autem ſanguis copioſior & humidior, venæ autem molliores, ita vero & totum corpus, niſi cor repugnet.

VEnæ ex hepate oriuntur, non quidem ut nerui ex cerebro (longe enim diuerſa ſubſtantia uenarum à ſubſtantia hepatis eſt) ſed ut arbores ex terra, tamen hoc eſt ſatis ut uenæ principio atteſtentur, & in temperamento, & magnitudine, hepate uidelicet calidiore uenæ fiunt latæ, quoniam calor eo loco ingens inter corpora efformandum eas dilatauit: hepate frigidiore, contraria cauſa anguſtæ fiunt. Hepate ſicciore ſicciores fiũt, atq; proinde duriores: hepate humidiore humidiores, atq; proinde molliores. Quanquam haud ſcio an ſatis perſpicue ſentiri hæ qualitates in uenis poſſint, cum non pulſent. Iam uero cum hepar ſit ſanguinis, & quatuor ſuccorum officina, nihil mutabit temperies hepatis priuſquam qualitatem ſanguinis, abundantibus calidis aut fridis ſuccis, ut in hanc aut illam partem temperies hepatis inclinabit. Calor faciet multam bilem flauam, quin etiam in uigore ætatis, hoc eſt in medio iuuentutis, calori temperamenti ncturalis calore ętatis accedente, bilis nigra uſtione generabitur (probauimus enim li. 6. Controuerſiarum corpora melancholica cum alteratione fiunt, calore fieri) quare ſangui erit illis ſemper calidior, & per ſe, & quoniam multis calidis ſuccis admiſtus erit, flauæ in-

quam, aut atræ bili. Nam & ſi atra bilis eſt ſubie cto frigida, retinet magnam ignitionem, ut alia omnia quæ uſtione generantur. Frigus hepatis faciet multum prouentum pituitæ. Nam melancholia, aut qualitatem alimẽtorum, aut modum ſubſtantiæ ipſarum carnium magis ſequitur, faciet etiam ſanguinem frigidiorem, & per ſe, & per frigidorum admiſtionem. Siccius hepar faciet ſiccum ſanguinem, quare cum ſanguis pertineat ad terram, & quæ talia ſunt ſiccatione craſſeſcere, quarto meteorum monſtratum eſt, fit ut craſſiorem etiam faciat, parciorem vero quoniã omnẽ ſiccum corpus eſt exſucce: proinde humidius hepar facit copioſiorem, & humidiorem. Commune uero eſt illud omni intemperiei hepatis, tale fieri etiam totum corpus niſi tamen in tribus illarum calore, frigore, & humore, cor repugnet. Nam ſiccitatem hepatis non poſſe humore, cordis corrigi mox dicemus. Calor quoq; hepatis non aliter quam cordis facit hiſpiditatẽ, frigus glabritiem. Sed ut cor in thorace, & hypochondriis qua parte ſurſum ſpectant, ita hepar in uentre inferno, & hypocondriis qua parte ſpectant dorſum. Nam hæc regio habet cum eo viciniam & rectitudinem.

Calidioris autem, ſimul & ſiccioris hepatis ſignæ maximè hiſpidum hypocondrium; ſanguis craſſior, ſimul & ſiccior; bilis flaua plurima in uigore autem etiam nigra, venarum amplitudo, & durities, ita ve

ro, & totum corpus; calor enim qui ex corde oritur vincere poteſt cum quod incipit ab hepate frigus, vt & frigus calorem, ſiccitas vero non poteſt in contrarium à corde facto humidiori transferri. In medio autem dictorum eſt hepatis humiditas; magis enim vincitur à cordis ſiccitate, quam ſiccitas ab humiditate, minus autẽ quã calor, adhuc autem minus quã frigus; hæc enim eſt quæ facillimè omnium, quæ ab hæpate oriuntur qualitatum vincitur. Conſtat ergo cum in idem conuenerint, amborum principiorum temperies, totum corpus exactè ſecundum illas affici, dicentur autem paulo poſt illius ſigna.

SIgna fere omnia quæ compoſitarum temperierum dicit, partim ex dictis de ſimplicibus, partim ex dictis de corde fiunt perſpicua. Illud unum lubet monere, quanquam huic naturæ erunt latæ venæ, minus tamen latas, quam calidæ, & humidæ naturæ fore. Nam etſi ſit calor qui dilatet, non obedit ſicca, vt humida materia. Sed quòd de cordis qualitatibus quas cor corrigit dicit, eſt perpendendum. Facillime dicit frigus hepatis à cordis calore cohiberi, difficillime humiditatem à ſiccitate, mediocriter calorẽ à frigore. Hunc.n. plus q̃ humiditatẽ, à ſiccitate, minus quã frigus à calore, ſiccitatem hepatis ab humiditate cordis omnino non corrigi. Atque hac cauſa, quanquam in omnibus aliis temperiebus ſimplicibus hepatis dicens talis eſt totus habitus corporis, aderet, niſi cor obſtiterit, in ſola temperie ſicca id tacuit. Quòd frigus facilli-

me calore cordis corrigatur cauſa eſt, quòd fons innati calidi cor eſt. Proinde merito id pôt calfacere totum corporis habitum ſi calidum eſt, non minus, immo fortaſſe plus etiam quam hepar refrigerare, & ſi ſit frigidum, ſed quoniam magno cordis calore, non ipſum cor ſolum, ſed totus etiam habitus corporis multum indiget. Cordis frigus magnopere totum habitum refrigerare poteſt, quanquam hepar calidum ſit. Sed quod humiditas poſſit à ſiccitate, & ſiccitas ab humiditate cordis non poſſit corrigi uidetur prę ter rationem, ſi uere prius dictum eſt, cordis naturam humidam eſſe. Sed meminiſſe oportet ita dictum eſſe, cor eſſe humidum, ut poſſit quod ſiccum dicitur plus ſiccitatis, quam humoris habere. Igitur ſiccitas cordis, etſi exigua, accedente calore poterit habitum corporis alterando, & calidiorum ſicciorumque ſpirituum influxu, ſiccare: ſed cum habitus corporis ab hepate, aut corde trahendus ad ſuam temperiem ſit, aut alteratione, aut alimento, certe neutro modo poſſit cor humectare. Nam exhi bito alimento non poteſt cor cum hepate, quod copioſiſſime illud membrum omnibus parat certare, humiditas uero eſt inefficaciſſima, maxime cum exigua ut in corde eſt, niſi accedat ei ſocia aliqua agentium qualitatum, quæ poſſit iuuare, quæ tamen in corde non eſt, nam calor nihil minus facit quam humectare: ſic-

cat

cat enim potius res uicinas ſemper, eorum ergo, quæ Galen. oculatiſſime conſiderauit hæc eſt cauſa.

Humidius vero ſimul & calidius hepar, minus quidem quàm calidius, & ſiccius, facit hiſpida hypochōdria, plurimum, vero ſanguinē, & venas magnas, & habitum humidiorem & calidiorē, niſi cor repugnet. Si vero multum ſecūdum ambas qualitates à modo recedat, facile alteratur à putridis & cacochymis morbis, magis adhuc ſi plurimū creuerit humor, exiguum autem calor. Si vero rurſum parum augeatur humor, multum autem calidū, ſtatim cacochymi fiunt. Humidius vero & frigidius hepar, depile quidē habet hipochondriū, ſanguinem autem facit pituitoſiorem, ſimul cum venarū anguſtia, & totum corpus eodē modo habens, niſi à corde in contraria transferatur. Frigidius vero, & ſiccius hepar, ſanguine carens, & anguſtis venis, facit corpus & frigidius, hypochōdriū etiam nudū, niſi hic quoque cor dominetur.

SAnguis impatiens eſt putredinis, non quod diu duret non putreſcens, ſi conſtipatus multuſque ſit, maximè ſi perſe ſit humidus, ſed ꝙ putreſcens ſtatim mutet naturam ut alio loco diximus. Cacochimiæ ergo uexabunt calidos, & humidos, aut biliſcente ſanguine per putredinem, aut corruptis ſimul ſuccis omnibus. Putreſcere uero paratiſſima eſſe calida, & humida, atque humoris, magis quam caloris cauſa, in meteoris dictum eſt. Reliqua omnia ſunt iam ex dictis apertiſſima.

Temperiei autem teſticulorum, calida quidem libidinoſa eſt, & virorum generatrix, & fœcunda, & celeriter veſtit pilis partes genitales, attingit vero, & vicina. Frigidior vero contraria, & humida quidam multo, & humido ſemine eſt: ſicca autem pauco & mediocriter eſt craſſo ſemine.

TEſtes calidos eſſe admodum, etſi admodum ſanguinei non ſint diximus ſupra: id vero perſpicuum facit illud frigus, quod iis ſectis accidit, toti corpori. Poſt cor, & iecur habent teſtes tertium locum caloris, humidi etiam ſunt, quod illorum mollities indicat, ſed non eatenus ad libidinem agi homines irritatem ſemine Galen. docet, ſexto de locis patientibus, irritabit vero multo plus calidum, quam frigidū ſemen quare cum calidi teſtes calidum ſemen, frigidi frigidum generent, merito calidi libidinoſos homines faciunt, frigidi contra. Eſt etiam fœcunda, natura calida teſticulorum, quoniam multum ſeminis generant, idque calidum & potens, & eadem ratione generant, qui ea natura ſunt mares magis, quam fœminas. Nimirum cauſæ omnes, quibus mas fit, in calorem, & quibus fœmina in frigus redigi videntur. Siquidem mares in dextra vteri parte fiunt, fœmine in ſiniſtra. Vt Hippocr. docet, ſicque ſemine quod è dextro teſte mares, quod è ſiniſtro prius, & magis intumeſcente erumpit, fœminæ generantur, vt Galen. docet, cauſa profecto eſt, quod teſtes, & vterus dexter, ſiniſtro calidior

dior eſt,igitur & teſtes natura calidiores aptiores erunt ad mares generandum,quam qui calidi nō ſunt. Qua enim alia cauſa ſenes fœminas plerunque generant,neque profectò obſcura eſt cauſa. Nam calor ſeminis, faciēs partes genitales erumpere, facit pro fœmina marem, ut differentes de ſexus temperamentis in controuerſijs oſtendimus. Quædam aliæ cauſæ ſunt,quæ nonnihil faciunt, ut mas aut fęmina generetur ut quod recens, expurgata mulier ſit in die conceptionis marem,quod multo ante, fœminam generandi eſt occaſio,& quod quæ bonis ſuccis abundant, marem,quæ malis fœminā concipiant. Quo fit vt quæ marem concepit benè colorata ſit, quæ fœminam minus. Sed ad hunc locum illud vnū probari retulit,calorem teſticulorum uteri & ſeminis mares generandi eſſe cauſam. Calor etiam facit celerem pilorum ortum. Teſticulorum quidem,in partibus genitalibus & vicinis. Quæ ſint vicinę,ſtatim diffiniet Gale. Frigus teſticulorum facit contraria, homines ſcilicet parum libidinoſos, parum etiam fœcundos & fœminas magis quam mares generare aptos,& glabros illis in locis nimirum contrariæ cauſæ contraria ſemper facere natæ ſunt. Humida teſticulorum natura abūdat multo ſemine & humido. Monſtratum enim eſt in cōtrouerſijs ſemen neque eſſe partem ſubſtantię ex membris omnibus liqueſcentis, quæ quorundam erat opinio ; neque eſſe alimentum

quod

quod omnibus in partibus redũdet, neq; excremẽtũ nutritionis omniũ partiũ in teſtes cõfluẽs, neq; omnino ex toto corpore decidi, ſed in vaſis ſeminarijs ſolũ,& teſticulis generari, partibus his alimentũ ſibi parãtibus: Vt lac in mammis,& medulla generatur in oſſibus. Cũ ergo humida mẽbra multo ſucco abundent, eo pręcipue qui illis naturalis ſit,& ſicca ex ſuccia ſint conſtat humidos teſtes multo, ſiccos pauco ſemine eſſe, cũque ſimili ſuę naturę alimento pars quæuis vtatur,& id quod cõmutat in ſui ſimilitudinẽ tranſferat, teſtes humidi humidũ ſemen facient, ſicci ſiccum, quod ſi ſiccum ſtatim etiam craſſum faciet. Nã cum ſemen non ſit ad aquam ſolum, ſed ad terram, etiã partim perti nens, ſiccatione craſſeſcet: hoc vero quarto Meteoron docuimus.

Calidior autem & ſiccior, craſſiſsimũ habet ſemen & fæcundiſſima eſt, & celeriter ad coitum animal irritat ſtatim ab initio, ſed & hi celeriter fiunt hiſpidi partibus genitalibus, et omnibus quæ circa illas ſũt, ſupra quidem uſque ad partes circa umbilicum, infra uero uſque ad media femora. Petulans igitur huiuſmodi temperies, manifeſte ad venerea, cito verò laſſatur atque ſi cogatur, læditur: coeunte vero humore cum calore hiſpidi quidem minus hi, pluri uero abundant ſemine. Non appetunt quidem plus aliis, utuntur uerò cum minori noxa multa uenere. Si uero manifeſtè ambo creuerint, humor inquam & calor, non ſine læſione abſtinent à Venere. Si verò humidiores & frigidiores temperie teſtes facti ſint, nuda

pilis

pilis ſunt uicina, & tarde incipiunt uti venere, & neque proni ad actionem ſunt, aquoſum enim & tenue illis eſt ſemen, & infæcūdum & mulieres generans. Frigidior uero & ſiccior temperies, in reliquis quidem ſimilis eſt dictis, craſſius uero illis ſemen eſt & omnino exiguum.

CAlidi & ſicci generant ſemen calidum, & craſſum & ſine ſeroſa humiditate, proinde maximè fœcundū. Quo fit vt & hæc natura fœcūdiſſima ſit, non multitudine ſeminis (nam hac cauſa fęcundior eſſet calida & humida) ſed qualitate. Protinus ab initio tales homines irritantur ad venerem. Hoc refertur ad ætatem. Scilicet vix dū pueritiam exceſſerūt, cū ad venerem inſtigantur, & cito etiam fiunt hiſpidi, in partibus quæ circa genitales ſunt. Hæc uero ſunt à parte ſuperna, uſq; ad umbilicū, ab inferna uſque ad media femora. Nimirum dictum iam eſt ſæpius, calidā & ſiccam tamperiem celerem habere pilorū generationem. Sed quod ad uenerem attinet, homines hi inſtigantur facile ad venerem, ob quādam acrimoniā ſeminis, tamē cito laſſantur, quoniam non admodum in his uirtus cōſtat, etſi cogantur uti, aut ſponte utantur multa uenere, lædūtur magnopere, quoniā in deſiccaationē nimiā incidunt, non enim abundant multo, & excernūt multum calidi & humidi quoniā minus acre habent, nō irritantur magis, tamē quoniā abundant pluri cū minori noxa ſuſtinēt multam uenerem,

vſque adeo ut ſi ualde calidi & humidi ſint non poſſint ſine noxa omninò à venere abſtinere. Nimirum ut poſtea dicetur venus non ſemper eſt noxia,ſed nonnunquam vtilis cauſa & ſalubris ſed non omnibus naturis neque in omni affectu, ſed illis naturis, quæ pluri ſemine abundant eſt ad ſalubritatem magis neceſſaria,nam illis retinetur magis,quoniam eſt plus quod retineatur, retentio vero quantas noxas afferre poſſit alijs locis eſt dictum, maxime ſexto de locis patientibus. Vbi Galenus docuit melancholias, præfocationes,epylepſias,apoplexias & ſyncopas, atque denique omnes affectus qui ex veneno retento, & putreſcente ſemine fieri ſolere. Si ergo calidi & humidi plurimum abundant ſemine, maximè periclitantur in ſeminis retentione, & quoniam multum habent & quoniam calidum & humidum,quę verò talia ſunt,obſtructa facilimè putreſcunt.Igitur quibus talis natura eſt, aut omnino ducere vxores debent,vel nubere viris, uel ſi abſtinere uelint,maiori cura debent corpora ieiunijs, & aquę potu macerare, & uictu ſemper ſiccante vti,atque id curare vt quàm minimè fieri poſſit,libidinoſę imaginationes in eorum mentem ſubrepant.Id quod non aliter melius fit, quā ſi in rebus frugi ſemper occupati ſint, frigidi & humidi teſtibus,glabras habent dictas nuper partes,& tarde incipiunt vti venere, rarò ante iuuentutem,quoniam cum natura ſint frigidi expectāt

calo-

calorem ętatis, neque proni ſunt ad actiones venereas. Habent enim ſemen frigidum & tenuę & ſeroſum, qualeque in teſticulis fœminarum & in glandulis uirorum, quę uocantur paraſtates fieri ſolet. Proinde eſt infœcundum, omnino quidē, ſi magnum frigus ſit, ſi moderatius parum fœcundum, & fęminas generans: frigidi & ſicci reſtes reliqua omnia habent ut frigidi & humidi, tardam ſcilicet uenerem exiguam promptitudinem ad coitum, & infœcunditatem, ſed illud intereſt, quod craſſius & minus ſemen generant: minus quoniam ſunt exſucces, craſſius quoniā ſiccius. An frigidi, ſiue humidi, ſiue ſicci ſint iuuentur, an lędantur uenere Galenus non dixit. Poſſit uideri alicui ex his quę Hip. ſexto Epidę. docet fieri ut iuuentur, ſiquidem dicit pituitoſis morbis uenerem remedio eſſe, pituitoſis vero frigidi uidentur eſſe magis expoſiti. Cęterum ſiquis quę Gal. in com. eius ſententię docet conſideret, haud amplius dubitet non ad pituitoſos morbos eſſe uenere utcunque utendum, ſed uirtute conſtante, tunc enim ſiccando iuuabit, conſtare uero qui poſſit in homine frigido naturā & frigido affectu occupato? Sed in eo qui natura ſit calidus, aut ſaltem non frigidus, quanquam occaſione aliqua modo pituita abūdet: id quod calido & humido eueniet magis. Nam calidi & ſicci natura, pituitę nulla qualitate analoga eſt, ut hac quoque ratione uideatur venus calidis

& hu-

& humidis utiliſſima.

Habitus autem totius corporis, dictum quidem eſt etiam prius, ſimiles eſſe cordi & hepati, uincit autem ſimilitudo eius, quod habet fortiorem primarum qualitatum quampiam, quas & actiuas uocant. Totius autem corporis habitus in illis partibus præcipue dicitur, quæ intuentibus occurrunt primæ muſculi autem ſunt hi qui oſſa omnia ambiũt: carnes quædam cõpoſitæ, ex ſimplici & prima carne, et quibuſdam fibris, quibus illi facti ſunt. Propria.n. muſculorum ſubſtantia hæc duo ſunt. Nam quæ in ipſos ueniunt uaſa ut riuuli quidam ſunt, non cõplentes illorum ſubſtantiam, ſed miniſtrantes ut poſſint permanere. Dicentur ergo etiã ſigna temperiei horum in bene temperata habitatione, mutant enim quæ intemperatæ ſunt, inter ſuo modo formantes, & corrumpunt ſignorum quædam. Ita autem ſi in benè temperata regione æſtatis tempore, ſe ipſum nudum ſoli expoſuerit, mutabit ſigna, quæ in calore ſunt, & in mollitie, & duritie. Si autem ut temperata eſt regio, ita & ipſe bono uictu utatur, neque exurens ſeſe in ſole nudus ſingulis diebus multum. Sed neque, ut quidã, more puellarum in umbra degens, exacta ſigna oſtendet temperiei. Igitur tanquam de his ſermo futurus ſit, nunc ad illum animum aduertamus.

Actiuas qualitates uocat hic haud dubie quatuor primas, quæ qua ratione actiuæ uocentur, vtque nihil hac in re diſcrepare Gal. & Ariſt. uideãtur quibuſdam, 1. cap. 4. meteorõ diximus. Muſculos hic diffinit per materiã, dicens, ſunt carnes quædam compoſitæ, ex ſimplici & prima, & quibuſdam fibris. Nimirum muſculi ſunt carnes

illę quę oſſa noſtra omnibus fere in partibus ambiunt, quæ tamē cōſtat, ex fibris neruorum ligamentorū, interiecta carne ſimplici. Simplex vero caro eſt ſola ipſa caro ſine fibris omnibus, quæ quanquā nullibi ſit vt uideri poſſit, quoniā ubiq; permiſta fibris deprehenditur, ineſt tamen re uera, & intelligi poteſt: alia quędam caro eſt glādularum, ſed hęc non eſt in muſculorum ſubſtātia. Muſculorum enim duæ tantum ſunt partes: dictæ fibrę, & caro. Nam venę & arterię, quę in eis ſunt, non ſunt proprię eorum partes: Dicentur enim proprię inſtrumenti cuiuſdam partes, quę in quouis inſtrumento actionem aliquam, aut uſum pręſtant, ad propriam illius actionem: non proprię uerò, quę non pręſtant quidquam ad eam actionem, ſed neceſſitate quadam in eo factę ſunt: uelut oculorum partes propriæ, ſunt tunicę, humores, neruus, & muſculi. Nam hę omnes partim ad uidendum, partim ad benè uidendum, neceſſarię ſunt. Venę tamen in eis alimenti cauſa factę ſunt, ad uidendum uerò nihil conferunt. Proinde ſi quis oculum enumeratione partiū, per materiam definire uellet, haud quaquam uenarum & arteriarum deberet meminiſſe, velut profectò neque in hac muſculorum definitione oportuit uenarum meminiſſe. Quoniam ad mouendum nihil pręſtant. Certe libro de motu muſculorum expręſtantiſſima cauſarum, hoc eſt, ex fine muſculorum definitionem

gentibus neq; molle videatur, neq; durum, neq; calidum, neq; frigidum, videntibus autem, neq; hiſpidum, neq; glabrum, neq; craſſum, neq; tenue, aut aliam aquam habens immoderantiam.

RVbrum facit bonus ſang. albus eſt ſolidarũ partium. Quare boni habitus color ex his miſtus eſſe videtur. Capilli in eo habitu ſunt flaui per iuuentutem, in alijs ętatibus alios colores habent, vt exigit ipſa ætatum mutatio. Criſpi capilli, non admodum ſed mediocriter, ſunt vt reliqua omnia ſunt mediocria, vel hac vnica ratione, quod in alijs attributa omnia & nomina exceſſuum non ſimpliciter, ſed ad hunc habitũ dicantur. Vt quod eo craſſius eſt, craſſum, quod tenuius, tenue, ita uero & reliqua, ſit.

Quæ verò moderato calidiora quidem ſunt, nõ tamen humidiora, aut ſicciora ſecundum carnes (in his enim præſens ſermo) videntur quidem tangentibus tanto calidiora quanto ſunt etiam temperie calidiora. Hiſpidiora vero tanto ſunt, quanto & calidiora, & pinguedinis habentia minus, colore verò rubra, & nigris capillis. Frigidioris autem temperiei ſigna, glabrum, & pingue, & tangentibus frigidum. Color autem illis ſimul cum capillis magis rufus: multum vero ſi eſt frigus, liuidus quodam modo eſt. Et conſuetum eſt quibuſdam medicis hos plumbi colores. Sicior autem temperies tanto fortior eſt & durior moderato, quanto ſit ſiccior, alia verò eodem modo: & humidior quidem aliis eſt ſimilis, meliori autem carne & molliori. Atqui & intemperies facta coniugatione primarum qualitatum compoſitam etiam habent ſignorum ſpeciem.

TEmperies carnium tactu ſentiri poteſt (cum ſint partes externæ) eſt quæ hoc ſignum ab ipſa ſubſtantiæ proprietate. Verum non vtcunque, neque ſine magna arte explorari poteſt. Nam cum innumeræ cauſæ ſint, quæ calfacere, aut refrigerare poſſunt, antequam corporum naturam mutent, raro qualitas quæ tactui occurrit poteſt indicare naturã. Neque ſolùm refert quibus à cauſis patiatur corpus quod in examẽ venit ſed etiam quo modo is qui tangit affectus ſit. Nam frigidis calida, & calidis frigida videntur eſſe omnia. Ergo oportet eum qui tangit, & eum qui tangitur ab omni alteratione abeſſe: id quod difficillimè fortaſſe fieri poſſit. Proinde ſatius ſit eum hominem cuius naturam ſcire cupis, non ſemel, neque vna occaſione, ſed ſæpe, & multis varijsque tangere: vt qui plerunque calidus deprehenditur, calidus, qui frigidus, frigidus eſſe putetur. Frigidis dicit eſſe colorem in facie & capillis magis rufum, quam calidis, non quòd idẽ color in facie & capillis ſit, ſed quod uterque ſit remiſſior, & ad rufum magis ſpectans, quam in calidis. In his enim dixerat facies eſſe rubras, capillos nigros, in his capilli ſunt rufi, aut ſubflaui, facies albicantes, quem colorem conſtat eſſe citra rubrum verſus rufum. Fortiorem dicit habitum ſiccum, intellige ſolidiorem & duriorem. Meliore carne vocat humidos, quòd mollem & minimè aſperam habent. De pinguedi-

nis natura & ortu diſputatum eſt à me lib. 13 cont. editionis ſecundæ monſtratumque frigidã eſſe, & in his hominibus generari copioſius, in quibus minor eſt ſanguinis diſcuſſio, parcius uerò, in quibus maior. Cum ergo calor magnam diſcuſſionem faciat, frigus exiguam, quo quis erit calidior, eo habebit minus pinguedinis & quo frigidior, plus. Sed de ſimplicibus temperiebus hæc ſunt ſatis.

Calidior enim & ſiccior, hirſutior, & calidior, & durior, & ſine pinguedine eſt, tenuisque & nigris capillis, ſi autem multum in caliditate excedat, etiam habet nigrum colorem. Calidior & humidior temperies, & mollior, & multo carnoſior, & calidior optima temperie, tanto eſt, quantum ambabus qualitatibus aucta fuerit. Si uero plurimum aucta ſit, promptè corripitur morbis putridis, quoniam & cacochyma prompte fit. Si vero parum quidem humidior, multum autem calidior ſit, & paulò molliores quam moderati & carnoſiores, hiſpidiores autem non parum, atqui tangentibus non parum calidiores, nigri uerò ipſis capilli, & caro ſine pinguedine: ſi verò paulò quidem ſit calidior, multo autem humidior, mollis his eſt caro & multa; & color commiſſus ex rubro & albo, & tangentibus paulo calidiores, et ut ſemel dicam, in temporibus compoſitis, ſemper qualitatis uincentis ſigna uincent.

HAec ex dictis hactenus ſunt perſpicua, quare melius fuerit reliqua addere.

Frigidior autem & humidior temperies parum quidem ambabus auctis, depilis eſt, & alba & mol-

lis, & craſſa, & pinguis, multum verò, alia quidem ſecundum analogiam incrementi qualitatum, color verò ſimul cum capillis rufus: quemadmodum ſanè ſi ambo plurimum aucta ſint, liuidus: ſi verò inæquale incrementum ſit qualitatum, vincent propria eius quæ magis aucta ſit: ſi autem frigidum cũ ſicco æqualiter auctum ſit, natura durum & tenue habent corpus & depile, & tangentibus frigidum, ſimul verò pinguedo illis, etiam ſi graciles ſint, per carnem ſparſa eſt, quæ verò ad pilos & colorem ſpectant, pro frigoris magnitudine, decedente vero calida & ſicca temperie in tempore decidentiæ in frigidam & ſiccã, habitus horum tenuis & durus & melancholicus, proinde frigidus ſimul & hirſutus, vincente quidem altera qualitatum multum, reliqua vero parum a mediocri recedente, vincent quidem vincentis, debiliæ autem erunt alterius ſigna.

IN hac parte illud animaduerſione dignũ eſt (nam reliqua ſunt dicta prius) quod alio loco probauimus temperiem frigidam & ſiccam non eſſe melancholicam, ſed pituitoſam, niſi malencholico uictu ſit facta, aut à calida & ſicca incipiat, aut ipſo primo ortu modum ſubſtantiæ melancholiæ ſimilem membra nacta ſint. Colorem in facie & capillis ruſum fieri frigidis & humidis, intellige ut nuper explicauimus.

Nominibus autem, quæ dicta ſunt, & quæ dicentur poſtea, commune ſignum temperiei facile partem aliquam refrigerari, aut frigoris aut raritatis, ſi vero dificile refrigeretur aut caloris, aut denſitatis: ſi autem à ſiccantibus læditur, aridum & ſic-

cum,& difficilis motus fiat, ſiccitatis: quemadmodum ſi ab humectantibus grauius afficiatur, humoris.

Generatim ſimilia à ſimilibus patiuntur facile. Quare talis unuſquiſque haberi debet qualibus cauſis facile patitur:ſiccus,qui à ſiccantibus:humidus, qui ab humectantibus. Non tñ in omnibus indiſtinctè hoc accidit. Nam à frigidis facile affici poteſt quis, non ob frigus naturale ſolum, ſed ob raritatẽ corporis, hoc eſt pororum magnitudinem. Quoniam per raros poros frigus internis partibus occurrit facilè: difficile etiam afficiuntur homines à frigidis, uel quoniá calidi ad modũ ſunt ut externa paſſio præ tanto calore exigua fit, uel ob denſitatem, cauſa frigida non ualente penetrare. Cur non meminerit Gal.eorum qui facile patiũtur à calidis, fortè dubitabis.Non enim poſſum dicere eos qui difficile refrigerantur,eſſe facile in caleſcentes,ſiquidẽ qui rari ſunt ab utriſq;,calidis inquam & frigidis patiuntur facilè:qui denſi, ab utriſq; uidẽtur difficile pati. Enarratores cenſent Gal.tacuiſſe, eo ꝙ ſit eadem ratio,ſed aliud quiddam ſubeſſe puto. Primum eſt conſideratione dignum an frigidus poſſit eſſe rarus. Nã ſi non põt,oĩs rarus erit calidus,quare nullus erit ꝗ ob raritatẽ ſolã facilè incaleſcat,ſed ob coniunctũ ẽt calorẽ. Sed uidetur poſſe eſſe frigidus & rarus, ſi nõ is quidẽ ꝗ à pri-

mo ortu ſit frigidus factus, at is qui cum eſſet calidus, mutatione ætatis friguerit, aut morbo magno, aut ratione alia temperiem mutauerit, atque amiſſo calore raritatem retinuerit, qui quidem incaleſcet facile quanquàm frigidus ſit ob raritatem. Rurſum nunquid poteſt etiam eſſe denſus & calidus? Nam ſi non poteſt ſed omnis denſus eſt frigidus, nullus difficile incaleſcet ob ſolam denſitatem ſed ob coniunctum frigus, aut uidetur poſſe fieri denſus & calidus ut fiebat rarus & frigidus, mutato ſcilicet temperamento, retentaque denſitate, & amiſſo frigore. Quanquam fortaſſe ea ipſa cauſa quæ facit calidiorem, faciet rariorem hominem, quare cum factus erit calidus, rarus quoque euaſerit. Sed eſto, fiat calidus & denſus, num hic ægre à cauſis calefacientibus patietur? At mihi nullus quidem uidetur hoc eſſe ad quacunque ex cauſa febricitandum paratior, ob multum calidum cohibitumque effluuium, ergo calidam præſefert ſemper cutem, quare minimum etiam principium incaleſcendi ab externis accipiens, ſponte ardebit facillimè. Nunquam ergo ſola denſitas facit ut ægre incaleſcat homo, ut facit ægre à frigidis mulieres & denſos homines lędi. Non ergo eadem ratio eſt patiendi à calidis & frigidis, neque denſitas & raritas tantam uim habent in calfactu, quantam in refrigeratione, atque proinde fortaſſe Galen. paſſionem à calidis tacuit. Sed melius fuerit nos

re ipſa perſpecta quod de eſt addere. Si quis fa-
cile à calidis patitur, aut calidus eſt, aut certè ſa-
tiùs, & non omnino frigidus eſt. Nam ſi eſt cali-
dus, & ſi ſit denſus incaleſcet facile. Neq; verò
idem eſt difficile refrigerari, & facilè caleſcere.
Nam denſi & frigidi vtrunque patiuntur dif-
ficile.

Inſpicere etiam oportet, an eodem modo omnes muſculi inuicem tẽperati ſint, an nõ eodem modo ſimul, conſiderata in omnibus magnitudine ſubiectorum oſſium. Nonnunquam enim gracilius eſſe videtur membrum, quanquam non eſt gracilius, muſculorum gratia, ſed ob gracilitatẽ oſſium tale videtur: ita & craſſius quibuſdam eſſe videtur ſæpe, non ob amplitudinem oſſium, ſed ob carnis multitudinem, quæ aucta aut imminuta, aut durior, aut mollior facta, aut ſiccius, aut humidius membrum oſtendit. Pauca ergo & dura, ſiccius, multa autem, & mollis, humidius.

Quandoquidem ex craſſitie & tenuitate membrorum docet inditium temperiei capere, monet modo conſiderari oportere, ne hoc ſignum nos fallat, an omnes muſculi ſecundum totum corpus eodem modo habeant, an non. Non enim ſi quis ſecundum faciem craſſior eſt, ſtatim toto habitu corporis debet haberi humidus, neque ſi gracilis, ſiccus: nonnunquam enim reliquũ corpus contra habet. Iubet etiam rationem habere magnitudinis oſſium. Nam ſunt qui corpulenti ac craſſi eſſe uidentur, & ſi carnoſi non ſint, ob oſsium magnitudinem. Alij contra

uidentur graciles, quoniã habent tenuia oſſa, etſi carnem habeant ſatis multam. Sed cũ habita ratione oſſium, agnoſcimus quanta & qualis caro ſit facile agnoſcimus an ſicca, an humida mẽbra ſint. Nam multa & mollis caro ſignificat partes molles, pauca & dura ſiccas.

Ita & ſpatia quæ inter ſimilares partes ſunt plus aut minus humidum in ſe cõtinentia, atque aut craſſius, aut tenuius, aut humidiorem, aut ſicciorem oſtẽdunt partem. Humidiorem quidem, ubi tenuior, & multa eſt humiditas: ſicciorem autem ubi craſsior, ſimul & minor. Ipſæ enim corporis partes ſolidæ, quæ verè ſolidæ ſunt ac primæ, nullo modo poſſunt humidiores fieri. Sed ſatis eſt ſiquis prohibeat ipſas cito ſicceſcere. Spatia verò intercepta in illis impleri poſſunt humiditate, hac aut illa. Huiuſmodi autem eſt alimentum proprium ſimilarium, ex appoſitione non per uaſa attractum Communis autem hic ſermo eſt omnium partium, & dicetur iterum in doctrina de ſalubribus cauſis, nunc verò quæ ſequuntur attingamus.

PArtium quædam ſunt ſolidę, quę etiam & ſeminales & durę uocari ſolent, ut os, cartilago, neruus, membranę omnes: quædam non ſolidę, ſed molles, laxæ, & ſanguineæ, ut caro & pinguedo, & in ipſis ſolidis, ſunt quædam partes, quæ nocantur propriè ſolidæ, ut in neruis & membranis fibræ, quædam molles, ut propria cuiuſque membri caro. Nimirum ut ſpatia quę fiunt inter neruos, & uenas, & arterias, & oſſa, & cartilagines, & membranas, replentur carnè & pin-

gue-

guedine, ita ſpatia inter fibras, cuiuſque membri ſolidi, replentur propria illius carnes. Craſſeſcunt verò & gracileſcunt, cum totum corpus, tum etiam membra in eo, creſcente aut decreſcente carne, primùm ea, quæ propriè appellatur caro, deinde ea, quæ eſt cuiuſque membri propria. Nam caro facile poteſt reparari cum abſummitur, & humectari cum ſiccatur, caro etiam cuiuſque membri poteſt reparari, tametſi difficilè. Ipſę verò partes propriè ſolidæ, cuiuſmodi fibræ, nullo modo humectari poſſunt, ſed ſi quid, illud vnùm fieri poteſt, ne citò ſiccentur. Nam ſpatia inter fibras impleri poſſunt humiditate, hac, aut illa, hoc eſt carni molli, plus aut minus, hæc enim humiditas eſt alimentum proprium partium ſimularium, quod apponitur, nō per vaſa attrahitur. Hoc eſt quod Hip. lib. de alimento vocat, alimentum quod iam nutrit, pars ſcilicet quæ iam apponitur, & cōmutari incipit. Hoc vocat Auicenna cambium. Alimentū verò, quod per vaſa attrahitur, eſt ſuccus qui dicitur ab Hip. quaſi alimentum, & ab Auic. cum eſt in exiguis venis & arterijs, dicitur prima humiditatum ſecundarum. Ergo inquit Gal. quo mollibus partib. replētur, plus, aut minus ſpatia inter partes ſolidas, eo plus aut minus craſſeſcunt mēbra, eoq; humidiora, aut ſicciora eſſe cognoſcuntur: cauſa qua caro pōt reponi & augeri, fieriq; humidior, non difficilè, & propria cuiuſq; caro pōt

quidem

quidem etſi difficile, ſolidæ, vero partes non poſſunt, eſt quoniam partes non niſi nutritione humectari poſſunt propriè, alimentum vero vt tardius atque per maiores commutationes in duram partem quam in mollem mutatur, ita ab ipſa parte patitur plus: quare non poteſt cibi qui offertur humiditas plus addere, quam ipſorum ſolidorum actio detrahit, antequàm nutriantur, vixque pluſquam detrahit caro etiam ſolidorũ, plus vero quam caro proprie uocata, ſæpe, ac facile. Quoniam cibi in carnem cõmutationẽ non omninó magna tranſeunt, ſed hic ſermo non tã eſt hic proprius quam in tractatione de cauſis ſalubribus. Quoniam ergo illic repetetur modo ad reliqua quæ huius loci ſunt tranſit.

Vẽtris ſigna ſiccioris naturæ, ſi celeriter ſitientes fiant, et paucus eis ſufficiat potus, & à multo grauẽtur, & habeant crepitus, & ſuperfluitet id quod abundat illis, cibis autẽ gaudeant ſiccioribus: humidioris autẽ, ſi neque ſiccientes fiant, & multũ humidum ſine læſione ferant, & cibis gaudeant humidioribus. Venter autem calidior natura coquit melius quã appetit, et multo magis quæcunque dura, & cõmutationis difficilis. Corrumpuntur enim in eo, quæ facilis cõmutationis ſunt gaudet autẽ calidis cibis, & potibus, neque à frigidis quidquam læditur cum moderate eis vtuntur. Frigidior natura bonus quidem venter eſt ad appetendum, ad coquendũ vero nõ bonus, maximè cibos qui difficilis cõmutationis & frigidi ſunt, Aceſcunt ergo promptè in illo, atq; proinde talis vẽter ad ructus acidos paratus eſt, & gau-

dere

dere frigidis. Læditur autem facile ſi immoderatius vtitur: ita & eorum quæ extra accedunt frigidorum non fert multi vſus conſuetudinẽ, vt neque calidus calidorum. Intemperies quidẽ quæ per morbũ ventri accidunt hactenus differunt a naturalibus, quod contraria appetunt non ſimilia, vt naturales.

VEntriculi ſigna dicit, ad quem pertinent appetentia cibi & potus, & eorum commutatio illa quidem ſecundum eius os, hæc verò ſecundum fundum magis. Quod membrum, etſi princeps non ſit, inter prima, eſt tamen ſatis princeps, & apprimè neceſſarium, præſtatque multũ ad totius corporis naturam, quoniam præparat cibum hepati, cuius commutatio, vt præparatio facta eſt, ſuccedit. Accipit ſigna temperiei ventriculi ex appetitu & commutatione, quã hæ ſunt propriæ illius actiones, & à iuuantibus, & nocentibus, quod ſignum omni in parte iuuat. Ad appetitum pertinent fames, & ſitis, & quarũdam rerum appetentia. De cauſis famis, & ſitis ſcripſimus li. 5. cont. vbi monſtrauimus ſitim ab intemperie ſicca in primis, deinde, & calida ventriculi, naſci, famem a quodam ſuctu, quem venæ faciunt, cum corrugatione oris ventriculi: atque monſtratum etiam eſt, famem fieri a ſuccis qui poſſunt paſſionem quãdam facere, ſimilem ei quam facit ſuctus, corrugationem dico, atque adidos ſuccos huiuſmodi eſſe petuitoſos, aut melancholicos, quales in frigidis redundant,

hæc

hæc qui eo loco intellexerit, intelliget hic facilè ſiccos cito ſitire humidos tardius, frigidos famelicos eſſe. Sed eſt dignum conſideratione, ſiccos quia citò ſitiunt, exiguo potu eſſe contentos. Nimirum qui facilè quancunque in paſſionem incidunt, facile atque leui auxilio liberantur. Quia ergo ſicci exiguum ſiccati vltra id quod eſt eis ex natura, ſicciunt, pauco potu liberantur, atque bibunt ſæpe, ſed paucum. Quòd ſi multum bibunt, cum pauco indigeant, reliquum fluitat, & ſonitum in ventre facit, quoniam venter id quo non indiget, non amplectitur. Frigidi contra, tardius bibunt ſed copioſius, ac ſine fluctuationibus. Calidus vt minus cibi appetit, quam frigidus, ita plus commutat. nam cõmutatio calore agitur. Frigidus ut appetit plus, ita commutat minus. Atque uentriculus calidus melius commutat cibos craſſos, quam tenues, atq; adeò quã moderatos, quoniam craſſi ſunt illi reſpondentes proportione, reliquos quoniam ſunt tenuiores, vrit, facitq; proinde amaros, aut fœtidos, aut mala aliqua qualitate affectos, vt cœnoſos, viſcoſos, & fumoſos, atque tales etiam facit ructus. Frigidus tenues benè commutat, craſſiores facit aceſcere, atque ita paratus eſt talis uentriculus ad ructus acidos. Huiuſmodi homines uocat Hip. acidum eructantes. Animaduertendum tamen Gal. dixiſſe cibos, qui difficilis commutationis & frigidi ſunt, non quod omnes ſint quanto frigidiores,

gidiores,tanto difficilioris commutationis,multis enim ex modo ſubſtantiæ accidit eſſe difficilis commutationis, ſed ad facile aceſcendũ præter craſſitiem partium facit frigus proprium ciborum. De cauſis iuuantibus & nocentibus dictum eſt prius generatim, ſimiles à ſimilibus facilè pati ac lædi, proinde modo dicit calidum uentrem uſu frigidorum ciborum, & potuum, non lædi, ſi moderate eis utatur, nam ſi immoderatè utatur quæuis pars quibuſuis cauſis læditur, uenter præcipuè frigidis, quæ illius naturæ inimica ſunt. Quapropter dicit frigidũm facilè uſu frigidorum lædi, & frigidorum omnium quæ extra occurrunt. Atque adeo ob naturam uentris, læditur magis frigidus frigidis, quam calidus calidis. Sed quæ de appetitu dicit ſupereſt explicemus. Omnem intemperiem naturalem dicit afferre ſimilium appetitum, non naturalem, cõtrariorum, atque proinde calidum. Ventriculum calidis: frigidum frigidis: humidũ humidis: ſiccum ſiccis gaudere, & ſi iuuetur contrarijs. Hoc quidem manifeſta ex cauſa fit. Nam expetit uenter, quæ uoluptatem allatura ſint, afferunt uerò uoluptatem quæ retinent in natura, aut ad id quod præter naturam affectum eſt ad naturam reducunt. Reducunt præter naturam affectos contraria, retinent, affectos naturaliter, ſimilia: quod ſi iuuatur contrarijs, id profecto fit, quoniam reduci non ſeruari debent.

Sed hoc procedente ſermone dicetur. Modo putabit aliquis, ſi intemperies præter naturam cõtrariorum appetitum faciunt male facere medicos, qui non ægrotantibus concedunt, quæcunque appetunt. Si quidem videntur appetere, quæ expediunt, contraria nempe, quibus curatio agitur. Sed quanquam ita habeat vt diximus, certe multę cauſę ſunt quibus medicus denegare debet ægrotanti, quæ appetit. Nimirum ægrotans petit contraria affectui, ars iubet dari contraria cauſæ, & ſi effectui ſint ſimilia. Petit etiã æger quæ quadam qualitate prodeſſe poſſint alijs plus lædere, aut quæ prodeſſe poſſint cuidam membro alia lædere, aut ſanare quendam affectum, alios augere. De cauſa qua vtero gerentes appetunt ſimilia ſuccis quos præter naturam in ventre congerunt, quæ ad hunc locum ſpectat, loco citato ex cõtrouerſiis diximus, & alia multa quæ hoc loco iuuare poterunt, modo illud breui dico, intemperies præter naturam nudas & nondum factas, eſſe quæ ſemper afferunt appetentiam contrariorum.

Intemperies autem ventris coniugati, cognoſcentur compoſitione ſimplicium.

PRæceptum eſt hoc commune in omnium membrorum compoſitis temperiebus.

Exactè autem oportet animũ aduertere dictis, diſtinguentes ea ab iis, quæ dicentur, non enim venter ſolus ſiticuloſus & ſine ſiti facit, & frigidi, & calidi potus, & cibi cupidos, ſed etiã viſcera quæ in thorace

race ſunt, cor, & pulmo. Sed qui ob horum calorem ſitiunt, inſpirant multum, et efflant longum, ſentiũt etiam in thorace ardorem, non vt qui ob ventrem in hypochondriis. atque ſi bibunt, non ſtatim conquieſcunt, & frigidus potus ſedat magis illorum ſitim, quam multus calidus, recreat autem eos & frigidus aer inſpiratus, qui nihil iuuat eos qui ſitiunt ex vẽtre. Ita autem & qui contra habẽt, a frigida inſpiratione manifeſte læduntur. Et maximum eſt hoc ſignum frigoris in pulmone, vt vero inſpirantes frigidum ſentiunt manifeſte læſionem, & frigus, ita calidum illi eſt amicum, quin & pituitoſa excrementa, excreantes, & tuſſientes, expuunt.

SImul docet cognoſcere temperies, calidam, & frigidam pulmonis, & diſtinguere ſitim quæ a ventriculo ab ea quæ a pulmone aut corde incipit. Nimirum pulmonis calor ſiticuloſos facit homines, conſentiente ſcilicet ventriculo (ſitire enim proprium eſt uentriculi) an uero ꝓpria temperies uentriculi, an pulmonis ſitim faciat, tribus modis docet diſtinguere, ex reſpiratione, ex ipſo loci calore, & ex iuuantibus aut non. Vel ut qui calido eſt pulmone quoniam indiget aere inſpirat multum, & quoniam multum aeris recepit, eumque fuligini ſimilem fecit, expirat longam expirationem: qui calido pulmone ſunt, in thorace, qui uentre, in hypochondriis ardent. Hic enim eſt eorum membrorum ſitus. Qui ob calorem uentris ſitiunt, iuuantur potu manifeſte ac citò, aere inſpirato non ita: qui uero ob calorem pulmonis, non tam iuuantur potu,

tu, quam frigido aere. Nimirum potus rectà tendit in ventrem, atque vno impetu, in pulmonem nõ niſi exigua eius portio, per communem cum gula tunicam reſudans. Aer uerò pulmoni ſtatim occurrit, atque adeo pulmonis ſitis ſi potu ſedanda eſt, indiget frigido admodum. Quoniam cum potus non irriget ipſum pulmonem, nõ aliter quam alteratione per continuum facta extinguere ſitim poterit, alteratio uerò erit exigua, niſi ſit ualde frigidus: uentriculi ſitis calida etiam hauſta ſedatur, quoniam aqua irrigãs humectat uentrẽ: ſitis uerò fit à ſiccitate ſemper, nam & calor ſiccando ſitim facit. Inſinuans ergo Gale. ſitim quæ eſt per paſſionem propriam uentriculi ſedari potu calido dixit, frigidus potus ſedat magis illorum (eorum ſcilicet quibus à pulmone incipit ſitis) ſitim, quam multus ſi calidus. Quaſi diceret in his frigido utendum eſt non calido, ut in ſiccientibus ob uentriculũ, quibus calidus potus ſitim ſedat, non deterius quã frigidus. Frigidi pulmonis contraria ſigna ſunt, ſcilicet, nõ ſunt ſiticuloſi, in regione thoracis frigus ſentiunt & ab inſpiratione frigida læduntur facilè & manifeſtè, calida inſpiratione iuuantur. Præter hæc, frigidi pulmone, excreant cum tuſſi pituitoſa excrementa. Nam talia excrementa cõmuni quadam natura in pulmone omni redundant, in frigido multo magis: quoniam huic naturæ pituitoſa omnia ſunt familiaria. Ergo

cum

cum tuſſi quoniam ex pulmone, pituitoſa quoniam è frigido, excreantur. Ex dictis ſatis conſtat veriſſimè dixiſſe Platonem in Dialogo de natura, ſpiritu & potu feruorem cordis & pulmonis temperari, quanquam hinc nō fit potum in pulmonem ingeri, vt Ariſtot. deridendi cauſa. 3. de partibus animalium cap. 3. calumniatus eſt. Sed hanc calumniam Gal. lib. 8. de Plac. deterſit. ego ad reliqua propero.

Siccitates autem pulmonis ſine excrementis ſunt, & puræ à pituita, quemadmodū humiditates obſcuram & raucam vocem faciunt, excidunt illis excrementa cum volunt multū & acutè loqui. Non tamen vocis magnitudo à calore illius, vt neque exiguitas à frigiditate fit. Sed illa quidem amplitudinē aſperæ arteriæ & vehementiorem expirationē, exiguitas vero contraria ſequitur. Quare neque ſemper, neque primū, ſed per accidens, & ſolis innatis temperiebus, non ſuperuenientibus, ſuccedit vocis magnitudo & paruitas. Quoniam enim talia inſtrumenta ob temperamentū facta ſunt, his autem ſuccedit talis vox, & voce cōtingit de innata temperie ratiocinari. Etenim vox lenis lenitatem arteriæ ſequitur, quemadmodū aſpera aſperitatē. Læuitas igitur mediocritati temperiei arteriæ ſuccedit aſperitas autem ſiccitati. Aſperitas enim inæqualitate duri corporis, arteriā autem facit, duram quidem ſiccitas ſimplicium eius partium, inæqualem vero penuria humoris per illas ſparſi. Eodem modo neque vox natura acuta ſine anguſtia pharyngis, neque grauitas ſine amplitudine fieri poteſt. Anguſtia quidem inſiti frigoris ſoboles eſt,

amplitudo autem caloris. Eodem modo vt naturales differentiæ vocum habent, & quæ ſecundum paſſionem aliqua fiunt: quæ ipſæ indicia ſunt facientiũ cauſarum, quæ in libris de voce ſatis diſtinctæ ſunt.

COmmuni quadam natura, vt dictum eſt prius, pulmo omnis pituitam congerit, tamen qui ſiccior, minus. Vox eſt ſonitus, ille qui per laryngem editur, fit per aſperam arteriam, vt per quandam fiſtulam, pulmone, non propria opera, ſed thoracis, inſufflante, vt ſi quis follibus inſufflet. Inſufflat vero pulmo in arteriam cum fit expiratio. Non eſt ſatis ad vocem expiratio quæuis, ſed quæ iam eſt magna exufflatio. Finitur aſpera arteria ad radicem linguæ in vocatam laryngem, vt fiſtula in quoddam capitulum, habetque ibi anguſtiam accommodatam, ad aeris refractionem vt ſonet, & habet interius ligulam quandam ligulæ tibiarum aſſimilem, quam glottim appellant. Reliqua vocis & expirationis inſtrumenta, in ſcholijs lib. 1. & lib. 5. de locis patientibus diffuſe & exactè dixi. Modo ſatis ſit meminiſſe horum. vox differentias accipit, & ſi pleræ quæ illarum per metaphoram dicantur. Vocant enim homines vocem magnam & paruam acutam & grauem, clangoſam & raucam, & in his omnibus mediocrem, & aſperam & lenem. Agnoſcimus harum vocis ſpecierum cauſas ex ijs quæ extra nos in ſonantibus inſtrumentis experimur. Certè vt clan-

gor tubæ magnus fiat, duabus cauſis opus eſt, & vt tuba ſit magna & tibicen valenter inſufflet: ex contrarijs cauſis fit paruus. Cum tibia humectatur rauceſcit ſtatim, contra ſi ad ignem ſicceſcat, ſonat clangoſum quiddam: ſi interius eſt aſpera, ſonus etiam aſper editur: ſi læuigata, læuis & ſuauis: ſi fiſtula gracilis eſt, ſonus acutus, ſi ampla, editur grauis. Tales ergo cauſas eſſe in aſpera arteria talium vocis mutationum veriſimile eſt. Calor autem aut frigus arteriæ nullius earum videtur poſſe eſſe cauſa per ſe. Nam ſiue calida, ſiue frigida, fiſtula ſit, ad aeris refractionem, & ad ſonitus differentiam, nihil intereſt, niſi calor ſiccitatem fecerit: aut humorem, vel duram concretionem frigus. Hoc autem ſi fecerit, mutabit vocem, per accidens. Ergo calorem, aut frigus arteriæ & pulmonis nulla earum differentia ſignificat per ſe, humorem aut ſiccitatem quædam illarum. Raucedo enim humorem, clangor ſiccitatem: ex accidenti quædam illarum ſignificant calorem, aut frigus: quæ per ſe nō tam temperiem quam compoſitionem earum partium ſignificant. Velut magnitudo vocis magnitudinem arteriæ & paruitas paruitatem. Sed quoniam amplitudo partium caloris ſoboles, anguſtia frigoris eſſe ſolet, magna vox calidas eas partes, parua frigidas eſſe, facit ſuſpicari. Conſtat verò hanc ſignificationem eſſe per accidens, & non cuius

uis caloris aut frigoris,ſed innati ſolum. Nam ſi qui cum copioſo calore genitus fuerit,modo ad frigidius temperamentum mutetur, nõ fiet anguſtior aſpera arteria. Eſt ergo illa ſignificatio innati temperamẽti. neque illa eſt profectò euidens,ſed coniecturalis. Nam materiæ abundantia, aut defectus potuerit amplitudinis, aut anguſtiæ cauſa eſſe. Ita vox gracilis qualis mulieribus & eunuchis eſſe ſolet ſtricturam laryngis, grauis, aut craſſa amplitudinem ſignificat, calorem & frigus, vt magnitudo & paruitas. Aſpera ſignificat aſperitatem, ſed quoniam aſperitas in duris & inæqualibus corporum ſuperficiebus eſſe ſolet,ſiccitatem etiam quandam: lenitas lenitatem. Hæc quidem non cum multa humiditate, ſed ſine multa ſiccitate eſſe ſolet. Proinde læuitas ſignificat in his mediocritatem. Addit Gal. vt habent differẽtiæ vocum quę naturaliter hominibus inſunt,ita habent & quæ per paſſionem aliquã fiunt. Quę ipſę indicia ſunt facientium cauſarũ. Hoc eſt & ex cauſis quibus differentiæ non naturales fiunt, agnoſcimus verè eas eſſe naturalium differẽtiarum cauſas quas diximus. Nam quoniam uidemus hominem, qui deſtillationem patitur humectãtem laryngem, raucum fieri,& eum qui uociferando aut febris ardore ſiccatus eſt,clangoſum,intelligimus raucitatem humiditatis, clangorem ſiccitatis eſſe, Quod Gal. ipſe 8. cap. 5. de locis patientibus,

& 7. de uſu partium & multis alijs in locis dicit. Sed quoniam 6. de tuenda valetudine dicit, ſi humectetur larynx raucam uocē facere, ſi plus humectetur etiam paruam, ſi plurimum etiam tollere omnino, videbitur aliam paruę vocis cauſam dixiſſe, quam hic omiſerit. Nam hic ab exiguitate arterię ſolum aut debili expiratione fieri dicit, illic vero etiam à multa humiditate, cum non ſolum larynx, ſed etiam ipſa arteria humectatur. Cęterum conſidera multo aliā eſſe formam eius vocis quę ob raucitatem vix auditur, & eius quę vt in quibuſdam natura, in alijs debilitatis aut conualeſcentibus exigua eſt. Hęc enim exigua propriè dicitur, illa rauca. Neque tam dicimus hominem eſſe parua, quam rauca voce. Nomen pharyngis quo hic utitur nonnunquā apud illum, & Hip. ſignificat fauces, nonnunquam caput aſperę arterię, cui nomen larynx. Hic conſtat de capite arterię dici: Hoc enim eſt uocis inſtrumentum, non fauces: ſed de his ſatis.

Aliæ autem animantis partes quæ intus ſunt obſcura habent temperiei ſigna, tentandum autem ſimul ea ex iis quæ proſunt aut nocent dignoſcere: atque adhuc ſecundum actiones naturalium potentiarum. Dictum eſt autem in tertio de cauſis ſymptomatum temperiem præcipuam eſſe cuiuſque facultatis, virtutem, aut vitium, ergo ſigna temperierum, & ſpecies dictæ ſunt.

NOn vult Galen. membra omnia, perſequi, quoniam aliæ partes cum non ſint tã præſtantes obſcura habent ſigna temperiei. Nihilominus omnium eorum notitia aliqua comparari poteſt, ex iis quæ lædunt aut proſunt, quoniam ſimilium vſu facilè læduntur, & vſu moderato contrariorum iuuantur, & ex virtute aut vitio naturalium actionum. Nam facultates in temperamentis precipuè conſiſtunt, vt aliis locis fuſius explicatum eſt. Sed de ſignis naturalium temperierum dicendi iam finem facit, & ad cõpoſitionis ſigna tranſgreditur.

Quæ verò circa magnitudinem, aut formationem, aut numerum, aut poſitum errata, quæcunque ſubiciuntur ſenſibus, agnoſci eſt facilè. Eorum verò quæ non ſubiciuntur, quædam difficilis cognitionis ſunt, quædam agnoſci poſſunt adeo difficile. Magnitudo ergo capitis & figura, & cum eo cerebri, manifeſta eſt, & antea eſt dicta. eodem modo & thoracis: ita autem & quæ in ſcapulis, & humeris, & brachiis, & cubitibus, & extremis manibus, aut coxa, aut femore, aut tibia, aut pedibus, non eſt difficile dignoſcere, ſiue ſecundum formationem erratum aliquid horum ſit, ſiue ſecundum magnitudinem, ſiue ſecundum numerum, aut poſitum eorum ex quibus componuntur. Manifeſtæ autem & actionis cuiuſque earum læſiones. Quæ verò intra corpus ſunt, non omnia agnoſci poſſunt.

FOrmatio quædam communis eſt hominibus fere omnibus, quam diſſectores docent mandantque ſcriptis, tamen in ſingulis partibus

accidere ſolent raræ quædam formationes & à communi illa alienæ, quibuſdam hominibus à primo ortu p facultatis quæ corpora format errorem, in multis etiam per morbos, ſuccedentes. Has, ſi in externis partibus ſint quarum hic facit enumerationem, cognoſci facilè dicit, ſiue in magnitudine, ſiue in numero, aut poſitu, aut figura erratum ſit. Nam ipſæ per ſe expoſitę ſunt ſenſibus & earum etiam actiones, actionumque læſiones, proinde hæc monens ſolum, ad internarum partium conuertitur ſigna.

Ventriculum enim cuiuſdam adeo paruum, & rotundum, & pronum ſecundum hypochondria vidi, vt manifeſtè videretur ſecundum circumſcriptionem propriam, & inſpicientibus, & tangentibus. Ita autem & veſicam cuiuſdam vidi, expoſitã ſimul & paruam: vt ſi quando moraretur vrinam reddere, tumor manifeſtè circunſcriptus appareret. Non tamẽ aliorum quæ intus latent aliquod manifeſtam mihi præbuit cognitionem aliquando. Tentare autẽ oportet dignoſcere quoad fieri poteſt, virtutem & vitiũ eorum, ſi non certa ac firma ſcientia, ſed ſecundum coniecturam quandam artificioſam, vt ſi ita contingat in hepate. Vidi enim quoſdam, atque adeò multos, anguſtas quidem venas habentes, decolor autem corpus totum, atque ſi aliquanto plus ingerebant cibi, & magis ſi flatuoſa, craſſa & lenta, quoſdam vt cuiuſdam ponderis incumbentis & ſuſpenſi dextro hypochondrio ſentientes in profundo, quoſdam cum tentione dolentes, in his veriſimile eſt exiguum eſſe hepar, & anguſtum viis: alium autem vidi pi-

tuitoſum totu habitu corporis, euomentem autem diebus ſingulis bilem pallidam. Cenſui ergo & oportere excrementa conſiderari, & habebant minimũ bilis. Coniectari ergo huic porum biliosum ſuccum egurgitantem, non paruam ſui partem in pylorum ventris mittere, vt in quibuſdam animalibus apparet. Ex quibus conſtat, in iis quæ non ſunt ſenſui manifeſta, multu conferre ad cognitionem, & cognitionem eorum, quæ ex diſſectione apparent, & actionũ & vtilitatum inuentionem. Quicunque ergo dignoſcendi artem habere vult, corporum vt nunc dicitur læſorum, in anatomicis ipſi laborandũ eſt, & inuentionibus actionum & vtilitatum. Scriptum autẽ de omnibus ſeorſum in aliis operibus, de quibus in fine totius ſermonis dicetur, vt diſcendi cupidi ſciant, quid vis eorum quæ cupiunt diſcere, ex qua maxime tractatione colligi oporteat. Sed de his ſatis.

NOn retulit Gal. hæc ſolum, quod hæc ſolũ intelligi poſſe de compoſitione illegitima partium internarum putaret, ſed quod hæc ſolũ eo tempore ſuccurrerent. Cæterum re vera poſſunt intelligi multo plura. Procedit verò tota hæc coiecturæ ratio, ex cognitione formationis, & vſus ſingularum partium vt Gal. ipſe docet. Nam qui ſciet hæc, ſciet quid præſtet animanti cuiuſque partis magnitudo & numerus, & figura, & poſitus, atq; hinc colliget quid mali poſſit afferre quæuis formationis cõmutatio, atque ſi prudẽs eſt quodcunq; vitium formatio peperit ſcietin propriã cauſam referre. Vitiũ autẽ eſt aut læſio actionis alicuius, aut apparatus ad morbũ

aliquem, quod ſi ex ſolo compoſitionis vitio naſci poteſt; nulla diſtinctione adhibita cauſam agnoſcemus: ſi verò etiam ex alijs cauſis, iis exceptis, argumento accepto ab iis, quę non adſunt. Quod ſi ſenſus etiã conferre poſſit aliquid, eius quoq; iudiciũ adhibebimus. Velut quoniã Gal. didicerat ex diſſectione veſicam fellis, quam vt expurget ſanguinem à bile natura formauit, via quadam in inteſtina gracilia ſolere quotidie eam pellere, ſcienſque naturam eam viam in inteſtina implantaſſe, non in ventriculum, ut quæ melancholiam defert è liene, ne quotidiano uomitu bilis animal infeſtaretur, & malis alijs, quæ eum uomitum erant conſecutura, intelligit ſi uitio formationis in pylorum aut ipſum ventriculi fundum eſſet implantatus, oportere ut bilioſus uomitus quotidie accideret; at nõ ſtatim ſi acciderit is uomitus, oportere ut is formationis error contigiſſet; cum poſſit multa bilis copia in bilioſo homine, aut qui utatur bilioſo uictu, eius uomitus eſſe cauſa. Opus ergo fuit alijs diſtinctionibus. Certe ſi ob abundantiã bilis foret, omnino homo eſſet bilioſus, & deiectiones in eo bilioſæ ſed neutrũ horũ aderat. Ergo ex particulæ uſu & iis quę non aderãt, apertę intelligebatur, uiã fellis in pylorum implantari. Eadem rõne ſi quis neque utens uictu melancholico, neque alioqui melãcholicus, eſſet plus ſatis famelicus, & quotidie nigrũ uomeret, neq; nigrum etiam deiiceret
aper-

aperte ego intelligerem, huic in ſublimiorem vẽtriculi partem, quam alijs hominibus ſoleat viã quæ à liene venit inſeri, in alijs tamen non ſit opus diſtinctionibus ſed ipſa læſio recta in cauſam ducit. Velut ſi optici nerui, vt fert Gal. ſententia, intra craneum coirent, ne res viderentur duplices: profectò ſi quis refferet (retulit vero iam mihi quidam) videre ſe ſemper res omnes duplices putandum foret ei neruos non coaluiſſe: ſin minus, putandum eſt auerſas quidem eſſe à ſe ipſis ratione aliqua pupillas etſi id non appareat intuẽti in hominem. Si quis natura ſua, ac ſemper dilatat thoracem multum, aeris tamen copiam non trahit pro dilatationes magnitudine, anguſtas pfectò habet pulmonis vias. Si cui natura ſua cibi difficile deſcendunt è ventriculo, anguſtiam habet pylori. Hæc actionum naturaliter exempla ſunt læſarum. Frequens morbi alicuius incurſio poteſt etiam compoſitionis vitium aliquod naturale oſtendere. Velut ſi quis frequentius ileo corripi ſolet nimiam gracilium inteſtinorum anguſtiam habere putandum eſt, quoniam ſcilicet crebro obſtruuntur. Frequens icterus, atq; multo magis perpetuus, qualem in quibuſdam animaduerti, ſignificare poteſt exiguitatem veſicæ fellis, aut viarum eius, non certè ſimpliciter neque euidenter, ſed adhibitis quibuſdam diſtinctionibus, & probabiliter. Si ſcilicet ab obſtruentibus non curatur homo, neque ſummè bilioſus

eſt alioqui,neq; bilioſo ſemper victu vtitur. Si mulieri crebro ſupprimuntur menſtrua, & cum magno dolore profluunt, cum lumborum, tum etiam femorum citra victus malitiã, magna viarum vteri anguſtia ſignificatur. In multis etiam præſtare poteſt ſenſus magnam partem cognitionis,velut de ventriculi figura,poſitu,& magnitudine,& magnitudine veſicæ Gal.dicit, atq; fortaſſe etiã in vtero gerente poſſis aliquid de vteri magnitudine cenſere. Certe eius oris peruerſiones digitis poſſunt obſtetrices ſentire atq; referre nobis.Multa alia ſunt huiuſmodi, quæ qui diſſectionem & vſum partium callueri,facile aſſequetur hac methodo. Mihi ſatis ſit modo aperuiſſe coniecturæ viam,Sed quandoquidem Gal. exercitationem in diſſectione,& vſu partium ſuadet ego illud affirmo, quam minimũ eſſe, quod aut dignotionis, aut curationis morborum, ſine his aſſequi poſſis.

Quæ verò nunc inſalubria ſunt corpora, hæc ſunt quæ ægrotãt. Dignoſcere oportet & hæc,quæ ſenſib. ſubiecta ſunt,mutatione eorũ quæ ipſis naturaliter ĩ ſunt in magnitudine,colore,figura,& numero,& poſitu,& differẽtia duritiei & mollitiei,& caloris & frigoris:quæ verò non apparent,ſummatim quidẽ læſionibus actionum, aut iis quæ excernũtur, aut doloribus,aut tumoribus præter naturam, aut quibuſdã horum,aut omnibus.

IN iis partibus,quæ externę ſunt omnes mutationes à naturali temperie & compoſitione &

accidentibus omnibus per ſe ſunt conſpicuæ, quare earum morbi cùm ſentiuntur per ſe, intemperies tactu, compoſitio vitiata oculis, tum etiam cum per ſe omnino ſentiri non poſſunt, omni qualitatis mutatæ genere produntur, uelut colore (ut liuidus color ſignificare ſolet extinctionem innati calidi) & duritie, aut mollitie, quæ humorem, aut ſiccitatem indicant. Quin & fœtor in parte uulnerata, aut tumore aliquo præter naturam, aut omnino fluxione affecta malum ſignificat. In partibus uerò internis, generatim in omnibus ſunt quędam ſignorum genera, quibus malę affectę partes agnoſcuntur, & in ſingulis ſunt ſigna quędam propria, quę ex earum naturali actione & uſu naſcuntur. Generatim dicit patientes partes agnoſci, actionibus lęſis, & iis quæ excernuntur, aut doloribus, aut tumoribus præter naturam. Læſis actionibus, quoniam quæcunque actio lædatur, ſignificat laborare proprium inſtrumentum illius, uel per ſe, uel per conſenſum. Quod ſit cuiuſcunque actionis inſtrumentum proprium non tam dici poteſt hoc loco, quam ex alijs locis peti. Quæ excernuntur aut ſubſtantiæ pars patientis particulæ ſunt, atquæ ita ex ſubſtantiæ proprietate ſignificat affectam particulam, aut præter naturam in quibuſdam ſolùm, aut in quibuſdam partibus plerunq; colliguntur, ſignificantq; ita eas partes laborare. Dolorum ſpecies, eſſe grauantem

uantem, tendentem, pungentem, perforantem, rodentem,& pulſantem. 2. lib. de locis patientibus docet Galen. atque ibidem quoſdam horũ quarundam partium affectiones ſignificare, uelut pungentem. Tenuis, perforantem craſſæ mẽbranę, grauantem partium exiguo ſenſu prędi-tarum, & hæmodiam dentium. Eſt enim hic pręter dictos ineffabilis quidam dolor. Mirum uideri poſſit cum Gal. lib. 1. de locis affectis cap. 5. referat ſignorum genera quibus agnoſcuntur malę affectę partes, poſitus, & propriorum ſymptomatum, pręter actiones lęſas & excrementa & doloris ſpeties, mentionem facere, quorũ hic facit nullã: hic rurſum tumorum pręter naturam meminiſſe, quorum illic non meminit. Tñ ego illud ſemper monere ſoleo in diuiſionibus, q̃q̃ eiuſdem rerũ generis diuerſę ſint, haud multum intereſſe, ſi res intelligatur ut oportet: plerunq; enim res eędẽ hic uno illic alio nomine intelligũtur. Velut quod illic dixerit poſitũ, hic tumorẽ pręter naturã dicit: nã tumor pręter naturã haud quaquam ſignificare põt locum patientem niſi per poſitum. Non enim quoniam eſt tumor hepar laborat, quęuis enim pars põt intumeſcere, ſed quoniam in dextro hypochondrio. Verum ſatius fuit dicere poſitum ut illo loco, quoniam & ſi tumor non niſi per poſitum ſignificare poteſt partem, tamen poſitus non per ſolum tumorem, ſed etiam per calorem aut frigus, & ſudorẽ,

& do-

& dolorem ſignificare poteſt. Neq; mirũ eſt exactius docuiſſe hæc ſigna vbi ex profeſſo de locorum patiẽtium dignotione diſputabat, quam hic vbi obiter. Ex propriis morbi ſignis dixit illic agnoſci locum, idq; veriſſimè. Nam cum quidam morbi quibuſdam partibus proprij, quidam familiares ſint, certè cognitio morbi, quæ ex ſignis proprijs procedit, ducet in partẽ. Velut color pallidus cutis ducit in hepar, quoniã morbus regius hepati familiaris eſt. Cæterum hic omiſit hæc accidentia, quoniam ſigna, quæ per ſe indicant partem volebat ſcribere, accidentia autem propria per ſe affectus ſunt, partis per affectum. Quæ tamen affectus ſigna ſunt noluit hic referre, quanquam profecto ad huius partis perfectionem nõ parum videtur facere. Proinde ego in hunc locum ex alijs Gal. transferam. Nam qui comparauerit methodum qua poſſit inuenire cuiuſuis partis, quãcunque affectionem, is profectò nihil in hac medicinę parte, quam pathologicam dicimus deſiderabit. Vt locus malè affectus agnoſcitur actione lęſa, ita affęctio ipſa ſpecie læſionis. Velut ſi concoctio prima vitiata eſt, ventriculus laborat: ſi cibi aceſcunt frigida paſſio eſt. Excrementorum etiam ſpecies ſignificat affectionẽ velut arenulę calculum furfures ſcabiem, ramẽta dyſenteriam. Natura quoque loci præſtat non nihil ad cognitionem affectus, vt quoniã renes dolent ſuſpitio eſt calculi. Doloris etiam ſpecies

eſt

eſt in hoc ſignorum genere, vt dolor pulſans indicat phlegmonem, rodens vlcus, tendens diſtentionem vt diruptionis videatur periculum imminere. Prętet hæc omnia, ſunt alia quæ propria accidentia vocãtur, affectionum ſigna, quæ quidem ſunt in tertio genere ſignorum, quæ Gal. libro de differentia ſympto. vocat qualitates mutatas, vt nigrities & ariditas linguę ſignificat cauſum, rubor maxillarum perineumoniã. Sed hæc alijs locis dicta ſunt fuſius.

Particulatim autem affectiones morbidas cerebri, aut dementiæ ſpetiebus, aut ſenſuum aut imaginationum læſionibus, aut liberarum actionum, aut excretionibus per palatum nares aut aures, aut differentiis dolorum quæ in ipſo ſunt.

SPecies dementiæ ſunt læſiones internorũ ſenſuum, non vtcunque lædantur, ſed cum deprauate operantur. Nam ſi minuitur imaginatio fatuitas eſt: ſi ratio, amentia: ſi memoria, obliuio magis quam dementia, aut inſania, vel delirium. Raro inuenias ſeorſum illas inſaniæ ſpecies, ac fortaſſe deprauatam memoriam, nunquam ſine aliorum ſenſuum deprauatione: inuenire tamẽ poſſis priores ſeorſum ſingulas. Atque id in melancholicis multo magis quam phreneticis. Ergo inſania accidit cum cerebrum laborat phrenitide, aut lethargo, aut melancholia, aut mania, aut paraphrenitide, hoc eſt delirio per conſenſũ. Senſuum læſiones eſſe poſſunt, internorum, aut externorum: internorum læſiones, quæ non ſunt

& dolorem ſignificare poteſt. Neq; mirũ eſt exactius docuiſſe hæc ſigna vbi ex profeſſó de locorum patiẽtium dignotione diſputabat, quam hic vbi obiter. Ex propriis morbi ſignis dixit illic agnoſci locum, idq; veriſſimè. Nam cum quidam morbi quibuſdam partibus proprij, quidam familiares ſint, certè cognitio morbi, quæ ex ſignis proprijs procedit, ducet in partẽ. Velut color pallidus cutis ducit in hepar, quoniã morbus regius hepatu familiaris eſt. Cæterum hic omiſit hæc accidentia, quoniam ſigna, quæ per ſe indicant partem volebat ſcribere, accidentia autem propria per ſe affectus ſunt, partis per affectum. Quæ tamen affectus ſigna ſunt noluit hic referre, quanquam profecto ad huius partis perfectionem nõ parum videtur facere. Proinde ego in hunc locum ex alijs Gal. transferam. Nam qui comparauerit methodum qua poſſit inuenire cuiuſuis partis, quãcunque affectionem, is profectò nihil in hac medicinę parte, quam pathologicam dicimus deſiderabit. Vt locus malè affectus agnoſcitur actione læſa, ita affectio ipſa ſpecie læſionis. Velut ſi concoctio prima vitiata eſt, ventriculus laborat: ſi cibi aceſcunt frigida paſſio eſt. Excrementorum etiam ſpecies ſignificat affectionẽ velut arenulę calculum furfures ſcabiem, ramẽta dyſenteriam. Natura quoque loci præſtat non nihil ad cognitionem affectus, vt quoniã renes dolent ſuſpitio eſt calculi. Doloris etiam ſpecies

eſt

eſt in hoc ſignorum genere, vt dolor pulſans indicat phlegmonem, rodens vlcus, rendens diſtentionem vt diruptionis videatur periculum imminere. Pręter hæc omnia, ſunt alia quæ propria accidentia vocãtur, affectionum ſigna, quæ quidem ſunt in tertio genere ſignorum, quæ Gal. libro de differentia ſympto. vocat qualitates mutatas, vt nigrities & ariditas linguę ſignificat cauſum, rubor maxillarum perineumoniã. Sed hæc alijs locis dicta ſunt fuſius.

Particulatim autem affectiones morbidas cerebri, aut dementiæ ſpeciebus, aut ſenſuum aut imaginationum læſionibus, aut liberarum actionum, aut excretionibus perpalatum nares aut aures, aut differentiis dolorum quæ in ipſo ſunt.

SPecies dementiæ ſunt læſiones internorũ ſenſuum, non vtcunque lædantur, ſed cum deprauate operantur. Nam ſi minuitur imaginatio fatuitas eſt: ſi ratio, amentia: ſi memoria, obliuio magis quam dementia, aut inſania, vel delirium. Raro inuenias ſeorſum illas inſaniæ ſpeties, ac fortaſſe deprauatam memoriam, nunquam ſine aliorum ſenſuum deprauatione: inuenire tamẽ poſſis priores ſeorſum ſingulas. Atque id in melancholicis multo magis quam phreneticis. Ergo inſania accidit cum cerebrum laborat phrenitide, aut lethargo, aut melancholia, aut mania, aut paraphrenitide, hoc eſt delirio per conſẽsũ. Senſuum læſiones eſſe poſſunt, internorum, aut externorum: internorum læſiones, quæ non ſunt

inſaniæ,ſignificant frigidam, aut humidam aut vtramque paſſionem: externorum ſenſuum, & actionum liberarum vitia ſignificant etiam cerebri paſſionem. Quoniam omnis ſenſus & voluntarij motus initium eſt cerebrum, cunque eſt toto corpore priuatio ſenſus & motus, aliqua apopleticarum paſſionum ſignificatur. Hæ ſunt apoplexia, cathocus, aut carus: cum altero latere, ſignificatur paralyſis. Si toto corpore eſt priuatio ſenſus, & deprauatio motus ſignificatur Epilepſia. Excretionibus per palatum nares, & aures quoniam hęc ſunt cerebri emunctoria, nonnunquam dictæ paſſiones, nonnunquam grauedines & catharri ſignificantur: differentijs dolorum etiam ſignificantur multa cerebri mala: quoniã etſi eius ſubſtantia, nullum habet ſenſum, niſi forte exiguum, tamen membranæ, & nerui in eo dolore magnopere poſſunt, & ſolent. Ita dolor alterius lateris in capite ſignificat hemicraneam, dolor magnus totius cephaleam, grauans quidã dolor, multitudinem ſanguinis in capite, pulſans phlegmonoſam affectionem.

Eas autẽ quæ in corde & ex dyſpnœæ ſpetiebus, & illius palpitationibus, & adhuc illius, & arteriarũ pulſibus, & celeritate, aut tarditate iraſcendi, & febribus, & refrigerationibus, & coloris differẽtiis, & doloribus qui in eo ſunt.

Reſpirationis ſpeciem mutat cor, quoniam & ſi inſtrumentum reſpirandi non eſt, tamen

reſpi-

reſpiratio eſt in animante illius gratia proinde Gale. ipſe. 5. de locis patientibus cap. 1. dicit, cæterum nulla à corde ſpirandi difficultas oritur, præter eas quas in priori libro diximus, cùm de diſponœa ſermonem haberemus. Etenim ſuper calfactum ſpirationem efficit magnam, & crebram, & celerem, ac calidum inſuper ſpiritum reflat: contra refrigeratum exiguam reddit reſpirationem, & raram. Has itaque ſpirationis differentias cordis paſſionem ſignificare dicit, quare cum ſpecies diſponœę dixiſſet, fortaſſe poſſe tacere febres & refrigerationes. Nam illæ ſpecies dyſponœæ ſignificant has cordis intemperies. Palpitatio cordis nonnunquam accidit ex manifeſta cauſa, vt in territis mulieribus, aut pueris: hac excepta, ex compreſſione cordis non potentis liberè pulſare naſcitur, quam compreſſionē multa aqua, intra pericardion vocatam tunicam facere ſolet. Pulſus plæræque differentiæ non naturales ſignificãt cordis paſſionem, quoniam vis pulſandi in eo eſt promptitudo etiam nimia, aut tarditas ad iraſcendum inſolita, cum motus hi ſint eius animi partis quæ reſidet ĩ corde, illius affectionem ſignificat, quę aut propria eſt in ipſo corde, vt cum illius calida intemperies iracundum, frigida tardum facit hominem: aut per conſenſum, vt cum vitio hepatis bilē multam generantis inſtigatur cor plus ſatis ad iram differentiæ colorum per cutem non ſine cauſa

cordis affectionem declarant. Nam coloris noſtri ſplendor, & vigor, ſpirituum vitalium & arterialis ſanguinis influxu ſeruatur, proinde quibus innatum calidum debilitatur color liueſcit, & pallidi aut decolores fiunt, quibus deliquium animi imminet, dolores quidẽ in corde ipſo fieri poſſunt (nam in ſentientibus partibus eſt) tamen cum magnas & repente ingruentes paſſiones nõ poſſit niſi magno cum periculo ſuſtinere, per paucos eorũ, qui dolores cordis eſſe vulgus putat, cordis ipſius eſſe putauerim, ſed oris ventriculi, aut pericardij, aut partium in ſiniſtro latere. Vocari vero poſſint illius dolores, qui per pericardium ad illud pertinent, vt cerebri qui per meningas, raro tamen & cum ſyncope, aut ob vulnus, aut phlegmonem aut veneni qualitatem ſyncope imminet, dolere ſolet ipſa cordis ſubſtãtia per ſe. Neſcio cur inter ſigna patiẽtis cordis animi deliquia, & ſyncopas omiſerit. Fortaſſe quoniam hæc cum aliorum quibuſdam ſemper cõiunguntur, aut ſuccedunt: vt cum mutatione coloris deliquium animi, cum palpitatione aut dolore nonnunquam ſyncope. Sed diſtinctioris doctrinæ gratia melius fuerit horum quoque meminiſſe. Exolutio enim aut deliquium debilitatem eius virtutis quæ in corde eſt, oſtendit.

Eas aũt quæ in hepate, & ex ſuccorum penuria et redundantia, & ex mutatione in id quod præter naturam

turam, & ex coloris defectu, præterea & iis quæ mutata ſunt in diſtributione, & nutritione, & excrementorum euacuatione. Sed grauitatibus quæ in ipſo & tumoribus, & doloribus, non iis ſolum quæ in eo ſunt ſed & iis quæ per ſympathiam fiunt in aliqua diſponææ ſpecies & tuſſi.

QVoniam officina propria ſanguinis generationis hepar eſt, dicit ex redundantia aut defectu, ſuccorum, aut mutatione in qualitatem alienam à natura agnoſci hepar eſſe malè affectum. Certè mala qualitas ſanguinis merito illi imputatur, atq; proinde in omnibus cacochymijs ſuſpicamur eam eſſe affectam ſedem. Quanquã poteſt etiam mala qualitas ſanguinis in habitu corporis apparere ob partis alterius vitium hepate benè habente, vt biliosã ob veſicam fellis, melancholica ob lienem, ſeroſa ob renes. Cæterũ multitudo aut paucitas ſanguinis præter omnem qualitatem malam, mihi nullam paſſionem hepatis ſignificat. Nam in cauſis plæthoræ, quæ ſi nè omni cacochymia eſt, Nemo vitium hepatis recenſet. Sed aut multus eſt ſanguinis quoniam generatur multus, aut quoniam diſſipatur paucus. Quod paucus diſſipetur in toto habitu corporis eſt, aut in otio: generari multum, ſi generatur bonus, nullum viſceris vitium ſed cibi copia facit. Iam uero ſi paucus eſt ſanguis, etiam ſi ſatis multo cibo utatur homo, cauſa ẽ quod diſſipatur multus, uel ob totius corporis calorem & raritatem, uel ob magnam exercitationem. Nã

ſi ob calorē hepatis diſsiparetur, ut fieret paucus ita & bilioſus: ſi uerò ob frigus generatur paucus, certè fieret & pituitoſus. Quod ſi ponas paucum fieri per debilitatem tractricis in hepate, tãtum ut etſi ſatis multum cibi ingeſtum ſit; paucum tamen in hepar trahatur, ut paucus ſanguis generetur, certè refrigeratum hepar pones, quare duorum alterum eueniet, uel ut pituitoſus ſanguis fiat, uel ut tanto diſſipetur minus, quanto minus generatur, atque ita non paucus, ſed mediocri copia ſanguis ſit. Quare multus aut paucus ſanguis præter uitium omne nullum hepatis malum ſignificare poteſt. Defectus coloris per totam cutem, ſanguine non benè confecto partes intinctas eſſe ſignificat, quare uitium ſanguinis, & hepatis morbum & iis quæ mutata ſunt in diſtributione alimenti, & nutritione & excretione intelligimus malè habere hepar. Nam ſæpè non nutriuntur benè partes, quoniam hepar non trahit ex uentre, quare cibo è uentre non diducto & profluuium uentris, & infelix nutritio contingunt: quin ẽt partes nutriuntur malis ſuccis ut per leucophlegmatiã, hepati imputatur: & ſpecies eorum quæ excernuntur ſignificat pati hepar, uelut uocatos hepaticos produũt deiectiones ſimiles diluto ſanguini; & exigua, nigra, & ſplendentia urentẽ hepatis intẽperiem. Quin dolor grauans in dextro hypochõdrio, ſignificat multitudinem detenti in hepate ſucci, uel cum

tumore præter naturam, uel ſine eo. Tumor etiã & dolor ex compreſſione in dextro hypochondrio ſignificat phlegmonem hepatis, adhibita diſtinctione an in muſculis abdominis ſit. Dolores et nõ illi ſolũ, qui in ea parte ſunt, ſed qui in aliis quę ei cõſentiũt, cũ quibus quędã dyſpnœę ſpecies, & tuſſis coniungi ſolet. Velut inflãmationẽ hepatis agnouit Ga.i eo medico ad quẽ eũ Glauco uenire fecit, ex dolore clauiculę, & coſtarũ inſernarũ cũ reſpiratione parua & crebra, & tuſsi.

Ita autem & in ventre, iis quæ in concoctione, & appetitu humidæ, aut ſiccæ oblationis, aut excrementorum excretione errata ſunt, eodem modo & ſingultibus, ructibus, nauſeis vomitibus, & ipſis eorũ quæ euomuntur ſpeciebus.

Vitia primæ concoctionis ſignificant malum uentris, & quæ contingunt circa appetitum cibi, aut potus (nam hæc uidetur uocare oblationem humidam aut ſiccam) nam concoctio & appetentia ad uentriculum pertinent: hæc ſecundum os eius magis: illa ſecundum fundum. Velut cui aceſcerint cibi, frigus, cui putruerint aut acrimoniam comparauerint, calor in uentre eſt. Qui appetit humida ſiccus: qui ſicca, humidus præter naturam eſt, niſi ea naturaliter appetat, & mulieres pica laborantes alienos à natura cibos appetunt, quoniã talibus habent uentriculũ imbutum. Excretionis etiam quæ deorſum fit uitiũ ſignificare poteſt paſsionem uentriculi, uelut cũ

deorſum emittitur cruda.& qualia ingeſta ſunt, agnoſcimus uentriculi facultates, retinēdi, & cōcoquendi, eſſe debilitatas. Singultus eſt motus uentriculi conuulſioni ſimilis, quo ſe contrahit ad excutiendum, cum irritatur. Quin etiam per deſiccationem eius partis nonnunquam accidit. Nimirum ut Hippoc.in Aph. docet eiſdem cauſis, quibus conuulſio, fit. Quare inanitionem, aut repletionem, aut irritationem præter naturam in uentriculo ſignificat. Ructus uentriculi etiā motus eſt, ſed alio modo: cum ſcilicet ſe comprimēs expellit per os flatum qui ei moleſtus eſt: iuuatur uero hic motus ſæpe, ut & uomitus, opera muſculorum. Nauſea eſt uelut initium quoddā uomitus. Cum enim uentriculus irritatur qualitate aliqua moleſta, ac proinde cibum non apprehendit, ſed aduerſatur, & faſtidit, nauſeare dicitur: hunc cum pellit, uomere. Vomitus autem fit in quibuſdā citra morbum omnem. Sed duobus modis uentriculi morbum aliquem ſignificat, quantitate, ut cum multus creberq; uomitus fit, & nihil, aut parum retinetur: aut qualitate, nā mala qualitas eorum quę uomuntur ſignificat uomitum, & ſi multus non ſit, non eſſe naturalē, ſed ex morbo. Ventriculi itaq; paſsiones has habent peculiares notas.

Et quidem quæ in thorace, difficilis reſpirationis ſpeciebus, tuſſibus, doloribusq; in illo defferentia eorum, quæ extuſſiuntur, & morbos in aſpera arteria

diſpnææ & tuſſis, & eo in loco dolor, & quæ excreãtur, & vocis læſiones ſignificant.

DE difficilis reſpirationis ſpetiebus ſcripſit ſeorſum proprio opere Gal. modo illud vnũ ſcire expedit differentia difficilis reſpirationis agnoſci morbos thoracis, & aſperæ arteriæ, velut inter cætera ſigna difficilis reſpiratio ſignificat pleuritidem, & perneumoniam, & inflammationem ſepti tranſuerſi, & ortopnœa ſignificat obſtructionem aſperæ arteriæ, neq; verò ſolum hoc verum eſt, ſed & illud quoq; cum reſpiratio actio thoracis ſit propria nõ poſſe eã modo quopiam lędi, quin thorax per ſe, aut per conſenſum patiatur, niſi per uoluntatem permutetur. Hoc enim ſemper excipere oportet, in actionibus voluntarijs, cuiuſmodi reſpiratio eſt tuſſis eſt talis thoracis & pulmonis motus, qualis ſternutatio cerebri conante thorace expellere id quod incidit in viã ſpiritus, aut quod in aſpera arteria irritat, atq; adeò tuſſis ad aſperam arteriam magis pertinet, ſed vtriuſq; partis morbos indicat aſperæ arterię vt cum ob eius aſperitatem tuſsimus. Vt accidit iis qui vociferati ſunt, aut ob frigidam intemperiem vt iis qui frigidum aerem inſpirant ſolet accidere: thoracis, vt cum ex inflammatione reſudat in aſperam arteriam aliquid velut in pleuritide, quomodo etiam aliarum partium mala ſignificat tuſsis compatiẽtem aſpera arteria, velut deſtillationẽ è capite. Et inflammationem hepa-

tis,& hydropē nonnunquā, ſed tuſsim morbum hepatis ſignificare dictum prius eſt. Dolor etiam ſignificat vtriuſq; partis mala, nimirum vtraque earum pati poteſt affectiones dolorificas, ſed diſtingui iubet Gal. poſitu, nimirum ſignificat laborare thoracem dolor, qui in illo, aſperam arteriam qui in eo loco, ſed præter poſitum doloris ſpecies poteſt ad hanc diſtinctionem plurimum pungens enim thoracis membranæ, arteriæ mordens plerunq; eſſe ſolet differētia quoq; eorum, quæ extuſsiuntur, ſiue excreantur ſignificat malū vtriuſq; partis velut ſputum quoddam tenue inflammationis thoracis initio excreari ſolet, laborante pulmone ſpumoſum, & nonnunquā quod ſubſtantiam ipſius refert. Iam verò arteriæ partes nonnunquam excreari Gal. ipſe docet, refertque quendam bronchi magnam partem extuſiſſe vnde vlcus in arteria eſſe ipſis oculis agnoſcere, licebat. Læſiones vocis quomodo ſignificent paſſiones aſperæ arteriæ, dictum eſt prius, atq; eæ læſiones ad eam magis pertinent, quam ad thoracem, quoniam proprium uocis inſtrumētum ea eſt, non thorax, ſed ſi thorax eſt reſpirationis, & reſpiratio eſt materia uocis, conſtat poſſe vocem vitiari ob læſionem thoracis, patiente ſcilicet arteria per conſenſum. Sed horum pleraque in opere de locis patientibus ipſe Gal. pertractauit, cum quo hæc artis pars eſt coniunctiſsima.

Ita autem & in aliis omnibus partibus ex tumore, & dolore, & læſione actionum, atque etiam eorum quæ excernuntur differentia cognitiones erunt.

HÆc prius dixerat, repetit autem modo, vt explicet quatuor hæc genera ſignorum velut de tumore ſtatim dicit.

Tumores autem eos qui præter naturã in phlegmonis, & ſcirrhis & œdematis inueſtigandum.

NOn explicat quo modo tumor præter naturam ſignificare poſſit locum patientem, quod videbatur eſſe præſentis inſtituti, ſed id ego iam feci nuper dicẽs tumorem per poſitum id poſſe præſtare. Gale. dicit ſpecies tumorum præter naturam non quidem omnes ſed præcipua quædam genera, ad quæ reliqua omnia rediguntur, quę libro proprio cui titulum fecit de tumoribus præter naturam executus eſt, hoc in loco cõſtat nomine phlegmonis intelligi tumores omnes calidos, alioqui bilioſos tumores eſſet oblitus: Dicens tumores, addit eos qui prętet naturam, hoc addit, vt à tumoribus naturalibus partium diſtinguat, aut vt ab ijs, qui etſi tumores præter naturam ſint creſcentibus ſubſtantijs naturalibus fiunt, velut ſuper creſcentis carnis moles & pterygion in oculo. Nam neque hi tumores ſunt in aliquo illorũ generũ phlegmonis dico ſcirrhi, aut œdematis, ſed de his tumoribus alijs locis ſatis multum diſputatum eſt à me, & ab ipſo Gal.

Dolor autem quemcunque locum obſederit aut continuitatis ſolutionem, aut alterationem confertim ingruentem indicat. Soluitur ergo continuitas ſectione, corroſione compreſſione, & tentione. Alteratur autem ſubſtantia calore, frigore, ſiccitate, & humore.

VIdetur non tam pertinere ad hanc partem operis diſtinguere cauſas doloris quam ſpecies, quoniam non tám cœperat docere ſigna affectionum præter naturam, quam locorum laborantium; & quæ pars laboret, agnoſcere, poſſumus ex ſpecie doloris, vt antea dixi, ex cauſa non poſſumus: quæuis enim poteſt intemperiē, & ſolutionem pati. Verum Gal. in hoc opere nō docet quomodo dolor ſignificet laborantem locum aliter quam per poſitum, ſcilicet, quæ pars dolet ea laborat: quæ pars doleat poſitum indicare vult, vt certè tyronibus indicat, atque vt inſinuet ex loco, quem obſidet locus agnoſci, quæ pars doleat, dicit dolor quemcunque obſederit locum, vt probet dolentem partem laborare morbo, ſimulque dolendi cauſas doceat, addit, aut continuitatis ſolutionem, aut alterationē cōfertim ingruentem indicat, rurſumq; ſolutionis modos & alterationum ſpecies refert: ego nequid huic doctrinæ deeſſet, ſpecies doloris antea adiunxi. De doloris cauſis magna inter Medicos huius ſæculi contentio eſt, quin & ante aliquanto ſuperiores. Alijs cauſam per ſe doloris in ſolutione

lutione ſola eſſe, alijs in ſola intemperie, alijs in vtriuſque, putantibus? Tamen hanc litem ego lib. 5. cōt. diremi opinionibus omnibus ſatis exãminatis, qui volet, ſingularũ argumenta perpendere, & probabilitatem (velle autẽ debent omnes ſtudioſi) legat cap. 5. illius libri, modo illud vnum dicam, dolendi cauſam eſſe corruptionem quacunque, quæ repentè ingruat, neque omnino exigua ſit, dolor enim eſt aut triſtis ſenſus, aut ſenſus triſtitia, triſtitia autem afficitur ſenſus, cũ ſentitur paſſio corrumpens partis naturã. Quandoquidem ergo vtraque intemperies inquam & ſolutio per ſe eſt corruptio naturæ, per ſe erit vtraque doloris cauſa cum repentè ingruit. Ingruit ſolutio repentè cum pars ſecatur, eroditur comprimitur, diſtenditur, aut aliter ſoluitur, videtur enim aliter poſſe ſolui, vt cum pungitur calor aut frigus per ſe ingruere, poteſt repentè, quoniam hæ violentæ qualitates ſunt & efficaces, ſiccitas per ſe non poteſt, hanc tamen etiam inuehit repentè calor in vſtionibus, humor non poteſt ingruere in partem repentè, tamen poteſt ſuccus humidus influere in partem repentè qui dolorem excitet. Vt iam humida etiam intemperies poſſit, vtcunque doloris eſſe cauſa, ſed hæc fuſius dixi cap. 6. dicti libri controu.

Læditur autem actio tribus modis, aut languidè, aut prauè, aut nullo modo facta.

Vtcun-

VTcunque actio neque omnino ſublata, neque minuta læſa ſit praué agi dicit Galenus, itaque in prauis actionibus intelligetur ea quæ pluſquam oportet aut intempeſtiué agitur, aut vtcunque aliter malè, vt dolor vitiata actio dicetur, quoniam eſt ſenſus cum triſtitia. Argenterio placuit maioris diſtinctionis gratia addere plura membra in partitione horum ſymptomatum. Liceat ſanè, modo interim non putet, erraſſe Gal. qui tria tantum læſæ actionis genera poſuerit. Nam in re nihil intereſt per plura genera partiri, aut pauciora, quorum quædam ad alia redigantur: atque hæc partitio tanto plus artis habet, quanto paucioribus differentijs continetur.

Quæcunque autem excernuntur, alia quidem vt partes earum quæ malè affectæ ſunt, alia autem vt excrementa, alia autem vt in ipſis ſecundum naturam contenta, quodcunque faciet propriam indicationem. Dictum autem eſt de huiuſmodi omnibus multum in opere de locis patientibus, quod nullus ante nos in methodum redegerat. aut ad perfectionē deduxerat, vt neque aliud quodpiam eorum, quæ exorſi fuerant antiqui, non prefecerant tamen. Igitur ægrotātium corporum ex illo opere diſcere oportet ſigna, eorum vero qui ægrotaturi, aut ſani futuri ſunt, ex hoc quod methodus eſt.

EXcernuntur nonnunquam ex partibus male affectis, quædam ipſarum particulæ, vt ex inteſtinis ramenta, ex veſica furfures, ex re-

nibus carunculæ, excernuntur etiam excrementa, vt ex inteſtinis fæces ex naribus mucus, excernuntur nonnunquam, quæ in partibus naturaliter continentur, etſi excrementa non ſint, vt ex venis ſanguis funditur, ex ventriculo euomitur chylus. Quæcunque horum habent ſignificationem propriam partis quæ male affecta eſt, vt ramenta inteſtinorum ſignificant dyſenteriam, furfures ſcabiem veſicæ, fęces alui intemperies inteſtinorum ſua qualitate produnt, effuſio ſanguinis venarum laxitatem aut vlcus, vomitus chyli ventriculi debilitatem. Sed de his Gal. præſenti opere non potuit, niſi breuiter dicere, eſt enim hæc breuis quędam methodus, qua omnia quę in arte vtilia ſunt, non pertractantur, ſed attinguntur ſolum, atque id eſſe ſuum inſtitutum in initio declarauit. Docuit verò ea omnia diffusè ſatis libro de locis patientibus cui ego ſcholia adſcripſi & emiſi nuper.

Quæ ergo ſunt in ægrotaturis ſpeciem habent in medio eorum, quæ bene valentibus & ægrotantibus accidunt. Secundum naturam enim omnia, ſanis adſunt, præter naturam autem ægrotantibus, quatenus ægrotant. In medio autem horũ ſunt quæ morboſos ſignificant, cum ſint nonnulla in genere eorum quæ ſecundum naturam ſed quantitate, aut qualitate, aut occaſione mutata: quædam eorum quidẽ quæ præter naturam, ſed minora iis quæ ſunt in morbis. Atque ob id diſpoſitiones ipſæ corporum quæ ægrotatura monſtraui in neutris ſunt, & quæ ipſas indi-

eant ſigna. Primum enim hæc ſanitatem indicant, ſecundo autem morbos, & fiunt eadem ſigna ſecundum habitudinem ad aliquid neutra & inſalubria: vt quæ præſentem diſpoſitionem indicent neutra, vt quæ futuram præmonſtrent, inſalubria. Eadem ratione & quæcunque in ægrotantibus apparent ſigna ſalutaria dicentur, quidem ſalubria, quoniam futuram ſanitatem præmonſtrant dicentur autem & inſalubria, quatenus præſentem ægritudinem indicat. Atqui conſtat quæ amborum ſigna ſunt, dici quidem neutra ſecundum quoddam ſignificatum huius vocis neutrum. Nihil autem mirum eadem ſigna tres rationes habere in diuerſis habitudinibus, ſalubria & inſalubria & neutra appellata. Altero autem ſignificato, quæcunque ex morbis conualeſcentibus adſunt ſigna, quo, arbitror, & quæ in ſenibus ſunt, hæc ergo omnia multa ſubiacent & conceptionibus & rationibus: quæcunque autem ſine querela ſanis adſunt ſoli ſalubrium conceptioni, & quæ ægrotantibus non præmonſtrantia futuram ſalutem ſoli & hæc ſubiacent conceptioni inſalubrium. De his igitur deinceps dicetur. Quæ autem prænunciant futurum morbum percurramus prius. Cum autem ſit duplex eorũ differentia, proponemus prius, quæ quantitate, aut qualitate, aut tempore non ipſis propriis ſpeciebus mutata ſunt à naturalibus, vt appetentiã ciborum intentam aut diſſolutam, aut non conſueto tempore, aut ciborum inconſuetorum, aut excretionem excrementorum alimenti, pauciorum aut plurium, aut humidorum, aut duriorum. Ita autem & humidorum excrementorum, penuria & redundantia præter id quod eſt ſecundum naturam, aut coloris aut conſiſtentiæ mutatio, aut temporis euacuationis. Vigilia etiam & multus ſomnus aut non in

 tempo-

tempore conſueto. Vt hæc verò ita & in potu pluris, aut paucioris, calidi aut frigidi deſiderium præter conſuetudinem. Vt quidem & venereorum immodici vſus, aut intempeſtiui appetentia, ſudores plures, aut pauciores eo quod expedit, torpor ad motus, aut cum moueri tẽtauerint grauitas, aut fortis exolutio. Menſtruorum occultatio, aut plurium vel pauciorum euacuatio, ita autem & ea quæ per hæmorrhoydas. Sed & circa eſſum & potionem non ſimilis atque antea voluptas ſignum eſt futuri morbi. Ita & mentis hebetudo non ſecundũ naturam, aut obliuio quædam inconſueta, aut ſomni pluribus imaginationibus pleni quam prius, & auditus & odoratus, & viſus hebetiores, & turbulentiores, & vt ſemel dicam quæcunque ſecũdum naturam ſunt, alia aucta, alia minuta alia temporibus quibuſdam, aut quantitatibus, aut qualitatibus mutata. Etenim & corporis moles, & minor & maior, facta rubicundior & albidior, aut velut liuidior, aut nigrior, ructuſque & ſternutamenta, & flatus plures aut pauciores quam ſecundum naturam. Ita & quæ per nares, & palatũ, et aures, per quæ cerebrũ expurgatur, quantitatibus qualitatibus, aut tempore mutata. Hæc quidem omnia generis eorum quæ ſecundum naturam ſunt. Morſus autem ventris, aut in ſtomacho, aut inteſtinorum aliquo aut in deiectionibus, aut vomitibus, aut mictionibus, aut aliquis alius mediocris labor, in genere quidem eſt eorũ quæ præter naturam, nõdum autem ægrotare qui ita habent dicuntur, quemadmodum neque qui capitis habent grauitatem, aut dolorem, cum nondum ob hæc in cõſuetis operationibus impediũtur. Etenim ægrotandi terminus hic eſt, in his diſpoſitionibus. Et ob id in eo quod ad aliquid, eandem diſpoſitionem iam &

morbidam,

morbidam, & neutram adhuc dicemus. Nam ſecundum virtutem quæ facile fert, aut vincitur iam facultas, aut morbus erit, aut neutra diſpoſitio dictarum quæuis: ita autem & quæ in ſenſibus nō ſecundum magis & minus inuicem differunt, ſed quæ genere præter naturam ſunt, & hæc ſunt morbida ſigna, niſi ſint parua, & nondum ſufficiant actiones ſenſuum tollere. Huiuſmodi ſunt in guſtatu cum ſalſæ, aut amaræ, aut alicuius alterius qualitatis manifeſtus ſenſus ſit & in iis quæ comedun tur & quæ bibuntur omnibus, aut quin aſſumatur aliquid ipſa ſaliua videtur huiuſmodi. In odoratu autem cum vnā aliquam ſentimus qualitatē nulla re odorabili præſente, aut cum offerentes multa & diuerſa omnia ea vt ſimilia ſentimus, ſæpe autem neque ſenſus aliquis nobis eſt aut fœtētis alicuius fit, nulla re fœtida præſente. In auditu autem ſoni & ſtrepitus præter naturam ſunt, quemadmodum & in viſu quæ videntur ante oculos apparere nigra & obſcura, & cærulea, & rufa, & flaua, nonnulla rotunda, nonnulla oblonga, & quædam gracilia: quædam craſſa, tendi ante oculos omnia videntur. In tangendi vero ſenſu cum inæqualitas aliqua, aut denſitas, aut grauitas, aut tenſio, aut ſtupida, aut vlceroſa affectio apparet in toto habitu, ita autem & in quacunque parte aut tenſio, aut compreſſio, aut morſus, aut grauitas, cum exiguæ quædam ſint & minimè firmæ diſpoſitionem neutram eſſe ſignificant prænunciat autem morbum.

DIxit hactenus de ſignis, quæ præſentem ſanitatem ſignificāt, & quæ præſentem morbum: quorum illa ſalubria, hæc inſalubria ſunt: modo de ijs quę ſignificant hominem non quidem

dem ęgrotantem; paratum tamen ægrotare, quę quidem neutra ſunt; & in medio illorum poſita. Nam & hæc hominū diſpoſitio neutra eſt, quandoquidem non omnino bene valet qui iā habet inſtātis ægritudinis ſigna, oportet autem hic meminiſſe; tribus modis dici neutrū ſignum in prima ſignificatione, quod ſignificat adeſſe diſpoſitionem mediam inter ſanitatem, & ægritudinē, in ſecunda quod ſignificat neque ſanitatem neque morbum, in tertia quod vtranque, nūc hoc, nunc illud ſignificare natum eſt. Ergo quæ adſunt in valentibus, qua benè valent ſalubria: quæ ægrotantibus, qua ægrotant, inſalubria: quę benè valentibus, morboſis tamen, ideſt paratis ægrotare, & quę ægrotantibus, ſed indicant futuram ſanitatem, neutra ſunt in tertio ſignificato: illa quoniam ſignificant præſentem ſanitatem, & morbum futurum; hæc quoniam præſentem morbum, & futuram ſanitatem: atque horum vtraque licet appellare ſalubria, qua ſignificant ſanitatem præſentem, aut futuram, & inſalubria qua præſentem aut futurum morbum. Neque mirum, inquit, eſt idem ſignum eſſe tria hęc diuerſis rationibus. Altero ſignificato dicit neutra eſſe conualeſcentium ſigna ſecūdo ſcilicet: quoniam ſignificant diſpoſitionē, quæ non eſt morbus (nam poſt perfectam iudicationem nonnunquam eſt) neque ſanitas integra, eſt enim imbecillis. Similia etiam dicit eſſe ſigna quæ comitā-

tur ſenium. Nimirum ſenium morbus non eſt. ſed ob debilitatem licet dicere, neque ſanitatem eſſe. Sed hic neutra tertio ſignificato percurrit, primumq; ea, quæ nondum ægrotantibus ægrotaturis, deinde ea quæ ęgrotantibus conualituris adſunt: hæc ſunt duplicia, quædam ſunt genere quidem naturales res, cæterum pręter naturam quantitate, qualitate, aut tempore. Quædam ſunt genera etiam pręter naturam, ſcribit primū exempla illorum, deinde horum: velut, inquit, appetere cibos naturale eſt, ſed poteſt fieri pręter naturam, ob quantitatem, vt cum minus, aut plus appetitur, vel ob tempus, vt ſi quis inſolitis horis appetat, vel ob qualitatem, vt ſi quis cibos abſurdos appetat. excretio etiam excrementorum, vigilia & ſomnus, ſitis, & venereorum appetentia, & ſudores, & mēſtrueę euacuationes, res ſunt ſecundum naturam conuenientes animalibus, tamen fiunt quantitate, aut qualitate, aut tempore, pręter naturam. Mirum videri poſſit, Galenum in horum genere referre hęmorrhoydas, quaſi ea euacuatio naturalis ſit, cum tamen alibi dicat nullam ſanguinis euacuationem naturalem eſſe pręter menſtruam. Tamen conſiderauit hoc loco quibuſdam euacuationē per hęmorrhoydas adeò eſſe conſuetam, vt conſuetudo eas fecerit naturales. Sunt quidem genere pręter naturam, ſed qua conſuetę naturales: conſuetudo enim in rebus naturalibus eſt, quin

etiam

etiam velut altera natura. Atque adeò cum hę-morrhoydes conſuetudine naturales factę ſunt, ſi ſiſtuntur aut minus fluere incipiunt, morbi imminentis ſignum eſt. Alia etiam huius generis ſignorum ſcribit: velut motus animalis ſecundum naturam eſt, ſed torpidus, aut grauis, aut exolutus pręter naturam fit. voluptas guſtatus ex cibo, aut potu ſi perit, aut mutatur magnopere pręter naturam cenſetur, minaturque morbum. Mens etiam, ſiue vis addiſcendi, & memoria, cum lęduntur, & ſomni cum fiunt plus ſolito inſomnijs pleni. Ita & ſingulares ſenſus, vt auditus, viſus, & odoratus, & guſtatus, & tactus hebetiores, morbos pręnunciant, & vt dicatur ſemel, inquit, omnia quę genere ac per ſe naturalia ſunt, poſſunt quantitate, aut qualitate, aut tempore fieri pręter naturam. Nam & corporis moles, minor & maior facta, color rubicundior, aut candidior minatur morbum. Vel ſi quē gracileſcere, aut intumeſcere videmus, rubidiorem ſolito fieri, aut candidiorem, multo magis liuidiorem aut nigriorem, hęc omnia ſuſpecta ſunt, morbique metum inferunt. Ita & ructus & ſternutamenta & flatus plures, aut pauciores quam pro natura. Vbi conſidera ſuam eſſe cuique naturam. Eſt qui cum valet optimè, nunquam eructat, neque omnino flatum emittit, hic cum emittit, timere debet morbum. Eſt tamen qui nunquam melius valet, quam cum fla-

tum emittit crebro. Hic ſi ceſſat emittere merito incipit timere, hoc enim ei inſolitum & prçter naturam. Neque verò in his ſolum ſed & in alijs omnibus rebus haberi debet ratio propriæ cuiuſque naturç. Alij enim plus alijs, per palatum, nares, aut aures expurgari ſolent, quç euacuationes naturales ſunt, quantitate tamen, qualitate, aut tempore, prçter naturam, & morborũ ſigna fiunt. Scribit deinde exempla ſignorum, quç ſunt genere prçter naturam. Morſus, inquit, ventriculi inter vomendum, aut inteſtinorum, in deiectionibus, aut viarum vrinç, in mictu, ac denique omnis dolor qui non ſit naturalis (velut fames & ſitis) genere ſunt prçter naturam, & proinde ſymptomata morborum, ſed cum exigua ſunt citra eam diſpoſitionem, quç morbus vocari debeat per neutram vocatam apparent, non enim ita affecti ęgrotare dicũtur niſi lędantur operationes, vt ſupra explicuimus lęſione notatu digna. Nam hic eſt finis morbi, hoc eſt, tunc primum affectio morbus appellari incipit, cũ ita lędit operationes. Hinc colligit Gal. ad aliqd eãdem diſpoſitionẽ poſſe eſſe neutrã & morbũ, vt alteri homini neutrã, alteri morbũ. Nã quo facultas eſt fortior, eo actiones minores noxas accipiunt ab eadem diſpoſitione. Non ergo mirum ſi quç diſpoſitio robuſto eſt neutra, debili ſit morbus. Ex hoc loco uidetur fieri morbi magnitudinem ad aliquid dici, hoc eſt ad facultatem.

tatem. Nam ſi eadem diſpoſitio, quę vni erat neutra, alteri morbus eſt, certè, & quę vni morbus, alteri erit morbus maior. Nam ſi debili lęſionem dignam mentione infert, quę forti non dignam mentione, certè debiliori infert lęſionem maiorem, quare maiora ſymptomata: morbus vero maior ſymptomatis maioribus agnoſcitur. Cęterum pręter magnitudinem hanc ad facultatem eſt morbo ſua propria magnitudo, quę in illius conſiſtit eſſentia, velut febris magna eſt, cum eſt multus calor, parua cum paucus. Eſtque calor non maior, etſi facultas ſit minor. Quare neque morbus, fit maior, & ſi facultas minuatur, ſed fit malignior, quoniam debiles ab ęquali morbo plus lęduntur quam fortes. Itaque magnitudo in eſſentia facit ad veram morbi magnitudinem, magnitudo ad facultatem facit ad malitiam. Atque adeò decreſcente facultate non creſcunt ſymptomata pathognomonica vocata (nam hęc eſſentię magnitudinem ſequuntur) ſed creſcunt ſigna mortis, quę creſcente virtute decreſcunt. Non tamen quęcunque ſymptomata creſcentia magnitudinē indicant morbi, ſed ſolum pathognomonica. Quare cum pleraque ſignorum ſalutis, aut mortis in lęſione operationum ſint, fit ut ſola debilitas facultatis faciat ęgritudinem eam diſpoſitionem, quę cum firmiori facultate eſſet neutra, tamen maiorem aut minorem morbum

non niſi ad aliquid, pręter quam magnitudinem eſt morbo ſua propria. In hoc etiam genere ſignorum, quę genere pręter naturam ſunt, dicit eſſe vitia ſenſuum; quę non ſunt ſecundum magis & minus. Vt ſi minus auditur, aut videtur, ad primum genus pertinere dicit, ſi videntur obuerſari ante oculos quędam, aut ſemper in auribus eſt tinnitus quidam, ad hoc genus quoniam etſi ipſum videre & audire ſit ſecundum naturam genere, hęc tamen vitiorum genera ſunt pręter naturam. Certè hęc omnia poſſent in primo genere referri, ſunt enim ſenſus actu qualitate à naturalibus diuerſi. Hic vero conſiderat non ſenſus vitiatos, ſed vitia ſenſuum. nihil refert, modò intelligatur res. Nam diuerſis rationibus ad diuerſa genera res eaſdem pertinere nihil habet abſurdum: ſed conſiderandum eſt meritò Galenum dicere omnes has lęſiones, ſi exiguę aut non firmę ſint neutrorum diſpoſitionum eſſe, ſi ſufficientis magnitudinis & ſatis firmę, eſſe morborum. Nam & ipſę diſpoſitiones vt ſint morbi, duo hęc habere debent, magnitudinem quandam, & firmitudinem, ſępè enim ardet homo ex ira non minus quam ex febre, ſed quoniam non habet firmitudinem ea diſpoſitio, quia ſtatim placato animo conquieſcit, morbus non vocatur, quanquam profectò dum durat, multas actiones manifeſtè lędit.

non M *Quæcun-*

Quæcunque autem in iã ægrotantibus fiunt ſigna, alia quidem ſanitatem indicantia, alia autem mortem. Salubria quidem prima, alia verò genere quidem inſalubria, ſpecie autem lethalia dicuntur. Accipiuntur autem, vt dicatur vniuerſim, ex virtute, aut vitio actionum: particulatim autem ex ſingularum partium actionum, quarum genera prius dictæ ſunt: primum quidem principium: ſecundum earum, quæ ab his naſcuntur: tertium habentium propriam gubernationem, accipientium verò exortus quoſdam à principiis: quartum enim genus eorum, quæ nunc ſunt dicta, per ſe quidem inutile eſt ad prænotiones: per accidens autem etiam ex his eſt aliquando prænotio: quemadmodum & ex excrementis ſemper. Ex his enim ratione ſympathiæ: ex excrementis autem quoniam cõcoctionis, & incoctionis in ipſis ſunt ſigna. Quare non poteſt fieri quin aut naturam materiam, aut materiam naturam vincere ſemper ſignificent, aut neutrum alterum. Salubria ergo ſigna dicentur vincente natura, inſalubria autem victa: neutra vero, quæ in pugnis æqualibus ſunt. Signa ergo manifeſtæ concoctionis ſalubria ſunt: quemadmodum quæ incoctionis inſalubria: quæ verò neque coctionem, neque incoctionem indicant, neutrorum naturæ ſunt. Neutra etiam, quæ nunc quidem hoc, nunc contrarium ſignificant, vt denigrati digiti. Huiuſmodi etiam ſunt & critica ſigna: dictum autem eſt de illis omnibus in iis quæ de criſi: quemadmodũ & de cuiuſque actione, in iis quæ de cauſis ſymptomatum. Ex his ergo oportet omnium illorum materiam particulatim colligere. Ego vero longitudini parcens, hic ſermonem de ſignis finio, conuertor autem ad eum, qui de cauſis.

SIue volumus agnoſcere morbum, ſiue morbi euentum, ſigna captamus ex ſymptomatis quę in tribus rebus ſunt, actionibus lęſis, & excrementis, & mutatis quibuſdam qualitatibus. Atque ſigna omnia ſunt concoctionis aut contrarij, aut cruditatis: vel ſalutis aut mortis: vel critica. Signa concoctionis, aut cruditatis ſunt in excrementis, reliqua in reliquis. Sed ſigna ſalutis aut mortis vocata ſemper ſignificant bonum aut malum: quanquam hoc quoque non ſemper eodem modo, ſed in vtroque eſt plus, aut minus, quædam enim ſignificant ſimpliciter bonum, quædam valde bonum, quædam vicinam iam ſanitatem, quædam tantum malum, quędã valde malum, quædam mortem. Critica partim ſunt ſigna tantum, quæ per ſe neq; bonum, neq; malum ſignificant, ſed inſtare criſim: partim ſigna & cauſæ. Hæ ſunt euacuationes, quæ cũ ante concoctionem mala, cum poſt concoctionem bona ſunt ſigna. Horum omniũ exempla multa reperies apud Gal. lib. de criſibus, & de ſympt. & apud Hippocratem in Prognoſtico & Aphor. Hoc loco non erat ſui inſtituti hæc pertractare, ſed attingere. Eſt enim breuis hæc ars velut prima quędam delineatio totius artis. Dicit nunc ſigna quæ per morbos ſignificant ſanitatem futuram, ſalubria eſſe hac ratione, quę mortem ſpeciatim, lethalia, generatim vero inſalubria. Nimirum eſt vnum genus ſalubrium ſi-

gnorum, quorum alia mala tantum, alia admodum mala, alia lethalia ſunt, ita etiam in genere ſalubrium, quædam bona, quędam valde bona quædam ſalutaria admodum iam ſunt. Vt ſomnus aut vigilia ſi modum excedit malum. difficilis reſpiratio per morbos acutos valdè mala. ſi digiti ac pedes liuent frigeſcēte ſpiritu, aut æger fertur in pedes, lethale. Conſtare mente & ad oblatos cibos bene habere bonum. Concoctionis ſigna manifeſta admodū bona; perfecta admodum ſalutaria. Accipit dicit hæc ſigna, ex operationum virtute, aut vitio, vt mente conſtare bonum, non conſtare valdè malū, faſtidium malum mediocris appetentia bonum. Deinde & ex excrementis, vt deiectio mollis conſtans & rufa bona. Nigra aut varicolor, mala. Ex qualitatibus mutatis etiam accipiuntur ſigna (etſi horum non meminit Gale. hoc loco) vt liuidus color lethalis: viuidus & ſplendens bonus. Generatim dicit ſigna capi ex omnium actionum virtute, aut vitio; ſpeciatim verò & ſingulorum mēbrorum operationibus, quorū mētio facta eſt prius. Primum quidem ac maximè capiuntur ſigna ex actionibus membrorum principum: deinde & ex actionibus aliorum iuxta cuiuſq; dignitatem. Ex principibus & quæ illis ſubſeruiunt, aut vtuntur ſigna bona, aut mala per ſe capi dicit: tamen quę ſibi viuunt ſine facultate quapiam influente ob ſympathiam ſolum (ideſt quoniam eę

partes

partes patiuntur cum principijs) ſignificare poſſunt. Vt putredo glandulæ per ſe quam minimū indicaret. Omnino enim perire eam partem eſſet leue malum: tamen quoniam poteſt ob languorem calidi innati in toto corpore aut corde fieri, timeri debet. In excrementis ſignificatio eſt: Quoniam ſignificant à natura morbum, aut naturam à morbo vinci, aut neutrum à neutro; quæ naturam vincere ſignificant, ſalutaria ſunt (huiuſmodi ſunt ſigna concoctionis manifeſtæ) quæ vinci, inſalutaria (huiuſmodi ſunt ſigna incoctionis, ſiuè contrariæ concoctioni putredinis) quæ neutrum vinci, ſed æqualem pugnam eſſe ſignificant, neutra ſunt. Huiuſmodi ſunt ſigna cruditatis, quæ apparent in principijs morborū. Hęc ſunt ſigna neutra in ſecunda ſignificatione: quoniam neutrum ſignificant neque ſalutē, neque mortem, in qua ſignificatione etiam critica, quæ ſunt ſigna tantum, ſunt neutra. Sed in tertia ſignificatione hoc eſt quod aliquando hoc, aliquando illud ſignificent, neutra ſunt critica quæ ſunt ſigna & cauſæ, vt dictum eſt. Et quędam ſigna generis eorum, quę vocātur ſalutis aut mortis, vt digiti denigrati, tales enim, vt ab eodem Gal. in com. prog. dicitur, aliquando fiunt cum morbus ſoluitur abſcedēte adꝗutē nigro ſucco, eſtq; ſalutare ſignū, aliquādo cū ſūme debilitat innatū calidū, eſtq; admodū lethale. Signa ergo qbus vtimur ī morbis ad prænotiones talia ſunt.

Quo-

Quoniam autem & harum ſunt quædam ſalubres quædam inſalubres, quædam neutræ primum de ſalubribus erit ſermo. Quoniam autem & harum ipſarum aliæ quidem ſunt conſeruantes, aliæ facientes ſanitatem, ſunt vero & tempore & dignitate priores conſeruantes facientibus, à conſeruantibus incipiendum eſt. Cum igitur ſit corpus ſanum non vnum ſed multiplex, vt prius eſt definitũ, cuique illorum erit propria cauſa, quæ conſeruet. Quoniam omnis cauſa eſt in eo quod in aliquid. Rurſum ergo & hic principium ab optima conſtitutione corporis faciendum, conſiderando quæ ad hanc ſunt ſalubria. Inuentionem autem illorum ipſa rei natura dicit, ſi enim eſſet ſine paſſione & ſine commutatione corpus, ſemper quidem maneret optima conſtitutio, & nequaquam indigeret arte quæ illi præeſſet, ſed quoniam commutatur & corrumpitur & vertitur, non retinens quam habebat à principio conſtitutionem, auxilio hac ratione indiget. Quot ergo modis commutatur, tot genera, & auxiliorum habebit: id eſt conſeruantium cauſarum, quas conſtat iam vel ex dictis correctiuas eſſe genere. Sed quoniam ſtatim correctiones faciunt antequam affatim appareat læſio, non præſeruantes à futuro malo à medicis dicuntur ſed ſeruantes præſentem conſtitutionem.

Cauſæ quas nos conſideramus ſunt quæcunque res in noſtris corporibus aliq̃d faciũt. Hæ poſſunt prodeſſe aut obeſſe, aut neutrum facere, ſaltem ꝙ ſentiri poſſit. Quæ proſunt cauſę ſalutares ſunt, quę nocẽt, inſalubres: alię neutræ. Poſſunt prodeſſe conſeruando ſanitatem

præſentem, aut reducendo corpora ad meliorē, aut curando præſentes morbos, aut præſeruando ab imminentibus, aut reficiendo extenuatos. Hæc enim omnia ad medicam artem pertinet ſanitatis gratia facere. Quæ quouis tali modo proſint, ſunt ſalubres: quæ nocent inſalubres, vt quæ corpus optimè ſanum à ſua temperie amouent, quæ reductionem impediūt quæ morbos faciunt, aut augent, quæ extenuant, debilitantq́;. Quæ vtcunque agantur neque huc, neq; illuc transferunt corpora (qualia multi medici a methodi agēdi ſolum gratia agunt) neutra ſunt. Salubres verò cauſæ inſalubribus, & neutris, priores & præſtantiores ſunt. Proinde agendum de illis prius aliæ enim vel ex his agnoſcuntur. Salubrium quædam ſunt conſeruantes, quæ ſcilicet conſeruando proſunt, aliæ facientes, quæ reducendo, aut curando, aut præſeruando, aut roborando. Nam horum quoduis agere eſt. Conſeruantes verò ſunt dignitate & tempore priores facientibus. Nam etſi aliquanto latius, atque vniuerſim re conſiderata, facere cōtingat priuſquam conſeruare, conſeruantur enim ea quæ facta iam ſunt, & maioris uirtutis ſit quod non eſt facere, quàm quod eſt conſeruare, tamen ad cauſas quibus ars medica circa corpora noſtra vtitur reducto ſermone, conſtat conſeruationem curatione priorem eſſe. Quoniam curamus ægrotantes, ægrotare verò non poſſunt, niſi prius benè

valeant.

valeant. Vt ergo ſanitas prior eſt morbo,ita conſeruatio curatione.Hęc ipſa ratio ſuadet &dignitate eſſe priorem.Tanto enim melius eſt conſeruare ſanitatem, quam curare morbos,quāto melius eſt ſanitate frui, quam eam procurare. Proinde dicit incipiendum hic eſſe à cauſis conſeruantibus. Sed non eſt eadem ratio conſeruandi corpora omnia, imo ut naturalium temperamētorum ſunt multę ſpecies ita conſeruādi corpora multi modi.Non enim poſſit ab eiſdem cauſis ſeruari calidum & frigidum. Nam à contrarijs ſeruantur iis à quibus corrumpūtur, currumpūtur uerò omnia à contrariis ſibi. Ergo contraria ſunt à quibus contraria cōſeruantur. Igitur quot ſunt ſpecies naturarum tot ſunt ſpecies conſeruationum. Nam omnis inquit, cauſa eſt in eo ꝙ ad aliquid.Hoc eſt nulla cauſa eſt ſimpliciter cōſeruans,aut reducens,aut curās aut boni aliquid faciens,aut lædens, aut neutra ſed quæuis cauſa eſt ad aliquid,hæc omnia. Eadem enim huic eſt ſalubris,illi noxia,alij neutra,id quod Hip. li.de alimento perbelle ſcripſit dicens,ad aliquid omnia bona, & mala. Sed illum libellum proprio commentario ego proſecutus ſum. Gal. quoniā ſingulis corporum naturis eſt ſua ratio conſeruationis, à couſeruatione corporis temperati incipere vult. Captare vult cauſas ſalubres corporis temperati. Primum ex fine ipſius conſeruationis,deinde captauit etiam ex materia, quæ

eſt in ſex generibus rerum, quæ neceſſario nos afficiũt. Si,inquit,corpus noſtrum,incommutabile eſſet nulla arte conſeruandi eſſet opus,nam per ſe duraret ſeruareturque ſemper. Igitur indiget hac arte quoniam commutatur. Ergo quot modis commutari poteſt,tot conſeruãtium cauſarum ſpeciebus indiget. Poteſt videlicet ſecundum calidum & frigidum commutari, indiget modo quodam harum qualitatum in cauſis;poteſt ſecundum humidum & ſiccum, in hac etiam temperie indiget modo quodam cauſarũ: poteſt ſecundum compoſitionem, ergo indiget cauſis conſeruantibus compoſitionem. Colligit ex his cauſas conſeruãtes re vera correctiuas eſſe quoniam corrigũt eam commutationem, quã corpus ſemper patitur. Non enim eſſe poſſint cauſæ, quæ ita corpus noſtrum conſeruent, vt moueri etiam prohibeant. Nam hæ in æternum etiam ſeruare poſſent: noſtrum autem corpus pͤpetuò alteraſcit. Seruantq; illud cauſæ, aliç commutatiuæ, aliç corrigẽtes: idque ſtatim, antequã commutatio aliqua manifeſta corpori: qualis eſt in corporibus reducendis, aut præſeruandis, accidat: ut corpus, etſi moueatur perpetuo, manere tamen & conſeruari uideatur, ac proinde illæ cauſæ à medicis conſeruantes appellentur. Dices fortaſſe poſſe cauſas omnes corpus temperatum uerſus eandem intemperiem adigere, ſed adeo modicè ut ſeruantes cauſæ à medicis dicãtur, fie-

rique ita cauſas conſeruãtes, quæ nullatenus corrigentes ſint. Mihi certè ueriſimile fit, non poſſe cauſas omnes conſpirare in eandem intemperiẽ, quantumuis modice, ut conſeruantes ſint. Nam niſi externæ cauſæ internis excrementis obſiſtãt, ea ſolum ſint ſatis ad amouẽdum corpus ab optima temperie. Quare re axactè perpenſam veriſſimè puto conſeruationem cauſis aliquatenus corrigentibus agi.

Cõmutatur ergo corpus ab aliquibus neceſſario, ab aliquis non neceſſario; dico autem neceſſario, iis quibus non poteſt non abundare, non neceſſario autem reliqua. Nam ſemper verſari in eo quo continemur, comedere etiam, & bibere, & vigilare, & dormire neceſſarium ei eſt. Gladiis autem & feris occurrere, non neceſſarium. Vnde in primo cauſarum genere ars quæ circa corpus verſatur, in ſecundo non ita. Quæcunque igitur ſunt quæ neceſſario alterant corpus diffinientes. in quocũque eorum proprium genus cauſarum ſalubrium inueniemus. Vnum quidem ex continentis aeris commertio, alterum ex motu & quiete totius corporis & ſecundum partes: tertium ex ſomno & vigilia: quartum ex iis quæ offeruntur: quintum ex iis quæ excernuntur, aut retinẽtur: ſextum ex paſſionibus animi. Ab omnibus enim his neceſſe eſt corpus diſponi aliquo modo. A continente enim, aut calfactum, aut refrigeratum; aut ſiccatum, aut humectatum, aut ſecundum coniugationem aliquid horum patiens, aut ſecundum totam ſubſtantiam commutatum. Ex motu autem & quiete vtriſque factis immoderatis, aut calfactum aut ſiccatum, aut refrigeratum, aut humectatum, aut ſecundum

con-

coniugationem aliquid horum patiens. Ita autem & ex ſomno & vigilia neceſſe eſt pati ipſum, eadem ratione ex iis quæ offeruntur, aut excernuntur, aut retinentur. Omnia enim hæc alia quidem apertè, alia autem per medias alias cauſas alterant corpus, & corrumpunt ſanitatem. Et ſcriptum eſt de his ipſis ſpeciatim in libro de ſalubribus. Omnia ergo nunc dicta genera ſalubrium cauſarum materiæ quædam ſunt, vſu autem commodo cauſæ fiunt conſeruantes & ſalubres, aberrantiam verò a mediocritate, inſalubres ſunt. Quare conſtat iam ex his non quidem alias ſubſtantias harum rerum externarum ſalubres nobis alias inſalubres putandum, ſed has eaſdem ad aliquid, aliquando quidem ſalubres, aliquando inſalubres fieri. Cum enim indiget motu corpus, exercitatio ſalubris, quies autem inſalubris, cum autem quiete, ſalubris quies, inſalubris autem exercitatio, eodem autem modo, & de cibis & potibus, & aliis omnibus, quodcunq; enim cum corpori indigenti admouetur, cum propria quantitate & qualitate ſalutare fit, oblatum autem ei qui non omnino indiget, aut non menſura, qua expedit, inſalubre eſt. Et duo ſunt hi ſcopi circa ſalubre, & inſalubre, qualitas, & quantitas eius quod offertur. Nam & occaſionem, vt aliud aliquid ab his tertium inducere, cum in dictis contineatur, non eſt ſecundum rationem. Si enim ind get corpus tali, & tanta re oblata, conſtat, & in occaſione conuenienti offerre. Et generatur quidem occaſio, quòd fluxile, & facile mutabile eſt mortale corpus, & indiget ſecundum mutationes alias aliis auxiliis. Quare nō eſt genere tertiū in dictis occaſio. In doctrinis verò ea, ſæpè vt tertio vtimur, ob dictā cām. Quoniā aūt ī his ſcopis, & aliæ cauſæ ſalubres, et propoſitū nobis nūc genus ē, ſtatī eas ꝑcurremus.

Modo

MOdo refert materiam cauſarum ſalubrium & inſalubrium. Hæc eſt in generibus cauſarum à quibus alteratur noſtrū corpus neceſſario, has enim cōſiderat ars medica, & in his modum definit, non etiam in alijs quæ caſu, aut fortuna incidunt: genera cauſarum quæ neceſſario alterant ſunt ſex, in quorum ſingulis poteſt eſſe cauſa ſalubris, & inſalubris, atque hæc alterantia neceſſario vocantur, quoniam noſtra corpora nō poſſunt non vti illis, alterantq; ea omnia nos, alia aperte ac per ſe, vt aer calidus per ſe calfacit, frigidus refrigerat, humidus humectat (ab aere et ī his modis alteratur noſtrum corpus; aut ēt alteratum ſecundum totam ſubſtantiā vt putrefactū aut vſtū) & cibus, aut potus, calidus calfacit, frigidus refrigerat: alia per medias alias cauſas, veluti ſomnus humectat, & quies, & motus: vigilia; & excretiones nimiæ, & ira, & triſtitia, & mœror ſiccant, hæc itaq; genera, ſunt materiæ cauſarum. Ea ſunt ambiens, quo nomine aerem præcipuè intelligimus, ſed, & aquam cum natamus; & veſtes, & deniq; omnia, quæ nobis extra admouētur: & motus, & quies, quibus omne genus exercitationis & intermiſsionis intelligitur: & frictiones (has enim exercitationibus ēt connumerat Gal.) & ſomnus & vigilia, & cibus & potus, quibus intelliguntur oīa quę ingeruntur, vt & venenorum, & pharmacorum potus in his ſit: & quæ excernuntur, aut retinentur, quibus intelli-

guntur profluuia,aut retentiones euacuationum omnium,& motus animi: ij ſcilicet, qui pertinet ad iraſcibilem animi partem. In his generibus nihil eſt,quod ſimpliciter ſalubre, aut inſalubre dici debeat, quiduis enim horum ad aliquid ſalubre eſt,atq; inſalubre. Nimirum vt nuper diximus omnia ad aliquid bona & mala. Quiduis ergo eorum cum eo indiget corpus ſalubre eſt; cum non indiget,inſalubre. Deſiderari dicit duo in his omnibus vt ſuſcipiantur commode, quãtitatem,& qualitatem,tempus enim aut occaſionem vtendi in his contineri: quoniam ſi cum tãta talique re eſt opus,ea vtimur, certè & commoda occaſio eſt vtendi. Ea enim eſt idonea occaſio vtendi rebus cum iis eſt opus. Ceterum videtur mihi Gal. hoc loco deceptus, & multò melius alibi feciſſe, præter quantitatem & qualitatem,occaſionis quoq; mẽtionem faciens: nam ſi quiſpiam cum cibi ſolidioris libris duabus indigeret,aquam bibit,& deinde cibũ ingerit,quãtum qualemq; diſpoſitio poſtulat, deterius profectò cibo fruetur,quã ſi ante aquam ingeſiſſet, qui tamen nihil in quantitate aut qualitate cibi peccauit,ſed ſolo ordine, quo potatum ante cibum ſit. Neq; proinde poſſis dicere eum non indiguiſſe tanto aut tali cibo cum ingeſſit, feciſſet enim melius ſi aqua non epota comediſſet,tamẽ multo fuiſſet grauius, epota iam aqua cibum tantum talemq; nõ accipere. Aqua enim impor-

tune tpora, ad fruendum cibo male affecit ventrem; ſed capiendi cibum neceſſitatem non ſuſtulit. Vt hinc conſtet longe diuerſum eſſe ordinem & modum vtendi, in quo conſiſtit occaſio, à quantitate, & qualitate. Gal. quidem clarioris doctrinę gratia permittit in doctrinis occaſionis mentionem facere præter quantitatem, & qualitatem; ego verò non tantum rationi cōſentaneum, ſed neceſſarium quoq; id eſſe puto; qđ procedens ſermo declarabit. Vocat Gal. hęc ſex genera cauſarum externarum, quanquam nonnullæ earum intra nos ſint, vt motus animi & ſatietas vehiculi, & ventris ſuppreſſio, quoniã, vt alibi explicuimus, omnes cauſas manifeſtas recenſent medici inter externas; omnes ſcilicet, quas græci uocant procatharticas.

Optimæ igitur diſpoſitioni corporis cum temperatum ſit id quod nos ambit, conuenit ſymmetria aliorũ exacta, de quibus ſatis dixi, & quietis & motus, & ſomni & vigiliæ, & eorum quæ offeruntur & excernuntur. Cum autem intemperatum, tantum oportet ſymmetrias mutare, quantum ea quæ errant, in optima temperie defecerint. Scopi autem ſymmetriæ in eo quod cõtinet, vt neque rigor ſit propter frigus, neque ſudor propter æſtum.

INcipit iam nunc docere Gal. rationem ſeruãdi corpora temperata: ea vnico hoc præcepto conſtat, vt idem Gal. 2. de tuenda valetudine docet, oīum rerum adhibere mediocritatem quę

duobus modis abhibetur, vno quidem vt omnia ſint mediocria, vt ſi aer temperatus ſit reliqua omnia temperata adhibeantur, alio, vt ſi quę cauſa immoderatior eſt obiectu cōtrariarū corrigatur, velut ſi aer frigidus ſit, hac cauſa cibo calidiori utamur. Itaq; alter modus eſt in omniū cauſarum mediocritate, alter in repugnantia cōtrarium, quanquam vt nuper diximus ſemper ſunt cauſæ conſeruantes in corrigentibus, id tamen non ſemper conſpicue, ſed cum inuicem contrariæ ſunt. Cū poſſumus primo modo corpus temperatum ſeruare ita facimus; cum non poſſumus, confugimus ad ſecundum. Neq; ſolū vtimur repugnantia contrariorū in diuerſis cauſarum generibus ſed in eiſdem velut in aere modo audies. Aeris mediocritas ea cēſeri debet, qua neq; frigus manifeſtum, neq; calorem ſolet facere. Neq; enim hoc aliter quam vt ſentiri poſſit in arte definiri debet. Is ergo aer, quem pleriq; homines citra ſenſum manifeſtum frigoris, aut caloris ſentiunt, temperatus eſt. Mutatur aūt aer mutatione regionis, & anni tēporis. Si ergo vernū tēpus eſt, regio tēperata, & oppidū bene locatū, neq; in humili admodū loco, vt hac rōne calidū ſit, neq; in ſublimi vt frigidū, neq; borealibus, neq; auſtralibus flatibus plus ſatis expoſitū, nihil in aere deſiderabitur ad conſeruationē hominis temperati, cū vero in hoc ipſo oppido tēpeſtas ad frigidiorem mutata erit, expediet illud

cum alio oppido cõmutare, quod aut in calidiori regione, aut in humiliori eiuſdẽ regionis parte locatum ſit: cum ad frigidiorem, cum alio quod in frigidiori regione, aut ſublime ſit. Ita aer acre corrigetur. Ea regio tẽperata eſt, quæ vere eſt moderatiſſima: hyeme enim, calida, & ęſtate, frigida temperatior eſt. Simpliciter temperata oppida, ſunt quæ in regionibus temperatis ſunt benè locata, & præter hæc, quæ maritima, ego verò non amo maritimorum tempetiem, maxime in regionibus alioqui calidis, quippe quã peſti expoſitam eſſe ſuſpicor. Satius ergo ſit temperatũ hominem temperato citra mare oppido agere uere, & aliis temporibus ſolum ut diximus mutare. Quod ſi tamen oppida commutare non poſſit ut lubet (pauci enim poſſunt) intemperies aeris corrigat, primum ueſtibus, deinde ſi id nõ ſit ſatis, & aliis cauſis. Vſq; ad eo non probo cõſilium multorum, qui cenſent eiſdem veſtibus utendum eſſe hyeme, & æſtate, ne quid ex commutatione periculi fiat. Certè ſi quis incaute, & aeris mutatione non cogente ueſtes mutet, atque nunc ſimplicibus, nũc duplicibus induatur, procul dubio lædetur. Tamen ſi prudenter & cum res exigit, melius viuet. Si enim ueſtibus aduerſus aeris iniurias utimur, cur eiſdem aduerſus tẽperatum, quibus aduerſus frigidiorem utamur? mihi certè modum ueſtium aer ſemper finit, ſoleoq; eadẽ die, nunc ſimplici, nunc duplici, aut

nunc delicatiori, nunc craſſiori ueſte indui, uſq; adeo cauſas contrarias contrarijs cauſis corrigi cenſeo, ſed de his ſatis.

In exercitationibus autem, cum primum cœperit laborare corpus, ceſſare ſtatim.

HIppocratis eſt hec ſententia in Aph. qua definitur exercitatio moderata, eſt verò hæc finitio exercitationis moderatæ, non ſolum corporibus temperatis ſed omnibus etiam ſanis. Nã quãto corpus quoduis minori exercitatione indiget, tanto citius laborare incipit, & quãto maiori, tanto tardius. Laborare eſt defatigari, eſtq; meta exercitationis. Eſt enim vt dicit Celſus exercendum vſque ad laſsitudinem, citra defatigationem: ſed quoniam moleſtiã alij ſentiunt prius alijs, ex eadem exercitatione, ut ſunt delicatiores melius eſt initium laboris alijs ſignis quam ipſa moleſtia ſenſus definire. Ea ſigna ſunt quæ Gale. 2. de tuenda valetudine ſcripſit, tumor quidam, & rubor muſculorũ, & ſudor vaporoſus, ſi quis ad hec vſque mouetur exerceri dicitur ſi plus etiam, iam non exerceri ſolum, ſed laborare etiã. Labor vero ad tuendam valetudinem nulli eſt vtilis, exercitatio omnibus eaque vſque ad dicta ſigna producta, quæ tanto vt diximus citius accidunt, quanto corpori minor exercitatio ſufficit.

In cibis autem concoctionis perfectio, & excretionis ſymmetria ſecundũ quale quantumque, æqua-

 lis

lis autẽ quodã modo eſt in his appetitus concoctioni, quare neque præſide indigent, qui metiatur quantitatẽ cuiuſque eorũ quæ offeruntur. Optima enim natura quantũ appetit tantum etiam coquit pulchre.

MAgnopere errãt multi medici vulgares detrahentes bene ſanis hominibus cibũ quẽ poſſunt coquere, detrahũt enim non vt illis putant ægrotandi occaſionem, ſed naturale virtutis robur. Atque ita videas eos, qui tenui ſemper & nimis conſtituto victu vtuntur eſſe imbecilles, magis probo conſilium Celſi, qui firmum hominem plurimum ſemper cibi accipere, iubet ſi plurimum coquere poſſit, quod Gal. quoque hic docet concoctionis perfectionem finem eſſe mediocris cibis quantitatis ſtatuens. Quod nihil aliud eſt, quam tantum cibi capiendum eſſe quãtum bene coqui poſſit. Agnoſcitur verò benè concoctus eſſe cibus, cum ex bono oris ſapore & ructus odore, tum etiam ex excrementis, quæ bene concocto cibo qualia, quantaque in ſatis ſano homine ſolent, excernuntur. Atque hic cibi capiendi modus omnibus hominibus ſanis tenendus eſt, temperatis verò ſolis ille alius accipere quantum appetunt: quoniam hi appetunt, quantum coquere poſſunt. Frigidis erit accipiẽdum minus quam appetitur, quoniam minus coquitur, calidis plus, quoniã coquitur plus. Itaque qui optima natura præditi ſunt, accipere debent quantum appetunt, quod tamen ne om-

nino fiat incautè ita intellige. Si homo vt eſt tẽperatus corpore, ita prudens bonus que ſit. Ij enim quibus deus eſt venter, ſæpe optimas naturas multis cibis corrumpunt, cum quoniam malis vtuntur (ſed de qualitate dicetur poſtea) tum etiam quoniam nimia ciborum varietate, & multis condimentis adeo ſuæ gulæ blandiuntur; vt appetant plus quam coquere poſsint, intellige, etiam ſi homo rectè alijs omnibus quibus victus conſtat vtatur. Nam qui alioqui quantum appetit poſſet coquere modo, fortaſſe non poterit, uel quoniam intermitit exercitationem, vel vtitur multa, aut intempeſtiua venere.

Ita autẽ, & ſomni quantitatẽ ipſa natura definit iis qui optimã habent diſpoſitionẽ, & deſinunt ſtatim dormire, cum non amplius corpus indiget.

TEmperata natura ſua ſponte modum etiam in ſomno tenet, tamen immoderatæ non ità, ſed quædam breuiorem, quædã longiorem, quã opus eſt, amant. Proinde videtur hoc loco opus eſſe, qui ſit expediens, & ſalutaris ſomnus, dicere. Neque quidem horarũ numero definiri hoc põt, ut quidam tentauerunt ob miram varietatẽ naturarum, cum communium, tum etiã ſingularum, & ob varias diſpoſitiones in quas corpora nondum ægrotantia, incidunt. Sed noxæ ſomni, ſupra modum, aut non ſatis producti, moderatum ſomnũ finiunt. Scilicet vt docet

Hippocrat. Vigilia fortis potus & cibos crudos, & incoctos facit, & quæ in contrarium mutatio, diſſoluit corpus, excoctionem & capitis grauitatem facit. Ergo ſatis dormitum eſſe putabimus, cum recens experrecti, neque cruditatis in ventre ſignum aliquod ſentiemus, neque in vrina; ſi hanc quoque lubet conſiderare, neque excitatio eſt difficilis, neque corpus pigrum, neque excoctio carnium, neque caput graue, ſed contrà, totum corpus: & caput, agile, ſine dolore, & facilis excitationis. Id verò temperatis euenit cum primum ſua ſponte excitantur, excepta omni manifeſta excitandi cauſa, calidis, ſiccisque tardius. Excitantur enim prius ſpõte, quam ſatis dormierint, frigidis humidisque citius, quoniam ad nimium ſomnum propenſi ſunt. Quare illi redormire, hi excitari ab alijs plerunque debent. Cæterum quoniam conſuetudo & negocia, magnam hac in re differentiam afferre poſſunt, magna etiam illorum ratio eſt habenda, ne aut quemquam ante tempus excitemus, aut pluſquam res exigat redormire faciamus.

Atque hoc victu ipſis vtentibus in euacuationibus nihil delinquitur in vẽtre & vrinis & toto corpore. Illas enim ſymmetria eorum quæ offeruntur, expirationem autem per totum corpus, quæ in exercitationibus eſt, ſalutarem facit.

QVæ ſit euacuationis ſymmetria non docet, illud potius docet, nõ poſſe abeſſe euacuationum

cuationum ſymmetriam ſi victus talis ſeruetur; quãdoquidem ſymmetriam euacuationum ſenſibilium, quæ per ventrem, & vrinæ vias, & reliquum corpus, per palatum ſcilicet, nares, aures, & oculos, mediocritas eorũ, quæ comeduntur & bibuntur facit. Expirationem autem inſenſibilem expeditam facilemq; eſſe facit exercitatio. Cæterum melius fuerit tentare in hoc quoque cauſarum genere mediocritatem deſinire. Id quidem in inſenſibili euacuatione aſſequi non poterimus, ſiquidem inſenſibilis eſt; quare neque quanta ſit, ſentire niſi fortè argumento aliunde ducto poſſis. Tamen in euacuationibus per ventrem, quæ quantitati ingeſti cibi reſpondet, moderata eſt, vrina quoque debet reſpondere quantitati potus, reliquæ quoque euacuationes eodem modo, atque ſi non reſpondeant aluum ſubducentibus, aut diureticis vti expediet.

Conſtat quoque eos oportere abeſſe ab omnibus immoderatis animi paſſionibus, iracundia, triſtitia, ira timore, & inuidia, extrahunt enim & hæc & alterant corpus à naturali ſtatu.

CORpora temperata melius ſit in omni animi tranquillitate viuere, quàm paſſionibus aliquantiſper tangi. Nam etſi verecundiam & iram calorem naturalem augere Galen. 2. de tuenda valetudine doceat, tamen qui temperatus eſt, is ad calorem non indiget reliquæ cauſæ ſunt ſatis:

& prudentiam, quæ ad bonum victum retinendum facit quam maximè, mirum in modum tranquillitas auget. Quapropter Gal. benè facit, qui libro de cognoſcendis curandiſque animi morbis, nunquam iraſci, ſed ratione omnia citra affectus gerere iubet. Tametſi enim illud præceptum ad cõponendos mores magis, quàm ad tuendam valetudinem ſpectet, tamen qui cõponit mores haud parum ſui corporis valetudinem procurat. Temperatis ergo omnis tranquillitas ſalubris eſt. Frigidis per ſe quidem ſalubris eſt ira quædam, & pudor, tamẽ his quoque melius fuerit iram exercitatione corporis ſupplere, quam prudentiæ & tranquillitati animi detrahere. Ira magna, aut magnus multuſve pudor, nulli eſt ſalubris, vt neque aliud quidpiam magnum gaudium quoque (quanquam illius haud videtur Galen. hoc loco meminiſſe) ſolet eſſe inſalubris cauſa vel etiam mortifera, poteſtque aliquibus eſſe ſalubris, velut profectò natura ſua melancholicis, cum moderatè ſuſcipitur. Timore & mœſtitia nũquam poſſumus vti vt cauſis ſalubribus tantum, poſſumus tamen vt corrigentibus aliarum cauſarum exceſſus, velut ſi timeamus cuipiam à magno profuſoque gaudio, profectò non fuerit inconſultum, triſte aliquid homini narrare, quo gaudium temperetur, aut etiam ſi timeamus homini à furore & nimia ira, conſultum fuerit timorem incutere, quo ira deferbeat.

ferbeat. Sed quietum animum in timorem aut mœſtitiam agere, nunquam ex vſu eſſe puto.

Venereorum autem iuxta Epicurum nullus vſus ſaluber, re vera autem ex talibus interuallis, vt ex vſu nulla diſſolutio ſentiatur & ipſe leuior ſe ipſo factus videatur & melius ſpirans. Opportunitas autem vtendi, eum exactè erit in medio eorum omniũ, quæ illum exterius circunſtant, neque nimis plenũ, neque indigens, neque refrigeratum, neque calfactum, neque ſiccatum aut humectatum immoderatè. Si autem aliquando errabitur, quam minimum ſit quod erretur; melius autem calfacto quam refrigerato, & pleno, quam indigenti, & humido quam ſiccato corpori vti venereis.

VEnereorum vſus in ſex dictis generibus eſt re vera, partim quidem in labore, aut exercitatione partim in euacuatione. Sed Gal. ſeorſum voluit eius meminiſſe. Alij alias cauſas dicunt, ego quidem puto, quoniam erat inter viros doctos contentio, an eſſet in cauſis quæ poſſunt eſſe ſalubres & inſalubres, an non. Fuit ſiquidẽ Epicuri ſententia, nunquam venerem conferre ad tuendam valetudinem, ſed ſemper eſſe noxiam. Vt hinc poſſis intelligere non fuiſſe Epicurum voluptatibus adeò intemperanter deditum, quam putatur vulgo, cum abſtineret omnino à venere, & alijs abſtinere ſuaderet: ſed indolentiam, & bonam valetudinem ſummum bonum eſſe putabat. Verum hunc miſſum facio. Re vera Venus ex quibuſdam interuallis

multis

multis hominibus (nõ enim omnibus) vtilis eſt. Multi enim grauiſſimis malis tentantur quoniã abſtinent à venere, ſed multo plures quoniam vtuntur nimia. Moderatus autem vſus is eſt qui corpori nullam diſſolutionem hoc eſt debilitatem ſenſibilem, infert, & facit hominem ſe ipſo leuiorem, & melius ſpirantem. Hoc enim expurgato & deonerato homine, & facultate non debilitata, euenit. Docet etiam Gal. opportunitatem vtendi venere, id quod in ſola venere facit, tamen re vera ad perfectam doctrinam in omnibus illis cauſarum generibus faciendũ fuit. De veneri opportuna hora diſputatum eſt à me ſatis cap. 9. lib. 6. controu. quo confirmaui quod Gal. hoc loco docet, puta tunc eſſe utendum, cũ corpus eſt in medio omnium eorum, quæ illum circumſtant, conſtitutum. Vocantur hic circumſtantia corpus, non quidem quæ ambiunt, aut exterius occurſant, ſed paſſiones, quæ in ipſum ingruere ſæpè ſolent. Qua phraſi vtentes ſæpè ſolemus dicere multi morbi circumſtant hominem. Ita verò loqui modo Gal. palam faciunt ſequentia verba, neque nimis plenum inquit, neque indigens aut vacuum, neque refrigeratũ aut calfactum, aut ſiccatum, aut humectatum. Nam plenum periculum cruditatũ, ſi cibis nondum coctis plenũ eſt, incidit, ſi coctis ſed multis, periculum diruptionis vaſis alicuius, ſi indigens, incidit periculum nimię exolutionis & extremi

tremi languoris: ſi refrigeratum, extinctionis calidi innati: ſi calfactum, febrium & multę putredinis: ſi ſiccatum, ariditatis, ſi humectatum, fluxionum multarum. Quare utcunque corpus tale quippiam patiatur, noxia erit uenus. Conſtat uero ex dictis grauiora mala eſſe quę uacuis frigidis & ſiccis, quam quę plenis calidis & humidis impendent. Sed nondum uidetur dictum qua hora utendum venere ſit. Ea tamen hora vtendum erit, qua corpus in maxima diſpoſitionum mediocritate eſt. Eam eſſe à ſomno ante exercitationem, loco citato ex controu. monſtratum à me eſt. Quare agendum erit, ut Gal. in opere de tuẽda ualetudine iuxtà ſententiã Hippoc. 6. Epid. docet, utendumque uenere inter ſomnum & exercitationem, dormiendumque erit à cibo & comedendũ ab exercitatione. Quare hic erit omnium cauſarum ordo, labor, cibus, ſomnus, uenus. Rurſumque poſt hanc labor: non ita tamen, ut uelut exercitationem, cibum, & ſomnum, nullo die, quo benè ualeamus, intermittere debemus, ita & uenere quotidie utẽdum ſit, ſed ex longioribus interuallis, ut cuiuſque natura exiget. Cum autem utendum erit inter ſomnum & exercitationem fiat. Neque uitupero ſi quis poſt uenerem tantillũ redormiat, modo illud non detrahatur priori ſomno, ſed exercitationi ſequenti. Ita enim uidetur uirtuti melius cõſuli. Neque ſtatim poſt laborem cibos

ingerere

ingerere oportet, rapientur enim incocti, ſed ſedandus prius eſt feruor, quem exercitatio conciliauit modica quiete, aut leni ambulatione, neque mox à cibo dormiendum, ſed uigilandum, quatenus cibos uenter apprehendat, ijq; ab ipſo uentriculi ore deſcenderint: nam aliter non aberit anxietas à ſomno. Itaque inter cibũ & ſomnum, & inter laborem & cibum, & inter uenerẽ & laborẽ aliquid intercedat oportet, inter ſomnum & uenerem nihil, ſed ſtatim à ſomno coeundum. Atqui quãquam omnibus fere hominibus in more iam poſitum eſt, non cœnare ſolum ſed prandere etiam, & multis, dormire interdiu, uenere uerò multo ſatius ſit poſt nocturnum ſomnum, quam poſt diurnum uti, cũ quoniam nocturnus eſt productior & quietior, tum etiam quoniam lumen calor & ſtrepitus diurnus diſſipant innatum calorem: quare uenerem cum maiori diſſolutionis periculo homo eo tempore tentabit. His ergo cauſis hoc ordine utendũ eſt. Sed lubet hoc loco quærere, in hac cauſarũ ſucceſſione, qui locus ſtudijs literarum relictus ſit: uidetur enim nullus. Quid ergo? num ars tuendæ ualetudinis ab ſtudio & cõtemplatione omnino arcebit? toti erimus in roborando corpore & cute curanda? at ſatius fortaſſe fuerit, & ſaluti & uitæ, ſtudendi cauſa detrahere, quam cauſa uiuendi ad belluinam uitam transferri. Quod enim contingere poſſit, & uerius, & turpius

moriendi genus homini, quam in homine indignam, uitam, incidere? certè non poſſum dicere ſtudia per ſe corpori ualetudinem conferre, tamen ex accidenti non parum conferunt: nam pariunt homini prudentiam, & probitatem morum, liberantq́; à multis uitijs. Quare cum plerique hominum uel ob inſipientiam, uel ob improbitatem, aut ſtultè quiduis agentes, aut gulæ libidiniq́; dediti bonam ualetudinem corrumpere ſoleant, fit ut conſultum ſit, curare, vt is quem bono victu vti volumus, animi mores ſtudijs & meditatione componat. Neque verò ego eos, qui in melancholicas paſſiones multis ſtudijs aſſueti inciderunt, omnino ab ſtudijs arceo, quippe talibus nihil triſtius contingere poſſe certo ſcio, ſed ad faciliora quæ iocunda etiam ſint transfero. Fit quippe talibus, tunc ſaltem, hæc cauſa ſalutaris. Quare ad hanc artis partem pertinet dicere qua hora ſtudendum ſit. Profectò ſi rogaremus qua hora faberlignario expolienda ligna ſint, & ferrario elaborandum ferrum, facile eſſet reſpondere, in laborandi hora. Nam earum artium actiones, vt mechanicarum omnium, labor quidam eſt. Cæterum inter cauſas, ſtudium literarum à labore corporis longius etiam abeſt, quam merum otium. Nam exercitatio calorem naturalem auget, ciborum diſtributionem & facilem per cutem expirationem facit. Ad hæc propius accedit otium. Nam qui

quieſcit nihil agens, alloquitur interim familiares, uigilans, intuetur multa eorum quæ ob oculos ſunt, quæque occurrunt: ſed qui incumbit literis, tacet, ab his omnibus alienus, colligiturq; ei animus totus ad ſenſuum ſedes. Quare refrigerat & ſiccat, & diſtributionem & expirationẽ impedit. Non ergo ſtudium tale pro exercitatione eſſe poteſt: multo minus poteſt eſſe pro ſomno. Nam nunquam poteſt adeo lædere, quam ſtatim à cibo aut paulo poſt. Siquidem animus raptus ad caput deſtituit viſcera, manent ergo cibi incocti in ijs & multi craſſi vapores ſimul in caput rapiuntur, grauantque caput adeo, vt ſi paratus alioqui homo ſit, non immerito apoplecticæ paſſiones timeri poſſint. Proinde ego multo iam ante tempore mihi imperaui nunquam ab aſſumpto cibo ad ſtudia mea accedere, antequam tantum temporis elapſum ſit quantum ad concoctionem primam ſaltem ſentio eſſe ſatis. Nam cum reliquæ calidioribus in locis iam agantur, & quę in caput non tam apertè poſſunt, quæ cruda aut excrementitia continent mittere, non adeo vitiantur ſtudio illo. Nullum ergo tempus à cœna ante ſequentis diei, ſummũ mane idoneum literis exiſtimo, neque à prandio vſque dum dies iam manifeſtè inclinet, quod tempus aut ſomno, aut quiete tranſigendum eſt. Sed id tempus quod, ab ea hora qua concoctio prima poſt prandium iam putabitur

eſſe peracta vſque ad cœnam, eſt, aut à ſummo mane, quo excitantur ij quibus vita eſt prudenter instituta, vſque ad prandium, non poteſt ſola exercitatio occupare. Quid ergo agendum præter exercitationem? quieſcendum certè, atque licebit ijs temporibus literis vacare. Sed qua arte aſſequemur vt ſtudia tunc ſaltem ſuſcepta nullatenus noceãt? certè ea quam Plato nos docuit, æque corpus & animam mouendo. Hoc eſt interponentes ſemper corporis exercitationem, augendoque, vt ſtudia creſcunt. Nam cum hæ duæ poſitæ ſint contrariç cauſæ, conſtat alteram altera corrigi, atque quia ambæ hæ cauſæ ſiccant, curandum interim erit, vt cibi ſint humidiores; & benè nutrientes. Illud quoque rationi conſentaneum eſſe cenſeo, eum qui ſtudijs literarum vacare velit, abſtinere à venere, aut quam minimum ea vti. Nam Venus & Minerua, utraque eneruat debilitatque.

Qualitatem autem cuiuſque dictorum in optima diſpoſitione eligere. Exercitationis quidem in qua omnes partes corporis proportione quadam mouentur, & non alia quidem nimium, alia autem non ſatis laborat. Eorum quæ comeduntur & bibuntur temperatiſſimum. Hæc enim conuenientiſſima temperatis naturis ſunt. Ita autem & in aliis.

QVantitatem conuenientem ſex generum cauſarum hactenus docuit, nos etiam addidimus occaſionẽ vtendi ſingulis. Nunc qualitatem docet Gale. atqui aeris qualitas dicta

iam eſt: ſomni & uigiliæ,& motuum animi,nulla qualitas quã moderari medicus poſſit eſt præter quantitatem, neque in ijs quæ excernuntur. Nam etſi deiectio ſit bona,quæ mollis & conſtãs & rufa, & non grauiter olens, & urina quoque quæ cõcoctionis habet ſigna: tamen excrementorum qualitas, bonum aut malum ſignum eſt, cauſa autem minimè. Exercitationis ergo ſolum & cibi aut potus qualitatem dicere modo opus fuit. Exercitationum ſpecies lib. 2. de tuenda ualetud. perſequitur, pertinentem ſcilicet ad robur aut ad celeritatem, aut utramque, aut æqualem,aut inęqualem, eamque probauit maximè, quam & nunc probat,æqualem ſcilicet. Ac proinde ludum pilæ laudare ſolet, maximè in temperato corpore, quod non hac quam illa parte erit imbecillius. Nam corpori non ęqualiter partibus firmo, commodior nõnunquam erit exercitatio aliqua inæqualis. In cibis & potibus eos dicit temperamentis corporibus eſſe conuenientiſſimos, qui ſint temperatiſſimi. Temperatiſſimi autem ſunt duobus modis, in calido frigido, humido, ſicco, & mediocres inter concoctu facilimos & difficilimos. Atqui præter hæc opus erit ut cibi boni ſucci ſint, cibi enim boni ſucci naturis omnibus ſunt meliores, quam mali. Non tamen faciles coctu meliores omnibus quã difficiles. Sed hac in re illi ſunt cuique naturæ optimi, qui & maximè reſpondent proportio-

ne. Sed de temperati corporis conſeruatione ſatis dictum eſt.

Si autem ab optima conſtitutione deficiat corpus, neque id multum, & cauſas conſeruantes ſanitatem ſecundum analogiam mutatæ, fiet. Cum autem multa ſint huiuſmodi corpora, in quouis genere ſpeciatim quærenda ſunt. Quod ergo temperie euariat, in ſymmetria partium organicarum non euarians, duplicẽ ſpeciem habet ſalubrium cauſarum, alteram quidem ſeruantium eius temperiem, alteram earum quæ in optimam transferunt. Quæ ergo ſeruant illius temperiem tantum mutabuntur à cauſis optimæ temperatæ naturæ, quantum corporis totius temperies ab illa mutatur, calidiora enim corpora calidiori indigent victu, & frigidiora frigidiori, & ſicciori ſicciora, humidiora autem humidiori, & ſecundum coniugationem calidiora & ſicciora calidiori & ſicciori; & vt in his, ita in tribus reliquis coniugationibus. Vtetur enim materia cauſarum rectè, qui inſitas natura illis potentias ſciuerit: vt motum & indigentiam, & vigiliam & euacuationem & omnes animi paſſiones ſiccare corpora, contraria autem his humectare: ita autem & calfacientium & refrigerantiũ ſtudiorum, & ciborum, & potuum: & vt dicatur vniuerſim omnium circa corpus agnoſcens quis materias & potentias, ſalubribus cauſis vtetur, ſimiles ſimilibus offerens cum ſanè ſeruare voluerit eam corporis temperiem, quam acceperit.

TEmperata corpora ſeruanda ſemper ſunt intemperata nunc ſeruanda, nunc reducenda ad meliorẽ naturã. Conſeruationem dicit ſimilibus & forma & gradu agi debere, id quod à me

explicatum confirmatumq; ſatis eſt lib. 6. contr. & in alijs commẽtarijs. Dicit ergo corpora lapſa non multũ, ſimilibus eſſe ſeruanda. Non vt quidam intelligunt, vt innuat cũ multum lapſa ſunt ſeruanda eſſe cõtrarijs ſed quaſi diceret, quę lapſa ſunt, non tamen multum vt iam ægrotent, hęc enim curari non ſeruari debent. Verum quia ſex illa cauſarum genera quibus cõſtat victus, dictũ eſt antea, non omnia apertè, ſed pleraq; per alias cauſas, noſtra corpora commutare, rectè monet Gal. ſi vis ſcire qua ratione cuiuis hominis naturæ victus inſtituendus ſit oportere vt diſcas materiam cauſarum & potentias. Materiæ differẽtiæ ſũt in primis ſex illa genera, motus & quies, ſomnus & vigilia, cibus & potus, retentio & excretio, motus animi, & id quod nos ambit. Deinde in ſingulis horum ſunt materiæ peculiares, vt in motu, frictio, inambulatio, curſus, lucta, vectio, equitatio, portatio & ſimilia. In cibo, carnes, legumina, herbæ & fructus, & piſces. In potu aqua & vinũ, & alij ſucci. In eo quod nos ambit, balnea aquæ aut laconica aeris aut olei, aut aliorum ſuccorum. Excretionum etiam & motuũm animi ſunt differentiæ, pòtẽtiæ horum ſunt quibus noſtra corpora commutant, ſcit vero is cuiuſq; materiæ potentiam, qui ſcit quomodo à quauis cauſa mutemur, velut inquit Gal. motus, penuria alimenti, vigilia & euacuatio, & omnes paſſiones animi, ſiccant corpora: contraria his, puta

quies, ſomnus, cibus, retentio conſueti effluuij, & animi tranquillitas, humectant. Hæc Gal. qui tamen nō ſatis perſequitur rem hoc loco neceſſariam. Quam proinde ego perſequar aliquanto plus. Frigidas & calidas cauſas Gal. nullas nominauit, ſiccas & humidas non omnino: nam non tantum inedia, ſed ſicci etiā cibi ſiccare poſſunt. oportet autē hic in primis meminiſſe, quod lib. 4. controu. docuimus, omnes cauſas, contraria in noſtris corporibus poſſe facere, etſi quam maximè aliquales eſſe dicantur. Velut exercitatio calida cauſa eſſe dicitur, ſi tamen nimium protrahatur, refrigerat. Verum quoniam contraria non inſunt eidem per ſe, conſtat cauſam omnem talem, alterum facere per ſe, alterum per accidens. Atqui appellationem cauſæ conſentaneum ſit ab eo quod facit per ſe. Igitur quærendum eſt in quouis cauſæ genere, quæ facultas ei ſit ſecundū vtranque oppoſitionem, calidi dico frigidi humidi & ſicci, incipiendumque ab aere qui nos continet, is per ſe nulla potentia eſt, ſed vt ab alijs rebus, cœlo præcipuè, commutatur, æſtiuus eſt calidus & ſiccus, hyemalis frigidus & humidus, autumnalis ſiccus & diuerſus: regionibus etiam meridionalibus calidus & ſiccus; ſeptentrionalibus frigidus & humidus inſpiratur, quanquam aeris potentia multum commutatur ob oppidi ſitum, cuius differentias Hip. perſequitur lib. de aere locis & aquis. Pręter hęc quę

natura ipſa temporis,aut loci affert, arte quoque poſſumus,calidum aut frigidum, humidum aut ſiccum aerem facere: humidũ irrigatione multa, frigidum quoque, & multis viridibus ramulis,floribus & herbis: calidum cõcluſione feneſtrarum,tapetibus,& incluſo igne: ſiccum his ipſis,& ſuffitibus ſiccioribus. Balnea aquæ frigidæ refrigerantia,calidæ calfacientia, vtraque humectantia vt & quæ tepidę ſunt modo aqua ſit ſimplex, quod ſi quam alienam qualitatem induit, aliam etiam habent potentiam, vt ſalſę, ſulphureæ,& aluminatę ſiccantia ſunt. Atque ita quodcunque medicamentum aquæ admiſcueris, potentiam ſuam aquæ pręſtat plus aut minus. Medicamẽtorum omnium facultates proprio opere docuit Galen. velut ciborum etiam,& potuũ, libro de alimentorum facultate. Nimirum ſunt cibi & potus, calidi, frigidi, humidi, & ſicci, quanquam hoc illis non qua cibi aut potus ſunt ineſt, ſed qua quodammodo etiam medicamenta. Nam qua cibus, ſemper calfacit & humectat, & qua potus humectat ſolum. Nam multo plus ſiccatur frigeſcitque corpus priuatum alimento, quam vtens cibis frigidis & ſiccis. Nimirum frigidior ſicciorque eſt cauſa inedia. Multoque magis ſicceſcit corpus ſine potu omni,quam potu ſicciori.Sed cuiuſque cibi facultatem ex dicto opere oportet petere. Somnus eſt cauſa humectans, vigilia ſiccans,

vtraque cauſa dum moderatè & tempeſtiuè ſuſcipitur, calfacit corpora. Somnus concoctiones, vigilia diſtributionem & motum & expurgationem faciens, cùm nimia eſt, vtraque refrigerat, ſed ſomnus apertius, quoniam ſuffocando, vigilia diſſipando. Quæ vero diſſipant, innatum calidum calorem prętер naturam inducunt prius, quo fit vt vigilia febres ſoleat afferre. Quies & exercitatio ſimiles omnino cauſæ ſunt ſomno & vigiliæ. Euacuatio quęcunque maior moderata, cauſa eſt ſicca & frigida, ſiue euacuatio per ventrem, ſiue per vterum, ſiue per hæmorrhoydas fiat. Suppreſſio euacuationis humida eſt atqui ſi effluuij calidi eſt retentio calida imprimis, ſi frigidę euacuationis, vt vomitus pituitoſi, qui homini erat conſuetus, frigida. Omnis tamen retentio dum pluriimum creſcit ſuffocando refrigerat, nam & ſuppreſſio menſtruæ euacuationis, & hæmorrhoydarum, hydropem facere conſueuit. Animi motus omnes ſiccant corpora, ſed neque omnes refrigerant, neque omnes calfaciunt. Ira calfacit, gaudium quoque dum omninò eſt moderatum, alioqui, diſſipando refrigerat, pudor quoque calfacit. Metus & mœſtitia refrigerant. Igitur calidę cauſę ſunt, cibus & potus, iſque calidus maximè, aer ęſtiuus, aut meridionalis, exercitatio vigilia non nimia, ira, & pudor, & leue gaudium. Frigi-

dę

dæ ſunt, inedia, aut cibus potuſuè frigidus, aer hyemalis, aut ſeptentrionalis, otium, & ſomnus, retentiones frigidorum, metus & mœſtitia. Siccæ ſunt, aer æſtiuus & autumnalis, & oppidorū qui ſublimes ſunt, & borea perflantur, & inedia & ſitis, & cibi potuſque ſicci, & labor & nimia vigilia. Et omnes motus animi: humidæ ſunt aer hyemalis, & qui flante Auſtro nos ventilat, & in humilibus locis, & in maritimis, & cibus potuſque multus, humidus maxime, & ſomnus, & otium, & ſuppreſſiones euacuationum, & animi tranquilitas, hæ ſunt materię quibus in ſeruandis corporibus vtimur, & illarū m potentiæ.

Si vero mutare velit & trasferre in melius, alterum eſt tunc genus cauſarum ſalubrium contrarium quidem dictis, æqualiter autem recedens verſus alteram partem à bene temperatis et mediocribus, quas optimis naturis congruere dicebamus. Nam calidiorem & ſicciorem temperiem, non quidem calidi & ſicci victus facere poſſint exactè bene temperatā, ſed tanto frigidiores & humidiores moderato temperiebus, quanto & natura quam calidior & ſiccior eſt. Huiuſmodi enim cauſarum genus corrigit naturales temperies alterum autem quod prius dictum eſt conſeruat. Vſus autem medicis vtrarumque viciſſim, reductionis quidem per multum otium, paulatim in id quod eſt optimum transferendo. Non enim ferūt naturæ cumulatas alterationes, ſeruando vero in eadem diſpoſitione per negotia neceſſaria. Quomodo ergo & huiuſmodi generis cauſas conſeruantes appellamus? Expediat enim fortaſſe magis commutantes

ſantes & curantes, & naturales errores corrigentes vocari? Quoniam ad vniuerſum genus ſanitatis referentes, non ad ſpeciales eius differentias, quæcunq; ſanos conſeruant conſeruantia omnia vocamus. Siue præterquam quod ſeruant ſanitatem, ad melius transferunt totam temperiem, ſiue ſeruent eam quæ erat à principio. Quæcunque autem deteriorem ſtatum complent, morbida. Eorum ergo quæ æqualiter intemperata ſunt omnibus corporis partibus ſimilis ẽt eſt procuratio: eorum autem quæ non æqualiter, non ſimilis, poteſt enim venter frigidior eſſe quàm conueniret, caput verò calidius, & indigere propriis vtrũque: ita autem & quæcunque aliarum partium aut humidior, aut ſiccior, aut calidior, aut frigidior, eſſe moderato, & proprio intẽperiei victu indigere. Neque igitur æqualiter exercemus huiuſmodi omnes corporis partes, neque eodem modo humectamus, & ſiccamus, aut aliquid aliud facimus, fuſius autem de ipſis dicitur in opere de ſalubribus.

MOdo docet modum & occaſionem reducendi corpora, reducere eſt corpora ad meliorem naturam transferre. Materiæ cauſarũ quibus reductio agitur eędem ſunt quibus conſeruatio, potentijs tamen non eiſdem debemus vti, ſed agi debet vſu contrariorum æqualium, quoniam reductio commutatio eſt præſentis tẽperaturæ cum alia. Commutationes verò aguntur corruptione eius quod adeſt, corruptio verò contrarijs agitur. Atqui quanquam uſu lõgo minorum tandem emendari poſſet, & vſu maiorum celerius, æqualibus verò iubet ars facere,

quo-

quoniam quanto citius pro deteriori melior natura ſuccedet, tanto melius agetur cum homine ſi modo citra debilitatem poſſit natura ſuſtinere. Atqui eam commutationē quam maiora contraria facient, non videtur citra periculum poſſe natura ſuſtinere, quippe quæ omnem mutationē repentinam auerſatur, eam tamen quam faciunt æquali videtur ſuſtinere poſſe, ſi opportune cauteq; ſuſcipiatur. Nam cum conſeruatio & reductio contrarijs omnino cauſis agantur, nihil mirum, ſi cum iubet ars conſeruari, reducatur, aut cum reduci, conſeruetur lędi corpus magnopere. Multum ergo refert dicere, quando ſecundum artem reduci, & quando conſeruari debeāt corpora. Eſt enim vtriuſq; conſeruationis in quā & reductionis, vicisſim vſus. Optimè ſana nunquam debent reduci, nam ſtultum fuerit meliorem cum deteriori natura commutare, neq; intemperata corpora conſeruari debent cum per valetudinem, & otium licet reducere. Nam cum licet, poteſtq; ſine periculo fieri, ſemper debet molliri ars quod eſt melius. Duplex ergo ſolum eſt occaſio ſeruandi corpora intemperata, dum ægrotant ſcilicet, & dum implicati ſunt homines multis negotijs. Nam vtriuſq; laborat facultas morbis ſcilicet & negotijs, laboranti verò facultati non eſt nouus reductionis labor offerendus. Ergo & per valetudinem aduerſam & per multa negotia præcipit ars, ſeruare quod eſt ſe-

cundum naturam. Gal. hoc loco quia de procurationе bene valentium dicere ſe præfatus eſt, non meminit eius occaſionis conſeruandi quæ in morbis occurrit, meminitq; eius quæ per negotia. Atqui neq; omnino eadem eſt conſeruationis ratio per negotia & quæ per morbos: ſed de ratione conſeruandi inter curandum alibi dictum eſt, diceturq; rurſum in ſequentibus. Nunc ad conſuetudinem redeo, quæ, quanquam gratia naturę ſeruatur, tamen vt in Controu. probauimus, priorem habet quàm illa indicationem, eſt quæ tanti facienda ſemper vt quanquam reductio contraria æqualia per ſe petat, tamen ea ab æqualibus incipere prohibeat, ne ſcilicet repente mutetur homo ad inconſueta. Sed ſi homo non benè temperatus, ſanus tamen, & qui poſsit ſuæ valetudini vacare, cum primum medicum conſulit, referat ſe vti ſolitum ſimilibus, cogitabit ſtatim medicus de transferendo homine in victum contrarium, vſq; ad contraria ęqualia, non tamē id in craſtinum iubebit, ut imprudentes faciunt medici, ſed gradatim detrahet ut in mutanda cōſuetudine quam minima moleſtia ſit, augebitq; paulatim vſq; ad æqualia cōtraria, quæ cum attigerit, perſeuerabit in eorum vſu, vſq; dum hominis temperies iam ſentiatur inclinare, tunc enim ad portionem detrahendū eſt cauſarum potentiæ, Nam ita erunt exactè æquales & contrariæ atque cum ſucceſsiuis detra-

tractionibus ad temperatum victum peruentum erit, homo quoq; erit iam temperatus. Duret verò hæc reductio annum integrum ſi vis, quacũque die huic occurrerint magna negotia, retinere oportebit hominem in ea victus ratione in qua deprehenſus eſt, nulla neq; additione, neq; detractione facta. Obijcit Gal, videri magis conſentaneum vocari cauſas quę reducunt curantes aut corrigentes, quàm ſalubres. Reſpondet quoniam reductio ſanorum corporum eſt, tales vocari eas cauſas. Docet deinde corpora quæ eodẽ modo intemperata ſunt per ſe tota eadem procuratione indigere ſecundum membra omnia, quæ verò ſecundum varia membra varijs ſunt intemperata modis, varia procuratione indigere ac proinde inæquali aliqua exercitatione eſſe mouenda & alijs omnibus vtendum variè: ſed hoc à me eſt explicatum antea.

Organicarum autem partium cauſæ ſalubres, ſecũdum lapſum, & hæ ab optima diſpoſitione inuicem differunt, aliæ enim ſunt ſalubres exceſſum ſecundũ formationem, aliæ autem eorum qui in magnitudine, aut numero, aut poſitu. In formatione ergo plures ſũt lapſus, etenim & figura partis, & ſi quod in ea canum eſt ſecundum naturã, aut orificium, aut porus, aut aſperitas aliqua, aut læuitas cum exceſſerit à propria mediocritate, parum quidem hoc patientia, ſanorum corporũ retinent appellationem: plus autẽ, morboſorũ. Si autem eatenus vt lædant actionem, iã ægrotare dicentur. Secundum quantũ aũt redundan-

 tia

tia, aut defectus in has ipſas trahunt differentias: in numero autem deficiens aut redundans. quæcunque ſimplicium partium aut vna, aut plures. Huius generis etiam ſint quæcunque ſubſtantiæ in nobis præter naturam ſunt. Reliquum aũt eſt genus aliud ſecũdũ poſitũ cuiuſq; ſimpliciũ partium, in quo ipſo quatuor omnes fiunt differentiæ, prima quidem quæ optima, ſecunda aũt quæ breue aliquid euariat, & ob id ſanum adhuc facit corpus, & tertia morboſorũ cũ multũ excedit. Et quarta quòd iam ægrotat, cũ plurimũ. Quæcunq; igitur partes ſecundũ figurã peccãt quemadmodũ quæ bleſæ, & varæ, & obliquæ, hæ recens genitæ & tenellæ, formatione, & alligatione, in id quod ſecundũ naturã eſt transferuntur. Duræ verò cum incrementũ iã cõparauerint, correctionem non admittunt. Atqui & quæ in cauo peccant, hæ quoq; eodẽ modo corriguntur creſcentes adhuc, perfecte vero non poſſunt. Exigua ergo caua alligatio et quies: magna verò, & operatio partiũ, & retentio ſpiritus facit. Ita aũt & quæ in poris ſeu orificiis. atqui & quæcunque maiores quã conueniat, quies & alligatio conueniens minores poteſt facere. Maiores aũt fiunt partes motu naturali et frictione moderata & aliis quæ plus ſanguinis attrahere nata ſunt. Deficientium aũt partiũ quæ ex ſang. ortũ habent non eſt impoſſibilis emẽdatio quæ uerò ex ſemine, propemodũ impoſſibilis. Eſt aũt ſimul pro ipſis aliquando facere alias ſimilẽ illis habentes vtilitatẽ. Omnium aũt horũ natura opifex eſt, medicus autem miniſter. Quæcunque aũt redundant numero ablatio eſt cauſa ſalutaris. Conſiderandũ aũt in quibus id fieri poſſit. Si verò fieri id non poſſe videatur, tranſponere tentandũ. Eadẽ correctio eſt errorũ in poſitu. conſtat verò duo, & tria errata poſſe conſiſtere in vna parte.

Vt

Vt in eo qui ventrem exiguum ſimul, & rotundum, & in ſeptum tranſuerſum incumbentem habebat. Vitiata enim erat in eo & magnitudo, & formatio, & poſitus: erat autem & temperie frigidiori. Hunc in id quod ſecundum naturam agere nullo artificio poſſibile erat, quomodo autem minorem ab ipſo moleſtiam ſentiret fieri, poterat. Nam quandoquidem difficulter ſpirabat pleno ventre, pauciora & multũ nutrientia, neq; tarde deſcendentia offerebantur bis die. Alteri autem obſtructione facta in hepate ob anguſtiam vaſorum quæ inerat, ſalutaris cauſa inuẽta eſt, victus extenuans.

Vitia in compoſitione ſunt vt dictum erat antea in quatuor generibus, in figura, magnitudine, numero, & poſitu. Atqui figura habet tria vitia, in amplitudine, aut anguſtia caui, ſi quod habet pars, & in aſperitate, aut leuitate extremitatis, & in figura propriè vocata, vt qua naſus dicitur ſimus, aut acutus. Hæc omnia vitia poſſunt accipere differentias ſecundum magis & minus tres aut quatuor aut etiam plures, denique quot tu voles. Nam omne genus quod ſecundũ magis & minus, dicitur eſſe infinitum diuiſione. Poſſunt hæc vitia eſſe morbi, aut non, ſed naturalia vitia, neque ſolum differũt lapſus, qui morbi ſunt ab iis, qui non ſunt ſola ratione magnitudinis. vt ſcilicet parui lapſus non ſint morbi, & magni ſint. ſed etiam atque adeò multo magis eo quod præter naturam, aut ſecundum naturam ſit. Nam cũ in definitione morbi ſit rõ eius

quod

quod præter naturam, certè quod ſecundum naturam eſt, non ſit morbus, ſed naturale vitium: quare morbus eſt, cum eſt præter naturam: & tantę magnitudinis, vt actiones ſatis lędat. Neq; quidem præter communem hominum naturã eſſe debet vitium, vt morbus ſit, ſed pręter propriam cuiuſque. Non enim eædem affectiones omnibus hominibus morbi ſunt, ſed calor qui bilioſo naturalis, pituitoſo eſt febris. Igitur ſi cui homini ſecetur digitus, morbum contrahet, tamen ſi quis naſcatur quatuor habẽs digitos, nullum morbum habebit, ſed vitioſam naturam. Quanquam Gal. ſæpè lib. de differentia morborũ & alibi, vt apertius differentiã ipſam, quæ inter morbos eſt declaret, vitiorũ naturalium exẽplis vti conſueuit, ſed re vera longè differunt in ea ratione quæ eſt ſecundum, aut præter naturã. Corrigere hæc uitia cum naturalia ſunt, aut exigua, reducere eſt, cum præter naturam & ſatis magna curare. Nunc ergo ea corrigere docet, cũ ſunt naturalia, paulo poſt docebit curare, cum ſunt morbi. Atqui omnia vitia quæ poſſunt eſſe morbi poſſunt eſſe vitia ſanorum hominũ, quãquam non omnia poſſunt eſſe ſecundum naturam: nam uitium in numero aucto, redundante ſubſtantia aliqua præter naturam, ut in renibus lapide, & ulcus quodcũque non poteſt non eſſe præter naturam, poſſunt tamen ob exiguitatem referri inter ſanorum vitia. Partes quæ naſcuntur

tur male formatæ, vt bleſæ, aut varę, quę vitia crurum ſunt, aut obliquæ, quod eſt aut crurum, aut etiam manuum, facile emēdari dicit, cum adhuc tenellę ſunt, & recens natæ, formatione manibus facta, aut etiam alligatione. Nimirum manibus ſunt reformandæ partes, tunc enim vt pote molles ſequaces ſunt, & quam quiſque dederit, figuram accipiunt. Verum quoniam mollia vt facili accipiunt ita parum ſolent retinere, ne facile partes in figuram redeant in ipſa generatione contractam, alligantur, aut ſimplici alligatione, aut etiam cum quibuſdam ferulis, molli aliqua lana, aut ſtupa interpoſita. Nunc aſtringentia cataplaſmata admouentur: eadem arte vtuntur obſtetrices ad partes alias, ad caput præcipue, cuius figura rarò non vitiatur in partu. Illud ergo manibus conformant, & albumina ouorum ſtupa excepta admouent, vt adſtringentia, firment caput retineantque in figura. Quæ verò recens natis facilime corrigerentur, duratis iam partibus ſunt inemendabilia, quoniam dura non poſſunt ductilia eſſe, niſi emolliantur, emolliendi verò oſſa nulla ratio eſt, vt oſtendimus. 4. meteorum. Secundum genus vitiatæ figuræ, quod in anguſtia, aut nimia amplitudine vaſorum cauorum aut orificiorum eſt, creſcentibus adhuc corporibus emendari poſſe dicit, perfectis iam non poſſe. Nam dum creſcunt dilatationem accipiunt cum perfecte aucta ſunt, ab omni dilatatione ceſſant.

Dum ergo ſponte naturæ dilatantur, vt plus aut minus dilatentur, arte quapiam facere haud eſt difficile, ſed cum omnino non dilatantur, facere vt denuo dilatentur, longè eſt difficilius. Cæterum in hoc genere, anguſtia ſemper eſt noxia, amplitudo rarius. Nam venæ, & arteriæ nũquam poſſunt amplitudinis gratia eſſe corpori inutiliores, tanto enim ventilabitur corpus melius, & erit ab obſtructionibus tutius: anguſtia in alijs etiã omnibus partibus noxia eſt velut in ore ventriculi facit difficilem deglutionem, in pyloro difficilem ciborum deſcenſum in ore vteri facit ſterilitatem. Poteſt tamen & amplitudo, quibuſdã locis nocere, velut ventriculum maiorem eſſe, quam pro totius corporis indigentia, cauſa eſt, vt aut ingeratur aſſiduè plus cibi, aut complectatur illum venter laxius quam expediat. Amplitudo pylori facit celeriorem deſcenſum ciborum in inteſtina. Caua autem orificia, quæ plus ſatis videntur augeri, alligatione & quiete dicit fieri minora. Motus certe omnia dilatat, & ceſſatio omnia facit contrahi: alligatione vero non poſſumus ad multa vaſa vti. Nam interna, vt vterum, veſicam, ventriculum, inteſtina aut eorum orificia non poſſumus alligare. Iam vero venas & arterias neque expedit, neque poſſumus alligatione minuere, niſi membrorum incrementum minuentes, id quod ad aliud genus iã pertinebit. Poſſumus tamen, debemuſque

quo-

quorundam orificiorum dilatationem nimia alligatione & quiete minuere. Velut ſi cui puero videtur is meatus, qui eſt à regione ventris inuocatum ſcrotum, qui fit replicatione peritonęi, amplior fieri, alligare hanc partem accommodata ligatura expedit, ne homo fiat hernię opportunus. Vt autem ligatura, ita & in vnctionibus aſtringentibus ad hanc partem vti nonnunquam expediet, quæ ab alio etiam malo liberare poterunt. Scilicet quidam ob laxitatem arteriarum ad eam partem pertinentium, ſolent laborare priapiſmo, aut ob laxitatem omnium vaſorum ſeminariorum gonorrhea qui aſtrictione earum partium facta tempeſtiue, effugiſſent ea mala, vt contra qui contrarijs de cauſis non poſſunt arrigere, aut emittere ſemen, motu, fricatione, aut calidis, & laxantibus inunctionibus eſſent emendati. Retentio ſpiritus crebra creſcentibus adhuc corporibus amplitudinem facit, arteriarum præcipue aſperarũ, & thoracis totius, deinde verò etiam omnium in corpore vaſorũ. Nam retentus violenter ſpiritus in totius corporis vaſa refunditur, inflatque omnia, & dilatat. Ita enim videmus, ſi cui compreſſis ore & naribus cohibetur ſpiritus, totum in eo corpus intumeſcere. Nulla vero alia melior ratio diſtendendi interius vaſa excogitari potuit, retentione ſpiritus. Ventriculum multa ciborum copia diſtẽdit, vt diſtendit vterum fœtus. Quare ſi cui ventricu-

lus minor fieri ſentiretur,quam pro corporis magnitudine, huic certè, ſi nondum creſcere deſtitiſſet,ego cibum ſemper darem,qui in tumorem attolleret, & grauaret,etſi difficultatem aliquam reſpirandi pati cogerem dum conficeretur. Nam ita fieret, vt aſſueſceret pluribus, & cum minori moleſtia quotidie ferret, & dilataretur ventriculus. Multis enim contra euenire video, qui dum nullam modeſtiam pati vollunt exiguum accipiunt, contrahiturque illis venter, & contractione ac deſuetudine ferendi cibum, minori indies grauantur magis. Verum ſi ille homo ceſſaſſet creſcere conſultum eſſet quod in fine capitis Gale.dicit,cibare eum ſæpè & pauco cibo,non quidem vt corrigatur (nam id perfectè iam aucto homine fieri haud poteſt) ſed vt cum minori moleſtia uitium illud, naturale iam ſibi, ferre poſſit. Accipiet ergo paucum,quoniam paucum ſuſtinere poterit, ſæpè quoniam pluri cibo indigebit corpus,quam ſuſtinere poterit uentriculus. Iis etiam quibus exiguus uterus ſit remedio eſſe poterit, uſus uenereorum dum adhuc creſcunt. Nam coitu dilatatur uterus ut & uirile membrũ. Nimirum motu proprio omnes partes dilatantur. Quare ſuſpicor multas quæ tardius nubentes non concipiunt, aut omnino non pariunt, ſi maturius nupſiſſent concepturas fuiſſe & perfectos fœtus edituras. Secundum genus uitiatæ compoſitionis, eſt in magnitudine. Hic quoque

que ſiue maius ſiue minus membrum ſit perfecto iam homine nullo remedio eſt locus. Sed cum creſcit, poſſe incrementum impediri quotidie nos docent mulieres otioſæ: quæ cum canes quos ludendi gratia nutriunt tanto in maiori pretio habeant, quanto ſunt minores, arte quadam curare ſolent, ne creſcant. Nimirum alligāt, & imponunt onera, quę creſcentibus corpuſculis impedimento ſint. Ita quoque in noſtris partibus eueniet, ſi crus aut brachium aut pars alia ſupra proportionem uideatur augeri. Si augenda adhuc alligetur & conſtringatur, & parum exerceatur minus creſcet. Debet igitur id fieri, non quidem nimis, ſed quatenus tardato eius incremento, omnes creſcant ſecundum proportionem. Cuidam creuerat caput adeo ut uix illud poſſet humeris portare, & fulcire ambabus manibus ſemper cogeretur. Huic ſi à principio caput conſtrictum & compreſſum undique fuiſſet, & reliqui corporis moles eſſet procurata, profecto creuiſſet moderatius. Partes quæ etſi nimis uideantur augeri alligari non poſſunt, ſunt tamen prohibendæ ab actione continendęque in otio. Velut ſi cui uideatur alter altero oculus maior fieri, ex uſu erit maiorem ligatura ſępe uelare, & altero ſolum cernere. Nam ita ſpiritus animales ad minorem oculum confluentes dilatabunt eum plus, ſimulque labor alimentum copioſius conuocabit, ita

enim agendum eſt: cum pars aliqua gracilior aut minor quam expedit, fit, exercenda nempè eſt plus alijs, & fricanda crebrius, ita tamen ut neque exercitatio, neque frictio diſſipet ſubſtantiam, quod quidem fiet, ſi non ſit nimium producta, ſed uſque dum partes intumeſcant, & rubeant, & tunc inungantur oleo. Alijs etiam, quæ plus ſanguinis trahere poſſunt, uti præcipit Galenus intelligit uero picationem, & uerberationem, & emplaſtra rubrificantia uocata, quibus conuocatur ad partes multum ſanguinis, augeturque in eis calor. quare calfactæ & copioſum habentes alimentum, felicius nutriuntur, & creſcunt plus. Tertium genus uitij dicit eſſe in numero, redundante parte aut deficiente. Verum quod addit, ſi deficiat pars aliqua earum, quę ex ſanguine ortum habent, non eſſe impoſſibile reſtitui, ſi aliqua earum quę ex ſemine, propemodum eſſe impoſſibile; poſſe tamen loco earum ſimiles alias fieri, præter rem mihi uidetur dicere, atque adeo oblitus inſtituti ſui, Nam cum per vlcera caro excesſa aut pinguedo eſt, regeneratur, & partes ſolidę fractæ, aut corruptæ uix ferè poſſunt regenerari, & loco earum curamus alias generari, ut callum pro oſſe, & cicatricem pro cute, uerum hoc in curatione ulcerum euenit: in e-

mendatione naturalium vitiorum, de qua hic erat ſermo, nihil tale dici poteſt, Nam primum non poteſt eſſe vitium naturale in numero ob defectum partium, quæ ex ſanguine fiunt. Nam hæ ſunt caro & pinguedo, quæ per ſe nullam habent figuram, quare vtcunque deficiant vitium erit in magnitudine non in numero. Nam ſi quis aut toto corpore, aut toto crure habet minus carnis aut pinguedinis quam oportuerit, nemo dicet huic in partium numero vitium eſſe, ſed totum corpus, aut crus, factum eſſe minus, aut gracilius. Præterea non video quo pacto, poſſit pars ſolida à primo ortu deficiens, vt digitus, aut auricula regenerari, quare non fuiſſet dicendum, propemodum, ſed omnino eſſe impoſſibile. Neque video quid poſſit medicus curare vt fiat loco partis ita deficientis. Quare ego apertè intelligo Galenum, hoc loco de emendandis naturalibus vitijs disputando, incautè ad morborum curationem diuertiſſe, quod factum puto, quoniam in hoc vitij genere, cum naturaliter ſit defectus, corrigi non poteſt, ſi inquam pars aliqua naturalium deſit: poteſt tamen corrigi, ſi redundat, præciſione, & curato deinde vlcere quod ex præciſione ſupererit. Videndum tamen eſt ne incautè fiat non enim quæuis pars tuto ſecari poteſt neque quamuis particulam adeo graue eſt redundare, vt tollendæ eius gratia, vel cum

minimo periculo, aut cum labore non leui, tentandum aliquid ſit. Quod ſi partem redundantem, aut non audemus, aut parcentes labori, nolumus ſecare, tamen tentandum eſt transponere, quantum fieri poſſit. Fit partium tranſpoſitio, dum adhuc corpus creſcit, frictionibus, & ligaturis, quæ in aliam partem dirigant, velut in creſcentibus arboribus ſolent agricolæ ſurculos ramorum dirigere, vt creſcant aptè & pulchrè. Ita ſi inter digitos manus, aut pedis, caruncula aliqua, aut aliqua pars ſentiatur generari, quæ ſi ſimul cum digitis creuerit, & inceſſum aut apprehenſionem impedire poſſit, cura aſſidua eſſe debet impulſione, aut faſciola, aut ligatura, per partem contrariam ei verſus quam conamur pellere, conſtricta ita dirigere, vt cum peractum fuerit partium incrementum extra digitos ſit. Hæc cura eſſe ſolet cum infans cicatricem in facie occaſione aliqua contraxit, vt in ipſo incremento extra faciem agatur cicatrix. Sed de hoc vitij genere hæc ſunt ſatis. Quod Galen. obiter dicit, generationis omnium particularum, quæ pro alijs fiunt, naturam eſſe opificem, medicum miniſtrum, veriſſimè dictum eſt. Nam nulla medicamentorum vis eſt, quæ partem corporis generare poſſit, ſed vt ab eodem Galen. libro de med. facult. dictum eſt ſarcotica, ideſt carnem generantia dicuntur, quoniam

tollunt

tollunt ea quæ generanti naturæ impedimento eſſe poſſent. Verum obijciet aliquis Gale. ipſum lib. 3. meth. cap. 5. dicere cicatricem, quam conſtat eſſe particulam quæ pro cute fit, alicuius alterantium qualitatum ope fieri ab aere ſcilicet, aut medicamento. Quod ſi verum eſt conſtat cicatricis non naturam, ſed medicamenta, eſſe cauſam. Cæterum reſpondetur, cicatricem nihil aliud eſſe quam carnem duratam, quam conſtat fieri à ſubiectæ carnis natura, durari verò à medicamentis: quare hæc quoque pars, etſi alterationem à re aliqua externa recipit, tamen generationem primam recipit à natura. Reliquum eſt id tantùm genus, quod in partium ſitu ponebamus. Errorum verò impoſitu eandem correctionem eſſe dicit, tranſpoſitionem ſcilicet: quæ quo pacto fieri poſſit, & debeat, dictum iam eſt. Sed fit prętereа nonnunquam reductio partis impoſitum meliorem, ipſiuſmet hominis corrigendi labore & ſtudio. Velut ſi cui oculi naſcantur auerſi, vt in contrarias partes ſpectent pupillæ, cogendus eſt oculus auerſus à medio (poteſt verò eſſe vterque aut alter) in contrariam partem aſſiduè ſpectare, obiecta illinc re aliqua in quam oculi aciem intendat. Quod quidem vt pueros quibus auerſi naſcuntur oculi poteſt corrigere, ita eos qui alioqui apte compoſitos oculos habent, luſcos facere ſolet. Alijs etiam in partibus quarum voluntarius motus eſt, perinde continget.

get. Monet tandem Gal. poſſe in eundem hominem duo, aut tria, aut plura vitia ſimul incidere. Quod quidem eſt apertiſſimum, exemplo tamen explicat. Velut, inquit, in eo qui ventrem exiguum, & rotundum, & incumbentem ſepto tranſuerſo habebat. Nam vitiata erant in eo magnitudo, formatio, & poſitus, erat autem & temperie frigidiori. Hæc quorſum dicit Gal. vt tu colligas, vt is qui vno vitij modo vitiatus eſt vno procurationis modo indiget, ita eum qui multis, multis indigere. Eum verò cuius exemplo vſus eſt in id quod ſecundum naturam erat agere nullo artificio dicit fuiſſe poſſibile, curatum tamen eſſe vt minorem moleſtiam ſentiret, dato cibo pauco valde nutriente facile deſcendente, bis die. In aliquibus codicibus legitur ter, in alijs bis, aut ter. Vtcunque, illud ſignificatur, detrahendum eſſe quantitati & addendum numero cibationum. Neque ſolum hoc modo ſupplet quod detrahit quantitati, ſed etiam tribuens cibos multi nutrimenti. Sunt tales qui cum exigua mole afferunt multum nutrimenti, quoniam parum habent excrementi; Hos innuens Hipp. lib. de Alimento dixit potentia alimenti melior eſt quam moles. Neque ſolum exiguitate cibi curauit Gal. ne cibi ſeptum comprimerent, ſed etiam celeri deſcenſu, vt ſi ita oblati moleſtiam aliquam inferrent, tamen quam minimum fieri poſſit, durare. Tu hinc collige eum cui ventriculus

triculus maior quã pro totius corporis mole ſit, contrario modo eſſe alendum, dato inquam, cibo multo & parum nutriente & tardius deſcendente, datoq; rarius. Nam ſi magno ventriculo non detur multum, non bene amplectetur, quare neque coquet bene, ſi multum nutriat, datum multum replebit corpus nimis, ſi cito deſcendat appetet rurſum cito, quare non poterit accipere raro, aut tentabitur fluxionibus veter. Sed quod dicit Galen. non poterat transferri ad id quod ſecundum naturam, cum diſputet non de morbis ſed de naturalibus vitijs non ſatis exactè videtur dictum. Sed ita explica, non poterat ad id quod natura rerum amat, hoc eſt ad optimam formationem transferri. Addit tandem Galen. exemplum aliud, quo declaret, cum non eſt emendationi perfectæ locus, tamen curandum eſſe facere, vt æger minori cum moleſtia id vitium ferat, velut illi qui ob naturalem anguſtiam venarum in hepate obſtructionibus erat opportunus, ex vſu erat, quando latiores iam vias facere non poterat, extenuanti ſemper victu vti, hoc eſt inſcindente & aperiente, & ſuccos tenues generante. Sed de his hactenus.

Reliquum adhuc eſt vnum commune ſimplicium & inſtrumentalium partium, ſolutio continuitatis, quam forte aliquis non concedet integre ſanis ineſſe poſſe aliquando, eſſe enim ſemper paſſiones, non videns ſimilem dubitationem fore de aliis omnibus generibus. Niſi enim actionis læſio ſenſibilis, diſtinguat

guat morbum à ſanitate, ſed ſecundum qualitatem diſpoſitionis intelligatur ſolùm neceſſariũ erit dogma ſempiternæ paſſionis recipere, cum nullus habeat actiones omnes optimas. Sed hæc vt pote logica magis commentatio, proprio de ea libro ſuſcipietur.

NOn docet Gal. (quod tamen iuxta inſtitutum videbatur hoc loco debuiſſe facere) quomodo emendandum ſit hoc vitium quod in ſolutione continui eſt, cum accidit homini nondum ægrotanti, ſed diuertit ad eam quæſtionem an poſſit eſſe ſolutio continui quæ non ſit morbus. Certè hoc puto feciſſe Gal. quoniam quæ morbus non eſt, aut curam medici non petit, aut certè eandem quam reliquæ ſolutiones, ſiue vlcera, de quorum curatione eſt mox dicturus. Sed perpendamus reliqua. dicit non eſſe quod quiſquam putet ſolutionem ſemper eſſe morbũ, quoniam etſi ſit vitium & præter naturam, tamẽ poteſt eſſe exigua adeò, vt non lædat actiones ſatis manifeſtè. Atqui, inquit, ſi morbus à diſpoſitione ſana non ſepararetur magnitudine, ſed ſolum diſpoſitionis ſpecie, hoc eſt, quòd præter naturam, aut naturale ſit, dogma ſempiternæ paſſionis cogeremur concedere, quoniam nullus habet actiones omnes optimas. Hunc ſermonem non poſſum ego omninò probare, primum omnium concedit ſolutionem omnẽm eſſe preter naturam, eam verò quæ non ſit morbus exiguitate ſolum differre; deinde quanquam verè

dicit

dicit non ſolum diſpoſitionis ſpecie ſed etiam magnitudine læſionis diſtingui morbum à ſana diſpoſitione, tribuit tamen magnitudini læſionis tantum, vt hanc ſolum dicat eſſe ſatis ad diſtinguendum. Quaſi omne quod lædit actiones ſtatim ſit præter naturā ſpecie, ac ſi creſcat morbus fiat, quod tamē falſum eſt. Nam longè aliud eſt eſſe ſecundum naturam vel præter naturam, & lædere actiones aut non lædere. Multa enim naturalia vitia actiones lædunt, vt multis exemplis antea explicatum eſt, atque vt morbus ſit, vtrunque eſt neceſſarium, & vt ſit præter naturam, & vt ſatis iam actiones lædat. Quare quanquam dogma ſempiternæ paſſionis demonſtrationem habere antea conceſſerimus, conſtat tamen non inde eam habere, quòd nullus habeat omnes actiones optimas. Nam citra omnē morbum ob naturalia vitia, quæ non exiguitate ſolum, ſed ſpecie etiam differrent à morbis, poſſent actiones aliquot vitiari. Atqui vt reliqua omnia, ita hoc quoque vitium quod in ſolutione conſiſtit, videtur mihi poſſe cenſeri inter diſpoſitiones quæ nōdum morbi ſint duabus cauſis, aut quod ſit exiguum, aut quod ſit naturale. Velut ſi cui à primo ortu facta ſit auricula velut euulſa & citra vlcus, ſed cute interſtite decidat pendens. Atqui talis ſolutionis corrigendę propria ratio erit, exulcerare vtraſque partes, quæcunque per errorem formationis ſeparatę ſunt

vnireque ea parte qua erunt exulceratæ, coaleſcent enim ita, maximè ſi partes per ſe non ſint valde ſiccæ, & in tenello adhuc puero fiat.

Cauſas autem ad eos quos omnes putant ægrotare ſalubres continuo percurramus. A genere intemperiei incipientes, definiendum ergo hic primum, quæ parum abeſt quin omnes medici omittant, alias quidem eſſe ſalubres factæ iam intemperiei, alias eius quæ adhuc fit, vt & eius quæ futura eſt, alias. Huius quidem vltimæ quædam ſunt in parte artis quæ docet præcauere, quædam in ea quæ ſanitatem tuetur: primæ autem omnium in ſola curatiua: mediæ autem inter vtraſque dictæ, & in ea quæ præcauet, & in curatiua. Factum enim iam & exiſtentem morbum curare oportet: eum qui nondum eſt, erit tamen, prohibere, ne ex diſpoſitione corporis fiat: eius autem qui fit, quod iam eſt factum curare; quod autem fiet, prohibere fieri. Prohibebitur autem diſpoſitione ex qua natum eſt fieri ſublata. Vocatur verò hæc diſpoſitio cauſa antecedēs. factus iam morbus curabitur diſpoſitione quæ prima actionem naturalem lædit, ſoluta quam & ipſam dicimus eſſe morbi eſſentiam.

IAm incipit de curatione ægrotantium agere, atque in primis eorum qui laborant morbo ſecundum temperamentum. Morbum, dicit, aut timeri ſolum, eo quod videatur imminere, aut factum eſſe iam, aut fieri. Atqui conſtat in eo quod fit, eſſe aliquid quod ſit iam factum & aliquid quod timeatur. Vocatur verò medicis morbus factus, non quicunque ad ſummum incremētum iam peruenit, ſed is ſolum qui neque

fit,

ſit, neque ſeruatur iam à cauſa. Quare fiens eſt, quicunque aut fit adhuc, aut ſaltem pendet à cauſa conſeruante: atqui in hoc ipſo, & ſi creſcere iam deſtiterit, eſt quod timeatur, ne ſcilicet in morbum factum migret. Gratia morbi qui timetur, non eſt vtendum curatione (non enim curatur morbus qui non eſt) ſed præ cautione ſola, aut valetudinis procuratione. Nimirum cauſa timẽdi morbum eſt, aut mala hominis natura (tuncq; nihil agemus aliud quã reducere hominem velut antea dictum eſt) aut diſpoſitio neutra, tuncque præcauebimus, curantes hanc neutram diſpoſitionem demoliri, ne ex ea morbus fiat. Gratia morbi facti vtimur curatione ſola, obijcimuſque contraria ei diſpoſitioni quæ vitiat actiones, quæ quidem ipſe morbus eſt. Gratia fientis morbi, pręcauemus ne fiat quod timetur, amouendo cauſam antecedentem (vocatur antecedens quę intra corpus ipſum paſſionem antecedit, velut putrens ſuccus febrem) deinc curamus quod factum erat iam. Vbi legimus quam & ipſam dicimus eſſe morbi eſſentiã, legitur græcis codicibus Εἶναι τῆς νόσου τὴν αἰτίαν, ideſt eſſe morbi cauſam. Conſtat tamen vitiatos eſſe codices & pro αἰτίαν legendum fuiſſe οὐσίαν nam quod lędit per ſe actiones, eſt morbus, non morbi cauſa.

Curatio autem vnum habet & primum & maximè communem ſcopum, id quod contrarium eſt paſ-

ſioni

ſioni quæ ſoluenda eſt. Ex hoc autem genere ſunt omnes cauſæ facientes ſanitatem, particulatim autem ex vnicuique contrariis. Calidæ diſpoſitioni frigida cauſa contraria eſt, frigidæ autem calida, & in aliis eadem ratione. Si enim immoderatum eſt omne quod præter naturam, moderatum vero quod ſecundum naturam, neceſſe omnino eſt immoderatum à contrario immoderato ad moderatum redigi. Conſtat autem ſecundum potentiam non ſecundum imaginationem calidum & frigidum, & quæcũque alia huiuſmodi accipi oportere. Voco autem ſecundum potentiam quidem quod res ipſa verè eſt, qualis dicitur: Secundum imaginationem autem, quod primo ſenſu tale eſſe imaginamur, cum tamen non ſit tale. Quomodo autem ea oportet diſtinguere, dictum eſt in opere de medicamentorum facultate.

OMnis ratio curationis redigitur in vnicum pręceptum, exhibendi ſcilicet contrarium paſſioni quę tollenda eſt. Nam curatio eſt commutatio morbi pręſentis cum ſanitate priſtina. Ergo agenda eſt contrarijs morbo, & ſimilibus naturę. Quare velut in vnicum ſcopum dirigi debet mens eius qui curationi incumbit, in id quod eſt affectioni contrarium. Nam tales ſunt omnes cauſę ſanitatem facientes, cum ſint ſanitati ſimiles & morbo contrarię. Quare ſpeciatim percurrendo omnium morborum curationes. Calida diſpoſitio frigida cauſa, & frigida calida: & humida diſpoſitio ſicca cauſa, & ſicca humida curanda eſt. Nam cum omnis morbus ſit immoderatio quędam, ideſt conſiſtat in immoderatione,

deratione, cauſa inclinante ad immoderationem contrariam reducetur ad moderationem. Melius enim quod immoderatum eſt attemperatur ab immoderato contrario, quàm à moderato. Velut aqua calida melius fiet moderata admiſtione frigidæ, quam admiſtione tepidæ. Curatio ergo ſemper agitur contrarijs. Id quod Galen. 6. Epid. part. 2. contro u. 8. longa diſputatione probat. Videntur enim quædam eſſe huic aſſertioni contraria, velut in febribus expurgantia medicamenta dari, quę ſcimus ſicca & calida eſſe, & frigida epitemata in calidis intemperiebus hepatis calida actu admoueri, & infuſione frigidæ conuulſionem ex repletione curari, & vomitum vomitu, & dolorem dolore. Verum vt hæc omnia explicentur monet Galen. cum dicitur ad frigidam paſſionem calidum, & ad calidam frigidum auxilium quęrendum eſſe, calidum aut frigidum ſecundum potentiam, non ſecundum imaginationem intelligi. Vocat autem medicamentum ſecundum potentiam tale, quod re vera & natura ſua eſt tale, velut aqua eſt frigida, & vinum calidum: ſecundum imaginationem, quod eſt actu tale, quanquam contrarium ſit re vera. Velut aqua calfacta, ſecundum imaginationem, hoc eſt ſecundum id quod primo occurſu ſenſus iudicat, calida eſt, quanquam re vera & natura ſua eſt frigida. Quomodo autem diſtingui oporteat id quod eſt

imaginatione ſolùm, ab eo quod ſecundum potentiam, docuit Galen. ipſe. 1. de ſimpl. medic. facult, capit. tertio ſcilicet quod ſubſtantiæ alicui præter eius naturam ineſt, vt aquæ calor, haud durat diu, ſed primo occurſu tale ſentitur, paulo poſt in id quod ſibi eſt naturale recidit, & corpus contrario modo commutat. Velut infuſio calidæ aquæ niſi prius detergeatur, quàm refrigerari poſſit, refrigerat corpus. Itaque etſi in inflammatam partem calida aqua, aut oxirrhodinum calidum infundatur, non calida ſed frigida cauſa ſit, ſecundum potentiam ſcilicet, quæ illi naturaliter ineſt. Verum quod dicit contrariam cauſam ſecundum potentiam, non ſecundum imaginationem quæri debere, aliquanto latius velim intelligi. Ita ſcilicet, calidum potentia aut frigidum, cenſeri debere, id quod calorem poſſit facere, aut frigus, ſiue per ſe, ſiue per accidens faciat, atque ſiue ſemper facere natum ſit, ſiue in hoc corpore ita affecto ob eius diſpoſitionem: calidum verò ſecundum imaginationem eſſe quod tale eſſe videtur, etſi faciat contrarium. Ergo pharmacum expurgans etſi videatur eſſe, ſitque per ſe calidum, & ſiccum, tamen cum purgat frigida cauſa fuerit, quia refrigerat euacuato calido ſucco. Infuſio aquæ frigidæ, & ſi frigida videatur, in homine quadrato per æſtatem erit cauſa calida potentia, quia in eo corpore ita diſpoſito calorem facere

 pote-

poterit. Quare ſecundum potentiam curationes omnes contrarijs agentur. Atqui iuxta hanc meam explicationem, oportebit docere, quomodo diſtinguatur cauſa quæ per accidens facit ab ea quæ facit, aliquid per ſe. Quod quidem ego diffuſe ſatis docui.4.controuerſiarum capit. de cauſis morborum, vt non ſit opus id nunc referre. Quod de dolore & vomitu obijciebatur, aliam habet dilutionem, quam Galen. citato loco ex Epidemijs ſcripſit. Nimirum vomitus & dolor, non morbi, ſed ſymptomata quædam ſunt. Ea tolluntur cum morbis. His ergo contraria ſunt auxilia, vt vomitus bilis, redundantiæ eius in ventriculo, dolor reuellens fluxioni, quæ dolorem inferebat. Sed de hac quæſtio.8. lib. controuerſiarum ſcriptum eſt fuſius.

Ad inuentionem vero cauſarum ſalubrium quæcunque quidem vt ad factum iam morbum ſunt ſalubres methodo vtendum, qua id quod ſecūdum imaginationem ab eo quòd ſecundum potentiam diſtinguitur. Quæ autem vt ad eum qui adhuc fit, hac ipſa, & inſuper ea qua inueniuntur morborum cauſæ. Pone enim ſi ita contigerit à ſuccis putreſcentibus ſuccendi febrem, indicatio in huiuſmodi alteratio & euacuatio eſt. Alteratio quidem ea quæ extinguit putredinem manente ſubſtantia, euacuatio autem quæ totam ex corpore ſubſtantiam educit. Sed dicta ſpecies alterationis concoctio eſt, quam à quibus cauſis fieri contingat inuenientes, in illis quidem habemus cognitionem hoc modo ſalubrium.

CVm morbus factus eſt, ſimplici methodo curari debet, quoniam ſimplex eſt indicatio ipſius morbi qui petit ſibi contraria. Ergo vna illa cura debet eſſe apud medicum quærere quę ſint morbo contraria, haud quaquam ſecundum imaginationem, ſed re vera. Cum vero morbus adhuc ſit, non eſt hæc methodus ſatis, ſed ante hanc eſt vtendum alia, qua cauſæ morbi inueniantur: quoniam curatio incipere debet ab earum ſublatione. Atqui inuentiones cauſarum contrario ordine fiunt ipſis curationibus. Nam inuentiones fiunt reſolutione rerum verſus cauſas à poſterioribus verſus priores, curatio vero incipit à prioribus. Velut ſi quis habet ſitim ingentem, & mordacem aridumque calorem, & inæqualitatem febrilem in pulſu cum vrina flaua & cruda, gratia exempli, conſtat hunc febrem habere putridam, quam ſi habet, putreſcentes habet ſuccos, ſi habet hos, habet (dicit Galen. 9. Method.) impeditam ventilationem atqui hæc ab obſtructione naſcetur, quæ non fiet ſine multitudine, craſſitie, & lentore ſuccorum. Internarum cauſarum hæc fuerit omnium prima, quæ reſolutione inuenta eſt. At verò curationem exordiemur ab hac, minuentes imprimis multitudinem, deinde extenuantes & ſcindentes ſuccos idoneis ſerapijs, deinde aperiemus, laxabimuſque vias, deinde putreſcentium ſuccorum, ſi penitus emendari non

poſſint,

poſſint, expurgationem moliemur, tandem frigidis & humidis ipſum membrorum calorem extinguere curabimus. Ponit ergo Galen. modo homini ex putreſcentibus ſuccis ortam eſſe febrem. In hac hypotheſi, conſtat ex dictis indicationem à ſuccis eſſe ante indicationem à febre, ſuccorum verò poſſit eſſe duplex indicatio, aut enim nondum magnopere putreſcunt, ſed incipiunt ſolum, vt verius dixeris hos ad putredinem diſponi quam putreſcere, quam quidem putreſcentiam non denegabimus, ſanguini, aut vere iam ſatiſque putreſcunt, vt ſubſtantia iam inſigniter vitiata, inquinataque ſit, aut per partes hoc, per partes habent illud, Si primo modo putreſcant, emendabiles adhuc ſint, poſſintque eatenus corrigi vt omnino, aut fere tales ſint, quales à principio, ſaltem eatenus vt nutrire poſſint ſi ſecundo non poterunt aliquando iam idonei fieri ad nutriendum. Priores ergo corrigendi venient alteratione contraria putreſcentiæ, quæ iam incipiebat ſerpere, retinendique intra corpus, qui morbi propriiſſimè dicentur concoctione finiti. Nam concoctionem eſſe putreſcentiæ contrariam quarto Method. à me monſtratum eſt, quo loco, & alia omnia ad hos duos motus ſpectantia ſunt dicta, vnde illa te modo velim petere, vt liceat mihi ad reliqua properare. Poſteriores, ſiquidem non poſſunt iam fieri vtiles, non erunt in corpore retinendi,

expurgandi ergo. Sed neque hoc ſtatim, ac ſine corporis & eorum præparatione aliqua, facere licet, niſi raro. Id vero quo tempore, & quomodo ſubiungemus ſtatim, Alterationem quæ putredinem emendat eſſe concoctionem dicit: ergo inquit, inuenientes à quibus cauſis contingat fieri, habebimus cognitionem cauſarum hoc modo ſalubrium, hoc eſt auxiliorum quibus in hac hypotheſi, hac intentione vtendum ſit. Sed quid eſt ſcire quibus cauſis fieri ſoleat concoctio, an cauſam & formam? non certe. Hoc loco aliam rem intelligit, videlicet vt diximus, putredinem fieri ſolere impedita ventilatione, & hanc obſtructione, & hanc craſſitie lentore & multitudine, ita concoctionem fieri euacuatione, inciſione, apertione, ventilatione facili. Non quidem quod inſcindere & aperire, coquere ſit, ſed quòd his circa corpus & ſuccos actis melius concoctio ſuccedat. Nam neque ventilationem impedire eſt putrefacere, ſed putreſcendi occaſio. De his cauſis in controu. eſt diſputatum à me, ſatiſque demonſtratum, non ſemper neque neceſſario putredinem impedita ventilatione fieri, tamen proinde non negamus, ab ea plerunque fieri ſolere. Atque illud etiam addimus, ad curationes talium febrium, putandum eſſe, ſemper putredinem ex ventilatione, & hanc ex obſtructione fieri, quoniam ſemper incipere

ab aperientibus ſcindentibus minuentibus, & bonam ventilationem afferentibus, vtile eſt. Quoniam in hanc partem nullum poteſt eſſe peccatum.

Euacuationes autem & per venæ ſectionem, & clyſteres, & vrinas & expirationem per cutem ſunt, adhuc autem & per reuulſionem, & in aliam partem deductionem. Huius enim generis eſt, & menſtrua mouere, & hæmorrhoydas aperire, & per nares & palatum purgare. Inuenientes ergo hic quoque materias quibus in qualitate, & quantitate, & tempore, & modo vtendi, oblatis, euacuatio fit, in eadem artis parte inuenire poſſumus ſalubria. Scripta eſt omnium inuentio in curatiuo opere.

DIxit hactenus de concoctione ſuccorum emendabilium, modo de euacuatione dicere incipit, quia vtendum eſt, cum non ſpectamus emendari eos poſſe, aut non omnes, aut non omnino. Dicitque primum ſpecies euacuationum, per enumerationem, non admodum diſtinctè. Videtur enim breuitatis cauſa congerere admiſcereq; longè diuerſas differentias: quare ego diſtinctius enumerabo. Miror quòd expurgationem, quæ pharmaco agitur, omittit. Eſt enim magna vniuerſaliſque euacuatio, & in præcipuis earum quibus vtuntur medici: nam euacuationum quædam ſunt vniuerſales, velut miſſio ſanguinis, & expurgatio, & expiratio per cutem totam & menſtrua effluxio. Quæ-

dam particulares, velut quæ per nares, aut palatum, aut excreando fit. Hæ enim nunquam euacuant totum corpus, ſed caput, aut thoracē. Quædam aliæ ſunt quæ poſſunt eſſe vtrumque, velut mictio poteſt totum corpus expurgare, aut ſolos renes, veſicamve, & clyſteres poſſunt ſola expurgare inteſtina, aut etiam corpus totū. Nam & cum clyſteribus effundimus nonnunquā expurgantia medicamenta. *Sed expurgationes* omnes duobus modis partiri poſſumus, primo per regiones, quibus fiunt, ſecundo per differentias, ab eo quod poſſunt facere, acceptas. Primo modo tot ſunt ſpecies euacuationum, quot regiones conuenientes. Ergo per os, aut vomendo, aut excreando, aut ſpuendo: per naſum, emungendo: per anum, clyſtere, aut pharmaco accepto. Per veſicæ & vtero commune, mingendo, aut efuſione menſtrui ſanguinis, aut ſeminis: per cutem totam, ſudando, aut inſenſibiliter expirando, per venas, fluentibus hæmorrhoydibus, aut ex narium venis, aut alijs quæcunque ſecari commode poſſunt. Secundo modo tres euacuationum ſpecies ſunt. Reuulſio in contrarias partes, laborandi euacuatio per ipſam quæ laborat, deriuatio per vicinam. Tot ſunt euacuationum genera, in quibus inquit Galen. ſi quis qualitatem, quantitatem, tempus, & modum vtendi, didicerit, rectè quidem in hac artis parte quæ de euacuandi ratione eſt,

inueniet cauſas ſalutares. Sed quoniam nimia breuitate videtur hic Gal. vſus, expediet nunc me quatuor illa percurrere & explicare. Primum ergo venit conſideranda qualitas. Nomine qualitatis intelligere ſolent medici ſpeciem & id quod propriè eſt qualitas. Ergo in hoc primo genere erit hæc conſultatio, quali euacuatione vti expediat, an miſſione ſanguinis, an expurgatione, an mictu prouocato, an ſudore, an alia quapiã euacuatione: atque illa quoque, ſi eſt expurgandum, quali pharmaco id agendum, an extrahente pituitam, an bilem, an nigram bilem. Species euacuationis per ſe indicatur ab ſpecie morbi quæ ex cauſa accipitur. Velut plethora petit miſſionem ſanguinis, cachochimia expurgationem, pituitoſa pituitæ, bilioſa bilis, & ſeroſa ſeri, quæ ipſa per vrinam & ſudorem expurgari magnopere expetit, quoniam vrinæ & ſudoris materies ſerum eſt. Suppreſſiones menſtruorum menſtrua prouocare indicant, petũtque. Qualia medicamenta ſint expurgantia, & mouentia vrinas, & ſudorem, & menſtruas euacuationes Gal. opere de ſimp. med. facul. fuſius docuit. Sanguinis miſſio, vt quædam euacuationis ſpecies eſt, ab ſpecie morbi etiam expetitur per ſe: cæterum quoniam non eſt ſimplex auxilium, vt alia plurima, ſed multiplex, non ab vno, ſed ab omnibus ferè morbis expeti ſolet, cum magni ſunt, aut ne multum creſcant metus eſt. Vſque adeo vt ſuppeten-

petente facultateq; per omnes magnos morbos mitti ſanguis debeat. Nam cum ſit euacuans reuellens, refrigerans, deobſtruens, & expurgans auxilium, qui magnus morbus eſſe poſſit, qui hac, aut illa ratione, miſſione ſanguinis non gaudeat, ſi facultas adeo conſtet vt noxas quas neceſſario affert ſine periculo ſuſtinere poſſit? ergo morbi & cauſæ ſpecies qualitatem neceſſariæ euacuationis, ita indicat. Locus etiam malè affectus habet magnam vim in hac conſultatione, quiuis enim locus petit euacuationem per loca vicina, velut ventriculi morbus vomitum: inteſtini, deiectione: lienis, vtraque via: renum veſicæ, & gibbæ hepatis, per vrinas: thoracis, excreatione: capitis, per palatum, aut nates: totius corporis habitus, ſudore, aut expurgatione inſenſibili, curari indicat, ſed de qualitate ſint hæc ſatis, non enim hic medendi methodum ſcribendo perſequi: ſed artem hanc paruam explicare inſtitui. Quantitas conſiderari poteſt in auxilijs ipſis, aut in eorum materia. In prima conſideratione eſt hæc conſultatio, cum expurgare, aut mittere ſanguinem, aut aliter euacuare decreuimus, quouſque ducenda ea euacuatio ſit, an multum, an parum, an vſque ad deliquium animi, an conſiſtendum infra. In ſecunda, in quo ordine expurgantium eſſe debeat quod offerendum eſt pharmacum, & qua doſſi offerendum ſit. Quouſque ducenda ſit euacuatio, à morbo pri-

mum,

mum, deinde à facultate indicatur. Nam cum morbus quanto maior eſt tanto maiori auxilio curandus ſit,& quanto minor, tanto minori, certè vt cacochimia petit expurgationem, ita, magna cacochimia magnam expurgationem. Verũ non debet euacuari quantum morbus petit, niſi tantum etiam facultas permittat. Indicatio enim à facultate, quanquam poſterior eſt indicatione à morbo, tamen præſtantior eſt, habetq; vim maiorem. Nimirum morbus in primis dicit, tanta euacuationę eſt opus, ſuperuenit tamen deinde conſideratio virtutis, quæ modum ponit, cuiq; parẽdum eſt magis quam morbo. Nam ſtultum fuerit eo quod libras quatuor ſanguinis redundent, libras quatuor euacuare, ſi ex ea euacuatione facultas ſit defectura. Cum duę hæ indicationes magnopere augeri euacuationem innuant, multum quidem ducenda eſt, atquę adeò vſque ad deliquium animi, mittendo ſanguinem nonnunquam expurgando (vt mea ſententia fert) nunquam. Sed quod ad materiam attinet, quæ ſit cuiuſque medicamenti doſſis ab ijs authoribus peti debet, qui de materia medicinali ſcripſerunt. Nam longum fuerit, neq; ſine periculo, velle proprio experimento id inueſtigare. At qui cum in antidotarijs quorundam medicamentorum doſſes occurrant ſcriptæ cum quadam latitudine, quædam ſimpliciter, monuimus alio loco, cum vnica ſimplexque dicitur doſſis, intel-
ligen-

ligendum eam eſſe ſummam, poſſe tamen minori quantitate multis offerri, & ſi maiori offerri nullis debeat: cum dicitur cum latitudine, intelligendum ſummam & minimam. Vt cum dicitur doſſim rhabarbari eſſe à dragma vna vſque ad quatuor, nũquam debere dari, aut ſupra quatuor, aut infra vnam dragmam, quanquam ſi tranſgrediendum eſt, in hanc partem tutius ſit peccare, vt minus detur. Cæterum in propriç cuiuſque medicamenti doſſis latitudine, venit in conſultationem quãtum offerendum ſit ei ęgroto quem paramus expurgare, veniuntque conſideranda tria, quánta expurgatione corpus indiget, & quantam facultas ferre poſſit, & quam facile corpus expurgari ſoleat, ſiue modo expurgari paratum ſit. Atq; in hos eoſdẽ ſcopos intendendũ erit, ad deliberandũ cuius ordinis eſſe debeat medicamentũ, an primi, an ſecũdi, an tertij, an quarti (totidẽ enim eſſe ponuntur quot alterantiũ medicamentorũ) nã quãto maiori expurgatione corpus indiget, aut quãto maiorẽ poteſt ferre, aut quanto difficilius expurgatur, tanto ſuperioris ordinis, & maiori doſſi medicamẽtũ dari debet, quãto plus cõtraria corpori inſunt, tanto inferioris ordinis & doſſi minori. Sed de quantitate hæc ſunt ſatis. de tempore etiam attingam quædam. Dubitari poteſt de hora diei, aut vniuerſali tempore morbi, aut particulari, quod euacuationi cuiq; ſit opportunum. Miſſionem ſan-

guinis

guinis nemo negat, quauis hora diei aut noctis, ſi quæ inſtet neceſsitas, fieri poſſe:tamen ſi citra inſtantem neceſsitatem fiat, vti medicus eligere horam ſecandi venam poſsit, cenſent quidam primis diei horis ante meridiem fieri, quod ijs horis ſanguis præcipuè moueatur. Certè non repugno. Nam ſiue certi quidam ſuccorum ſingulorum motus ſingulis diebus ſunt, vt antiquiſsimi dicebant, ſiue non ſunt, tamen ſummo mane heſternus cibus ſolet eſſe concoctus, & ad inteſtina deſcendiſſe: nonnunquam bona pars eius ſolet eſſe excreta. Quare minime erit tunc crudum in vẽtre quod per corpus diducatur. Quod ad particulare morbi tempus attinet haud dubiũ eſt, ſi morbus quibuſdam diebus habeat exacerbationes, quibuſdam non habeat, & citra magnã vrgentiam mittatur, diebus intermiſsionis, aut remiſsionis mittendum eſſe ſanguinem: ſin verò omnibus diebus exarcebetur morbus, tamen fugiendam eſſe horam exacerbationis. Nam facultas magnopere lædetur, euacuatione & exacerbatione in idem tempus incidentibus. Quod attinet ad vniuerſale tempus, quocunquè morbi die inciderit neceſsitas mitti ſanguis debet, ſiue principium, ſiue incrementum, ſiue ſummus vigor, ſiue inclinatio ſit. Erretque magnopere Celſus dicens non vltra quartum diem mitti ſanguinem debere, & Aui. ita pracipiens, quod ſi dimiſeris eam penitus phlobotomia dimittatur. Nam

& ſiquis mittendi ſanguinem occaſionem omittens, peccauerit, quocunque die peccatum ea ratione eſſe cognouerit, mittere debet, niſi interim aut euacuatione alia ſublata neceſsitas ſit, aut facultas debilitata, vt quam tuliſſet prius, modo ferre non poſsit. In expurgatione triplicis etiam temporis ratio haberi debet, vniuerſalis, & particularis, & diei horæ: quod ad horam attinet, quidam probant catapotia dari media nocte, quidã etiam prius, quidam ſummo mane. Ego nihil horum perpetuum eſſe cenſeo, ſed multa alia in deliberationem adhiberi, quędam quę dici poſſunt, quædam quæ non poſſunt: ſed prudenti medico res ipſa offerre ſolet, velut eſt illud, ſi peruigilio laborat ægrotus magis quàm inedia, quoniam ſomno indiget magis quàm cibo, totã noctem dormire curet, mane pharmacum accipiat, & ſi cibum cogatur vſque ad veſperam differre: ſi contra indiget magis cibo quàm ſomno, noctu accipiat pharmacum, vt ſequenti die poſſit ſua hora cibum capere: quod, exacerbatio quoque morbi, immutare maxime poterit: nam non minus cauere debemus ad expurgandum, quam ad mittendum ſanguinem, immo fortaſſe etiam plus, exacerbationis tempus. Quare ſi ſingulis diebus id fiat, qua hora exacerbatio præterierit medicamentum offeratur. Quidam contendunt in quartanis & tertianis notis, quæ ex craſſis ſuccis fiunt, dandum eſſe pharmacum,

quod

quod expurget, in ipſo acceſſionis die parum ante ipſam acceſſionem. Quoniam dicunt, ſucci craſſi vt potę tardi & inepti ad fluendum non poſſint extrahi, niſi cum alioqui ſua ſponte moueantur. Hanc ſententiam dicũt fuiſſe etiam Hippocra. quandoquidem libr. de paſsionibus ita reperitur ſcriptum, ſi verò quartana apprehenderit, ſiquidem impurgatus fuerit, primum caput purgato, & interpoſitis tribus aut quatuor diebus, pharmacum ſurſum purgans dato in ipſa apprehenſione, & interpoſitis rurſum diebus, aliud deorſum purgans dato in ipſa apprehenſione. Me certè authoritas parum moueret, nam ſatis intelligo vel ex ipſa libri lectione eum Hip. non eſſe, aut ſaltem non eſſe ab Hippo. limatum & perfectum. Sed ratio nõ diſplicet, atque proinde non negò poſſe, cum facultas adeo conſtiterit, ut purgationem cum exacerbatione ferre poſſit, id vtiliter tentari, tamen moneò ne id agatur temerè, neque aliter quam re optimè conſiderata. Nam non erit admodum frequens in homine febre quartana defatigato, facultatem adeo conſtare. Quod ad vniuerſale morbi tempus, quo idonea vti purgatione poſſumus, attinet. In initio quidem poſſumus expurgare ob reuulſionem, cum ſuccus in partem aliquam influit: vel ob turgentiam: vel quoniam ſucci coqui non poſſunt, cuiuſmodi eſt aqua: vel cum alioqui in expectanda concoctione ſpes non eſt. Pręter hęc

in

In acutis morbis non ante finem vigoris, aut vſque ad declinationem, in longis non ante incrementum, in quibus, non ſemel, ſed partitis repetiuiſque expurgationibus eſt euacuandum. Sed hoc modum euacuationis videtur attingere, de quo iam dicam. Morbus & facultas indicare ſolent modum euacuandi. Velut cum morbus petit maiorem euacuationem, quàm facultas ferre poſsit, quęrimus modum, quo minus grauis euacuatio, facultati ſit, quo ita poſsimus, non multo minorem facere quam morbus petat. Proinde euacuationem partiri ſolemus, vt quam ſemel & confertim facultas non poſſet ferre, partitam poſsit. In quauis ergo tali mittendi ſanguinem neceſsitate repetita miſsione vtimur, & in cacochimia per quam facultas non admodum conſtat, expurgamus per epicraſim. Ita etiam cum mittendum ſanguinem cenſemus, tamen timemus facultati, ſolemus pro venę ſciſsione ſcarificare cutem, intelligentes minorem hoc modo ſpirituum effuſionem fieri. Sed & ex eo quod ſtudemus facere nonnunquam modum euacuandi inuenimus. Velut ſi miſsione ſanguinis reuellere magis, quam euacuare volumus, partitâ vtimur, ſi peculiarem ex parte euacuationem facere, ſcarificatione eius partis aut affixis ſanguiſugis. Sed & ſpecies ſuccorum qui euacuandi ſunt, indicant modum. Tenuem enim ſanguinem ſcarificatione, craſſum ſciſsione venæ extrahimus,

himus, aut ſi penitus ſecamus venas, ob craſſas magna, ob tennes parua ſciſsione vtimur. In expurgatione etiam eſt alia conſultatio quę admodum pertinet, an ſurſum, an deorſum expurgãdum ſit. Quod quidem partim à naturalibus rebus, partim à non naturalibus, partim ab ijs quæ præter naturam ſunt, indicatur. In naturalibus eſt natura & conſuetudo. Nimirum qui naturã facile fert vomitum, & qui ei aſſueuit, ſurſum euacuandus eſt: qui minus deorſum. Formatio etiam aliquid hac in re poteſt indicare. Qui lato ſunt thorace ſurſum poſſunt, qui anguſto non debent ſurſum expurgari. In non naturalibus rebus ſunt, tempus anni, & regio. Quæ cum calida ſunt, & tenues ſuccos generantia, ſurſum, cum contra deorſum expurgari petunt. Cacochimiæ ipſius ſpecies hoc indicat in primis,ublioſa enim ſurſum, peruitoſa aut melancholica, deorſum amat expurgari. Quædam etiam morborum ſpecies alterum horum petunt aut prohibent, velut dyſenteria, ab expurgatione deorſum facta abhorret: mala capitis (niſi per conſenſum ſint cum ventriculo) abhorrent à vomitione purgatoria: mala etiam pulmonis. Verum hæc omnia & dicta & explicata multo magis à me ſunt, in commentarijs. 4. par. Apho. hic ſatis ſit hæc dixiſſe, de qualitate, quantitate, tempore, & modo euacuandi, omnia certè quæ de euacuandi ratione dici poſſunt, non erat huius loci

dicere. Hæc, inquit Gal. qui ſciuerit, facile in hac artis parte inueniet cauſas ſalubres. Verum hæc ex libris in quibus curandi methodus ſcribitur, diſci cenſet.

Eodem autem modo & in aliis tribus intemperiebus vnum commune habentes præceptum, primum quamcunque cauſam, quæ illum facit tollere, deinde venire ad morbum ab ea factum, inuentionem cauſarum ſalubrium faciemus.

Velut, inquit, in febre diximus, quæ calor eſt, ita in alijs tribus intēperiebus, frigore nempe humore, & ſiccitate, curandi ratio methoduſque eſt, incipere à ſublatione cauſæ, deinde ad ipſam venire affectionem. Verum intellige Gal. hic nō totam curationis methodum docere, ſed legitimam, & ſimplicem. Cum enim aut illegitima, aut multiplex eſt, alia methodo eſt opus voco curationem ſimplicē, cū ſimplex vniuſcuiuſque curatur affectus, multiplicem, cum multi sūt copulati. Qui nonnunquam ita copulati ſunt, vt quiuis ante alterum tolli poſſit, nonnunquā alterius curationem alter impedit. Cū hoc fit, ea ordinis ratio in curatione eſſe debet, vt prius curetur is quo non ſublato alter curari non poſſit. Velut ſi vlcus cauum & ſordidum ſit in intemperata particula, neceſſe ſit expurgare primum (quoniā non expurgata particula attemperari non poſſit) deinde attemperare, quoniam in non attemperata nō poſſit caro ſupercreſcere. Si quis etiam ha-

beat & in veſica lapidem,& in via vrinę obſtrictionē, aut carunculam ſupercreſcentē, neceſſe ſit hanc tolli prius, quoniam nō poſſit aliter prodire lapis, Cum verò multę paſſiones ſunt, poteſt autem tolli quæuis ante quamuis aliam, alia eſt ratio ordinis, id quod magis vrget prius curare, deinde reliqua, vt quidque vrget minus, ita minus properando: interim tamen non prohibemus ſi quibus paſſionibus, duabus aut pluribus ſimul poſſimus aut eadem opera, nihilo deterius occurrere, id quoque facere: verum hunc locum prius tractauimus. Ordo vrgentiæ non in complicatis morbis ſolum, ſed & in paſſionibus & earum cauſis, & ſymptomatis locum habet, cum vrgentia tanta eſt vt periculum multo grauioris mali, aut mortis probabiliter putetur impendere. Tūc enim nonnunquam curamus tollere ſymptoma ante morbum, & morbum ante cauſam, quatenus fieri poteſt, aut quatenus vrgere adeo deſinat. Qui ordo legitimus non eſt, quoniam vrgentia tanta omnem legem eleuat. Curamus autem legitimè cum tātis anguſtijs non premimur, tuncque ſi ſimplex curatio ſit, nulla eſt alia methodus, quam à prioribus ad poſteriores cauſas, & ab ijs ad ipſas affectiones venire.

In intemperiebus autem compoſitis ex ſimplicibus, compoſitio indicabit ſalubria præcepta. Hic quoque curantibus nobis, ſecundum rationem magnitudinis intemperiei, id quod ipſi conueniat inuenire.

Vt ſi ita contigerit, vt decem numeris ad calidius aliquid decidat, ab eo quod ſecundum naturam, ſeptem autem ad ſiccius eſſe quidem tunc oportet ſalubrem cauſam in huiuſmodi diſpoſitionibus, decem numeris frigidiorem, ſeptem autem humidiorem

SI morbus eſt compoſitus compoſitam etiam eſſe curationem dictum antea eſt, modo illud addit dictis, curationem non ſolum agi debere contrarijs, ſed etiam æqualibus contrarijs, quod à me libr. 8. contro. demonſtratum eſt. Nũc illud vnum explicetur, quandoquidem dictum eſt prius, corporum ægrotantium naturam conſeruandum eſſe, conſeruationem verò æqualibus ſimilibus agi, & curationem contrarijs, nunc dicimus, quomodo vtrũq; ſimul agi poſſit, curatio inquã & cõſeruatio. Certè per morbos ſola conſeruatio non agitur (non enim calido homini febricitanti calida damus) ſed ſimul agitur cum curatione, danturque ſimilia non ſimpliciter, ſed quatenus dari poſſunt. Nimirum homini illi dabuntur tanto minus frigida, quanto homo calidior eſt: atque ſi frigidus natura eſſet, darentur tanto frigidiora quanto eſſet homo frigidior. Id quod fit cõſiderando quam longe receſſerit homo ægrotans à ſua ipſius natura, atque id medicamentum admouendo, quod ab illa met temperie, quæ homini naturalis eſt, tantum verſus contrariam partem inclinet. Nam hoc modo ſoli mor-

morbo dabuntur contraria, naturali intemperiei nulla cõtraria dabuntur, ſed ſimilia exactè, præter id quod morbum cogit offerre contrarij. Hoc enim eſt quod prius dicebamus, quatenus dari poſſunt. Hoc quidem ita agi debere euidenti ratione confirmatur. Nam ſi homini febricanti nõ daremus minus, immo verò, vt contendunt quidam, magis etiam frigida, quòd calidus ſit, dabimus certè contraria etiam naturæ, quare iuuabimus morbum, pugnantes contra naturam. Hoc verò quanquam veriſſimum ſit, tamen in febrilibus affectionibus & cacochimijs nõ tam aperto experimento videtur confirmari quàm in vlcerum curatione, quoniam multiplices variæque in illis ſolent eſſe indicationes, aliæ à cauſis, aliæ à morbis, aliæ à ſymptomatis quibuſdam, & aliæ aguntur nõ ob curationes præſentes, ſed ob præſeruationes quaſdam, quæ contra videntur nos cogere operari. Sed ſi nihil tale nos interturbet, agendum eſt illud ſolum quod nunc docuimus, atq; adeo in nudis intemperiebus, in quibus mera iam curatio eſt, nihil prohibet exactiſſimè id facere. Proindeque ad ſicciores partes cum vlceratæ ſunt ſiccioribus, ad humidiores minus ſiccis medicamentis vtimur, niſi hæc humiditas cum multis excrementis coniuncta ſit, tunc enim maiori ſicciorïq; deſiccatione vtimur ob magnum putredinis periculũ, velut in ore & pudẽdis. His tamen exceptis, quò particula eſt ſiccior eò amat
 ſic

ſicciora medicamenta: ita verò quæuis partis naturâ petit ſibi inter curandum ſimilia ea menſura quâ dictum eſt, & totus homo eodem modo. Quid ergo? ſi homo gratia exempli, naturaliter calidus ſecundo gradu, incaleſcit per febrem vſque ad tertium gradum, nunquid curandus eſt calidis primo gradu? nam ita ſit ex dictis. Sed ſi hic homo antequam febricitare cœpiſſet, reduci debuit ſecundum artem, vti profecto debuit, frigidis ſecundo gradu. Quare fiet, vt hic homo frigidis per bonam valetudinem vteretur, nunc verò quoniam febricitare cœpit, vtatur calidis, quod nō videtur eſſe conſentaneum. Huius obiectionis gratia meminiſſe oportet, mōſtratū alio loco à me eſſe, conſuetudinem ſeruandam eſſe non minus quàm naturam: quin etiam, etſi indicatio ſeruandæ naturæ ſit præſtantior, cum illius gratia conſuetudo ſeruetur, tamen indicationem à conſuetudine priorem eſſe. Qua propter ſi homo in illa hypotheſi poſitus reduci cœperat, ita vt conſuetudinem vtendi frigidis comparaſſet, vti debebit per febrem tanto frigidioribus illis quæ erant conſueta, quanto nunc factus eſt præter naturam calidior. Frigidis ergo tribus gradibus, neque illud quidem erit reducere per morbos, ſed conſeruare conſuetudinem. Atqui ille idem homo, ſi ante febrem conſeruationi ſemper ſtuduiſſet, aut ea quæ reducunt nondum feciſſet conſueta, incidens in exiguam illam fe-

brem,haud quaquam frigidis, ſed minus calidis indigeret,calidis ſcilicet primi gradiis.Quare neque illud eſt inopinabile,fieri vt homo non præter artem frigidis vteretur ante febrem, & quoniam febris acceſsit ad calida debeat transferri. Nam ſi calidus erat natura ſecundo gradu, atque adeò benè valens , & reductionis gratia frigidis vti incepit, & antequam frigida ſibi per conſuetudinem familiaria grataque facta eſſent febricitare incepit,incaluitque vſque ad tertium gradũ, profecto à reductione deſiſtere debet quoniam cum nondum conſuetudinem pepererit moleſta eſt naturæ, atque vti ijs, quæ conſeruando curẽt, ſunt verò ea quæ tanto minus calida ſunt homine,quanto homo factus eſt ſe ipſo calidior : quæ conſtat primo ordine calida eſſe.

Si igitur ipſi parti patiẽti admoueatur huiuſmodi medicamentũ,tanto eſto frigidius & humidius,quãtum ipſa indicatio iuuet. In profundo autem poſita parte patiente, machinari oportet tale facere remedium,vt non præueniat diſſolui in via. Si igitur opus ſit moderato calidiori, ne ſit ſolũ tantò calidius quãto paſſio indiget,ſed ſupra eam menſuram adiiciatur; quod neceſſarium ſit,vt ad ſitum veniat:ſi autem frigidius,non ſimpliciter oportet tanto facere ipſum frigidius,ſed materiam etiam cõſiderare prius. Si enim craſſarum partium eſt non penetrabit admodum ad profunda, contrarium autem omnino faciet, denſam ſuperficiem. Si autem tenuium partium ſit poſſit quidem ſubire vſque ad profundum valde, ita autem &

in humectantibus & ſiccãtibus, craſſitiem & tenuitatem partium conſiderandum. A poſitu ergo partis quæ partitur, indicatio inuenit ſalutarem cauſam, vt dictum nũc eſt. A formatione autẽ & poſitu, cũ meatus cõſpicuos habeãt: patentes in aliã partẽ, aut nullum habeãt: nã effluxus qui in partes principales feruntur, auertimus; irritabimus verò eos qui in ignobilia. Conſtat autem cauſarum quæ intemperiem faciunt curationem per euacuationem fieri. Nam ipſarum intemperierum, alteratio ſola, curatio eſt.

NOn eſt in curationibus minima indicatio à parte, immo verò ſolent ſimiles omnino morbi & æquales, & à ſimilibus cauſis facti diuerſas admodum curationes amare, hac ſolum cauſa, quòd ad diuerſas partes pertineãt. Indicat verò pars multis modis, quorum Gal. duo tangit hoc loco ſolum, à poſitu, & à formatione: atq; in poſitu cõſiderat illud vnũ, an pars ſit poſita in alto corpore, an ad cutẽ: in formatione, quæ foramina habeat, aut nõ habeat. Quãquam multa alia ſunt in partibus, præter poſitũ & formationẽ, & hæc ipſa indicare poſſunt pluribus modis. Nam tẽperies partis habet magnã indicationẽ. Calida enim pars calidiora, frigida frigidiora, humida humidiora, ſicca ſicciora petit auxilia, quemadmodũ de totius corporis tẽperie dictũ eſt. Hinc fit vt ad vlcera ſicciorum partium ſiccioribus medicamentis vtamur, quam ad humidiorum. A peculiaris etiã partis natura, quæ in neceſſario eius robore, & neceſſaria actione cõſiſtit indica-

tio naſcitur mire obſeruanda in curationibus. Velut, quoniam ventriculi & hepatis robore & actione per morbos admodum indigemus, quocũque morbo ea membra laborent, & quæcunque medicamenta ijs parentur, aliquid aſtringẽdi vim habens admiſceri debet, etiam ſi obſtructio ſit quæ aperiri, aut inflammatio quæ reſolui debeat. Contra medicamenta, quæ adenibus ignobilioribus admouenda ſint, nihil habere debent quod aſtringat aut repercutiat, quoniam has partes lædi, haud eſt magnum malum, & in nullas minori cum periculo lædi poſſunt fluxiones, quam ab his repuleris. Peculiari etiam natura quædam partes amant quaſdam medicamentorum materias, à quibuſdam abhorrent. Velut oculi abhorrent ab oleo, à vino non ita. Nerui læduntur vino, & gaudent oleo. Magnitudo, aut numerus partium, minimam eamq; cognitu facilimam habent indicationem, quatenus ſcilicet maiori parte læſa maiori cataplaſmate aut illitione opus eſt, læſa gemina parte, geminis eſt opus. Hanc proinde Galen. non attigit. In poſitu eſt duplex conſideratio, prima quam pars ad alias partes habeat viciniam, aut rectitudinem, ſecunda, an pars ſit ſuperna an inferna, dextra ab ſiniſtra, anterior an poſterior, intima an extima. Ex prima cõſideratione multæ indicationes naſcuntur, cauemus enim ne principem partem lædamus, aliud agentes. Velut in angina, quoniam

videmus rectitudinis & viciniæ gratia facilem eſſe repulſum ab externis in interna, aut ex laringe in pulmonem; & in eo repulſu grauia pericula, exterius nulla, interius modica repellentia, eaque nunquam non permiſta cum contrarijs, admouemus. Eadem ratione in omnibus thoracis morbis qui cum fluxione fiant, cauemus ab aſtringentibus, ne in cor, aut pulmonem, repellamus. Ex ſecunda conſideratione poſitus, naſcuntur omnia præcepta ſeruandi rectitudinem in venæ ſectione, quæ ego antea tetigi, & in controuerſijs vno capite complexus ſum. Nimirum quoniam male affecta pars eſt inferna, in crure, quoniam ſuperna, in brachio: quoniam dextra, in dextro crure, aut brachio: quoniam ſiniſtra, in ſiniſtro ſecanda eſt. Quas indicationes conſtat à poſitu eſſe. Verum has omiſit, vnam illam perſecutus eſt, quæ à partis altitudine naſcitur. Quoniam, inquit, in partem imam non poſſunt penetrare medicamenta, quin facultatis bonam partem in via amiſerint, neceſſe eſt modo aliquo curare, vt quam maximè fieri poſſint, talia in ipſas partes veniant, qualibus eæ indigere videantur. Proinde Galen. conſulit ſi pars calida petat, calida dare, non ſimpliciter, velut ſi pars extra poſita eſſet, ſed tanto plus habentia caloris, quantum veriſimile ſit ea in via virium remiſſura: ſi pars petat frigida, non perinde facere ſolum, ſed etiam curare vt medicamenta ſint te-

nuium partium, & facile penetrantia. Nam aliter, inquit, frigida ipſa ſibi viam obſtruent, ſietque vt etſi maiora data ſint, tamen in partem affectam pertingant minus, quin etiam fortaſſe cohibendo effluuium calidum à particula, ipſam facient magis incaleſcere. Hæc docet Galen. mihi tamen videtur neque in adhibitione calidorum audendum eſſe augere quantumuis eorum vires, neque hac ratione ſolum in alto poſitæ particulæ proſpiciendum eſſe. Nam etſi periculum obturationis, vt in frigidis non ſit, eſt tamen aliud, quod Galen. non animaduertit, ne dum ægrotanti in profundo parti mederi volumus, ſanas partes quæ in via ſunt, lædamus. Proinde in frigidis aliquanto plus, in omnibus tamen cũtandum cenſeo, vt quam minimum res ipſa ferat, medicamentorum vires augeamus. admiſcemus ergo, vt ijs quæ lieni imponuntur acetum, & repercutientibus ex capite, ita & pectoralibus medicamentis, mel, penetrationis gratia, ſiue frigida, ſiue calida ſint, ſiue lenientia, qualia ſunt quæ faciunt excreationem facilem, ſiue ſiccantia & adſtringentia, qualibus in hemoptoyca paſſione vtimur. In formatione & poſitu ſimul, illud conſiderare iubet Gal. quos meatus ad expurgationem aptos habeat pars, & quo vergentes, an in partem aliquam ducentes in qua magnopere excrementa lædere poſſint, an non. Nam auertemus à minime conuenientibus, vo-

cabimus

cabimus ad conuenientes meatus. Velut ſi cui in aſperam arteriam è capite deſtillatio ſit, auocabimus ad os maſticatorijs; ſi in oculos, ſitque metus nequid grauius patiantur oculi auocabimus ad nares errhinis vocatis. Ad hanc etiam conſiderationem refertur, quæ foramina, aut quas commiſſuras pars habeat, vt poſſint in ea medicamenta penetrare. Hinc enim indicatione accepta, omnia quæ in caput, in commiſſuram coronalem, infundimus. Sed de indicatione à loco patiente hæc videntur rectè ſatis. Tandem uelut per epilogum dicit, cauſas intemperierũ, euacuatione: intẽperies ipſas, alteratione, curari.

Solutionis autem cõtinuitatis ſcopus quidem curationis unitio, in organicis partibus impoſſibilis, in ſimplicibus autem non ſemper poſſibilis, ſed in quibuſdam: vt in carnoſis cõglutinatio curatio eſt. Non differet autem ſiue coalitum nomines. Antecedet autem ipſam cum maius fuerit factum vulnus, adductio diſtantium particularum, quæ ex genere formationis eſt: vt autem ipſa firma fiat alligatio adducens ea quæ diſtant, & vincula, & ſuturæ proſunt. Agglutinat autem quæ deiuncta ſunt, & à principio vnitionem reſtituit natura, noſtrum verò opus vnum vt dictum eſt, adducere in idem quæ diſtant, ſecundum autem ſeruare vt adducta ſunt, & tertium cauere nequid intercidat in medio labiorum, quartum ipſam partis ſubſtantiam ſanam ſeruare. Primum autem & ſecundum, quo pacto quis facere poſſit dictum eſt. Tertium verò in ipſa adductione eorum quæ diſtant, fieri ſanè poſſit, ſi nihil extrinſecus

ſecus incidere permittamus, vt ſolet capillus, aut oleum, aut aliqua alia humiditas, in medio eorum quæ vnienda ſunt conſiſtens, impediat vnitionem illorum. Sequenti autem tempore per ſuffluxiones, tertii ſcopi eſt cuſtodia. Suffluxionem autem ipſam ex diſſectione & contraria ſectione & conuenienti figura comparandum. Subſtantia autem partis ſana ſeruabitur mediocriter ſiccantibus. Hæc quidem eſt curatio ſolutionis continuitatis in parte carnoſa factæ, cum ipſa per ſe ſola eſt: ſi autem alicui alteri miſceatur morbo plures ſunt ſcopi indicationum, vt in doctrina compoſitorum aut complicatorum, aut vtcunque aliquis vocare voluerit deinceps dicemus. In præſenti autem ad reliquas continuitatis ſolutiones eundum.

VLcerum partitiones multis modis fieri poſſunt, quas alijs locis Gal. perſequitur hoc loco ea ſolum vtitur, quæ ex locorum vulneratorum differentia naſcitur. Nimirum, quia vt in omnium morborum curationibus magnum momentum habet indicatio, quę accipitur à patiente particula, ita in hac curatione habet maximum. Differit ergo primum de ſectione carnis, deinde oſſis, vltimo nerui, quia hæ partes, & earum lęſiones, curationeſque maximè diſſident. Porro ulcus poteſt eſſe ſimplex, ut nihil præter ulcus ſit, aut poteſt cum alijs affectionibus eſſe cõiunctum. Simplex autem ulcus ſimplicem indicationem habet, cui alius affectus accidit, multiplicem. Primum ergo agit de ſimplici ulcere, deinceps agit de compoſitis. Quod

ſimplex eſt,per ſe ac primo, nihil aliud quã unitionem petit; hęc uerò eſſe poteſt propria, ut cũ ex duabus partibus ſubſtantię, unica fit, nulla alia ſubſtantia intercedente: aut minus propria, ut cum fit intercedente alia, ueluti glutine. Propria unitio non poteſt accidere duris partibus, quas ſolidas & ſeminales uocant, niſi forte in puerulis humidioribus: mollibus tamen, ut carni & adipi, poteſt. Cum uerò nullę partes organicę, ex ſolis ſanguineis compoſitę ſint, conſtat nullam partem organicam poſſe uerè ac propriè uniri, ſimplices uerò non omnes, ſed eas ſolum, quę ſunt molles. Ergo in parte carnoſa, ſimplex ulcus petit ſolam unitionem, eamque uerã accipere poteſt. Sed ut uniantur quę abducta ſunt, opus eſt ut adducantur faſcia, uinculis, aut ſutura, aut etiam cataplaſmate agglutinante. Cum ſola faſcia, aut cataplaſma huiuſmodi uidebuntur eſſe ſatis, abſtinendum à ſutura eſt, quoniam eſt maioris laboris & periculi, ſin minus, facienda eſt conſutio etiam. Cum muſculorum partes tranſuerſim ſunt ſectæ rarò ſufficit ligatio ſola, cum recta poteſt ſufficere. Atque in ipſa ligatura curandum quam maximè eſt, quod Hippocrat. in officina chirurgię docet, ut ſit firma, ſine multa compreſſione, cuiq; membro accommodata, & elegans. Ex quibus ſcopis, multę ligaturarum figurę naſcuntur, quas dicto loco Hippocrat. docet, & chirurgi in ſuis

com-

commentarijs perſecuntur fuſius & omnium maximè Galen. libello de faſcijs. adductionem ergo his inſtrumentis facimus, & factam ſeruamus. His factis, natura ipſa facit vnitionem, niſi quid impediat, velut ſordities aliqua, aut oleum, aut pili, aut quiduis aliud quod intercipiatur. Curandum ergo eſt, ne quid ſit tale quod impediat, & vt natura partis benè habeat, poſſitque carnē generare, quæ poterit ſane, ſi caro bene temperata ſit, Ergo recens vlcus lauandum vinō (de carnoſis enim dicimus) poſtquam permiſerimus ex eo ſanguinem fluere, deinde æqualiter conſtringendum, nullo oleo, aut alio medicamine immiſſio, idque agendum eleganter & cum magna munditie, ita enim fiet ne quid intra labia maneat, quod vnitionem impediat. Curandum ſtatim vniuerſum corpus inanire, & expurgare (ſi res exiget) ne quid denuo influat. Deſuper in partem inſpergere oportebit ſiccantem puluerē ſine mordacitate, ita enim ſeruatur ſubſtantia partis ſanæ. Nam ſiccum ſano vicinius eſt vt Hippocrat. libr. de vlcerimus docet. Quod ſi vlcus magnam altitudinem habet, aut corpus alioqui paratum eſſe videatur ad fluxiones, timendum eſt, ne etſi hæc omnia rectè ſint acta, in imam vlceris partem ſaniei aliquid colligatur, quod impediat perfectam curationem. Cauebitur autem facta ſuffluxione, hoc eſt facta ſaniei expurgandæ via, relictoque linimento intincto oleo aut

pulti-

pulticula, ne occludatur. Fit via, vlcere in partem decliuem ſecto, aut ſi ſinus iam collecto pure factus ſit, in contraria parte quæ defluxioni ſit magis idonea, facta alia ſectione. Iuuat hanc ſuffluxionem, membrum læſum in figura accommodata ad effluendum collocare. Curandum tamen quoad fieri poſſit, vt figura indolens ſit, hoc eſt iocunda, & quam ferre multum æger poſſit ſine moleſtia. Ita enim facultas minus laborat, & pars minus fluxione tentatur. Hæc eſt ratio curandi ſimplicia in carne vlcera, quam Gale. partim hic, partim in methodo docet.

Tractio ergo eſt continuitatis in oſſe ſolutio, quod vniri non poteſt prima intentione, ſecunda autem modo quodam vniri poteſt. prima ergo intentio eſt, continuatio quæ non poteſt ob ſiccitatem partis fieri, ſecunda alligatio, poro alligante in circulo fractionem. Generatio autem pori quatenus ex materia, & à natura fit communis eſt ad alia, quatenus autem ab oſſe parum abeſt, propria eſt ex huiuſmodi alimento. Molle autem & puerile os, & vniri poteſt, raro autem hæc paſſio generatur ſine coniunctione; plerunque enim adiacentes muſculi ſimul cum aliis corporibus patiuntur, ruptis oſſibus, quare & ſcopus curationis duplex, alter quidem qui in oſſibus, alter vero qui in corporibus circum illa. Hic autem in diſpoſitionibus compoſitis partium carnoſarum dicetur. De fractionibus autem hoc loco dicendum eſt. Quoniam enim horum curatio eſt ex poro. Vt autem hæc fiat proprii alimenti oſſis oportet abundantiam, ad generandum

porum

porum ſuppeditare naturæ. Hæc autem abundantia & quantitate & qualitate moderata eſſe debet: proinde indiget præparatione quæ agat tantum & tale influentis ſanguinis, ex quali & quanto generetur callus. Cum autem effundatur hic per cauernas fracti oſſis, conſiderare oportet illius & multitudinem & qualitatem, atque ita aut ſicciorem facere influxum, aut humidiorem. Verum hæc fuſius in libris de medendi methodo dicta ſunt.

HIppocrat. non quãcunque ſolutionem continui in oſſe appellat κάταγμα, ſeu fractionem, ſed eam ſolam quæ fit caſu, aut graui ictu, reliquas enim appellat ſciſſiones Gale. verò omnes oſſis ſolutiones vtcunque factas fracturas vocat. Dicit ergo nullam oſſis fractionem curari poſſe vera vnitionẽ, niſi in mollibus & puerilibus, quoniam in his ſolis poteſt os generari. Curatur verò vnitione non vera intercedente callo, qui callus ab ipſa partis natura generatur, quemadmodum & caro: generatur verò ex proprio oſſis alimento. Medicus verò hic quoque debet naturæ miniſtrare, curando vt tantum, taleque ſuppetat oſſi alimentum quanto & quali videatur indigere. Quare ſi corpus ſit plenum euacuare, ſi inanitum nutrire: ſi cacochimum, purgare. Verum non hoc ſolum facere oportet, ſed etiam curare vt partes oſſis aptè adducantur, & reponantur in naturali figura, tuncque ligaturis & ferulis, & cataplaſmatis firmare. Quod ſi ſimul cum oſſe caro ſuper ia-

cens diſſecta ſit, vt fit plerunque, ad affectiones compoſitas iam pertinet. Verum lauandum, vlcus recens adhuc eſt mulſa, à quo deinde ſi quid ſordium, grumorum, aut fruſtulorum oſſium intereſt, extrahendum: deinde adducendum ligandum, & conſtringendum nihilominus: relinquendum verò inter ferulas, & faſcias, qua poſſit linimentum immitti, atque ſi quid puris, aut ſordiciei ſit, effluere. Fracturas oſſium capitis, ob partis figuram, ligatura non curat, ſed ad retinendum pharmaca, quæ curare ea poſſunt, vtimur. Proinde in capitis fracturis detectis perluſtratiſque oſſibus, & extractis, ſi quæ penitus fracta, aut contuſa ſunt, ſin minus leuigatis, pharmacis valde ſiccis, & ſpongijs agendum eſt. Sed hoc opere attingenda tantum ſunt artis præcepta, haud quaquam perſequenda omnia.

Nerui autem & tendonis punctura ob nimium ſenſum, & quoniam continuata eſt pars principio, promptè corripitur ſpaſmo, maximè cum non expirat extrorſum obcæcato cutis vulnere. Hoc ergo oportet aperire, & ſiccare ſubſtantia tenuium partiũ, quæ poſſit penetrare vſque ad imum vulnerati nerui. Dicetur autẽ de hoc perfectè in lib. methodi medendi.

CVm recens punctus eſt neruus, omni ratione cauendum eſt ne dolor inflammationẽ, & ob continuitatem cum neruorum principio, conuulſionem faciat. Proinde antequam ſiccando neruum penitus curare velimus, dolori, & in-

& inflammationi occurrimus, atque vt in carnem vinum, & in nudata oſſa aquam calidam, aut mulſam, ita in neruum oleum calidum infundendum eſt cum terebinthina, atque quoniam caro ad cutem ſolet coaleſcere, neruo interius vulnus retinente, nudandus magis eſt neruus, vel ſaltem curandum ne caro coaleſcat: id quod etiam facit olei infuſio. Deinceps cum dolor magna ex parte conquieuerit, ad ſiccationem quæ penitus ſanet, veniendum, vtendumque terebinthina ſine oleo, puluere aliquo ſine mordacitate ſiccante admiſto. Galen. 6.lib. Methodi quem hic citat modicum admiſcet euforbij, fortaſſe autem ſit hic puluis aliquanto acrior quam expediat, primis præcipuè curationibus, & antequam corpus manifeſtũ ſit, & dolor ceſſare cœperit dum aguntur hęc omnia bubonum eſt, & totius ſpinæ habenda cura. Larga enim olei communis irrigatione oportet bubones irrigare, & ſpinam totam oleo aliquo mediocriter diſcutiente, vt amygdalino, aut anethino intangere. A principio haud dubiè vacuandum, & expurgandum totum corpus eſt. Cum hac ratione non videtur poſſe puncturæ curatio benè cedere, extremum remedium ſit, tranſuerſim totum neruum ſecare, quanquam pars motu voluntario priuetur.

Ergo in ſimplicibus huius generis diſpoſitionibus ſpecies ſalubrium cauſarum talis eſt: in compoſitis

autem vlceribus complicatur. Prima quidem cauitas, quam non aliam diſpoſitionem ſed vlceris differentiam exiſtimant: eſt autem non differentia hæc, ſed aliud genus totius morbi, in quo ſubſtantiæ ipſius iactura eſt. Atqui curatio in duplici paſſione duplici indiget ſcopo. Nam continuitatis ſolutio vnitione, ſubſtantiæ defectus generatione indiget. Sunt autem dicti paulo antea generationis ſcopi. Atqui oportere primum curare hanc diſpoſitionem, deinde curare vnire, ipſa rerum natura indicat. Cum ergo repletum fuerit cauum, æquale autem vlcus fuerit, tunc alterum ſcopum aboleri contingit. Nam carne recens genita exiſtente in medio labiorum vlceris, vniri quidem nō poſſunt ea quæ diſtant. Scopum autem alium vnitionis inuenire oportet. Inuentionem autem habebimus ex eo quod ſecundum naturam, ſuper partem expedit fieri. Secundum naturam autem erat ei, obduci cute. Hoc ergo à nobis eſt faciendum, aut quoniam eſt impoſſibilis hic ſcopus, ſimile aliquid cuti. Carnem ergo cuti ſimilem faciendum eſt. Eſt autem talis, ſicca ſimul & calloſa: ſiccantium autem & ſine mordacitate aſtringentiū medicamentorum vtilitas erit ad cicatricum inductiones. Ita etiā ſi ſordities aliqua innata fuerit ſcopus quidem extergere. Medicamentum autem ſalubre quod exterget. Dicetur autem illorum materia in iis, quæ de medicamentis. Atqui ſi inflammatio aliqua vel compreſio, vel ſcirrhus, aut œdema, iuxta vlcus ſit, curanda ſunt hæc prius iuxta dictas methodos. Ita ſi qui influxi in vulnus, ſecundum influentium curationem. eodem modo ſi intemperies aliqua ſit in exulceratis ad intemperiei auxilia prius veniendum eſt. & de his quidem ſatis.

HActenus de curatione ſimplicis vlceris quacunque in parte conſiſtat, dictum eſt, de compoſitis vlceribus nunc dicit. Poteſt vlceri accedere cauitas, & ſordities, & tumor pręter naturam, aut ſola fluxio, & intemperies partis. Quę omnia cum accedunt, curanda ſunt ante ipſum vlcus, quoniam omnia illa impędiunt vlceris propriam curationem. Ergo replendum, ſi eſt cauitas: & expurgandum, ſi ſordities: & cohibendum fluxionem, ſi quæ eſt: & attemperandum, ſi quæ eſt intemperies, antequam vniendum. Quod ſi ſordities & cauitas cum vlcere ſint, expurgandum antequam replendum: quoniam ſordes carnis generationem impediunt. Poſſunt verò eorum quæ cum vlcere (eadē erit ratio aliorum morborum) coniunguntur, quædam curari ſimul, quædam non poſſunt. Velut deterſio & attemperatio fieri poſſunt ſimul, admiſtis quæ temperent, & quæ detergeant, aut immiſſis in vlcus detergentibus, & attemperantibus circumcirca vlcera membro appoſitis. Atque parte ex quadam deterſio & generatio carnis fieri poſſint ſimul. Non quidem cum eſt adhuc vlcus valde ſordidum, ſed cum ſolis extergentibus actum iam aliquatenus ſit, poteſt ſiccis cum extergentibus miſtis, ſimul cum deterſione carnis prouentus procurari: tamen carnis generatio & cicatricis, non poſſunt, niſi forte ſecundum diuerſas, vlceris grandioris, partes, ſimul

fieri. Ergo ſi quæ poſſunt ſimul fieri, quatenus poſſint ſimul fiant, vt quo ad fieri poſſit, citiſſimè ſanitas eueniat: ſi nõ poſſunt, id curetur prius quod alterius impedit curationẽ. Nam hęc methodus eſt, quam ſupra diximus in eo quod impedit curationem. Cauitatem quidam volebant (vt Gale. refert) non eſſe affectionem diuerſam, ſed differentiam vlceris, itaque vlcus cauum nõ eſſe duas affectiones, ſed vlceris quandam ſpeciem: tamen fallebantur: nã in cauitate eſt particulæ defectus, quem conſtat pertinere ad aliud genus, puta morborũ in numero. Cicatrix generatur pro naturali cute in exulcerata carne, vt callus pro oſſe in fractionibus. Cicatricem inducentia, meritò ſunt ſiccantia & adſtringentia ſine mordacitate, quoniam ſiccando adſtringendoque, caro fit calloſa & cruſtæ ſimilis. Mordicatio verò, trahendo ſiccationem impediret.

Tranſeundum verò nunc eſt in genus, ſecundum formationem, quod in plures differentias diuiditur. Sed exordiendus eſt ſermo, ab eo quod eſt euidentiſſimum, quod ex figuræ mutatione ſit. In iis igitur qui adhuc creſcunt poſſibile eſt figuram plurimarum partium emendare, ſed in iam auctis, non ita. Scopus ergo eſt in quibus curari poteſt, in contrarium euerſionis agere, ſi verò fractione non rectè conformata aberret alicuius artuum figura, cum porum contraxerit, ſi adhuc recens porus ſit, frangere oportet, & rurſus formare rectè, deinde ad porum ducere.

RAtio transferendi ad bonam figuram membra, quæ mollibus adhuc puerulorum corporibus vitiatam figuram habent, eadem omnino eſt, quã in ſermone de reductione docuit. Nam ſiue à principio formationis, ſiue formato iam corpore caſu aliquo vitiata figura membri ſit, ad modum emendationis nihil intereſt, præter quàm quod facilius emendabitur vitium quod non poſt formationem fuerit contractum (vt multis infantibus ob ipſius partus laborem ſolet) quàm quod primæ formationis modum ſequetur. artus vocantur non quæuis membra, ſed brachia & crura. Ea frangere, vt rurſum benè formata coaleſcant, praxis eſt laborioſa, tentanda tamen cum figuræ vitium tantum eſt, vt actionibus per totam vitam poſſit obeſſe manifeſtè, tuncque ſolum cum callus adhuc recens eſt, & corpus laborantis hominis puerile, aut ſaltem nondum ſiccatum, vt iuuenile & ſenile.

Eſt autem obſtructio ex hoc genere morborum, quæ quidem à lentis & craſſis fit ſuccis. Vnum quidem & ipſa habet ſcopum contrarium paſſioni, deobſtructionem. Cauſæ autem ſalubres abſtergentia & ſcindentia medicamenta.

OBſtructio & laxitas ſunt vitia in ſecundo genere vitiatæ figuræ. Amplitudinis, ſiue laxitatis nullam mentionem facit Galen. monuimus tamẽ inter diſſerendum de reductione, qui-

buſdam in partibus poſſe eſſe vitioſam cauitatem aut orificiorum amplitudinem. Velut profectò omnes anaſtomoſes venarum, quæ in hoc genere morbi ſunt, obſtructioni cõtrarij, amantque contrariã curationem, adſtrictionem ſcilicet & obturationem, quæ emplaſticis & adſtringentibus medicamentis agitur. Obſtructio à ſuccis craſſis & lentis, petit detergentia ob lentorem, incidentia ob craſſitiem ſuccorum: petit etiam laxantia, vt per laxata vaſa ſucci qui erant impacti melius effluant.

Quæ autem ab ſtercore duro impacto in inteſtino, primam quidem habet duritiei correctionem, ex humidis, & pinguibus clyſteribus, deinde autem euacuationem ex fortibus.

OBſtructo inteſtino ſtercore grauiſſima mala naſci ſolent: nam ileos, & peſſima dyſenteria, qui etiam colici doloris poſſit eſſe cauſa. Curatio verò ex acribus incipere nõ debet, quia augentur cruciatus, & ob duritiem ſtercoris nihil proficitur, ſed emolliri debet prius ſtercus humidis, & pinguibus, cuiuſmodi oleum (talia enim ſunt quæ emolliunt) ſi in ſupernis inteſtinis obſtructio ſit, potionibus, ſi in infernis, clyſteribus magis.

Quæ autem ex lapide in veſica ſtatim quidẽ tranſlationem, gratia autem perfectæ curationis extractionem per ſectionem.

IMpacto lapide in collo veſicæ, ſummum preſenſque incidit periculum, per vrinæ deten-

ctionem. Proinde ſi maior lapis ſit, quàm vt poſſit extrahi, aut expelli, quauis arte retrudendus in veſicæ cauum eſt, retinenduſque illic vſq; dum conteratur, contrituſque pellatur per partes. Interim, ne crebro recidat in collum, mingere debet homo ſupino corpore, comprimens manibus, vel per accommodatum inſtrumentum chirurgicum.

Curatio autem eius humiditatis quæ præter naturam continetur, in integra vacuatione, vt in ſuppuratis: immoderata autem repletio, in immoderata vacuatione, vt in ſanguinis per venas. Eodem modo & quibus in ventre, aut inteſtinis, aut arteria, aut pulmone pus aut ſanguis continetur integra euacuatione indigent pluris autem cibi & potus adhuc recens ingeſti, per euacuationem eſt curatio. Quæcunque vero in pulmone, aut pectore continentur cum tuſſi quidem euacuantur, à pharmacis autem, extenuantibus: quæ autem in hepate aut venis aut arteriis, aut renibus, aut per vrinas, aut per ventrem ſed per vrinas ab extenuantibus vehementer, per ventrem à trahentibus & aperientibus oſcula. Quæ autem in ventre ſuperiori per vomitum, quæ vero in inferiori per ſubductionem.

GEneratim in Apho. dictum eſt, morbos ex repletione euacuatione curari. Sigillatim percurrit modo Galen. multas multorum membrorum repletiones. Quòd uero dicit immodicam euacuationem ad immodicas repletiones curandas eſſe bonam, ita intellige. Immodicam euacuationem non eſſe eam quæ ſit maior quàm

pro

pro indigentia (talis enim ſemper eſt noxia) ſed eam quæ cum reſpondeat maxime repletioni, conſuetis euacuationibus multo maior eſt. Velut ſi in maxima plethora tres libras ſanguinis fundamus. Vbi dicit quæ in pectore aut pulmone continentur, euacuantur cum tuſſi, à pharmacis autem extenuantibus, videtur docere omnia medicamenta, quæ facilitant ſputum eſſe extenuantia, ſcimus tamen multa illorum eſſe craſſitudinem inducentia. Proinde ego intelligo hic extenuantia dici reſoluentia, quaſi dicat quę in pectore ſunt nō aliter euacuari poſſunt, quàm extuſſita aut ſi pharmacis exterius appoſitis, certe extenuantibus & reſoluentibus. Niſi uis illum hic, quoniam de obſtructionibus dicere cęperat de craſſis tātum ſuccis in pectore agere ad quos extenuantibus eligmatis ſemper vtimur iuxta illud quod ipſemet 13. meth. cap. 18. diſſerens de ijs quibus in thorace aut pulmone redundantia eſt, dicit his uerbis. Dabimus igitur ijs qui ſic laborant, medicamēta, quibus tenuatoria ſit uis, & quibus uię aperiantur, & quæ deferēda per eas ſunt diſſecentur, ac diſſipētur, præſertim cum uel craſſę ſubſtantię ſunt uel glutinoſę qualia in ijs ſunt, quos Empyos uocant. Hepati & uenis & arterijs duplicem euacuationē eſſe per urinas & uentrem, dictum eſt antea, diceturque poſtea iterum. Cęterum renes nullatenus uidentur per uentrem purgari poſſe aut debere, tamen

cum

cum maxima redundantia eſt utendum eſſe expurgatione per uentrem etiam ex ueſica Galen. ipſe docuit.7.methodi, & ego lib.8.controuerſ. confirmaui.

Quæcunque autem ſub cute, ſectione, aut vſtione, aut vrentibus medicamentis, ita autem aliquando & quæcunque ſunt in aliqua naturali cauitate, vt thoracis.

NOn indiſtinctè, ſectione, aut uſtione, aut medicamentis utendum eſt, ſed cũ abſceſſum, aut reſoluere poſſumus, aut facere ut ſua ſponte rumpatur, medicamentis tentandum, ſi id non uideatur fieri poſſe, aperiendum ferro, ſin putredo ſit maligna, aut timeatur nec caro malignę computreſcat, igne eſt utendum, cum uero lenius auxilium eſt ſatis, non debet, quod grauius eſt, tentari. Ita etiam cũ eſt pus effuſum in cauitatem aliquam, ut inter inteſtina & peritonęum, aut intra thoracem, ſectione, aut uſtione, uti ſolemus. Sectio fit ut in hydropicis, oblique, ne affatim effluat: & in parte maximè humili, & in quam poſſit decumbente ægro, pus inclinare. In thorace ergo, in ſpatio intercoſtali quàm fieri poſſit infimo, modo ne lędatur ſeptũ tranſuerſum, ſectio fiat, & qua poſſit maximè ægrotus in ſectionem incumbere. Conſtat autem quam maximè ſcire nos debere in quam thoracis partem pus ſit effuſum, ut ea in parte ſectio fiat: niſi tamen effuſum ſit in ambas: fit

verò etiam ~vſtio ob opus in thorace,nõ quidem penetrans ~vſque ad internam partem ſed ad motus cauterijs, vt ex factis ~vſtione ~vlcuſculis pus asſidue detergeatur.

Atque vno capite eorum; quæ toto genere præter naturam in partibus continentur ſcopus curationis eleuatio eſt: Si aũt fieri nõ poſſit, trãſpoſitio. Quæ autem nõ toto genere præter naturã ſed quantitate, ſcopus horum euacuatio. Inuentio autem eorum quæ ipſa curant partim quidem ex ipſa diſpoſitione accipitur, plurima vero ex patientibus particulis.

QVorum ſubſtantia pręter naturam eſt,ea toto genere talia dicuntur, ~vt lapis & vermes. Hæc ergo omnino tollere ſi fieri posſit expedit. Quæ vero ſubſtãtia naturali ſunt, cum redundant (~vt redundans pituita) tolli à corpore omnino non debent, ſed eorum multitudo euacuari. Atqui ~vt ſit maxima indicatio auxiliorum à patientibus partibus dictum eſt iam, & dicetur rurſum.

Quæcunque autem quoniam exaſperatæ ſunt præter naturam habent, naturalis læuitas his reſtituenda eſt. In oſſe ergo læuigantia, in arteria autem aut lingua lenientia, humidis & lentis ſine mordacitate. Quæ verò quoniam læues fiunt, præter naturã habent aſperitatem illis naturalem eſt eis reſtituendum, medicamentis manifeſtè abſtergentibus & cũ exigua adſtrictione.

ASperitas & lęuitas non in omnibus partibus poſſunt eſſe morbi, ſed in paucis quibuſdã

in quibus poſſunt actiones per ſe lædere. Velut aſperitas in oſſe ſi contemnatur dolores partium quas attingit, facere poteſt, & curationem impedire: in aſpera arteria, tusſim magnam mouet; in lingua difficilem ſermonem facit. Læuitas in ventriculo & inteſtinis, lubricitatem, & intempeſtiuum deſcenſum ciborum facit. Curanda ergo vtraque harum affectionum in vtriſque earum partium oſſa aſperata ſcalpro læuigantur: lingua, & arteria aſpera, eligmatis mollibus. Et lentis, ſine mordacitate, quale in primis oleum recens amygdalarum dulcium recentium. Aſperitatem inferunt clyſteres aut potiones abſtergentes ſatis adſtringentes nonnihil. Quoniam abſterſio fiſſuras & inequalitatem particularum facit, & adſtrictio partes quaſdam adducendo, quaſdam abducendo inæqualitatem auget. Quod tibi ipſi experiri licet lauando aliquoties ſucco aliquo tali, cuiuſmodi muria, manus, aut alia in parte cutem. Senties enim cito aſperitatem in parte. Porro ſolet læuitas inteſtinorum dyſenteriæ recens curatæ ſuccedere, quæcunque ergo læuia, & pinguia, qualibus in dyſentericis ſolemus vti, herentia in teſtinis relicta ſunt, abſtergentium vi abraduntur, fitque ita etiam aſperitas.

Quæcunque autem obſtructiones, aut anguſtiæ viarum, morbos alios ſequūtur, curādum illos prius eſt. Oſtenſum ſiquidem eſt in opere de morborum differentia inflammationibus & ſchirris, & ædematis,

&

& nonnunquam ſiccitatibus immoderatis, adhuc etiam prauis figuris ipſorum continentium corporum, ſuccedere ſæpe ea quæ dicta ſunt. Quemadmodum & tumoribus quibuſdam eorum, quæ ſunt in ambitu corporum, ſi autem inuicem complicentur dictorum aliqua, indicationes habebunt complicatas. Sufficiet autem de vno aut de quodam exemplo ſermonem habere. Quandoquidem plenius de omnibus in libris de ratione curandi dicitur. Ponatur ergo fluere in partem aliquam multitudinem ſanguinis, vt diſtendantur vaſa circa particulam, non magna ſolum ſed etiam parua, primum quidem quæ fugiunt ſenſum, nunc autem apparent quia repleta ſunt, quemadmodum ſanè in oculis videntur manifeſtè nonnunquam, ob candorem tunicæ. Aequum ergo eſt putare, & alia vaſa quæ non apparent, diſtendi repleta, cum neque ipſa videri poſſint, ob exiguitatem, & iam ſit periculum effundi, quæ effluent ex vaſis in ſpatia vacua quæ in medio ſunt, aut effuſum iam eſt nonnihil. Huius paſſionis curatio ſcopum habebit iam vacuationem, aut vt dicam clarius euacuationem, quandoquidem paſſio erat repletam eſſe particulam immodice. Neceſſe eſt ergo aut recurrens euacuari id quod redundat, aut per ipſam partem quæ patitur. Recurret ergo aut pulſa, aut tracta, aut miſſa, aut ſecundum quædam horum, aut ſecundum omnia. Per ipſam autem partem patientem euacuabitur: partim manifeſtè, & ſenſibiliter: partim extenuatum in vapores. Si ergo ſit totum corpus plenius, non oportet per patientem locum euacuare. Nam ſi ſcarificationibus & ſectionibus ſenſibiliter euacuabimus, dolentes trahemus plus doloris gratia. Si autem calfacientibus digerere parabimus,

bimus, trahemus ob calorem plus in partem quam digeremus. Si vero velimus cogere id quod influit, rurſum recurrere, non quidem recipiet quod plenum ſit corpus. Ad ambo ergo hæc oportet vacuare totũ corpus, aut retrahere quidem omnino in alias regiones, quod influit in patientem, hoc autem vbi factũ ſit, repellere ex parte primum, deinde accingi ad reſoluendum. Facilior enim eſt euacuatio quanto per minora. Repellemus autem ex patiente ſi adſtringamus ſimul & refrigeremus, ſed & quæ euacuata ſunt ad ſeſe trahent, quæ repelluntur: monſtratum enim etiam hoc eſt in libro de facult. naturalibus: atqui remittent etiam vaſa roborata pharmacis aſtringentibus. Si ergo totum ita recurret, bene quidem habet, ſi autem pars aliqua in parte ſuper ſit, coniectandum erit id lentum eſſe & craſſum, & proinde ita coctum eſſe vt difficile ſoluatur: poteſt autem etſi tale non ſit, in ſpatia quæ interſunt, eſſe effuſum. Tunc ergo tempus iam eſt ad eius euacuationem per patientem particulam veniendi, imponendo ſuffuſis partibus, vires repulſorias eorum quæ influunt. Euacuationes autem præcipuè ſi coniectabis in mediis ſpatiis contineri aliquid, & per ſcarificationes, ſimul & pharmaca reſoluentia.

DIctum eſt antea cum morbi multi coniunguntur, procedentes alij ab alijs, à curatione priorum, eorum inquam à quibus alij naſcũtur, exordiendum eſſe curationem. Dictum non minus eſt, ſimplicem morbum ſimplicem indicationem habere, multiplicem multiplicem. Id modo Gal. repetit, obiter docens tumorum præter naturam generationem & curationem, phleg-

phlegmonis præcipuè. Hanc, quoniam fit influente ſanguine in partem, adeo vt magna & exigua vaſa repleat, & inania ſpatia, detracto ex parte ſanguine curari dicit, detrahi verò repulſum de parte, aut tractum aliunde, aut ex parte miſſum, aut per partem euacuatum. Euacuatur per partem, manifeſtè, vt ſcarificatione, partis ruptione, aut ſanguiſugis: vel occulte, medicamẽtis reſoluentibus. Remittitur à particulæ ipſius robore: repellitur medicamentis repercutientibus: retrahitur, aut cum euacuatione, vt miſſo ex contraria parte ſanguine, aut ſine ea, ligaturis, frictionibus, dolore, & cucurbitulis. Verum illud eſt iam pluries dictum, ad nulla remedia localia eſſe veniendum, antequam vniuerſum corpus ſit vacuatum, aut vacuatum ſimul & expurgatum, ſi res exigat. Verum in ipſo localium vſu eſt ſuus ordo, repercutiendum eſt primo, ſi hac ratione tota inflammatio ſublata ſit, bene, inquit, habet: ſin minus veniendum eſt ad reſoluentia. Verum animaduerte hic, ne res te fallat, nõ ſemper eſſe bene actum cum ęgrotante, ſi inflammatio aut tumor alius ſola repercuſſione curatus ſit, ſed tunc ſolum, cum vacuato prius corpore, & inflammatio, boni ſanguinis, ſed multi, influxu excitata fuerat. Si enim natura venenatum ſuccum impulerat, peſtiferum ſit eum intro repellere. Hic reſpicimus cum in variolarum, aut morbilorum, aut peſtilentium exanthematum

cura-

curatione, abſtinemus à repercuſſione, ad extractionem omnino conuerſi. Vbi legimus, facilior enim eſt euacuatio, quanto per minora, in meo codice legitur διὰ μειόνων, tamen in pleriſque διὰ μειζόνων. Hoc eſt per maiora. Haud multum intereſt. Si legatur per minora, intellige auxilia, ſi per maiora, intellige ſpatia. Nimirum repellentia ſunt auxilia minora reſoluentibus, & euacuant per vaſa maiora, quoniam per venas & arterias, reſoluentia verò per poros cutis. Ergo quaſi reddens cauſam, qua prius eſt tentandũ inflammationem repercutientibus demoliri, quàm reſoluentibus, dicit, quoniam incipiendum eſt à facilioribus. Eſt autem tanto facilior euacuatio, quanto per minora auxilia, aut quãto per maiora vaſa. Certè video Hip. & Gal. hoc ſemper cauiſſe (cõtra ac plæriq; medicorum hodie faciũt) ne maiora auxilia tentarentur, vbi minora viderentur eſſe ſatis. Docet deinde Gale. qua cauſa ſoleat fieri, vt repercuſſio non ſufficiat. Cum, inquit, id quod influxit craſſum eſt, aut etſi craſſum non ſit, eſt iam extra vaſa per inania ſpatia effuſum, non ſatis eſt ſola repercuſſio. Addit, tunc ergo tempus iam eſt ad eius euacuationem per patientem particulam veniendi, imponendo vires repercutientes. Hic ſermo non videtur ſatis congruens & conſentaneus. Nam tunc cum ob craſſitiem non eſt ſatis repercuſſio, tempus eſſe veniendi ad repercutiẽtia, quis probet? certe illud

tunc, ſuperiora refert. Quaſi illud quod de craſſitie & inanibus ſpatijs dixit, per parenteſim dixerit, itaq; reſumens tacite ſuperiora dicit; tunc, cum totum corpus eſt euacuatum, ueniendum eſt ad euacuationem partis per repercutientia, niſi tamen craſſus aut impactus ſit ſuccus, tunc enim præcipue per ſcarificationes, aut reſoluentia medicamina.

Sed quoniam omnia digerentia calida ſunt facultatibus, eius autem temperiei eſt mordere, cum immoderatius ſint calida, cauẽdum in ipſis eſt, quæ ſunt omnino calida, præcipuè ſi ſit in ſummo pars quæ patitur. Dolebit enim non parum ſi præter propriam paſſionem etiam mordeatur, omniſq; dolor fluxiones commouet. Quod ergo mediocriter eſt calidum, in his dolorem non facit, ac multo minus, ſi humidum fuerit. Atqui poſſit digerere id quod in ſummo eſt etſi nõ ſit forte medicamentum quod digerit. Si autem quæ in ſummo ſunt omnino ſint ſine paſſione, in profundo autem ſit quod euacuatione indigeat, intendere & augere oportet reſoluentis calorem, periculum enim ſubibit diſſolutionis priuſquam in profundum attingat; neque dolebit quidquam quæ ad extremitatem ſunt quia non ſunt male affecta. Quare nunc in idem ambo incidunt, in calidorum ſimul & fortiorum medicamentorum vſum, & quæ in ſummo ſunt tolerãt, & quæ in profundo indigẽt. Hanc ergo indicationem ex laborante particula accipimus. Statim autem cõſideremus an aliquid deſit ad curationem. Videntur enim deeſſe non pauca. Partium quæ patiuntur in quibus redundat fluxio, quædam ſunt raræ, & laxæ, & molles natura, quædam denſæ, & compreſſæ, ac

duræ.

duræ. Priores ergo facilè euacuantur, aliæ verò fortioribus indigent medicamentis, quibus euacuentur, & inſuper tenuiorum partium, atque tanto etiam magis, quanto in profundiori loco ſitæ ſint. Hæc igitur tibi rurſum indicatio altera à ſubſtantia quæ patitur.

REpetit quæ de indicatione à parte antea dixerat, additque præterea alia quædam ad eandem indicationem expectantia, quæ non tetigerat, quæ tamen ego iam vno capite collegi, vt minus iam ſit opus in his immorari. Cũ enim iam opus ad finẽ properet fere dicta ſunt antea omnia. Vt dixerat in inflammationis, aut omnino fluxionis humorum in partem quampiam curatione, à repercutientibus ad reſoluentia procedendum eſſe: nunc qui modus tenẽdus ſit in reſoluentium vſu ob partis indicationem, docet. Nimirum cum pars affecta in extremitate eſt, minus audendum eſſe fortibus reſolutiuis vti, quod calida & mordentia cũ ſint, & parti affectę integra occurrãt, dolore poſsint fluxionẽ nouam commouere, magis quàm inueteratã reſoluere. In ijs ergo affectionibus quæ in ſummo conſiſtant abſtinẽdũ eſſe ab ijs quę ſint omnino calida, ſed calidis moderatè vtẽdũ, quia hæc ſine dolore reſolutionẽ facient, atq; ita non cõuocabũt fluſsionem nouã. Accedit quòd cum patiẽtẽ partem proximè tãgant medicamenta, mediocriter calida erũt ſatis ad perficiendã curationẽ. Cum verò pars extima omni affectione præter naturã

caret, & intima reſolutione indiget, opus eſt fortioribus reſolutiuis vti, quia vires illorum in ipſa via exoluuntur, vt nuper de alterantibus dictum eſt. Quare niſi intenſiora quam quæ ad externam affectionem eſſent neceſſaria, admouerentur, ad partem affectam venirent minora quàm vt poſſent reſoluere: admotis verò calidioribus nihil periculi eſſet, quia externa pars ſana cum eſſet non doleret. Quare ob ambo hæc vtendum eſt fortioribus, & quod ſumma tolerant, & quòd intima indigent. Hanc ergo (inquit) indicationem ex laborante particula accipimus. Huic periculo, quod hic Gal. timet ex vſu vehementer reſoluentium & calidorum, & cuius metu iubet cum externa affectio eſt, vti mediocriter calidis, etiam in ſummo vigore affectionis, alia ratione proſpicit libr. 6. de compoſitione pharmacorum ſecundum locos cap. 1. admiſcens ſcilicet cum reſoluentibus adſtringẽtium aliquid, vbi ita ſcripſit, quemadmodum enim in principio cõmoda ſunt pharmaca, id quod influit repellẽtia, ſic poſt principium vſq; ad finem pharmaco opus eſt ex vtriſq; miſto, repellente videlicet & diſcutiẽte, ac primo quidẽ tẽpore adſtringẽs præcellere oportet, ad finem verò diſcutiens interpoſito verò tempore æquales vtrorumque partes eſſe conuenit. Sed idem eſſe videtur reſoluentium vires remittere, & reſoluentibus aliquid aſtringentium admiſcere. Alia etiam ratio teneri poteſt, cum ca-

lida

lida reſoluentia timentur, admouere reſoluentia frigida & ſicca. Nam duplex genus eſt reſoluentium, quædam calore euocant & diſsipant, hæcque dicuntur proprie reſoluentia: quædam alia ſunt quę etſi frigida ſint, ſiccitate abſumunt humorem, vt acetũ,& hordei farina, & alia huiuſmodi. Cum ergo reſolutione opus eſt,& calor timetur, horum erit ſalutaris vſus. Timentur verò calida, quia mordentia, affectis externis partibus. Quare accepta indicatione à partis ſitu utemur remiſsioribus medicamentis quàm ad internas affectiones, aut admiſcebimus aliquid adſtringentium reſoluentibus, aut utemur frigidis & ſiccis, aut ſiccis tantum. Aliam indicationem accipi dicit à partium ſubſtantiæ modo. Nimirum ſi affecta pars laxa & rara ſit, minora reſoluentia ſunt ſatis, ſi dura & denſa, maioribus eſt opus.

Alia autem a formatione ſimul & poſitu, ponatur enim ſi ita contigerit, in hepate eſſe dictã affectionem in anguſtis vaſorum finibus impactis humoribus aut lẽtis aut craſſis, aut multis. An nõ in promptu eſt cibis & potibus extenuãtibus, craſſitiem primum ſimul cum lentore extenuare? Secundo autem loco, non per inuiſibiles & anguſtos ſolum: ſed & per manifeſtos meatus euacuare reliquum? manifeſtæ enim ſunt in hepate venæ, vt & plurimæ: finiuntur autem aliæ quidem in gibbis ad cauam, aliæ autem in ſimis, in porta Quare iã tibi facile in vtriſlibet fuerit coaceruationes euacuare illas prompte, trahendo

quidem in ventrem per tractoria humores quoſcunque qui coaceruati ſint iuxta venas in ſimis, ad vrinas vero promouendo per venam cauam quæcunque iuxta illius venas. Alia autem præter iam dictas indicatio ab hepate, vt principio venarum. Quoniam enim non ſeipſum ſolum vt plurimæ partes animalis gubernare natum eſt: ſed mittit facultatem venis, periculũ eſt, ſi relaxauerimus eius vim irrigationibus, & cataplaſmatis mollientibus, ne ipſum primũ debilitetur circa actionem, & omnes venæ debiles fiant. Quare miſceri oportet aliquid adſtringẽtiũ pharmacorum in eius curationibus. Sed quoniam in magna profunditate eſt, periculũ ne exſoluatur potentia adſtringentis, niſi traducatur ab aliqua alia ſubſtantia tenuium partiũ, qualis quæ aromatũ eſt. Melius autem ſi ipſum adſtringens pharmacũ ſtatim ſit & aroma cõnatas enim habẽs duas qualitates & potentias, fortius operabitur. Et quidẽ euacuetur, iam etiã quod præter naturam in partẽ influxit, ſeruet autem humorũ ſymmetriã naturalẽ. Conſiderandum igitur nobis in hoc nequid à fluxionis qualitate alteratum ſit ſecundum temperiem, ſi pituitoſior ſit, refrigeratum, ſi autem bilioſior, calefactum, vt hanc ipſius intemperiem curantes, perfectè ſanos reddamus. Curabimus autem contrariam, contrariam afferentes qualitatem, quemadmodum in curationibus intemperierum dictum eſt, quanto quodcunque factum eſt calidius tantum refrigerantes. Quare hic rurſum neceſſe eſt ſcire naturalem temperiem illius. Quo enim pacto agnoſcemus, quanto eſt frigidius eo quod ſecundum naturam, aut calidius, aut quando refrigerare deſinemus, non agnoſcentes menſuram caliditatis naturalis, at-

que ita etiam ſi frigidius factum calfaciemus, non agnoſcentes menſuram frigiditatis naturalis, non poterit nobis eſſe facultas calfaciendi vt res exiget, neque ceſſandi a calefactione.

DVas alias indicationes curatorias à parte nũc perſequitur, primam a formatione ſimul & poſitu, alteram ab vtilitate & cõmuni partis vſu. Quibus expoſitis repetit deinde rationem curãdi intemperiem, occaſione accepta ab intemperie quam humores in parte aliqua congeſti præter naturam, ſolent relinquere, à poſitu ſimul & formatione partis indicatur, vt euacuatio agatur ea via cum qua pars affecta maximam habeat rectitudinem. Velut ſi in hepate ſint humores craſſi ac lenti, aut multi impacti, prætérquam quòd cibis & potibus extenuantibus vtendum eſt vacuandum quoq; ſi ad gibbam hepatis partem pertineant per vrinam ex caua vena, ſi ad cauam per ventrem tractorio medicamẽto. Alia indicatio accipitur ab hepate vt a principio venarum. Scilicet quia non ſibi ſoli eſt neceſſariũ, vt reliquæ partes, ſed mittit facultatẽ venis, proſpiciendum eſt illius virtuti, magis quam aliarũ partium, ac proinde abſtinendum eſt à meris reſoluentibus vt pote laxantibus, & robur diſſoluentibus, admiſcendumque ſemper reſoluentibus aliquid adſtringentium. Itaq; hepati admouenda, ſemper debent eſſe adſtringentia, quocunque tempore & quacunque occaſione, quã-

quam non ſemper æque ſed cum repercutiendū eſt, magis: cum reſoluendum minus, ſed tunc quoque aliquid,roboris ſeruandi gratia.Sed hęc rurſum prohiberi videntur, alia indicatione quæ à poſitu capiebatur. Nimirum quia valde profundum eſt hepar, periculum eſt ne adſtringentium vires in via exoluantur,& ne non poſſint eo penetrare, quia adſtrictione occludūt ſibi aditū. Proinde oportet vt adſtringentibus admiſceatur aliqua alia ſubſtantia tenuium partiū à qua traducantur, qualis eſt ſubſtantia aromatum. Melius autem dicit eſſe ſi idem pharmacum ſit adſtringens & aromaticum, quam ſi diuerſæ ſubſtantiæ, diuerſis facultatibus præditæ miſceātur. Nam connatas, ideſt eidem ſubſtantiæ inſitas habens duas qualitates & potentias, fortius operabitur. Quod dicit, hepar mittere facultatem venis, videtur contrarium eſſe,ei quod in controuerſis confirmauimus, docetque Galenus ipſe alijs locis, puta inſitam eſſe facultatem naturalem omnibus partibus. Tamen intelligi debet hoc iuxta ſententiam Platonis dici, aut quòd hepar materiam venis mittat ſine qua nulla facultas operari poteſt. Verum hæc enarrata alijs locis ſunt. Addit Gal. oportere vt euacuetur quod præternaturam in partem influxit, ſeruetur autem naturalis humorum ſymmetria in parte, ſed neque hoc ſatis eſt ad perficiendam curationem,ſed conſiderandum, an intemperies

aliqua, in parte relicta ſit, ut cum hanc ipſam intemperiem curauerimus, perfectè ſanos ęgrotos iam eſſe dicamus. Curamus uero qualitatem quamcunque, contrariam afferentes qualitatem, ut in curationibus intemperierum dictum eſt. Neque ſanè ſatis eſt contrariam afferre, ſed quantam affectio indiget, ut ſcilicet curatio non tantum agatur contrarijs, ſed ijs æqualibus. Vt quanto quodcunque factum eſt calidius, tantum refrigeremus, & non quidem quanto calidius ſimpliciter quodcunque eſt, ſed quanto calidius eſt factum quàm erat. Quare oportet noſſe naturalem temperiem illius quod curatur, quia non aliter poterit agnoſci, quantum acceſſit prę-ter naturam, quam cognito eo quod erat naturale. Neque aliter ſciri poterit quantum refrigerandum ſit, neque quando à refrigeratione ſit ſuperſedendum.

Quoniam autem de his ſatis dictum eſt, tempus tranſeundi eſt ad ea quæ ſecundum numerum, præter naturam ſunt. Cum autem duplex ſit ipſorum differentia, quibus deficit aliqua particula facere hanc ſcopus eſt, ſubſeruientes haud dubiæ naturæ, eo quo antea dictum eſt modo: quibus autem redundat, hanc ipſam detrahere, aut ſcalpello, aut igne, aut medicamento cauſtico. Hæc igitur omnia ferè curari poſſunt, gigni vero non omnia poſſunt vt in libro de ſemine demonſtratum eſt. Quædam autem etſi ipſa non poſſint gigni, tamen pro ipſis poteſt fieri aliud quiddam, vt in oſſe omnino ſublato, ſubſtantiam alteram

in

in eius loco diuerſam & ab oſſe & à carne. Eſt enim quæ in eius loco gignitur, vt quædam caro poro ſimilis aut porus ſimilis carni, atque tempore procedente ad magis poro ſimile transfertur, in principis carnoſa magis exiſtens. Secundum quancunque autem particulam deficientem, neque eandem ſubſtantiam ſpecie, neque ſimilem facere poſſumus, tertius nobis ſcopus inuenire decorem quendam, vt in mutilationibus. Communicat autem manifeſtè totum hoc genus ei quod ſecundum magnitudinem, quodcunque enim eius circa id quod ſecundum naturam eſt ſimile eſt illi. Quod autem in iis quæ genere præter naturam ſeparatur ſolum. In quo primus quidem ſcopus ablatio. Si autem hæc non poſſit fieri, ſecundus tranſpoſitio, vt in ſuffuſionibus. Quæcunque autem non totis particulis ſed in particularum partibus deficiunt aut redundant ab eo quod ſecũdum naturam, refectio quidem vel generatio in deficientibus, ablatio vero & abolitio in redundantibus quare neque in ipſis ſcopus alter, neque ſpecies pharmacorum alia ſecundum genus. Sed ad reliquum iam veniendum ſalubrium cauſarum genus, quod emendat corpora ſecundum ſitum læſa, vt dearticulationes, & inteſtinum in ſcroto. Fit autem hoc ex violenta tentione, aut impulſu, hoc autem ex dilatatione, aut ruptura continentis. Quare & curatio huic quidem contrapoſitione, & in contrarium & vnde mutatio facta eſt, impulſu: huic autem facto eo quod continet anguſto. Ex quibus autem quis methodum particulatim inueniat, explanatum eſt in opere de methodo, medendi.

SImpliciſſimæ ſunt curatoriæ indicationes morborũ in numero magnitudine, & poſitu

conſiſten-

conſiſtentium, quia non habent internam cauſam qui in defectu aut malo poſitu conſiſtunt: qui in addittione, id ſolum quod redũdat: quod quidem eſt cauſa cõtinens, atque vt videtur quibuſdam etiam eſt ipſe morbus. Proinde in vtriſque eſt ſimplex indicatio, in illis à ſolo morbo, in his à ſola cauſa continente. Ergo in quibus deficit aliqua particula, ſcopus eſt eam facere, non quidem medicamentis (nulla enim partem faciendi vis in medicamentis eſſe poteſt) ſed ſubſeruiendo naturæ, temperando partes & remouendo ſi quid prohibet. Velut cum carnem generari volumus, vtimur extergentibus & ſiccantibus, quæ ſarcotica ideſt carnem generantia vocamus, quia eis cum vtimur, natura carnem gignit. Quibus ſuperabundat particula, ſcopus eſt eam tollere, ſectione, aut vſtione, facta igne, aut pharmaco vrendi vim habente, aut etiam vehementer detergentibus & liquantibus. Sed quæ in redundantia conſiſtunt curari æquè omnia poſſunt. Nam ſecari aut vri quiduis poteſt (intellige quantum agitur in partis natura, quacunque ſecari & vri poſſe, nam ob poſitum multa ſunt quæ non poſſis vrere, vt quæ interna) tamen gigni non omnia æquè poſſunt, vt in libro (inquit) de ſemine demonſtratum eſt. Nimirum illo libello demonſtratum Galeno eſt, membra ſolida, quæ eadem ſeminalia vocantur, quòd ex ſemine fiant, ſi mutilata ſint regenerari

non

non poſſe,ac proinde,neque coaleſcere proprie, ſi ſolutionem amiſerint. Mihi 2.lib.controuerſiarum dicta eſt huius rei cauſa, quę quidem nõ eſt vt videri poſſit, in defectu virtutis generatricis, hanc enim eandem eſſe cum nutriente retinerique totam vitam omni in parte,illic indicaui,neque quidem in defectu materiæ. Nam etſi membra talia ex ſemine cõſtiterunt à principio, & ex ſemine etiam regenerari debent,non deeſt in membris ſemen,quinimo eo nutriuntur. Proximum enim ſolidarum partium alimentum ſemen eſt, etſi minus ſpirituoſum quam quod in teſtibus elaboratur, ſed id ad materiæ potentiam parum refert, ſed cauſa eſt in duritie & ſiccitate partium quæ dilatationem & coaleſcẽtiam multum nata eſt impedire. Conſtat vero id quia exiles venę & arterię & nerui regenerari poſſunt, quod in cauis vlceribus quæ carne replentur manifeſtum eſt: atque etiam quia pueris admodum mollibus vel oſſa nonnunquam coaleſcũt verè. Sed oſſa niſi in his, neque venæ aut arteriæ niſi omnino exiles, neque generari, neque coaleſcere verè poſſunt. Dico verè, id eſt per ipſiſſimam partis ſubſtantiam. Nam (inquit) quædam etſi ipſa non poſſint gigni, tamen pro ipſis poteſt fieri aliud quiddam, vt in oſſe omnino ſublato, ſubſtantia in eius loco, mediocris inter carnis & oſſis ſubſtantiam,quam callũ vocant,ſeu porum. Eſt hæc à principio magis carnea,

nea, proceſſu temporis dureſcit, fitq; magis oſſea. atque vt vno nomine dicatur, videtur eſſe cartilago. Igitur in quibus deficiens pars, regenerationem admittit, ſcopus eſt gignere, vt in replendis carne cauis vlceribus. In quibus non poteſt gigni eadem, ſcopus eſt generare ſimilem, vt cum detractum oſſiculum eſt generare porum. Sunt autem alia in quibus neque idem, neque ſimile gigni poteſt, vt in mutilationibus, labri, naſi, manus, aut etiam digiti, in illis vnicus iјs quæ tertius in hoc genere ſcopus ſupereſt, procurare quendam decorem. Ita ſcilicet componere partes affectas ſecando, vrendo, aſſuendo, dirigendo, vt quam minima ficti poſſit maneat deformitas. Communicare dicit totum hoc genus morbi in numero ei quod in magnitudine, ideſt ſimile eſſe & communes habere indicationes curatorias: quod vt intelligatur, ſcire oportet, morbum in partis redundantia ſeu aucto numero, poſſe eſſe redundantiam partis ſubſtantia naturalis, etſi numero ſit præter naturam, velut digitus additus, aut redundantiam partis ſubſtantia & numero præter naturam, vt collectio capillorum, vermium, & lapidum, & concreta ſuffuſio in oculo. Id quod eſt in numero aucto, redundante ſubſtantia naturali, dicit eſſe idem cum magnitudine aucta, id vero intelligi debet cum eſt numerus auctus redundantibus non totis particulis, vt digitis, aut dentibus, ſed partiū

parti-

particulis cuiuſmodi eſt in oculo vnguis,& caro ſupercreſcens. Nam eſſe duplicem ordinē dentium in una maxilla, nihil minus eſt quam aucta magnitudo, multiplicatio enim eſt particularum non auctio, tamen pterigium, ſeu vnguis in oculo, eſt ſimul auctio membranæ coniunctiuæ, & redundantia particularū in oculo. Hoc eſt quod ſignificant hæc uerba quodcunq; enim eius (ideſt morbi in numero) circa id quod ſecundum naturam (ideſt in redundantia partium naturalium) eſt, ſimile eſt illi, ideſt morbo in aucta magnitudine, quod autem in ijs quæ genere præter naturam, ſeparantur ſolū. Ideſt differt autem ſolum morbus numeri aucti à morbo auctæ magnitudinis, cum eſt numerus ſubſtantiarum, non naturalium, uelut grando in oculo. Hæc enim nihil habet auctæ magnitudinis proinde numerus auctus rerum præter naturam ſcopos habent diuerſos ab ijs quos magnitudo aucta, tamen numerus auctus partium naturalium, qui eſt non totarum partium, ſed particularum in partibus (hunc enim ſolum diximus eſſe eundem cum morbo auctæ magnitudinis) eoſdem ſcopos habet quos aucta magnitudo. Nimirum numerus rerum non naturalium primum curatur ablatione, ut extractione uermes & calculi, deinde ſi extractio fieri non poteſt, translatione eius quod redundat in locum alium quo minus lædat, ut ſuffuſio à pupillæ loco, acu truditur. Quæ uero

non

non totis particulis ſed in particularum partibus deficiunt aut redundant, ab eo quod ſecundum naturam, refectio uel generatio in deficientibus, ablatio uerò & obolitio in redundantibus curat. Hi autem ijdem ſcopi ſunt in aucta aut diminuta parte. Quare neque in ipſis ſcopus alter, neque ſpecies pharmacorum ſecundum genus, id eſt ſecundum facultatum ſpecies (nam ſecundũ materiam nihil prohibet ſimilium morborum eſſe auxilia diuerſa) eſt. Vitia ſecundum ſitum ſunt, ut de articulationes oſſium, & procidentia inteſtinorum in ſcrotum quam uocãt ἐντεροκήλην, ideſt herniam inteſtinalem. Petunt hæc omnia repoſitionem partium in ſuum locum: fit repoſitio ꝑ contrarias cauſas ijs quibus factus eſt morbus. Luxatio articuli fit ex uiolenta tentione, ut ſi pars diſtracta euellitur, aut impulſu, ut cum ex caſu luxatio fit. Procidentia inteſtinorum in ſcrotum fit dilatato eo poro quo ex peritonęo ſcroti interna tunica fit, aut ruptura peritonæi. Quare & curatio, huic quidem, hoc eſt luxationi contrapoſitione, ideſt impulſu contrario tentioni, aut impulſui contrario qui dearticulationem fecit. Huic autem, hoc eſt herniç facto anguſto eo quod continet, hoc eſt peritonæo. Fit uerò anguſtum, ſiue laxatum ſiue ruptum fuerit, uſu aſtringentium, qualia multa contra rupturas parata ſunt. Ex quibus autem (inquit) quis methodum particulatim inueniat,

niat, explanatnm eſt in opere de methodo medendi.

Conſequens eſt dicere quæ iuxta ſuperiorem ſermonem diſtulimus. Vacant ipſa præſeruatiua. Triplex autem eſt horum, quæ ſecundum genus differentia. Prima quidem beneualentis integre, Secunda autem eius qui non integre. Tertia autem ægrotãtis. Primum igitur genus ex ſalubri eſt arte duplex exiſtens, vt prius dictum eſt. Secundum autem ex præſeruatiua, tertium ex curatiua. In humoribus autem conſiſtit totum hoc genus, quos neque lentos eſſe cõuenit, neque craſſos, neque multos, neque valde calidos aut frigidos, neque mordaces, neque putres, neque venenoſos, aucti enim cauſæ morborũ fiunt. Augentur autem aliquando ab eadem cauſa quæ ipſos fecit à principio: eſt autem cum, coalterantes ſecum ſuccos qui in corpore. Scopus autem eſt curationis, etiam horum, duplex, & alteratio, & vacuatio. Alterantur quidem aut cocti ab ipſo corpore, aut à quibuſdam medicamentoſis facultatibus: in quibus ſunt quæ curant venena animalium quæ venenoſa vocantur, & adhuc quæ deleteria pharmaca corrumpunt. Vacuantur autem à pharmacis manifeſtè calidis, & purgationibus, & clyſteribus, & ſudoribus, & vomitibus. Hæ quidem ipſorum communes euacuationes, propriæ autem ex locis in quibus coaceruantur, accipiuntur, vt in ſalubribus demonſtratum eſt, tertio & quarto præcipuè, vbi nos de laſſitudinibus egimus, & aliis diſpoſitionibus quæ laſſitudinibus ſimiles ſunt. Euacuantur enim promptius qui in primis venis ſunt, per ventrẽ, qui vero circa hepar per vrinas, qui autem per totum habitũ per ſudores, vt certe qui in capite, aut per palatum, aut per nares, aut

per

per vtrunque: qui autem in thoracis regionibus per guttur ſimul cũ tuſſi. Qui verò ſecundum renes aut veſicam per vrinas. Reuulſio autem communis ad omnes partes, indicatio in longiſſimè poſita: deriuatio verò in vicina. Omnia igitur quæ curant huiuſmodi diſpoſitiones, ſalubres cauſas appellamus, vt morboſas, eas quæ augent, & neutras, neque lædentes, neque conferentes. Poſſet autem quis ipſas neque cauſas omnino appellare, vt dicunt multi ſophiſtarum contemnentes ipſarum rerum differentiam inuenire, in nominibus autem plurimum temporis terentes. Dictum autem eſt pluribus, in aliis ſermonibus ante hos. Pars igitur præſeruatiua artis talis eſt.

FInita diſputatione de parte artis curatiua, conſequens dicit eſſe agere de ijs quæ dicere diſtulerat iuxta ſuperiorem ſermonem, id eſt iuxta diuiſionem cauſarum antea ſcriptam: ſunt verò ea quæ præſeruatiua dicũtur. Nimirum dictum antea eſt, quoddam genus cauſarum eſſe ſalubrium, quoddam inſalubrium, quoddam neutrarum. Triplicem autem dicit eſſe horum quæ ſecundum genus differentiam, id eſt operum medicinalium, ſeu cauſarum ſalubrium. Primam differentiam pertinere ad bene valentes integre: ſecundam ad eos qui non integre: tertiam ad ægrotantes. Primum igitur genus dicit eſſe ex ſalubri arte, eſſeq; duplex vt prius dictum eſt, id eſt cõſeruationem, & reductionem: ſecundum genus eſſe ex parte præſeruatiua: tertiũ ex curatiua. Totum hoc genus quod ad præ-

ſeruatiuam partem attinet, dicit verſari circa humores, in incidendis ſcilicet, extenuandis attemperandis, & vtcunque emendandis, & euacuandis. Quia humores non oportet eſſe craſſos, neque lentos, neque multos, neque valde calidos, aut frigidos, neque mordaces, neque putres, neque venenoſos. Humores enim aucti cauſę morborum fiunt, qui morbi aliquando augentur ab eiſdem ſuccis à quibus à principio fieri cęperũt, quòd ſcilicet eorum alteratio aut putredo procedat, aliquando augentur quod humores alterati ad alterationem trahãt reliquos humores qui in corpore ſunt: inde duplex ſcopus eorũ quę circa humores agenda ſunt prodit, alteratio, & euacuatio. Alterantur ſucci cocti ab ipſo corpore, aut à quibuſdam facultatibus medicamentoſis affecti, vt à ſuppurantibus, calfacientibus, refrigerantibus. Atque in hoc etiam genere ſunt medicamenta vim habentia occurrendi morſibus animalium venenatorum, & quæ alexi pharmaca vacantur, quòd deleteria corrumpunt. Nimirum hæc omnia medicamenta alterationes quaſdam afferunt ſuccis, quædam dicibiles quædam indicibiles; ſecũdum quas in opere de facultatibus naturalibus dicit, virtutes pharmacorũ quaſdam eſſe primas, quaſdam ſecundas, quaſdam etiam tertias. Secũdus ſcopus eſt euacuatio quæ communis eſt aut propria. Communis qua totum corpus vacuatur propria quia pars aliqua

communis, vt quæ fit per inſenſilem habitum, vt à pharmacis manifeſtè calidis, & purgationibus, quæ medicamentis expurgantibus aguntur, & clyſteribus, & ſudoribus, & vomitibus, proprias autem ex locis in quibus humores aceruātur accipi dicit, velut in libris de tuenda valetudine dictum ab eodem eſt, præcipue libris tertio & quartoq in quibus egit de laſſitudinibus & alijs paſſionibus laſſitudini ſimilibus, tales enim ſunt diſpoſitiones neutræ circa quas verſatur præſeruatio. Itaque propriæ ſunt per quas quędam partes euacuantur promptius quàm aliæ, vt euacuātur promptius ſucci qui in primis venis (venas meſenterij vocat primas) ſunt, per ventrem: qui verò circa hepar (ad partem ſcilicet gibbam) per vrinas: qui autem per totum habitum ſunt, per ſudores: qui in capite, aut per palatum, aut per nares, aut per vtrunque qui in thoracis cauis, per guttur ſimul cum tuſſi: qui ſecundum renes & veſicam, per vrinas. Hæc quidem omnia explicata ſunt mihi lib. 10. controu. ſed continget dubitare, per clyſterem poſuerit in euacuationibus communibus, & ſudorem in proprijs cùm res videatur contra habere. Sed ſcire oportet, vtranque euacuationem poſſe eſſe vtrunque. Nam clyſteres quidam ſunt ex toto corpore expurgatorij: & ſudores quidam non totum corpus, ſed habitum corporis quà ad cutem ſpectat, vacuat: clyſteres ergo poſuit in communibus, non quoſ-

cunque ſed expurgatorios, ſudores poſuit in vtriſque & in communibus & in proprijs. Præterea euacuatio eſſe poteſt, euacuatio ꝓpriè dicta, aut reuulſio, aut deriuatio. Euacuatio ex ipſa parte affecta fit, reuulſio ex maximè contraria, deriuatio ex vicina. Explicatum mihi eſt hoc lib. 7. controuerſiar. facit deinde epilogum dicens, omnia quæ curant huiuſmodi paſſiones, dici cauſas ſalubres, eas quæ augent, inſalubres, eas, quæ neque iuuant neque lædunt, neutras. Dicit poſſe ea quæ neque proſunt neque lædunt neque cauſas eſſe, quia cauſa dicitur eo quòd aliquid faciat, ſed hoc nihil referre, quia vt ſæpe ſolet dicere ſophiſtę miſſis rerum differentijs de nominibus altercantur, cum contra oporteat fieri.

Quod autē reficit atque inſtaurat, in conualeſcentibus ex morbo & ſenibus. Quæ vero ſit horum diſpoſitio & à quibus cauſis præcipuè in id quod ſecundum naturam reducatur, perfecte in libris de methodo medendi explanatum eſt: ſed nunc etiam per capita dicetur. Diſpoſitio igitur talis eſt, optimus quidem, ſed exiguus ſanguis, & cum ipſo ſpiritus vocatus animalis, & vitalis. Ipſæ autem ſolidæ particulæ ſicciores, & ob hoc facultates ipſorum debiliores & ob has totum corpus frigidius. Cauſæ autem ſalubres quæ emendant dictā diſpoſitionē. Vno quidem capite accipere quæcūque celerem & totam faciunt nutritionem. Particulatim autem moderatis motibus, & cibis, & potibus, & ſomnis ſunt autem materiæ motuum quidem vehicula, ambulationes, & frictiones, & bal-

& balnea. Atque ſi valde meliores in his facti fuerint, & ad conſueta opera paulatim ſe conuertāt: ciborum autem, per principia quidē humidi & coctu faciles, & non frigidi progredientibus autem & magis nutrientes. Potus autem conueniens vinum ætate moderatum, ſpecie autem purum, & pellucidum, aut album, aut ſubflauum, odoratu ſuaue, mediocre guſtu, neque omnino aquoſum, neque aliquam vehementem qualitatem, præſeferēs, neque dulcedinem, neque acrimoniam, neque amaritudinem. Dictum autem eſt, vt nuper dicebamus, in curatiuis, plurimis de his. Nunc enim non eſt nobis conſtitutum particulatim percurrere omnia. Sed ſolum meminiſſe capitum quorū in aliis operibus fecimus fuſius tractationem. Quorum omnium ſi prius & numerum & qualitatem expoſuero finem libro imponam.

REfectionem fieri debere dicit in conualeſcētibus ex morbo, & valde ſenibus. Intelligit autem cum conualeſcentibus, eos qui immodico labore & curis aut euacuationibus nimijs, quacunq; occaſione extenuati ſint. Eadem enim eſt illis diſpoſitio, cui refectionem deberi dicit, puta exiguus, & bonus ſanguis cum penuria etiā ſpirituum animalium & vitalium & virtutum quę in partibus ſolidis (vocat hic partes ſolidas, partes omnes corporis, conferens eas cū ſanguine & ſpiritibus) debilitate & ob has ipſas partes, ideſt quòd hę partes ſanguine & ſpiritu deſtitutę ſint totum corpus eſt frigidius nimirum ſanguis & ſpiritus eſt ipſum calidum innatū, quod calorem toti corpori tribuit, & partibus ſingulis

 ſeruans

ſeruans in illis propitus omnium uirtutes. Vt ſol ſeruat omnium quæ intra cęlum ſunt naturas. Hæc igitur diſpoſitio in omnibus extenuatis quacunque occaſione eſt, quare illis omnibus debetur refectio. Quoniam uero dicit ſe docere à quibus cauſis eorum diſpoſitio ad id quod ſecundum naturam reducatur, ne intellige horum diſpoſitionem eſſe morbum. Si enim gracilitas conualeſcentium, & ſenectus præter naturã eſſet, cum vtraque diſpoſitio lędat multas actiones, vtraq; profecto eſſet morbus, ſed neutra eſt morbus. Sed quanquam non eſt diſpoſitio præter naturam, non tamen eſt mediocritas partium & uirium quam natura rerum amat, ſed per impotentiam facta. Ergo perinde eſt ac ſi diceret à quibus cauſis ea diſpoſitio reducatur ad eam perfectionem natura amat. Sed dices male coniungi ſenes cum conualeſcentibus & extenuatis. Senes enim non poſſunt ad eam perfectionem quã natura partium amat reduci, ut conualeſcentes & extenuati. Ita eſt profecto, non eſt ſenum refectio ut conualeſcentium, ſed præſeruatio, ne ſiccescant & frigeſcant affatim. Sed quia eadem omnino uictus ratione agitur illorum præſeruatio, & horum refectio, eodem capite vtrunque Gal. cõplexus eſt, itaque ſi ab eo quod circa corpora fit ratio accipiatur, melius ponetur ſenũ cura in præſeruatione ſimili ei quæ debetur neutra diſpoſitione affectis, nimirum ut in neutris præ-

cauetur

cauetur illa curatione morbus, ita in ſenibus præcauetur mors: ſi autem accipiatur à modo curationis melius ponitur in refectione. Nimirum neutrorum præcautio agitur euacuatione, ſenũ uero, uictu humectante beneq; ac facile nutriẽte, quo eodem agitur debilium refectio. Nam cauſę ſalubres quę emendant huiuſmodi diſpoſitionem conſiſtunt in uictu, quo celeris & ſecura nutritio fiat, ideſt cito nutriantur partes, non alteratæ interim præter naturam. Cõſiſtit autem uictus non in cibis tantum aut potibus, ſed in rebus etiam omnibus quæ ſemper nos alterant. particulatim ergo eſt cauſa reficiens, in motibus moderatis, & cibis & potibus, & ſomnis (adde & motibus animi, & aere) ſunt autem materiæ motuum, vehicula, ambulationes, frictiones, & balnea (balnea poſſent referri ad ambiens, ſed quia exercitatione quadam ſuſcipiuntur, referuntur etiam ad motus, neque hoc refert quam multum) at utendum his omnibus eſt moderate; atque ſi his omnibus ualde meliores facti ſint, ad conſueta opera ſe conuertant, paulatim quidem quoniam in repentino reditu periculum recidiuæ eſt. Conſtat hoc de conualeſcentibus dici, ſenes enim nunquam fient his meliores, id eſt minores. Dicit præterea in principijs cibos eſſe debere húmidos, concoctu faciles, & non frigidos, quia ſcilicet corpora ſint ſicca debilia & frigida, progreſſu autem facto debere eſſe

magis nutrientes, & ſi ſint iam concoctu aliquanto difficiliores, quanto ſcilicet homines iã erunt firmiores. Conſtat hoc quoque de conualeſcentibus dici: nam refectionis ſenum non eſt principium, & progreſſus. cum totam vitam durare debeat. Potum his omnibus conuenientem dicit eſſe vinum, non quodcunque, ſed ætate moderatum, & purum, pellucidum, album aut ſufflauum, ſuaue odoratu, neque acre, neque amarum, neq; dulce, neq; omnino aquoſum, adde neque acidum neque acerbum. Nam diſpoſitio hæc petit mediocria. Antiquum verò & flauum & acre & amarum & dulce, eſt valde calidum aquoſum omnino, acidum & acerbum, minus calidum quã oporteat, ac præter hęc acidum minimè nutriens, acerbum ſiccans. Recens neque purum neque pellucidum craſſum & atrum excrementoſum ingratum odore, mali ſucci: ſed de vini generibus & facultatibus dicta ſunt à Galeno multa multis in locis, maximè in methodo medendi quo etiam in opere diffusè dicta ſunt omnia quę ad curationes morborum pertinentia in hoc ſummatim attinguntur, quæ licet cuiuis huc ex ſuis locis transferre. Mihi dicta videntur eſſe ſatis ad huius libelli enarrationem, cuius explicationi hic finem ponimus. Quod enim præterea Galen. addit catalogus tantum eſt librorum quos ante hunc ediderat, quorum plerique extant adhuc, multi

etiam iniuria temporis periere: qui auté ſint vtri-que in indice eorum qui circumſerũtur, licet vi-dere: nuperrime delatum ad nos eſt, compendiũ quoddam de pulſibus quod Galeni eſſe dicitur, hoc ipſo anno ſexageſimo ſeptimo, ſupra milleſimum quingentiſimum Cęſaraugúſtæ excuſſum, interpretatione cuiuſdam Baptiſtæ Raſarii, quod ſane ego ſuſpicor eſſe, quod cum hunc libellum finiret ſcribere cogitabat, neque ſane Galeni eſſe admodum dubito. Catalogum uero fecit hic Galenus hunc.

Catalogus.

Diximus itaq; prius alterum eſſe librum in quo de conſtitutione artis medicæ diſſeruimus; antecedunt autem eum alij duo de artiũ conſtitutione. Sed hi quidem vna cum hoc quem nũc perfecimus, ſeorſum ſunt ab alijs operibus in quibus latius doctrina explicatur. Illa verò talem habent ordinem. de elementis igitur ſecundum Hip. vnus liber eſt: mox ab ipſo tres de temperamentis, quorum duo de temperamentis eorum quæ in animalibus ſunt, tertius verò de eorum quæ in pharmacis. Duo autẽ, & eam tractationẽ quæ de pharmacorum facultate eſt, nemo poſſit bene intelligere, quin ex acte intelligat tertium de temperamentis, eſt autem & alius libellus exiguus ſuccedẽs primis duobus de temperamentis, qui de inæquali intemperie inſcribitur. Similiter autem ac ipſe alij duo parui, aliuſ

magis nutrientes, & ſi ſint iam concoctu aliquanto difficiliores, quanto ſcilicet homines iã erunt firmiores. Conſtat hoc quoque de conualeſcentibus dici: nam refectionis ſenum non eſt principium, & progreſſus. cum totam vitam durare debeat. Potum his omnibus conuenientem dicit eſſe vinum, non quodcunque, ſed ætate moderatum, & purum, pellucidum, album aut ſufflauum, ſuaue odoratu, neque acre, neque amarum, neq; dulce, neq; omnino aquoſum, adde neque acidum neque acerbum. Nam diſpoſitio hæc petit mediocria. Antiquum verò & flauum & acre & amarum & dulce, eſt valde calidum aquoſum omnino, acidum & acerbum, minus calidum quã oporteat, ac præter hęc acidum minimè nutriens, acerbum ſiccans. Recens neque purum neque pellucidum craſſum & atrum excrementoſum ingratum odore, mali ſucci: ſed de vini generibus & facultatibus dicta ſunt à Galeno multa multis in locis, maximè in methodo medendi quo etiam in opere diffusè dicta ſunt omnia quę ad curationes morborum pertinentia in hoc ſummatim attinguntur, quæ licet cuiuis huc ex ſuis locis transferre. Mihi dicta videntur eſſe ſatis ad huius libelli enarrationem, cuius explicationi hic finem ponimus. Quòd enim prætetea Galen. addit catalogus tantum eſt librorum quos ante hunc ediderat, quorum plerique extant adhuc, multi

etiam

etiam iniuria temporis periere: qui auté ſint vtrique in indice eorum qui circumferũtur licet videre: nupertime delatum ad nos eſt compendiũ quoddam de pulſibus quod Galeni eſſe dicitur, hoc ipſo anno ſexageſimo ſeptimo, ſupra milleſimum quingentiſimum Cęſarauguſtæ excuſſum, interpretatione cuiuſdam Baptiſtæ Raſarii, quod ſane ego ſuſpicor eſſe, quod cum hunc libellum finiret ſcribere cogitabat, neque ſane Galeni eſſe admodum dubito. Catalogum uero fecit hic Galenus hunc.

Catalogus.

Diximus itaq; prius alterum eſſe librum in quo de conſtitutione artis medicæ diſſeruimus, antecedunt autem eum alij duo de artiũ conſtitutione. Sed hi quidem vna cum hoc quem nũc perfecimus, ſeorſum ſunt ab alijs operibus in quibus latius doctrina explicatur. Illa verò talem habent ordinem. de elementis igitur ſecundum Hip. vnus liber eſt: mox ab ipſo tres de temperamentis, quorum duo de temperamentis eorum quæ in animalibus ſunt, tertius verò de eorum quæ in pharmacis. Duo autẽ, & eam tractationẽ quæ de pharmacorum facultate eſt, nemo poſſit bene intelligere, quin ex acte intelligat tertium de temperamentis, eſt autem & alius libellus exiguus ſuccedẽs primis duobus de temperamentis, qui de inæquali intemperie inſcribitur. Similiter autem ac ipſe alij duo parui, alius

quidem de optima conſtitutione corporis, alius autem de bono habitu. Alia autem tractatio quæ tres complectitur libros de naturalibus facultatibus eſt. Quam ſiue quis poſt duos de tẽperamẽtis, ſiue poſt librum de elemẽtis diſcere quis velit, poſſit ſane cõſentanee. Poſt hæc autẽ in pluribus tractatibus de animalibus actionibus diſſeruimus. Quoniam autem ad earum demonſtrationes non parum conferunt, quæ per diſſectiones apparent, prius quidem illis exerceri conuenit. Eſt autem vtiliſſimus eorum qui de anatomicis adminiſtrationibus. Aliæ autem ſunt poſt eam plures, in duobus quidem de diſcordantia anatomica, in vno autem de mortuorum diſſectione, poſt quos ſtatim duo de diſſectione viuorum. In alijs autem quibuſdam ijs qui introducũtur per partes fecimus, quæ de oſſium, & quæ muſculorum diſſectio, & quæ neruorũ, & quæ arteriarum & venarum, & quædam huiuſmodi alia horum ſunt. Et an ſecundum naturam quod in arterijs, ſanguis. Quæ vero eorum actiones monſtrant, duo quidem ſunt de muſculorum motibus, tres autem de thoracis & pulmonis motu, quibus ſtatim ſuccedit de cauſis reſpirationis, quos ſequuntur quæ de voce. De principe autem parte & alijs omnibus quæ de naturalibus aut animalibus actionibus quæruntur, in multorum librorũ tractatione percurrimus quam de Platonis & Hippocratis dogmatis ſcripſimus. Huius etiam generis contemplationis ſunt quæ de ſemine peculiariter ſcripta. Et inſuper Hippocratis diſſectionis, quibus omnibus ſuccedit tractatio de partiũ vſu. Ad

 digno-

dignotiones autem morborum, tractatio de locis patiẽtibus, & quæ de pulſibus vtilis eſt, in qua & prę cognitiones docemus: præcedunt aũt libros de pulſibus duo libelli, qui de vtilitate reſpirationis, & qui de vtilitate pulſus, ipſa autem de pulſibus tractatio in quatuor partes diuiditur. Prima quidem quæ differentia ipſorũ. ſecunda quæ dignotionis, & tertia quę de cauſis pulſuum, & quarta de præſagatione ex pulſibus. Ex hoc genere eſt & qui ijs qui introducuntur de pulſibus ſcriptus eſt. Cogito autem & aliũ facere librum vnicum, velut omnium epitomen quem uel artem de pulſibus, uel compendium inſcribam. Vtilia autem in hanc contemplationem ſunt, quę à me exponuntur ſimul & indicantur libro de pulſibus archygenis. Ad prænotiones autem, utiliſſima præcipuè eſt tractatio de criſibus. Præcedit uerò ipſam, quæ de diebus decretorijs. Sed & ea quæ de diſpnœa, utilis eſt, & ad dignotionem præſentis diſpoſitionis, & prænotionem futurorum, bonorum, aut malorum circa ægrotantem. Omnia igitur hæc, & cum ipſis quædam aliæ tractationes ſingulis tantũm librijs comprehenſæ ſcitu utilia ſunt. ut liber de cauſis procatarcticis & qui de medicinali experientia, & qui de extenuitate uictu, adhuc autem & qui de uenæ ſectione ad Eraſiſtratum, & qui de tumoribus pręter naturam, eodem modo & qui de plenitudine, & alij quidam huiuſmodi. Omniũ autem maximè neceſſarij ad medendi methodum, & qui de differentia morborum, & qui de ſymptomatis, & tertius in his in quo cauſas morborum percurrimus,

mus, in quibus alij tres in quibus cauſas ſymptomatum explicamus. Libri de ſimplicium medicamentorum facultate ſunt quorum antea meminimus, & qui de compoſitione medicamentorum, quibus ſuccedunt qui de medendi methodo, ſcripta à nobis ſeorſum tractatione de ſalubribus. Quod autem & ante hæc omnia exerceri oportet in tractatione de demonſtratione, eum qui vt rationalis ſit tracturus artem, monſtratum à nobis eſt in libro de optima ſecta. Alios autem libros & commentaria à nobis ſcripta non eſt opus nunc percurrere, cum de omnibus ſimus dicturi alibi vno fortaſſe aut duobus libris inſcriptionem habituris, Galeni de libris proprijs.

F I N I S.

FRANCISCI VALLESII COBARRVVIANI,

IN COMPLVTENSI ACADEMIA PVBLICI PROFESSORIS,

Commentariola in libellum Galeni de inæquali intemperie.

Proœmium.

ABſtinerem ego fortaſſe ab hoc libello, vt pote non adeo difficili, ei qui quę à Galeno aliis in locis dicuntur intellexerit, & quæ in hoc ipſo, depoſitis falſis opinionibus attente conſiderauerit, niſi viderem commentariis quorũdam neotericorum verba authoris, alioqui propriiſſima, & apertiſſima, in aliena ſenſa transferentium,

rium, redditum eſſe obſcuriorem: atque adeo multa commentaria effeciſſe, vt qui liber nullis indigebat, commentariis indigeat modo: nam, quantum intelligo, nullus illorum aſſequitur, quid ſit inæqualis intemperies: quo ſemel ignorato, neceſſe eſt, vt in tota libri enarratione delirent: eſt enim totus de nulla alia re, quam de illius cognitione. Sed quoniam vere hæc à me dici ipſe ſermo in iis quæ ſequentur faciet palam, accedo ad primi capitis enarrationem.

CAP. I.

INæqualis intemperies nonnunquã fit in vniuerſo animalis corpore, veluti in ea hydropis ſpecie, quæ anaſarca dicitur, & febribus ijs quas epialas vocant, fereque reliquis omnibus, exceptis quas hecticas nominant. Fit vero & in vna qualibet parte, quum ea vel œdemate vel phlegmone, vel gangrena, vel eryſipelate, vel cancro laborat Huius generis eſt, & qui elephas appellatur, & phagedena, & herpes. Verũ hæc omnia cum fluxione conſiſtunt, Citra vero materiæ affluxum inæquales intemperies fiunt, ſolis qualitatibus particulis ipſis alteratis, refrigeratis ſcilicet, aut à ſole deuſtis, aut immodice exercitatis, aut feriatis, aut aliquid id genus perpeſſis. Quin etiam ex ijs quæ foris corpori noſtro occurrunt, plurimæ inæquales intemperies gignuntur, dum id calefit, vel frigeſit, vel ſiccatur, vel humectatur. Hæ nanque ſimplices intemperies ſunt, veluti in commentarijs de temperamentis eſt demonſtratum, compoſitæ vero ex ijs aliæ quatuor ſunt, cum vel calefit ſimul & ſiccatur, uel calefit ſimul & humectatur, uel frigeſit ſimul & ſiccatur, uel frigeſit pariter & humectatur. Quod autem eiuſmodi intemperies ab æqualibus differant, quia in omnibus partibus corporis intemperanter affecti haud ſimiliter inſint, omnino manifeſtum eſt.

ratunt. Primum omnium cenſendum eſt (arbitror) nomen intemperiei inæqualis proprie à Galeno vſurpari, non in alieno ſenſu, potiſsimũ cum tam cõſpicuam rem dicat eſſe. Fuc ſitis, vt finitione non fuerit opus. Nam hoc nunquam recte dicitur, niſi cum nomen ipſum vulgari ſignificatione rem præſefert. Cogita ergo quam longe abſit ratio æqualis aut inæqualis intemperiei, a ratione habitualis, aut in diſpoſitione, aut à ratione facti, aut fientis, nimirum, qualitas habitus, eſt quæ difficile ſeparatur: diſpoſitio, quæ facile, facta qualitas, quę nõ amplius pẽdet à cauſa: fiens, quæ pẽdet à cauſa à qua fit: inæqualis (arbitror) quę nõ eſt ęqualis. Sed in qualitate, vt calore aut frigore, quæ æqualitas eſſe poteſt alia, quã ſecundũ partes ſubiecti eadẽ intẽſio? aut quæ alia inęqualitas, quã diuerſa ĩtẽſio? Prętcrea, qua ratione poſsint hi homines intelligere quod libenter concedunt, poſſe eandem particulam ſimul calefieri & refrigerari, iam non eſt cõſequens moueri idem corpus motibus contrarijs? nunquid minus abſurdum eſt, quam eandem rem aſcendere & deſcendere? ſane perinde eſt. Sed ſi quid aſcendit, recedit à centro, ſi deſcendit, accedit, ſi recedit non accedit, aut fit propinquius & non tam propinquum, ergo apertam contradictionẽ continet, aſcendere aliquid & deſcendere ſimul, quod perinde eſſe, ac calefieri ſimul & refrigerari, recte concefferamus. Ergo inęqualitas quę per

epialam febrem accidit, quæ omnium maxime videtur totius corporis partes omnes, etiam minimas occupare, ſecundum diuerſas partes fit, alijs calfactis & alijs refrigeratis. Hoc vero luce clarius dixit Gale. factus ſui ipſius luculentiſsimus interpres capit. decimo huius libelli: cum enim multa dixiſſet, & per hunc libellum & aliis in locis, quæ videbantur innuere eandem omnino partem affici contrariis paſsionibus, illo loco ita ſcripſit. Verum hoc caſu ambo extrinſecus ſunt & magnis portionibus in febribus epialis, tum intus, tum ſecundum paruas, adeoque vniuerſum corpus ambo ſentire videtur: quippe minimis portiunculis aſperſum eſt tum calidum, tum frigidum, neq; licet vllam ſenſibilem eius partem accipere, in qua non alterutrum inſit: num obſcure ſignificant hæc uerba proinde totum corpus videri ambo ſentire, quòd ſecundum minimas partiunculas ambo patiantur, vſque adeo vt nulla ſenſibilis pars deprehẽdi poſſit, in qua non vtrumque eſſe videatur, quia ſcilicet in illa ſunt inſenſibiles particulæ quæ incaleſcunt, & aliæ quæ refrigerantur? quanquam interpretatur hæc verba Fucſius tam ſiniſtre, vt etiam in ſuam ſentẽtiam transferat. Sed, vt omittam aliam, ſi verba hæc non ſignificarent, quod diximus, quorſum Galen. ſcripſiſſet, vſque adeo ut nulla ſenſibilis pars deprehendatur, in qua nõ alterutrum inſit? quorſum inquam addidiſſet nomen

men illud ſenſibilis? nam iuxta aliam interpreta-
tionem, neque ſenſibilis, neque inſenſibilis inue-
niretur? ſed hac fieri ratione illud ſymptoma ip-
ſius febris generatio docet. Nimirum uitrea pi-
tuita præ craſsitie putreſcit inæqualiter, aliis in-
ſenſibilibus particulis putreſcit, aliis minus pu-
treſcentibus calfacit particulas corporis, quas cō-
tingit, reliquis refrigerat alias membrorum par-
ticulas, quia tamen alterutræ minimæ ſunt, non
ſentiuntur diſsidere, & videntur eædem. Ergo
ſiue cap. 5. libelli de ſanguinis miſsione dixit, fit
autem & vna aliqua in parte nonnunquam præ-
ter naturam calor & frigus, ſiue. 15. ca. 3. de ſim-
plicium med. facultate multis exemplis nititur
monſtrare eandem partem contrariis paſsionibus
tangi, intelligendum eſt (eodem Galen. authore
& enarratore) eandem particulam ſenſibilem ſe-
cundum diuerſas inſenſibiles ambo pati, quod
Ariſt. etiam docuit quæſtione. 1. ſectionis. 27.
problematum his verbis: ſimile quiddam con-
tingit, atque in laborantibus epiala, qui ſimul ri-
gent & ſitiunt neque enim idem locus, neq; ibi-
dem frigeſit & calefit. Sed quid clarius dici po-
tuit a Gale. vt ſignificaret inæqualitatem intem-
periei ſecundum partes ſubiecti corporis eſſe,
quam (vt alia omittamus loca) quod verbis
paulo ante relatis præſentis capitis? Quod autem
huiuſmodi intemperies ab æqualibus differant,
quia in omnibus partibus corporis intemperan-

ter affecti haud ſimiliter inſint, omnino manifeſtum eſt. Hæc Gal. Sed quid eſt in omnibus corporis partibus haud ſimiliter ineſſe? an non eſt partibus diſſimiliter ineſſe? ergo ex diſſimili modo, quo partibus ineſt, prouenit ratio inæqualis intemperiei. Quorſum ergo quæ conſpicua ſunt non cernentes, quæ omnino non ſunt ſe iurant ſcire Ieremias & Fucſius, more eorum qui imbecillis viſus cum ſint, longinqua nituntur dijudicare? vis ergo cimmericis tenebris fugatis, ſcire quæ ſit inæqualis, quæ æquales intemperies? inæqualis eſt, quæ toti corpori, ſi totius corporis eſt, inæqualiter ineſt, aut toti parti, ſi partis eſt cuiuſdam: æqualis eſt, quæ æqualiter ineſt, non quidem ita æqualiter, vt omnes partes ad eundem gradum qualitatis trahat, ſed ſeruata proportione iuxta naturalem corporis conſtitutionem. Nimirum quanto in bene valente cor eſt calidius hepate, hepar renibus, & renes cute, aliaque alijs, vt calidiora, aut minus calida, tanto in hectica febre laborante, quanquam omnes partes incaleſcunt ſimul, & æqualiter iuxta proportionem. Sed ſi ita eſt (rogat Ieremias Brachelius) qua ratione omnes intemperies fientes dicuntur inæquales? nunquid ſi corpus aliquod ſecundum partes omnes æqualiter, aut ab igne aut à ſole, aut balneo, aut quauis alia re incaleſceret, inæqualem intemperiem pateretur? Videtur: nam pateretur intemperiem fientem, & omnis fiens eſt inæqua-

lis, ſed ſuppoſui æqualiter calefieri ſecundum partes, ergo aliud ſibi vult hoc in loco nomen æqualis; quod intemperiei fienti non poteſt accidere. Hoc eſt argumentum quod illos fecit aberrare. Non intelligunt ſcilicet, cur omnes intemperies fientes, ſint inæquales ſecundum ſubiecti corporis partes. Sed res eſt haud difficilis. Rationes diuerſæ ſunt, vt mox diximus, habitus qualitatis, & diſpoſitionis, factæ & fientis, æqualis & inęqualis. Tamen ita ſe mutuo ſequũtur, qualitas quæ eſt in habitu, eſt facta, & ęqualis, & quodcunque horum ſit, alia duo neceſſario habet. Quę eſt diſpoſitio, eſt fiens, & inęqualis, & à quacumque trium harum appellationum ad duas alias eſt mutuę conſequentię vis. Nam omnis fiens pẽdet à cauſa, ſi pendet à cauſa, nullam habet perſe fixionem, ſed tollitur ſublatione cauſę. Eſt ergo diſpoſitio rurſum ſi pendet a cauſa, membra calorem habent, non quòd illum in ſe ipſis retineant, ſed quòd à re alia alterantur, puta ab humore, aut ſpiritu: ſed nihil quod à ſubſtantia alia alteratur, poteſt ſecundum omnes partes, tam intimas, quam extimas, tam vicinas rei calfacienti, quam remotiores, ęqualiter alterari, cum neceſſe ſit, agens plus afficere partes vicinas, quàm longinquas, & eas quas contingit, quàm quas ſecus. Ergo nulla alteratio fiens, poteſt eſſe ęqualis. Eſt igitur omnis intemperies fiens diſpoſitio, & inęqualis.

Accedunt aliæ cauſæ inæqualitatis aliam dictis. Nam non omnes partes poſſunt continere æqualem putreſcentis humoris portionem, neque ardentis ſpiritus, quare cum membra calēt, quia ab alia recalefiunt, inæqualiter calefiunt, neque ſi contrarium ponas factum, admitto, vt hinc conſtet, falſam eſſe hypotheſim Ieremię calefieri æqualiter corpus aliquod ab igne: itaque ſi qualitas eſt fiens, eſt diſpoſitio, & inæqualiter corporis partes diſponens: contra, ſi facta eſt, non eſt in corpore, quia fit a cauſa quapiam, ſed illam iam perſe corpus retinet. Hoc vero nunquàm fit vſque dum temperies membrorum, quæ non in proportione qualitatum modo, ſed etiam in proportione ſubſtantiarum elementarium ſcilicet calidi innati, & humidi radicalis, & naturalis frigidi, & ſicci, permutata radicitus eſt, ad calidius, ſi talis eſt facta intéperies, aut ad frigidius, ſi hęc, aut ad aridius, aut humidius, aut horum duo ſecundum coniungationem. Nam dum hoc non eſt factum, neceſſe eſt intemperiem præter naturam corrumpi ſublata cauſa efficienti, citius aut tardius, vt temperiem naturalem plus aut minus læſerit; nam inſitum eſt rebus omnibus dum retinent ſuas naturas, cum in præter naturam affectum ſunt lapſæ, ſe ipſas ad naturalem reducere, Ergo cum iam ad eum ſtatum deuentum eſt, vt ſublata omnimo cauſa, affectus non remittat, conſtat naturalem temperiem euerſam eſſe,

& eam quæ eſt præter naturam, cum naturali conſpiraſſe, non tamen hoc eſt æqualem eſſe intemperiem, ſed hinc ſequitur, vt æqualis ſit. Nã non amplius ab aliqua cauſa fit in ipſis membris, ſed eſt ipſa membrorum natura, quare nihil iam eſt, quod ipſam inæqualem faciat, ſed more temperamenti originalis ſeruat naturalem proportionem. Verum roges circa Galeni dictionẽ, ſi nulla febris poteſt eſſe facta præter hecticam, quorſum dixit inæqualis intemperies nonnunquam fit in vniuerſo animalis corpore, veluti in ea hydropis ſpecie, quam anaſarcam vocãt, & in febribus epyalis, fereque reliquis omnibus, exceptis quas hecticas nominant? quorſum, fere, additum eſt? Quandoquidem in omnibus febribus, nulla dempta præter hecticas, eſt inęqualis intemperies an incaute addita eſt dictiuncula, fere aut prope grece σχεδὸν? non ſane. Sed Gale. volens in hoc libello diſputare de inęquali intemperie, cum diſputatio videretur fore difficilis, videretque nonnullas eſſe inęqualitates perceptu difficiles, vt quę obſcuriores ſunt, quales in febribus ſine rigoribus contingunt, alias manifeſtas vt in lypirijs & epialis & rigoribus, exorſus eſt vt ſolet ab exemplis manifeſtiſſimarum inęqualitatum, ab ijs ad alias minus manifeſtas procedit, vt ita gradatim ad obſcurę inęqualitatis notitiam nos deducat: proponitque per diuiſionem quandam vulgatiſſi-
 mam

inam (ſcilicet, affectus aut eſt totius aut partis) exempla multarum inęqualitatum, vt deinde ex manifeſtis colligat, qua ratione illę ab ijs quę ęquales ſunt diſcrepent. Nam illa ratio qua diſcrepabunt, eſt inęqualis intemperiei diffinitio. Colligit nempe ita exemplis propoſitis, quod autem eiuſmodi intemperies ab ęqualibus differant, quia omnibus corporis partibus intemperanter affecti haud ſimiliter inſint, omnino manifeſtum eſt. Quod perinde eſt ac ſi colligat, inęqualis intemperies eſt, quę in omnibus corporis partibus intemperanter affecti, haud ſimiliter ineſt. An videtur hic ordo inconditus, & inartificioſus? an neceſſario vtendum fuit diffinitiua doctrina? ego ſane magis artificioſam eſſe puto diſtributiuā, qua hic eſt vſus, & cōpoſitiuā qua in alijs locis. A diffinitiua ſane ſemper fere Galenus abſtinuit, vt pote minus clara, quāquàm cōtra omnino ſentiāt quidā diffinitores, qui vt Galenus ipſe alicubi dicit, neq; olus citra diffinitionē poſſunt emere. Itaq; inęqualis intemperies poteſt eſſe totius, aut partis. Totius eſt, quę totum corpus tenet; qualis eſt ea inęqualitas, quę in hydrope anaſarca contingit (anaſarca eſt, alio nomine leucophlegmatia, ea hydropis ſpecies per quam in omnibus corporis partibus, tum ſupernis, tum infernis, pituitoſus ſanguis contineri conſpicitur. 5. de locis patientibus cap. 6. differt vt Celſus inquit cap. 2. libri. 3. ab alijs dua-

 bus

bus hydropis ſpeciebus aſcyte & tympanite, quòd in ea non eſt áqua in vnum locum collecta, ſed per totum corpus diffuſa inæqualiter totum afficit, aut in febre epiala (eſt febris epiala in qua totum corpus videtur ſimul ardere & algere de qua paulo infra dicturi ſumus) intemperies inæqualis partis eſt quæ partem aliquam tenet, haud quaquam totum corpus. Qualis eſt in parte laborante œdemate, aut phlegmone (œdema apud Hippocratem omnem tumorem ſolet ſignificare. 1. prog. 33. quin & ipſum nomen οἴδημα idem eſt quod tumor, & dictio, οἰδισκόμενον, qua Galenus hic eſt vſus, eſt idem quod tumefactum, tamen hoc in loco ſignificat, quod apud Galenum, tumorem laxum ſine dolore. Phlegmon etiam apud illum eſt, aliquando idem quod phlogoſis, id eſt inflammatio, aut ardor, apud Galen. in hoc loco & alijs omnibus eſt durus tumor cum dolore, aut gangręna (gangręna mortificatio ipſa eſt ſolidorum corporum, ſed neque oſſibus ineſt, magnaſque inflammationes ſequitur, quæ ſyderationum ſpecies quædam eſt, propriamque & ſelectam appellationem ſupra communem aſſequuta eſt, lib. de tum. præter naturam cap. 12.) aut eryſipelate (eryſipelas eſt tumor præter naturam ex influxu ſanguinis biliosi) aut cancro (cancer eſt tumor ab atra bile ſine feruore, quę cum acris eſt admodum, cutim exulcerat, & fit cancer vlceratus: differt à car-

bunculo, quòd cũ carbũculus fit, ſanguis craſſus vritur, eoque cum cruſta fit) aut elephante: rectè notat Brachelius duplicem elephantis acceptionem apud Galenum. Nam hic recenſet, elephantem inter affectiones partis, & 3. lib. de cauſis ſymptu. ita ſcripſit, nigram conſequitur in toto corpore elephas, in vna quapiam particula cancer. Neque verò elephas cum eſt malum partis, eſt idem quod cancer. Nã aliter nõ meminiſſet Galenus inter hæc exempla cancri, & elephantis. Sed elephas quamquam in vnica particula incipiat, progreſſu temporis totam cutem fœdat: cancer non ita. Neque elephas totius corporis eſt quod alij lepram dicunt. Differunt ſiquidé, quia lepra ſolius cutis eſt melãcholicus affectus, elephas & cancer, venas & carnem occupant. cap. 14. de tumor. præter naturam. Aut phagedęnam, aut herpete (herpes eſt malum quod ex influxibus fit) differt ab eryſipelate quòd ex ſincera bile fit. Eryſipelas ex aquea, aut ſanguinea. Proinde eryſipelas attollit magis in tumoré, herpes exulcerat. Differt vero à phagędena, quæ exeſſio eſt, quòd herpes ſolam cutem exulcerat, phagędena cutem & quæ ſubiecta ſunt. Nimirum phagædena fit ex vlceribus quæ dicuntur cacoethe: poſſunt verò hæ intemperies in particula fieri, cum influxu humoris aut ſiné influxu. Cum influxu, quales contingunt in dictis morbis, anaſarcam epyala œdemate phlegmo-

nem

nem gangræna, eryſipelate, cancro, elephante, phagædæna, & herpete, & his ſimilibus (non enim omnia poſſunt ſigillatim referri) ſine materiæ influxu, vt cum particula refrigeratur, aut vritur, aut vtcunque aliter intemperatur, vt ſolent cum exercitantur plus ſatis, aut otiantur, aut ab extra occurrentibus alterantur, vel ad calidū, vel ad frigidum, vel ad humidum, vel ad ſiccum, vel ad horum duo. Sed vt rurſum ſermonem reſumamus, ſi intemperies inæqualis eſt, quę non omnibus affecti corporis partibus ſimiter ineſt, conſtat febrem poſſe eſſe inæqualem duobus modis, aut quia aliæ partes ſunt alijs calidiores, aut quia aliæ ſunt calidiores, aliæ frigidiores. Illa eſt ergo ſimplex inæqualitas, qui vnius qualitatis, hæc duplex, quia duarum. Non itaque omnes intemperies inæquales ſunt eiuſdem inæqualitatis, ſed aliæ inæqualitatis maioris, aliæ minoris. In principio ſtatim captis de manifeſtis inęqualitatibus, cœpit dicere, quales ſunt in anaſarcam, per quam aliæ partes extenuantur, & areſcunt, alię reſoluuntur humectatæ: & in epyala, in qua alię ardent, alię algent. Hanc inęqualitatem, manifeſtam inquam, dixit eſſe fere in omnibus febribus, exceptis hecticis. Eſt enim in quam multis, ſaltem in ipſis acceſſionibus, & non eſt in omnibus. Nam in nonnullis putridis quę ſine rigore, aut horrore, aut frigore fiunt, occulta eſt inęqualitas, eſt nihilo-

minus

minus inęqualitas aliqua. Siquidem monſtratum eſt nullam alterationem quę à cauſa pendet eſſe ſatis ęqualem.

CAP. II.

IGitur qui ſit omnis inæqualis intemperiei generandæ modus, in hoc libello ſtatutum eſt exponere. Quo verò clarior ſermo fiat, in memoriam reuocare oportet omnes corporis partes, initio à maximis ſumpto, quæ ſcilicet vulgo etiam notæ ſunt. Siquidem manus, & pedes, & ventrem, & thoracem, & caput, nemo eſt qui ignoret. Diuidatur autem à nobis rurſus vnaquæque earum in continuas vocatas particulas. Crus quidem verbi gratia, in femur, tibiam, & pedem. Manus verò, in brachium, cubitũ, & ſummã manuũ. Iam ſummæ manus propriæ particulæ ſunt, brachiale, & poſt brachiale, & digiti. Digitorum autem particulæ ſunt, oſſa, cartilagines, ligamenta, nerui, arteriæ, venæ, membranæ, carnes, tendines, vngues, cutis, & adeps. Has verò in aliam ſpeciem diuidere non licet, ſed ſunt ſimplices, ac primæ, exceptis arterijs & venis. Hæ enim ex fibris & membranis conſtant, veluti in adminiſtrationibus anatomicis eſt dictum. Quin etiam complura eſſe ſpatia inter iam dictas ſimplices & primas particulas: atque his etiam plura maioraq; inter inſtrumentales & compoſitas: aliquando verò & in vna qualibet ſimplici particula, veluti oſſe & cute. Hæc omnia in libris de adminiſtrandis diſſectionibus di-

Ita ſunt, ac quæ mollia quidem ſunt corpora, quoniam ea ſibi inuicem incumbunt, interpoſita ſpatia ſenſum latere faciunt, quæ dura, ſiccaque ſunt, ipſorum ſpatia ſenſu plane deprehendere licet, quemadmodum in oſſibus cauernulas. Continent autem hæ naturaliter in ſe humorem craſſum, & album, in id comparatum vt oſſa nutriat. Qua verò ratione foramina quæ in cute ſunt, fiant, in libris de temperamentis eſt expoſitum. Atque hæc monuiſſe neceſſarium erat perſpicuitatis cauſa, eorum quæ deinceps dicentur.

GAlenus apertè ſatis explicat in hoc capite ſuũ inſtitutũ, & quorsũ noſtri corporis partes diuidendo enumeret. Nimirum inſtitutum eſt ei inueſtigare modum generandę omnis inęqualis temperiei. Ea vero, aliter atque aliter generari ſolet, pro ratione partium in quibus generatur. Proinde breuem quandam & facilem membrorum diuiſionem pręmittit, quo ſequentia clariora ſint. Partium noſtri corporis quędam ſunt ſimplices & ſimiles, quędam compoſitę & diſſimiles, ſed inter compoſitas quędam ſunt alijs compoſitiores, quędam minus compoſitę. Docet luculenter ipſe Galen. quarto cap. lib. differentię morborum, dicens quaſdam eſſe morborum partes ſimplices, quaſdam inſtrumentales: & inſtrumentorum quędam eſſe, inſtrumenta prima, quędam ſecunda, quędam tertia. Quę ſit inſtrumenti ratio, & quę dicantur inſtrumen-

ta, & quę partes dicantur ſimplices, & quotuplices ſint, & omnia quę huc ſpectant in ſecundo libro cõtrouerſiarum medicarum ego docui, illinc pete. Modo verò vtitur Gal. breui quadam & eleganti corporis reſolutione in partes, quam vt pote exempli gratia poſitam, & ab alijs libris petendam, non perduxit omni ex parte ad extremum. Potes tu, ſi in particularum notitia exerceri vis, illam perducere. Corpus totum (inquit) conſtat brachijs, & cruribus, & capite, & thorace, & ventre. Hę partes ſunt compoſitiſſimę. Harum quęlibet diuidi poteſt in alias minus cõpoſitas, ſed compoſitas tamen (has dicit appellari προσεχῆ, ideſt continuas aut adnatas) & alię in alias, vſque dum ad ſimpliciſſimas peruentũ ſit: vt inquit, brachium diuidi poteſt in brachium, cubitum, & manum: & manus, in brachiale, poſt brachiale, & digitos: digitus in oſſa, cartilagines, ligamenta, neruos, arterias, venas, membranas, carnes, tendones, vngues, & adipem. Hęc non (inquit) diuidi poſſunt, quia ſimplicia ſunt, exceptis venis & arterijs: venę enim & arterię, cum in anatomicis adminiſtrationibus monſtratum ſit ex fibris & membranis conſtare, ſimplices non erunt. Sed contra videtur eſſe quòd Ariſt. 2. de partibus animalium cap. 2. venam ſimplex membrum eſſe dicit: quin & Galenus ipſe cap. 3. de different. morborum & alibi ſępe hoc idem dicit. Huius nodi

ſolutionem,

ſolutionem, præſtiut ipſe Galen. cap. 4. eiuſdem libelli, ita dicens; hoc vero in loco non adeo ad exactum eſt conſideratio redigenda, illud vnum animaduertere oportet, ſimplex ne ad ſenſum an compoſita ſit animalis particula. Loquebatur itaque illic Galen. atque adeo Ariſtotel. dicto in loco ad ſenſum, hoc in loco placuit loqui exactè. Venæ autem & arteriæ ad ſenſum ſimplices ſunt, exactè non ſunt. Sed addes dictis, ſi hîc loquebatur exactè, & quod tale re vera eſt, non quod videtur ſenſui; & enumerans illas partes quas ſimplices dicit, ſolas excipit venas & arterias, certè reliquæ ſimplices re vera ſint, & exactè, oſſa videlicet, cartilagines, ligamenta, nerui, membranæ, carnes, tendones, vngues, & adeps. At vero dictum ab eodem Galeno eſt decimo libro Methodi cap. vltimo & 2. de tempetamentis, in omnibus ijs partibus eſſe carnem quandam propriam, diuerſam à fibroſa parte, & vere ſolida, eam videlicet quæ per malignas febres abſumitur. Neque id in vena tantum & arteria, ſed in neruo & membranis & ligamentis & tendonibus, quin & in oſſibus, verum eſt. Hæc enim omnia contingit extenuari per tales febres, ſed etſi ſigillatim conſideres videas aperte pleraque compoſita, vt inde poſſis intelligere, nullam eſſe exactè ſimplicem: atque ego ita cenſeo, inſenſibiles partes, exactiſſimè ſimplices, latere inſenſibilibus. Tamen ſenſibilem nullam

eſſe

eſſe exactè ſimplicem. Nam ligamenta & nerui, & membranæ, apertè habent ſubſtantiam carneam à fibris ſatis diuerſam. Caroquantumuis videatur ſimplex, diſſita eſt venis & arterijs & neruis capillaribus. Tendones conſtant, non ex dictis ſolum, ſed etiam ex neruis & ligamentis intrantibus muſculos, illis per caput, his per caudam. In vngues venæ nerui & arteriæ ingrediuntur, vt docet Galen. de anatomicis adminiſtrationibus. 2. lib. ad finem. Itaque neque reliquę particulę, quas enumerauit Galen. ſimplices ſunt exactè, non ſolũ venæ & arterię. Quorſum ergo ſolas has excepit? vt diximus inter mẽbra quæ compoſita ſunt & talia dicuntur, quędam eſſe compoſitiora, quædam minus compoſita, ita inter membra quæ ſimplicia dicuntur, quanquam exactè talia non ſint, quædam habẽt latentem maximè compoſitionem, qualia oſſa & adeps, quædam minimè latentem, qualia ſunt venæ & arteriæ (hæ enim apertè ex tunicis & fibris & carneis partibus ſunt) alia medio modo, qualia ſunt reliqua quæ enumerauimus: exceptæ ergo hinc ſunt ſolum venæ & arteriæ quia nõ habent tam latentem compoſitionem, quam alia, quanquam reliqua quoque poſſent excipi, ſi tam rigidus ſermo haberetur. Enumeratis particulis diſputat Galen. de cauſis quæ in eis, & inter eas, ſunt dicens, triplicia caua eſſe in noſtris corporibus, quædam inter partes ſimplices, vt

inter cutem & membranam, quædam his ampliora inter membra compoſita, vt inter hepar & ventriculum, aut hunc & lienem: quædam alia in ipſis ſimplicibus partibus: hæcq; in partibus mollibus, vt carne & cute eſſe anguſtiſſima, quia partes molles concidunt in ſeipſas, non retinentes cauas figuras: in membris duris eſſe ampliora ex contrarijs cauſis. De generatione pororum ſcriptum eſt à Galen. 2. de temperamentis cap. 6. in hunc modum. Quibus humida eſt cutis & plane mollis, qualis paulo ante concreſcens caſeus, in ijs eorum quæ exciderunt viæ per cutem non manent, partibus ſcilicet eius, quę prius diſſidebant, rurſus inter ſe vnitis, ac in quibus dura eſt non abſimilis caſeo iam coacto, perforatur quidem eorum quæ exeunt transfluxu: cū autem rurſus vniri per ſiccitatem nequeat, meatus ipſos immutatos ſeruat, qui etiam perpetuo transfluentium ictu, aſſiduè magis aperiuntur. Verum dicit obiter hic Galenus in oſſium cauis contineri medullam ex qua oſſa nutriantur. Oſſa medulla nutriri docuit Hippocrat. libello de alimento, dicens, medulla alimentum oſſis. Neque vero Arnaldus de Villanoua, qui hoc negat, ex melancholico ſanguine oſſa nutriri, dicens, quidquam affert probabile: inquit enim medullam, temperamento calidam & humidam, longè diuerſam eſſe ab oſſium, frigidorum quidem & ſiccorum natura, eoque non

Y poſſe

poſſe oſſa medulla nutriri, ſed melācholico ſanguine, qui frigidus eſt & ſiccus, vt illa. Tamen deficit eius ratio, non enim adeo conuenit melancholicus ſanguis cum oſſe quam medullæ. Medulla enim eſt alba & craſſa, vt os. Melācholia contra nigra. Quot ergo commutationibus opus ſit, vt ex ſubſtantia nigra alba fiat. iam vero neque quod de temperamento, dicunt ita habet. Medulla enim non cenſeo eſſe ſubiecto valde calidam, ſed à noſtro calore caleſcentem. Itaque, quod de ſanguine Ariſtotel. dixit, illum nempe calorem habere in viuentibus corporibus, tamen calidum ſubiecto non eſſe, hoc idem verius quantum opinor, de medulla dicendum nobis eſt. Eſt enim medulla ſubiecto res humida, & frigidior cute. Docet idem Galen. tertio capit. 2. de temperamentis, vbi diſſerens de cerebri & ſpinę & oſſium medullis, ita ſcripſit. Propinquam eis habet naturam oſſium medulla, non eſt tamen eiuſdem generis cum cerebro, & ſpinali medulla ea, quæ in quolibet habetur oſſe. Sed cerebrum & ſpinæ medulla eiuſdem ſunt generis, reliquæ omnes medullæ alterius naturæ ſunt. Eſt tamen humidius, ac calidius cerebrum quam ſpinalis medulla, eoq; etiam mollius. Prętęrea ipſius cerebri priores partes tanto ſunt humidiores quanto molliores, omnia tamen hæc non humidiora modo ſunt, ſed etiam frigidiora. His verbis apertè docet omne medullarum

genius

genus eſſe cute frigidius, quare & abſolutè frigidum, ſi quem tamen calorem interius habent ex vitali noſtro calore habebunt. Verum rogabis ſi medulla frigidior eſt cute, qua ratione poſſit eſſe medicamentum emolliens, vt dicitur vndecimo de ſimpl. facult. capit. 5. nam emollientia medicamenta græcè vocata μαλακτικά calida & humida eſſe debent. 5. de ſimpl. medic. facul. cap. 2. ſcire licet medullæ ex conſuetudine cum alijs humoribus, partes quaſdam acrioris humoris admiſtas eſſe, ex quibus cum partibus craſſis & frigidioribus, quę proprię ipſius medullę ſunt, fit medicamentum mediocris cuiuſdam caloris, cum ſatis multa humiditate. Hæc eſt medulla qua ad emolliendos ſcirrhos vtimur, quæ tamen cum os nutrit, deponit partes illas calidas in ipſa alteratione, & frigidiori ſubſtantia oſſa nutrit. Quod ad patientem qualitatem attinet, citato nuper capite ex vndecimo de ſimplicium medicamentorum facultate & 3. libro de aliment. facult. cap. 10. docet Galen. eam eſſe ſatis humidam, & humidiorem non ſolum ſpinali medulla, ſed etiam cerebro, neque alicubi contrarium aſſeruit, ſed eſt conſtans apud illum doctrina. Quanquam à Ieremia notatur contradictionis 2. de temperamentis & in enarratione illius ſententię, quam recitauimus modo ex 3. cap. dicére docere illic Gal. cerebrum eſſe humidius medulla oſſium. Sed proculdubio dormitabat

Ieremias cum in locum illum incidit. Non enim Galen. confert cerebrum cum oſſium medulla, cum illud humidius eſſe dicit. Sed cum medulla ſpinæ, ſed illud eſt, mihi crede, agere pulchrum commentatorem, cum deeſt in authoris verbis, illi imponere, quod carpi poſtea poſſit. Eſt itaque medulla ſubiecto frigida & humida, atque cum vt res humida ſicca fiat, ſola induratione ſit opus, fit vt ex medulla facilime os fiat, denſata ſolū. Eſt enim reliquis accidentibus oſſi non diſſimilis, quod oſtendunt craſſities & candor. Sed hoc caput non exigit plura.

CAP. III.

DE inæquali vero intemperie nunc dicendum, tum quænam eius natura ſit, tum quot eius generandæ modi. Quòd vtique in omnibus corporis, quod ita laborat particulis, vnica temperies non ſit, prius eſt dictum, verū id omnis intemperiei inæqualis commune eſt. Differentiæ autem eius laborantium corporum naturas ſequuntur: nam aliter ſimplex caro, aliter vniuerſus muſculus in inæqualem temperiem incidit. Quippe vbi calida fluxio in muſculum procubuit, primum maiores arteriæ, venæque implentur, ac diſtenduntur, ab ijs minores, atque ita vcs procedit, donec ad minimas ſit peruentum. In ijs vbi valenter impacta fuerit, neque adhuc contineri poteſt fluxio, pars eius per ora, pars per tunicas ipſas,

ſas, veluti colata foras tranſſumitur. Atque tum ſpatia quæ inter prima ſunt corpora fluxione implentur. Proinde omnia ab humore incaleſcunt, omnique ex parte perfundantur. Ea vero ſunt nerui, membranæ, ligamenta & carnes ipſæ: anteque hæc arteriæ & venæ, quæ ſcilicet & primo & præcipuè variè dolent. Siquidem interius à fluxione tum excaleſiunt, tum diſtenduntur, ac diuelluntur, exterius autem non modo excaleſiunt, ſed etiam premuntur ac grauantur, reliquæ vero particulæ, aliæ quidem, quia incaleſcunt ſolum, aut comprimuntur, aliæ autem vtroque modo laborant, vocaturque morbus ipſe phlegmone. Eſt verò inæqualis muſculi intemperies. Quippe feruet iam qui in eo eſt ſanguis, iſque ſecum excalfacit primum & maximè arteriarum & venarum tunicas, mox vero omnia quæ extra has ſunt quibus ſcilicet circunfunditur.

CVm Galenus in primo capite duplicem eſſe inæqualem temperiem dixerit, totius & partis, & ex exemplis manifeſtis elicuerit illius finitionem, parat nunc docere modum quo generatur, incipiens ab inæquali temperie partis, quo ex illa ad intemperiem æqualem partis, & ab ijs ad temperiem inæqualem, & æqualem totius procedat, vt ita res tota de qua libellus hic eſt, clarior euadat. Præmiſit vero ad hanc rem quandam particularum enumerationem. Ergo in primis verbis capitis proponit

quod inſtitutum eſt facere. repetens interim ex primo capite rationem inæqualis intemperiei, quam rationem continent verba illa, quod vtique in omnibus corporis, quod ita laborat particulis vnica temperies non ſit, prius eſt dictum. Quibus verbis quis non intelligit dictum, intemperiem inęqualem eſſe eam quę non eſt vnica in omnibus corporis affecti particulis, ſed quod huic eſt contrarium, puta vnam in his, aliam in alijs, diuerſum in quam ſecundum corporis partes? quanquam Fuchſius, vt eſt acutiſſimus, aliter hæc verba interpretatur, per inæquale intemperiem, nõ eſſe in omnibus vnicam temperiem, ſed duas, aliam naturalem, aliam pręter naturalem cum illa pugnantem. Sed ſi quis attentius ſingula verba perpendit, videbit proculdubio hunc ſenſum illis non congruere. Nam ſi diuerſitas non eſt affecti corporis partibus, ſed in vna qualibet per ſe, quorſum in illa deſcriptione diceretur, quod in omnibus affecti corporis particulis vnica temperies non ſit? an non melius quod in affecto corpore vnica temperies non ſit? nulla particularum facta mentione? nam in toto eſſe vnicam, aut in vna parte, aut in aliquibus, iuxta illam ſententiam, indifferens eſt. Quare ineptè meminiſſet illic Galenus particularum. Immo verò falſum eſt ad intemperiem inęqualem, opus eſſe, vt in omnibus vnica non ſit. Nam laborabit homo febri inęquali, ſi putrida febri-

citat,

citat, etiam ſi in cruribus ſit vnica temperies, & calor in eis ſit factus. Non ergo opus eſt, vt in omnibus partibus affecti corporis non ſit vnica, ideſt vt in nulla parte affecti corporis ſit vnica. Quare ſi illud ſibi voluiſſet Gale. certè verba illa in omnibus affecti corporis particulis, nihil aliud pręſtarent, quàm quòd reddidiſſent orationem ineptam, obſcuramque, & falſam. Valeat igitur Fucſij interpretatio ſubtilis, nos craſſiuſcule & verius intelligamus. Docet in hoc capite modum generandę phlegmones. hæc enim eſt temperies inęqualis muſculi, cum affluente humore, à qua proinde principium facit. ſed ſi forte dubitas cur non incępit Galenus ab intemperie aliqua, quæ tantum eſſet morbus temperamenti, non ab inflammatione, quæ morbus compoſitus videtur eſſe, partim in temperamento, partim in magnitudine, Intellige phlegmonem, morbum eſſe temperamenti nullo modo compoſitionis, niſi forte raro, cum contingit, magnitudinem illam, quam tumor facit, læſionem efficere per ſe operationum, notatu dignam: id verò eſt per quam rariſſimum, & tunc quoque eſt morbus temperamenti, cum morbo compoſitionis coniunctus. Ergo cœpit à phlegmone, quia intemperies eſt inæqualis, & æuidens, quod Gal. differens de intemperie, docuit cap. 5. libelli de diff. morborum, his verbis. Nam eryſipelata, & phlegmones, & œdemata, phimata, & phigethla,

& ſtrumæ, elephantiaſis, ſcabies, lepræ, vitiligines, ſcirrhi, in hoc genere comprehenduntur, qui omnes morbi adeo ſunt euidentes, vt neminem poſſint latere. At quos ſola inęqualitas, atque intemperies primarum committit qualitatum, hi non omnibus ita patent, niſi cum plurimum à naturali habitu corpora receſſerint, tunc enim facile affectus ipſe ab omnibus deprehenditur, qui ſuperante calore, ac totum obſidente animalis corpore, febris nuncupatur. Hęc Galen. quibus verbis recenſet ſpecies intemperierum, & quæ ſint manifeſtę magis, & quæ non adeò. Quem ipſum ordinem in toto hoc opuſculo obſeruat, iam hinc incipiens ab inflammatione, de qua diſſerit vſque ad caput ſextum, à quo incipit de febribus diſputare, vſq; ad caput vltimum, in quo alias quaſdam intemperies inęquales connectit. Phlegmonis tumor, non aliter fieri poteſt, vt Gal. dicit. 2. cap. libelli de tumoribus pręter naturam, quàm ſanguine qui in parte erat fuſo, & ita particulam pluſquam antea dilatante, aut noua ſanguinis copia aliunde in particulam ipſam influente. Non fieri citra influxum ſanguinis ſola fuſione, docet multis argumentis in eodem loco, quę ſatius eſt te illic legere, quam me huc transferre. Supereſt itaq; ex alijs partibus confluere ſanguinem, ad eam quæ inflammatur, quem conſtat repleturum primum omnium, diſtenturumq; vaſa magna, magnas in

quàm

quàm venas & arterias, illiſque nimium diſtenſis regurgitaturum ad paruas, atque nullis illarũ ſanguinem capientibus, fluxurum in caua magna, primumque eſſe dixit Gal. inter membra ſimplicia: deinde parua, quæ ſunt in ipſis ſimplicibus, dictę pori. Hoc vbi factum eſt, neceſſe eſt muſculum diſtendi, comparateque molem, & omnes in eo partes, neruos inquam, membranas, ligamenta, & carnes, & venas, & arterias, incaleſcere ſimul, non tamen omnes æqualiter, non enim diximus ſanguinem omnes partes ęqualiter, & æquè primo attingere, ſed alias plus & citius, alias minus & tardius. Ergo incaleſcunt inæqualiter, & dolent varie. Nam venę & arteriæ plus calent, & variè dolent, quia ſanguinis continent plus, & interius diſtenduntur, & exterius grauantur à membris incumbentibus (qua ratione calefactio, & diſtẽtio, & compreſſio, dolorem faciant docuimus lib. 5. controuerſiarum medicarũ, & ſumus etiam paulo infra de ea re non nihil dicturi) aliæ verò partes, partim laborant, quia incaleſcũt ſolum, partim quia comprimuntur ſolum, partim quia vtrumque patiuntur. Sed dices, quàm ratione fieri poteſt, vt inter ſimplices partes muſculi, venæ, & arteriæ, primo, & maximè vario dolore afficiantur, cum ſint partes ſenſus expertes, & proinde non doleant, ſiue ſecentur, ſiue vrantur, ſiue quidquam aliud patiantur, quod idem Gal. dixit. 16. de vſu par-

tium cap. 12. his verbis: arteriæ enim & venæ partis cuiuſq; ſenſus omnino ſunt expertes, ſiue illas frangere velis, ſiue vrere, ſiue incidere, ſiue laqueis excipere. Hæc Gal. quę videntur cũ pręſenti loco pugnare. Verũ memineris Hip. & Galenũ ſolere nonnunquam appellare dolores, affectiones præter naturam, etſi dolorem nõ faciant, vt in apho. 6. 2. particulæ. Ita ergo hic intellige, arterias & venas primo & maximè vario dolore, ideſt primum, & maximè varijs paſſionibus affici, calefactione ſcilicet, diſtentione, & compreſſione, quæ tamen in vena ipſa re vera dolores nõ faciunt, quia pars eſt ſenſus omnino expers. Ita vero intelligi pręſentem locum, declarãt ſequẽtia verba. Addit enim poſt dicta verba: Reliquas vero partes, aut quia incaleſcunt, aut quia comprimũtur, aut amborum cauſa laborare. Grępe καμνεῖν quod eſt laborare, aut ægrotare. Non quidem dixit dolere: cõſtat tamen ex ipſa ſermonis conſequẽtia, hoc ſecundo verbo & priori illo eandem rem ſignificari. Itaq; venæ & arteriæ varijs affectionibus tanguntur, aliæ partes minus. Per hæc omnia nemo non intelligit ſummópere ſtudere Galenum, docere inqualitatem affectus ſecundum diuerſas partes muſculi: atque ita caput concludit dicens. Eſt verò inæqualis muſculi intemperies: quippe feruet iam qui in eo eſt ſanguis, is que ſecum excalfacit primum & maximè arteriarum & venarum tunicas, mox ve-

rò

rò omnia, quę extra has ſunt, quibus ſcilicet circumfunditur. Intellige vbi dicit, vocaturq; morbus ipſe plegmone, eſt vero inęqu alis muſculi temperies, dictum eſſe iam phlegmonem, quę in hoc capite eſt deſcripta, eſſe muſculi intemperiem. ponebatur enim in hypotheſi in muſculum fluxionem decubuiſſe. Nam aliter falſa ſit aſſertio, ſi intelligas abſolute phlegmonem eſſe muſculi intemperiem. Inflammatur enim nonnunquam membrana coſtarum, nonnunquam cerebri inuolucra, & partes alię quę à muſculis diſtant ſubſtantijs quam maximè.

CAP. IIII.

ET duorum quidem, alterum neceſſe eſt ſequi, vincente fluxione, corruptionem fieri victorum corporum: victa autem, redditum muſculi, in id quod ſecundum naturam eſt. Eſto autem prius victa fluxio (rectius enim à melioribus incipitur) duplex tunc erit curationis modus, quod vel diſcutietur, quidquid humoris in particulam procubuit, vel concoquetur. Verum diſcuſſio aptanta maximè curatio eſt, concoctionem verò, hæc duo neceſſario ſequuntur, puris generatio, & abſceſſus. Abſcedit autem aliquando in cauitatum, quę propinquæ ſint, tum maximam, tum ſumme ignobilem: qui ſane abſceſſus optimus eſt: nonnunquam verò in maximam, non tamen ignobilem, aut in ignobilem, non tamen maximam.

mam. Quibus igitur in ventrem incidunt, optimus eſt abſceſſus, qui in capacitatem eius internam abit, in quam etiam plærumque ſe effundit, malus uero qui ſub peritonæum. Pari modo, quibus in cerebro fiunt, bonus eſt, qui in priores eius uentriculos abſcedit: malus uero qui ſub meningas, & in poſticum eius uentrem ſe recipit. Qui uero circa coſtas abceſſus colliguntur, hi in thoracis capacitates erumpunt, ac muſculorum quidē abceſſus ſub cutem: uiſcerum uerò, uel in arterias & uenas quas in ſe continent, uel ſub membrana qua operiuntur, quæ ipſis uiſceribus pro cute eſt.

AB exemplo inæqualis temperamenti muſculi, quod propoſuit, vult Gale. nos manu ducere, ad generationem æqualis intemperiei eiuſdem partis, vt ita intelligamus aperte, modū quo ęqualis intemperies fit, atque ita qua ratione differat æqualis ab inæquali. Hoc eſt enim toto hoc opuſculo inſtitutum. Deſcripſerat ergo muſculum inflammatione tentatum, tunc temporis (inquit) neceſſe eſt duorum alterum fieri, vel vt fluxio vincat partem, vel vt partis natura vincat fluxionem. Si natura vincit, ſoluitur morbus: quare aut reſoluetur humor infarctus in particula, aut in pus vertetur, fietque abſceſſus. Id eſt in cauum aliquod abſcedet humor, illincque euacuabitur: nulla enim alia ratio excogitari poteſt ſoluendæ inflammationis, vt videre licet 13. meth. & 2. de curandi ratione ad Glauconem.

Si

Si natura vincitur, trahitur pars ad corruptionem, & æqualiter intemperatur, ceſſatque tunc primum dolere. Hæc continet caput hoc, quæ proſequitur Gale. ab optimo euentu, incipiens, nempe cum vincit natura. Tunc duo fieri poſſunt, reſolutio & ſuppuratio. Reſolutio melior eſt ſuppuratione, eſt enim reſolutio, curatio mali: ſuppuratio non tam eſt curatio, quam permutatio phlegmonis in ſuppurationem, quæ per ſe eſt alius morbus. Quare nec Galenus, nec alius quiſquam vtitur ſuppuratorijs, niſi cum reſolutorijs malum non cedit, aut reſolutoria non ſufficiunt. Cum vero pus iam eſt genitum, exoptandum eſt, vt abſcendat in cauum, in quo minime lædat, & ex quo facilime expurgetur. Conſidera ergo quibus in partibus minus noxæ faciat, & in quibus plus, & a quibus expurgetur facilius, & a quibus difficilius, & videbis facile, an abſceſſus ſit eorum qui eligi ſolent, an prauorum. Certe in membris nobilibus plus lædit, in ignobilibus minus. Ergo quo in ignobiliorẽ partem abſceſſit, eo melior eſt abſceſſus. Cæteris paribus ad facilem expurgationẽ facit caui magnitudo, non tamen ſola magnitudo, sed poſitus etiam partis. Nam quæ poſitæ ſunt in vijs euacuationis etiam cum minori capacitate ſunt meliores ad deponẽdum acceptum pus. Nam inter ventriculum inteſtinaq;, & peritonęum, plus capitur humoris, quam in ventriculo, tamen melius eſt pus

in ventrem fundi, quam in illud cauum, ſcilicet venter eſt in vijs quæ ducunt extra corpus. Quanquam hanc tertiam conſiderationem, non dixit Galenus, Sed liceat nobis addere, vtentibus ſuis exemplis. Ergo optimus abſceſſus eſt, qui in partem aliquam fit, magnam & ignobilem. Tamen id ex quo vis membro fieri non poſſit, boni etiam ſunt, qui fiunt in partem ignobilem etſi paruam, vt inter muſculos & cutem, aut partem magnam etſi non ignobilem, vt in ventris amplitudinem. Igitur cum in ventriculo inflammatio ſuppuratur, melius eſt pus abſcedere in eius cauum, quàm inter ipſum & petitonæum. Quia etſi locus ſit nobilior & minus capax, eſt in via euacuationis, è coſtis in cauum thoracis funditur, illincque tuſſi reiicitur è viſceribus, erumpit in venas & arterias, aut inter eas membranas quibus veſtiuntur (nimirum habet membrum quoduis pelliculam quandam qua contegitur, vt propria veſte: quæ ſupra ſeptum tranſuerſum ſunt, ex membrana ſuccingente coſtas: quæ infra, ex peritonæo. 5. de anatomicis adminiſtrationibus) verum ego malim ad venas fundi, nam illinc expurgatur magna ex parte per vrinam: qua ratione factum eſt, vt nonnunquam vomica pulmonis expurgata ſit per vrinas. 6. de locis affectis capit. 4. Vbi Galenus dicit, pari modo quibus

in cerebro fiunt, bonus eſt qui in priores eius ventriculos abſcedit, malus vero qui ſub meningibus, fertur in falſam imaginationem, nam perinde loquitur, ac ſi ventriculi anteriores cerebri, non eſſent intra meningas. Tamen diſſectionem veram cerebri Galenus ignoraſſe, alio etiam loco oſtendimus. Vocat Galenus in præſenti capite ſuppurationem concoctionem. Nos de ea diffuſe admodum diſputauimus quarto capite libri quinti controuerſiarum medicarum, oſtendimuſque illam ab Hippocra. & Galeno modo appellari concoctionem, modo putrefactionem, quia concoctio quædam eſt imperfecta, quæ neque concoctio eſt, neque putrefactio, ſed motus quidam medius, vtriuſque particeps. Verum hæc enarrata à nobis plene ſunt in nuper dicto loco & in commentarijs quæ in quartum librum meteoron Ariſtot. ſcripſimus. Quare modo de ea re non dicemus plura. Sed ſecundam capitis partem declarabimus. erat alter inflammationis euentus in diuiſione ſecundus, cum particula victa eſt à fluxione, tunc primum omnium intelligere oportet, particulam non vinci ſine pugna. Ergo victoriam illam pugna antecedit, inter humorem & temperiem partis. Durat pugna dũ humor calfacit præter naturam particulam, & temperies naturalis particulæ reſiſtit ſuæ corruptioni. Ceſſat pugna & ſuccedit victoria, cum calor humoris tem-

periem

periem partis radicitus corrupit, & quę præter naturam eſt temperies, migrauit in naturalem. Si non ſumus obliti eorum quæ paulo ſuperius diximus, conſtat eam intemperiem quæ in parte eſt, dum durat pugna eſſe fietem & inæqualem, eam vero quæ in victa iam parte eſt, eſſe factam & æqualem. Hanc corruptionem temperamenti radicalis membri, neceſſe eſt, vt ſequantur duo. Primum vt actiones naturales partis pereant, tractio ſcilicet, retentio, cōcoctio, & expulſio. Nam hę facultates in temperamento particulę habent eſſentiam, vel ſi quam habent per ſe eſſentiam, eius cognitio eſt omnino obſcura, eoque medicum perinde oportet cenſere, non de his facultatibus modo, ſed etiam de alijs omnibus, atque adeo de ipſa anima, ac ſi temperies ipſa eſſet, vt docet Galenus innumeris pene in locis. Sed de ſubſtantia facultatum naturalium extat fragmentum libelli cuiuſdam illius. Itaque ſi temperies corrumpitur, labefactantur facultates, quare tolluntur actiones. Verum nolim te hic intelligere, ſtatim ac ęqualis eſt in particula intemperies, ceſſare actiones (nam hectica laborātes nutriuntur aliquantulum dum viuunt) ſed langueſcere facultates naturales, quia temperamentum proprium cum alio deteriori radicitus commutatum eſt, & ita actiones deterius agi, vſque dum tandem processu temporis, actiones omnino corrumpuntur. Quod vt innueret Galenus dixit, in

eàm aguntur manifeſtè intemperiem, vt earum actio deficiat, & corrumpatur temporis progreſſu. Ergo langueſcentibus facultatibus naturalibus, & debilitato calido innato, neceſſe eſt particulam ipſam putreſcere, quapropter neceſſario ſuccedit victoriæ illi naturæ, indolentia: nimirum quam primum ceſſat pugna, ceſſat dolor. Quare cum quamprimum ceſſat pugna, ſit intemperies facta, & quam primum eſt facta, ſit æqualis, fit vt quam primum intemperies eſt æqualis, ceſſet dolor. Omnes itaque intemperies æquales, ſunt ſine dolore eoque non ſentiuntur ab affectis hominibus. non enim illorum ſenſum aliqua ratione ea intemperies contriſtat, vt pote partibus iam facta naturalis. Quę vero intemperies fiunt, omnes dolorem faciunt. Nam docente Hippocra. libello de homine, & Platone in dialogo de natura, dolor fit cum natura alteratur, & corrumpitur, non cum alterata eſt & corrupta. Hoc enim intemperamentis factis maxime accidit. Nec ſine ratione quidem hoc fit, vel ſi Hippocrat. nullus dicat. Nam dolor eſt ſenſus triſtis, eſt vero veriſimile ſenſum non aliter futurum triſtem, quàm ſi obiecti contriſtantis ſit: tactus vero ſenſus (illius enim ſymptoma eſt dolor) non alijs videtur poſſe contriſtari, quam ijs quæ partium in quibus ille eſt, naturam corrumpant: eſt vero duplex modus corruptionis naturæ, intemperies, &

unitatis ſolutio. Nam natura particularum in duobus conſiſtit, temperamento inquam, & partium vnitate, aut continuitate. Ergo doloris eſt duplex cauſa, intemperies & continui ſolutio, quamquam plerìſque neotericorum videtur ex opinione Galeni, ſolam continui ſolutionem eſſe per ſe cauſam doloris. Verum à me libro quinto controuerſiarum de doloris cauſa ſatis eſt dictum, monſtratumque intemperiem cauſam eſſe doloris per ſe, non minus quam ſolutionem continui: monſttarique etiam modo poteſt facilime, ex eo quod iecimus principio, puta, quod alterat & corrumpit naturam, dolorem facit. Nam ſi illud verum eſt, ergo quod corrumpit per ſe naturam, per ſe facit dolorem: ſed intemperies per ſe corrumpit naturam (eſt enim natura intemperie, non minus, immo magis adhuc, quam in continuitate partium) ergo intemperies per ſe facit dolorem, non minuſquam ſolutio continui. Sed de hac re, qui noſtram ſententiam volet cum plena confirmatione, legat caput quintum illius libri. Quamquam & in hoc ipſo libro, ſequentia verba, nos illam ſatis cogent aperire. Itaque colligimus intemperiem omnem quæ corrumpit naturam facere dolorem, id vero facit omnis intemperies fiens (nam facta non corrumpit, ſed corrũpit) cum ergo omnis fiens ſit inæqualis, omnis inæqualis intemperies facit dolorem.

Eſt ergo ſymptoma quod temperiei inæquali ſemper ineſt & omni, & nulli æquali vnquam, dolor. Itaque dolore dignoſcitur inæqualis ab æquali temperie. Sed obijcies intemperies ſiccam & humidam, humidam potiſſimum, quæ poſſunt eſſe inæquales,& non poſſunt facere dolorem. Cauſa reddita eſt à Galeno primò de cauſis ſymptomatum capit.6. his verbis. Iis quibus natura alteratur vel corrumpitur dolores fiunt. Quippe illud corrumpitur celeritatem, ſimul ac magnitudinem alterationis indicat. Sane tactui accedunt magnæ mutationes naturæ, à frigidi calidique violento contactu, prætereca ab ijs quæ quaſſandi, ſecandi, vel diſtendendi, vel exedendi, vim habent. Quippe humidum & ſiccum, ſi abſit calefactio & refrigeratio, citra violentiam corpus contingunt. Hæc Galenus, qui locus aperte videtur pugnare, cum præſenti capite. Dicitur enim hic, his quibus alteratur & corrumpitur natura dolores fiunt. Alteratur autem, ac corrumpitur cuiuſque natura, cum calefit vel frigeſit, vel ſiccatur, vel humectatur, vel unitas eius ſoluitur: in inæqualibus quidem intemperamentis, eo quòd calefiat, aut refrigeretur maximè. Quippe efficaciſſimæ hæ ſunt qualitates: iam uero & quia exiccatur & humectatur. De hac etiam quæſtione ſcripſimus caput ſextum libri quinti controuerſiarum: Verum in capitis enarratione, modo dicimus,

dolorem eſſe ſenſum acerbum. Quare tactiõ omnis rei iniocundæ eſt dolor. Tamen nonnullæ tactiones rerum iniocundarum, ſunt obſcuræ omnino, nihil acutum præſeferentes, ſed lentæ, &, vt ſic dicam, pigræ. Has frequenter neque dolores appellamus, niſi cum nimis diligens eſt ſermo, ſed inſolentias quaſdam, aut vtimur alijs nominibus, quæ de acerbitate doloris videntur detrahere: dolores acerbi, non poſſunt fieri ab humiditate (nam de ſiccitate alia ratio eſt, vt illic diximus) ſed iniocunditates ſenſus, quæ & ipſæ genere dolores ſunt; à quacumque intemperie inæquali fieri poſſunt, quatenus ſcilicet intemperies illæ ſentiuntur ab ægrotante. Itaque dolor eſt ſymptoma, quod adeſt omni & ſemper inæquali intemperiei, non tamen ſoli. Nam & quæ vnitatem ſoluunt, etſi non diſtemperent, dolorem faciunt, vt quæ vulnerant, & rodunt, tendunt, premunt, & quæ conuellunt. Sed & fames & ſitis dolores faciunt, aut ſi vis exactius dicam, proprij dolores ſunt, oris ventriculi, vt docet Galenus capit. 7. primi de cauſis ſymptomatum. Fiunt verò, inquit, Galenus dolores exuriendo & ſitiendo, deficiente hic humida, illic ſicca ſubſtantia. Quæ verba Ieremias minus intelligens, non ſine ſuſpicione, inquit, Gale. nunc ſequi veteres aliquot videtur, qui iacturam humidæ ſubſtantiæ potius ſitim, quam famem facere dixerũt: inſeritque ſuis commen-

tis,

tis, aut, ſi mauis, commentariolis, argumentum quoddam ex conciliatore. Sed Galenus hac in parte nihil aliud, ſignificat, quàm ſitim fieri deficiente humida ſubſtantia, ideſt potu, famem ſicca ſubſtantia, ideſt cibo: eſt hæc Hippo. phraſis, qui in primis uerbis libelli de alimento, ſpecies inquit alimenti in humiditate & ſiccitate. Vocat humiditatem potum, ſiccitatem cibum, quod indicant ultima libelli uerba, quæ de potu ſunt, humiditas alimenti uehiculum eſt. Recenſet in hic Galenus non proximas cauſas dolorum contingentium per famem & ſitim. Nam defectus cibi & potus, per paſſiones alias uentriculi dolores faciunt, non enim defectus illi ſunt per ſe naturę corruptiones, ſed defectus potus, calefactione & deſiccatione, defectus cibi, corrugatione oris uentriculi. Sed de fame & ſiti eſt caput proprium in controuerſijs medicis, quo opere nolim carere quemquam eorum, qui in meis libris ſunt uerſati.

C A P. V.

IGitur ſi calor ſanguinis in particula quæ phlegmone laborat, mitis eſt, & qui in toto animalis eſt corpore mediocriter temperatus, non admodum facile una cum laborante particula calefit: ſi uero uel uehementius feruet, uel qui per totum animalis corpus ſpargitur ſanguis, bilioſior eſt, illico

totus incaleſcit, multo autem magis, ſicubi ambo concurrunt, vt & qui in phlegmone habetur ſanguis admodum calidus ſit, & qui in toto eſt animante bilioſus: Porro caleſit primum qui in arterijs eſt, quòd ſcilicet is natura calidior, & magis ſpirituoſus ſit: poſt hunc verò, etiam qui in venis eſt. Quod ſi phlegmone obſeſſa particula, viſceri, cui plurimus ſit ſanguis, propinqua fuerit, etiam celerius, cum hoc, qui eſt in vniuerſo animali, caleſit ſanguis: in ſumma quidquid facile alteratur, aut calidum natura eſt, id, à quouis quod calefacit, primum excaleſit. Non ſecus quidquid facile alteratu eſt, vel natura frigidum, id ab eo quod frigefacit, primum refrigeratur. Promptus igitur ad alterandum eſt ſpiritus, eo quod ex tenuiſſimis conſtat partibus. Calidiſſima vero natura flaua bilis, frigidiſſima autem pituita eſt: reliquorum humorum, ſanguis poſt flauam bilem calidus eſt, nigra autem, poſt pituitam, frigida. Quin etiam facile alteratur flaua bilis à quouis quod in eam agit, nigra vero ægre: atque vno verbo, quidquid tenuium eſt partium, id prompte alteratur quod verò craſſarum eſt partium, difficulter alteraſcit. Proinde neceſſe eſt, multifarias incidere phlegmones, alterationes, propterea quod etiam multifariam afficiuntur corpora. Principio namque humor, qui phlegmonem efficit, magis minusve eſt calidus: deinde putrefactio eius pro ipſius natura incidit, non minimum etiam, vt is magis, minusve eſt impactus. Quippe quæ perſpiratu carent, cele-

rius

rius putreſcunt, veluti & in externis euenit omnibus: cum vero calida & humida ſunt temperamento, tum vtique potiſſimum. Quin etiam ipſa phlegmone laborans particula, uel prope, uel longe ſita eſt à multi ſanguinis uiſceribus. Totus denique ſanguis, uel bilioſus eſt, uel melancholicus, uel pituitoſus, uel ſpirituoſus: atque hæc omnia magis minuſque. Quare neceſſe eſt multiformes fieri alterationes, ſiue alterum alteri ſit collatum, ſiue idem aliquid ſibi.

DEſcripſit hactenus Galen. intemperiem inęqualem, & ęqualem partis unius, unico exemplo, puta in inflammatione. Modo properat docere modum generationis intemperiei inæqualis totius corporis, facitque id perſtans in eodem exemplo, quod maximi artificis eſt: ſcilicet, generat ex intemperie partis intemperiem totius. Docet modum, quo ex phlegmone, quæ eſt intemperies partis, fit febris generis fientium, quę eſt intemperies inęqualis totius: deinde quomodo fiens illa febris redditur facta, quę eſt intemperies ęqualis totius. Ergo ſanguis qui in toto eſt corpore calefit, ſimul cum ſanguine impacto in particula: uel quia ſanguis in phlegmone plurimum ſeruet, uel quia ſanguis qui toto corpore eſt ſparſus, bilioſior eſt, uel multo magis, quia hęc ambo fiunt. Nam ſi neutrum horum adſit, non facile totum corpus incaleſcit. Eſt aliud quod ad facilem totius corpo-

tis calefactionem plurimum facit, nempe uicinia inflammatę particulę cum aliquo uiſcere, cui plurimum ſit ſanguinis: multo magis, ſi cum ipſo corde eſt, hoc enim eſt fons caloris, & antequam hoc incaleſcit non eſt febris, primo de differentia febrium. Atque adeo uicinia hęc cum corde, quę multum facit ad citam totius corporis calefactionem, non eſt loci ſolum, ut quę inter pleuram & cor intercedit, ſed communium uaſorum quibus alligantur. Nam cerebrum, aut illius inuolucra, cum primum inflammata ſunt, in totum corpus calorem mittunt. Igitur iſtis de cauſis inflammata particula calorem in totum corpus refundit: cõtingit uero incaleſcere totum corpus hac uia. Primum calefit ſanguis in arterijs est enim ibi natura (calidior & ſpirituoſior) deinde in uenis. Vnoque uerbo, quidquid eſt facile alteratu, aut eſt natura calidum, id, à quouis quod calefacit, primum excalefit, & quidquid facile eſt alteratu, uel natura frigidum, ab eo quod frigefacit, primum refrigeratur. Nam ſimile citius patitur à ſimili quam à contrario, & facile alteratu eſt, quod quamcunque alterationem promptè ſuſcipit. Multo enim aliud eſt, ſi rem aliquam dicam facilem calefactu, aut facilem alteratu. Sunt enim multa facilia calefactu, quę non ſunt alteratu facilia, nimirum quia ęgre refrigerantur. Nam quę abſolute facilia alteratu ſunt, ad utrumque contrarium fa-

cile

cile vertuntur. Vt facile aliqua alteratione alterentur, habent medicamenta ex temperamentis: calida, facile à calore: frigida, à frigore patiuntur. Vt facilia alteratu ſint abſolutè, habent ex modo ſubſtantiæ. Quæ tenuium partium ſunt promptè alterantur, quæ craſſarum ægrè. Sunt ſubtilium partiũ, Galeno finitore primo de ſimplicium medicamẽtorum facultate, cap. 11. quę facile in tenues partes comminuuntur: craſſarũ quæ contra. Ex dictis ſatis liquet, facillimum alteratu eſſe ſpiritum quia calidus ſimul eſt & tenuiſſimus: inter humores bilis flaua eſt omnium calidiſſima: ſecundo loco poſt hanc, ſanguis: frigidiſſima, pituita: ſecundo loco poſt pituitam, in ordine frigidorum, atra bilis. Ergo ex his neceſſe eſt multifarias effici phlegmones alterationes, tam eas quæ in phlegmone fiunt, quàm eas, quas in reliquum corpus phlegmone transfundit. Nam humor exiſtens in particula poteſt eſſe ſua natura calidior, aut minus calidus, & poteſt maiorem aut minorem contrahere putredinem, vt per ſe erit paratior ad putreſcendum, aut minus paratus, aut vt magis, aut minus impactus eſt, & ita plus aut minus ventilatur. Nimirum externæ res omnes nos docent, quæ perſpiratione carent facilius putreſcere. Galenus ipſe. 11. lib. Meth. cap. 4. inquit, quod ſi humores putreſcere debent, neceſſe eſt aliquam perſpirationem eſſe prohibitam. Quæ aſſertio quam ve-

ra ſit, diximus vltimo cap. lib. 5. controuerſiarum, monſtrantes ſi aſſertio transferatur ad res omnes, etiam eas quę ſunt extra nos, falſam eſſe (nam multa cernuntur putreſcere, etiam ſi in locis maximè perflatis repoſita ſint) tamen in noſtris humoribus verum eſſe, nunquam eos putreſcere ſine prohibita ventilatione, niſi ex cauſa manifeſta putreſcant. Nam vbi cauſa manifeſta non occurrit, & ventilatio impedita non eſt, noſtræ facultates nobis ſufficiunt ad humorum integritatem. Verum hæc dicto in loco latiſſimè docuimus. redeo ad inſtitutum. Sunt etiam multifariæ alterationes phlegmones, quia particula inflammata, poteſt eſſe, aut prope, aut longe ſit à viſceribus multi ſanguinis: & ſanguis totus eſt, aut bilioſus, aut melancholicus, aut pituitoſus, aut ſpirituoſus (adde tamen aut ſeroſus) atque hæc omnia plus aut minus. Certè in his omnibus illud vnum videtur difficile, quòd bilem dixit eſſe ſanguine calidiorem, cum tamen idem author primo de temp. cap. vlti. dicat calidiſſimum eorum quæ ſunt in noſtro corpore, eſſe ſanguinem. Sed nos huic quæſtioni dedimus caput quindecimum libri primi controuerſiarũ, vbi monſtrauimus Galenum 1. de temperamentis loqui de ſolis alimentis: 10. de ſimpl. medic. facult. cap. 12. (nam illic dicit bilem eſſe ſuccum calidiſſimum eorũ quę ſunt in corpore) de excrementis: hic de omnibus ſimul, excrementis

& ali-

& alimentis. Monſtraueramus autem nos paulo ante in eodem lib. bilem ſolam non poſſe nutrire, quare bilis ſola alimentum cenſeri nó debet. Refutauimus etiam illic aliorum reſponſa. Modo nullum refutare volumus.

Hæ omnes inæqualis corporis intemperies fiunt, maximè quidem inflammato eo qui in phlegmone, eſt ſanguine, deinde eo qui in viſceribus habetur, & in corde, & huius maximè qui in ſiniſtro eius ventriculo eſt: in quem ſi viuo etiam animante, nullaq; adhuc febre tentato, dimittere digitos velis, vt in opere de adminiſtrandis diſſectionibus ſcriptum eſt, vehementiſſimum ſenties calorem: quo magis conſentaneum eſt, vbi totum corpus præter naturam incaleſcit, hunc ad ſummum peruenire calorem: quippe tenuiſſimum, maximeq; ſpirituoſum ſanguinem continet, ac perpetuo mouetur.

ADhuc Galenus perſtat docere, modum quo febris generatur ex inflammatione, ita enim fit inæqualis intemperies totius, ex intemperie partis. Proinde quoniam inſtitutum adhuc idem eſt, malim hanc particulam capitis vltimam haberi quinti, quàm primam ſexti, vt apud pleroſque commentatorum. Ergo docet modo, cùm ex inflammatione fit febris, præcipuè incaleſcere ſanguinem in inflammata particula: deinde eum qui eſt in viſceribus, maximeq; eum, qui

qui habetur in ſiniſtro ventriculo cordis. Vbi nollem te intelligere ſanguinem in inflammata particula maximè omnium incaleſcere, plus.n. cenſet Galen. incaleſcere eum qui eſt in ſiniſtro ventriculo cordis, cum paulo infra dicat, hunc ad ſummum peruenire calorem, ſed illud præcipuè Græcè, μάλιστα hoc in loco ordinem ſignificat, ſcilicet, calefit primum is qui eſt in inflammata particula. Deinde qui in viſceribus, & in ſiniſtro ventriculo cordis, iſque maximè. Nam eſſe hunc ventriculum adeo calidum vt ſi viuo animali digitos in illum immittas vehementiſſimum calorem ſis percepturus, docuit Galen. 7. de anatomicis adminiſtrationibus. Quin etiam libello de vſu pulſus aliud longè maius dixit, ſi quis in cordis ſiniſtrum ſinum hominis præ frigore iam mortui, digitum immittat, percepturum magnum calorem. Ariſtotel. tertio de part. anim. cap. quarto dixit, ſiniſtrum hunc ventriculum eſſe pauci ſanguinis, & frigidi, eoque ſiniſtram animalis partem eſſe imbecilliorem. Cæterum anatome ipſa & experimento redarguitur. Neque vt pars dextra animalis calidior ſit, opus eſt ventriculum dextrum eſſe calidiorem ſiniſtro, ſed ſatis eſt magna cauſa eſt ſitis dexter hepatis, viſceris dempto corde, quod eſt in medio thoracis, calidiſſimi. Præterea accedit arteriæ arctæ, diſtributio, quæ in hanc rem videtur comparatam: nimirum multo amplior

fit

ſit is arteriæ proceſſus, qui abit ad dextrum latus, cum arteria, quæ ad ſuperiora tendit, ſecatur in duos ramos, ſtatim ac erupit extra pericardion, quàm qui ad ſiniſtrum. Ergo nihil mirum, etſi ſiniſter cordis ventriculus plus habeat caloris quam dexter, plus tamen illius ad dextram partem animantis influere. Monſtrat Galenus hũc ad ſummum calorem venire cum febricitat homo, quia continet ſanguinem tenuiſſimum, & maximè ſpirituoſum, & qui perpetuo mouetur. Quod de motu dictum eſt (cætera patent) videtur Ieremiæ ſuſpectum quandoquidem motu cor refrigerari videtur, non incaleſcere, nam motu vtitur ad attemperationem ſui caloris, qua ſi priuaretur, flagraret. Ergo, inquit, motus perpetuus ſignificat ingentem calorem partis, tamen cauſa caloris non eſt. Sane hoc argumentum neque contemnendum, neque aduerſus ſenſus iudicium, vt Fucſius dicit. Qui tamen interim nihil reſpondet, ſed ad contumelioſa verba, imperitorum more, confugit. Ego vero dixerim, vt Hieremiam ab hæſitatione aliquando ſi poſſim, liberem, Galenum hic non reddere cauſas cur ſiniſter ventriculus cordis ſit calidiſſimus, (huius enim cauſam non eſſe in motu rectè dicit Hieremias) ſed cur cum totum corpus præter naturam incaleſcit, ille ad ſummum peruenit calorem. Eſt autem ille vehementer inflammabilis, inter

alia,

alia, quia in motu aſſiduo eſt. Itaque longè aliud eſt dictu, eſt calidiſſimus, quia perpetuo mouetur, aut eſt maximè inflammabilis, quia eſt in motu. Eſt enim calidiſſimum, quod per ſe habet multum caloris, inflammabile vero eſt, quod calorem qui præter naturam venit, promptè ſuſcipit.

CAP. VI.

CAEterum in omnibus id genus febribus, calet quidem aliquando vniuerſus ſanguis, & calorem illum præter naturam, qui ex humoris putreſcentia eſt obortus, concepit, non tamen arteriarum aut venarum tunicæ, aut aliud vllum vicinorum corporum, prorſus iam temperamentum ſuum mutauerunt, ſed adhuc mutantur atque alterantur incaleſcentia. Quod ſi longiore tempore hoc patiuntur, etiam vincentur aliquando. Prorſumque mutabuntur, ita vt non amplius caleſiant, ſed iam ſint præter naturam calefacta. Terminus autem alterationis cuiuſque particulæ, actionis eius eſt læſio, ad quem vſque terminum latitudo, via eſt in id quod præter naturam eſt, veluti mixta communiſque, ac media, ex vtriſque contrarijs compoſita; eo ſcilicet, quod eſt exquiſite ſecundum naturam, & eo quod iam eſt præter naturam. Toto autem hoc tempore corpus incaleſcens pro quantitate alterationis, proportione etiam reſpondētem dolorem obtinet.

Cum

Cum verò omnes corporis particulæ prorſus excalfactæ fuerint, eius modi febris hectica vocatur, ceu quæ non amplius iam in humoribus & ſpiritu ſolum, ſed etiam in corporibus habitum iam habentibus comprehenſa ſit, hæc doloris expers eſt, putantque qui ita febricitant, omnino ſe febre carere, neque enim eius calorem ſentiunt, omnibus ſcilicet eorum partibus æque excalefactis. Et ſane congruunt hæc, cum iis quæ naturę periti viri in diſputationibus de ſenſibus tradunt. Neque enim ſine alteratione eſt ſenſus, neque in iis quæ iam perfectæ ſunt alterata dolor. Quocirca etiam hæctice febres omnes, tum ſine dolore ſunt, tum ab iis qui ipſis laborant, prorſus non ſentiuntur. Non enim ex eorum particulis, hæc agit, hæc vero patitur, quum omnes inter ſe iam ſimiles ſint redditæ, ac vnicam habeant conſentientem temperiem. Quod ſi autem hæc quidem calidior eſt, illa verò frigidior, at eatenus calidior, vt vicinam nihil offendat. Alioqui ſic vtique partes, quę ſecundum naturam ſe habent, mutuo ſe offenderent, quoniam temperamentis diſſident. Caro namque calida particula eſt, os vero, frigida. Cæterum tam harum partium, quam reliquarum omnium, doloris expers eſt inæqualitas, ob exceſſus mediocritatem. Si igitur neque aer qui nos ambit prius offendit, quàm ad immodicum frigus, aut calorem eſt immutatus, huius vero quæ in medio ſunt differentias, tametſi numeroſas, & manifeſtum exceſſum obtinentes, citra moleſtiam ſentimus.

VBi nos vertimus calet, Linacius vertit caleſit, atque adeo videtur cum dictione græca ἐχθερμαίνεται melius congruere, tamen ſenſus ipſe, & ſequentia verba ſatis declarant, accipi debere verbum illud præſentis in ſignificatione præſenti. Nam in febribus putridis calet potius ſanguis, quam calfit eoque addidit, & calorem qui ex putredine eſt obortus, concepit. Docet modo Galenus generationem intemperiei, æqualis totius, ex inæquali. Eſt eadem prorſus generationis ratio, quam quarto capite deſcripſit. Nam idem modus eſt generandi intemperiem æqualem ex inæquali, ſiue intemperies ſit partis cuiuſpiam, ſiue corporis totius. Scilicet per febrem putridam, quam monſtrauimus eſſe intemperiem inæqualem; humores calent, membra calefiunt. Sed durante hac affectione corrumpitur pedetentim temperies membrorum, figiturque in eis calor febrilis, labefacta temperie naturali. Cumque hoc factum eſt, non amplius incaleſcunt membra, ſed calent facta eſt hæc commutatio cum particularum actiones naturales ſunt inſigniter læſæ. Nam terminus huius mutationis eſt, vt paulo ſuperius etiam dixerat, actionis non quidem ſublatio integra, vt quarto capit. explicuimus, ſed læſio; vt Galenus hic dicit. Ad hunc terminum via eſt, ea pugna, quam illic etiam deſcripſimus, alterationis præter naturam cum temperie

natu-

naturali. Symptoma etiam quod conſequitur, hanc intemperiem inæqualem totius, eſt dolor, & æqualis indolentia, eadem ratione quam de intemperie partis diſputans dixerat prius, & modo repetit: quia ſcilicet omnes partes æque excalefactæ ſunt, & non amplius iam calor in humoribus, & ſpiritu ſolum, ſed etiam in corporibus habitum iam habentibus ſit. Dolor vero non fit in ijs quę plene alterata ſunt, ſed in ijs quæ alterantur in hac dictione. Vt recte notat. Fucſius à Linacro male particula illa ſolum, grece μόνον prætermiſſa eſt. Videntur enim illa prætermiſſa in illius verſione, ſignificare verba illa, per hecticam febrem in ſolis membris eſſe calorem, quod tamen falſum eſt, nam & ſpiritus & ſanguinem neceſſe eſt eo tempore habere calorem. Vbi vero & Linacrus & Fucſius legunt, ſed etiam in corporibus quę habitus rationem habent, ego non ita, ſed habitum iam habentibus. Nam præterquam quod ego aperte expreſſi vim horum verborum quæ Galenus ſcripſit ἀλλ᾽ ἤδη καὶ τοῖς ἕξιν ἔχουσι σώμασι, περὶ ἐχόμενοσ quę habitus rationem habent, eſt obſcura dictio, & vix intelligas, an ipſa membra habitum eſſe dicine, an potius, qualitatem illorum, dicat. Sed habitum iam habentibus, aperte admodum ſignificat, calorem, quamquam per hecticam febrem in tribus ſubſtantijs ſit, non tamen in

omnibus eodem modo . Nam humores & ſpiritus habent caloris diſpoſitionem, membra habent iam habitum. Nimirum eſt in illis fiens, in his factus. Verum reddit Galenus rationem, qua intemperies facta, in hectica non ſentitur. Non enim, inquit, ex eorum particulis, hæc agit. Hæc vero patitur, cum omnes inter ſe ſimiles iam ſint redditæ. Quibus verbis, quis non intelligit Galenum dicere, inæqualem intemperiem dolorem facere, quia partes inter ſe ſunt diuerſimode affectę? & ideo mutuo in ſeipſas agunt? quamquam Leonardus Fucſius contumelioſe agit in Ieremiam, quod hæc intellexerit, nihil tamen ipſe interim docens, conſonum, & diſtinctum, ſed obſcurans neſcio quibus ſermonibus nitidum ſatis verborum Galeni ſenſum: ſed vide, vt ſit hic verborum Galeni ſenſus. Hectica, inquit, affecti omnino non ſentiunt ſe febricitare, quia in illis non hęc pars agit, & hæc patitur. Ergo in illis qui ſentiunt ſe febricitare, quales ſunt qui laborant diaria aut putrida, hæc pars agit & illa patitur: nam aliter, ſi neque in his neque in illis agerent in ſe ſe mutuo particulæ, non eſſet illa cauſa indolentiæ, aut inſenſibilitatis. Rurſum Galenus inquit, in illis qui laborant intemperie æquali, non hæc pars agit & hæc patitur, quia omnes inter ſe ſimiles iam ſunt factæ, agit vero hæc, & hæc patitur, in quibus dolent, dolent quibus

bus ſunt intemperies inęquales ; ergo illi laborant intemperie inæquali, in quibus non omnes inter ſe partes ſimiles iam ſunt factæ. Eſt ergo intemperies inæqualis ſecundum affecti corporis partes inæqualis. Sed cum in his ambo errēt, Ieremias & Fucſius, grauius peccat Fucſius, qui ignorat vim conſequentis. Verum hęc ijs quę mox ſubdidit fiunt manifeſta ; addit enim, cum corpus habet ſecundum naturam, partes quaſdam eſſe calidiores, alias frigidiores neceſſario. Nam caro calida eſt, & os natura frigidum, quare in ipſo viuente corpore, quantumuis omnią calida ſint actu, maior calor erit in carne, quam in oſſe: tamen non fit ab hac inæqualitate naturali dolor, quia non eatenus inæquales ſunt, vt ſe mutuo offendant. Hoc nihil aliud eſt, quam quod nos ſuperius diximus in primo capit. inæqualem intemperiem eſſe, cū membra in ſuis temperamentis non ſeruant proportionem naturalem. Vbi legimus, quòd ſi autem hęc quidem calidior eſt, illa vero frigidior, at eatenus vt vicinam nihil offendat. Fucſius addit, ne ſic quidem dolet. Tamen verba illa in nullo græco codice ſunt, neque ad ſenſum ſunt neceſſaria, immo vero dictionis elegantię multum detrahunt. Nam is eſt verborum ſenſus, non dolent hectici, quia in illis non eſt hęc pars calidior illa frigidior, aut ſi eſt, certè non eatenus, vt proximam offendat. Eſt oratio

conciſſa, & elegans, & nihil deſideratur ad ſenſus perfectionem.

CAP. VII.

EX ijs igitur fortaſſe, & illud probabiliter dici videtur, (vt alicubi Hippocrates ait,) omnes morbos vlcera eſſe, quippe vnitatis ſolutio eſt vlcus. immodicus vero calor, ac frigus, proxime accedunt vt vnitatem ſoluant. Plurimus namque calor, eo quod ſegregat, ac diuidit ſubſtantiæ continuitatem: ſummum verò frigus, eo quòd ſtipando & introrſus pariter trudendo, hæc quidem exprimit, illa verò conquaſſat. Atque hunc quiſpiam terminum immodici caloris, & frigoris ſtatuens, fortaſſe non abſurde ſentiat, ſiue is, ſiue alius quiſpiam immoderationis terminus eſt, certe omnem moderationem ad aliquid referri iam liquet; non enim pari ratione à calidis, aut frigidis omne corpus afficitur: quo circa fit, vt aliqua animalia, conuenientes inter ſe humores habeant: aliqua, non ſolum conuenientes, ſed etiam corruptiuos. Veluti homo & vipera, vtriuſque enim ſaliua alteri eſt pernitioſa. Ita vtique & ſcorpium necaueris, ſi ieiunus illi inſpueris, at homo non interimet hominem morſu, neque vipera viperam, neque aſpis aſpidem. Quod enim ſimile eſt, id familiare amicumque eſſe ſolet, quod vero contrarium eſt, inimicum ac moleſtum. Augetur igitur quidque & nutritur à ſimilibus, perimitur

autem ac corrumpitur à contrarijs. Quapropter etiam ſanitatis tutela per ſimilia perficitur, morborum ſublatio per contraria. Verum de his alius eſt ſermo, hectica vero febris, quæ iam habitum corporis occupauit, laboranti eſt inſenſibilis, aliarum autem febrium nulla non ſentitur, ſed aliæ magis, aliæ minus ægrotantibus ſunt moleſtæ. Sunt ex ijs & quæ rigorem inferant. Fit enim id quoque ſymptoma, veluti alia multa, ab inæquali intemperie. Modum tamen generandi eius in præſenti libro tradere non licet, priuſquam de naturalibus facultatibus demonſtratum ſit, quot hæ, qualesque ſint, tum quid agere quæ licet ſit nata. Verum in libro de ſymptomatum cauſis, de omnibus dicetur.

EX hoc capite ego intelligo, quod in quinto libro controuerſiarum medicarum confirmaui, & paulo ſuperius in hoc libello dixi, quāquam dolor nonnunquam fiat à ſolutione continui, nonnunquam ab intemperie per ſe, tamen ſine ſolutione continui nunquam fieri. Nam, inquit, Galenus omnem morbum eſſe vlcus, ideſt omnem morbum fieri cum vlcere. Eſt verò hoc probabile, vt inquit, ipſe met Galenus, in commentario eiuſdem ſententię. 3. de fracturis. 35. de morbis qui dolorem faciunt. Rationem vero reddit in pręſenti loco, nam, inquit, ſolutio continui, ipſum vlcus eſt. Calor aut frigus non ante ſunt morbi, quam ſint in immodico exceſſu (nam paruos exceſſus non curant medici)

ſed quum primum ſunt immodica, ſoluunt continuum, vt monſtratum etiam eſt. 4. de ſimpl. med. facultate, calor ſegregando & diuidendo, frigus exprimendo, conſtringendo & conquaſſando, atque inquit, recte diffiniri terminum exceſſus immodici, eius inquam qui iam eſt morbus, & notatu dignam facit actionis lęſionem, in cuius genere eſt dolor, per ſolutionem continui. Ergo calor & frigus (eadem ratio eſt aliarum intemperierum) non ante poſſunt dolorem facere, quam continuum diſſoluunt. Itaque ſolutio continui eſt paſſio neceſſario coniuncta cum dolore, tamen non eſt cauſa doloris, ſemper & per ſe, vt nonnulli neotericorum putāt, Galenū opinari. Aſſertio illa, omnis morbus vlcus eſt, ſimpliciter eſt falſa, neque alicubi ab Hipp. abſolute conceſſa. Non enim ille inquit in nuper citato loco, ex libr. de fracturis, morbus omnis vlcus eſt, ſed, omnes morbos eſſe vlcera probabilitatem quandam habet, quod ipſum dicit Gale. modo. Itaque falſam eſſe hanc aſſertionem Hipp. ipſe ſenſit, ſed probabilitatem quandam habere. Falluntur itaque qui putant hanc limitationem eſſe potius ex Galeni modeſtia amicè interpretantis, quam ex ipſo Hipp. ſenſu ſed quę eſt hęc modificatio? quam Gale. dixit in commentario, omnes morbos dolorificos eſſe vlcera, Alij dicunt omnes morbos temperamenti eſſe vlcera. Verum hæc interpretatio, au‑

redarguetur facile, aut negabit hecticam febrem eſſe morbum, nam hæc neque dolorem facit, neque ſolutionem, faceret enim ita dolorem. Et ſane ſi quis rigide velit loqui, & de vltima hecticę ſpecie intelligat, de ea inquam in qua nihil ad huc fit, quæque omnino ſinè dolore eſt (priores enim aliquatenus ſentiuntur) vere dicet illam morbum non eſſe, ſed inutilem quandam & vitioſam naturam. Nam dictum in ſuperioribus ipſum morbum migraſſe in naturam, factumque eſſe iam corpori naturalem: ceſſauit ergo iam morbi ratio, quæ in eo quod præter naturam eſt, conſiſtit. Itaque ſupererit, omnem morbum temperamenti eſſe vlcus, cum omnis talis triſtem ſui ſenſum noſtris corporibus exhibeat. Verum cum dictum ſit, qualitates has quæ alterant, non ſemper dolorem facere, ſed cum earum exceſſus immodicus eſt, diffinit modo Gal. exceſſum modicum, aut immodicum, ad aliquid dici, non abſolute. Non enim idem qualitatis gradus eſt omnibus immodicus, neque qui vni eſt immodicus, reliquis erit perinde. Nam frigidi plus mouentur à calidis, calidi à frigidis, & res omnis à ſuo contrario plus dolet, ſuum ſimile amice recipit: quod multa rerum exempla manifeſtant, ſaliua ſcilicet hominis hominem non lædit, neq; viperæ viperam, ſed ſaliua hominis, ieiuni potiſſimum. (Docetur iterum ab eodem Gal. 10. de ſimplic. medic. fac. cap. 16.) viperam, & viperæ ho-

minem necat. Nimirum homo homini ſimilis, & viperæ temperamento valde contrarius. Sed qua ratione hæc cohęrent cum aphoriſmi. 3. 3. ſectionis commentario, quo Galenus inquit, ętates ſicuti & naturæ, frigidę quidem ad calida, calidę verò ad frigida melius habent? certe vt docetur a Gal. libello de optima noſtri corporis conſtitutione, frigidi homines a frigidis cauſis, calidi a calidis citius afficiuntur. Tamen vt hoc loco dicitur, cum ſemel calidi a frigidis, & frigidi a calidis affecti ſunt, grauius laborant, vt calidi a calidis, frigidi a frigidis, minus grauiter. Nam vt dicitur in apho. in morbis minus periclitantur, quorum naturę ętati habitus & tempori magis congruit morbus, quam quibus ſecundum nihil iſtorum congruit. Itaque res omnis conſeruatur, nutritur, & augetur a ſimili. & perimitur a contrario: eoque (inquit Galenus) ſanitatis conſeruatio ſimilibus agitur, morborum ſublatio contrariis. Sed hęc alterius loci ſunt, attingunt enim non tractationem de inęquali intemperie, ſed de tuenda valetudine, de qua ſeorſum a Gal. ſcripti extant libri ſex. & de morbis curandis. de qua re extant quatuotdecim libri methodi, pręter multa alia curatiua eiuſdem authoris opera. Nos an conſeruatio omnis agatur per ſimilia diſputauimus ſecundo capite ſexti libri controuerſiarum, an curatio omnis agatur per contraria

traria primo capite libri octaui, quibus in locis noſtram ſententiam, quam & Galeni eſſe monſtrauimus, aperuimus, & confirmauimus. Res eſt longior, quam vt tranſcribi debeat obiter, præcipue cum illic diffuſe ſatis ſcripta ſit. Itaque inquit hecticam febrem non ſentiri, aliarum vero febrium nullam eſſe quæ non ſentiatur, quanquam & inter illas aliæ plus, aliæ minus ſentiuntur. Nonnullæ illarum rigorem habent. Eſt enim rigor vt multa alia ſymptomata inæqualis temperiei. Rigoris naturam non explicat modo Galenus, quandoquidem exigi dicit ad illius declarationem, facultatum naturalium plenam notitiam, eoque ad librum de ſymptomatum cauſis lectorem remittit, ad ſecundi, ſcilicet libri capita. 7. & octauum. Poſſet etiam remittere & ad libellum cui titulus eſt de rigore, tremore, & palpitatione. Nos ad caput decimum tertium libri quinti controuerſiarum medicarum remittimus. Illic enim quam potuimus diſtincte eius naturam enarrauimus, dicemuſque ſtatim in hoc ipſo libello, de rigore nonnihil.

CAP. VIII.

SEd reuertor ad inæqualis intemperiei differentias. Nam quemadmodum ex phlegmone febris naſcatur, tum quod omnis febris & omnis phlegmone,

mone, prẹter hecticas nominatas ex morbis inæqualiter temperatis ſint, iam à me eſt expoſitum: porro accenditur etiam febris citra phlegmonem, ex humorum putredine. Neque enim ea ſolum quæ impacta ſunt, & perſpiratu carent, putreſcunt, verum ea quidem celeriter, et maxime: cẹterum putreſcunt & alia multa, quæ putredini ſunt opportuna. Dicetur autem de horum opportunitate alio loco. Quin etiam alio quoque modo, inæqualis in toto corpore oritur intemperies, modo quidem fuliginoſo vapore detento, modo ab exercitationibus pluribus, aut laboribus adauctis, modo ab ira ſanguine immoderatius feruente, modo ex ſolis quadam vſtione incaleſcente. Quod vero etiam in omnibus eis febribus, quemadmodum etiam in ijs quæ à phlegmone excitantur, ſupra eſt dictum, tum pro effectricis cauſæ robore, tum pro corporis ipſius affectu, alij magis febricitent, alij minus, alij haud quaquam, manifeſtum eſſe arbitror: æque vero, & quòd intemperies ipſa nonnunquam ſpirituoſam tantum inuadit ſubſtantiam, nonnunquam etiam humores ipſos, clarum eſſe reor. Sed neque minus illud, quòd in omnibus huiuſmodi, ſi diu durauerint, hectica ſuccedit. Iamque ſermo noſter propemodum oſtendit, inæqualem hanc intemperiem aliquando ex calida, frigidaue ſubſtantia, quæ in particulam aliquam incidit, accidere, velut in his quæ phlegmone infeſtantur dicebatur: ſæpe non ita, ſed ipſa corporis temperie in qualitate mutata. Tum quod alterantium eam, quædam ab ipſo cor-

pore

pore ortum habeant, quædam extrinſecus ab ipſo quidem corpore, cum ex putredine tantum aliqua, vel phlegmone excitatur febris: extrinſecus autem, à ſolis vſtione, vel exercitatione. Dicetur autem de his fuſius in libro de morborum cauſis.

REddit Galenus ad intemperiem inęqualem, quanquam nihil docet nouum, ſed eandem rem quam ſuperius in vnico exemplo phlegmones, & febris ab ea excitatæ docuerat, transfert modo ſe ad alia exẽpla: dicitque nõ aliter quam ex phlegmone excitatur febris, excitari etiam alijs occaſionibus, nimirum ſine phlegmone partis cuiuſpiam fieri febres putridas, & alias etiam, ſine putrefactione fieri ex cauſis euidentibus, vt ex adſtrictione cutis detéto fuliginoſo vapore, & exercitatione immodica, & ira, & alijs talibus cauſis. Hæ ſunt febres diariæ, quæ ſpirituoſam tantum inuadunt ſubſtantiam. Quanquam his verbis ne intellige, per febres diarias ſolos ſpiritus habere calorem. Monſtratum enim prius eſt membra etiam calorem habere: immo vero febris ipſa non in calore ſpirituum habet eſſentiam, ſed in calore corporis affecti: ſed intellige quòd in principio primi de diff. febrium à Galeno dicitur, per febres diarias calorem factum eſſe in ſolis ſpiritibus fientem in alijs duabus ſubſtantijs, per humorales in humoribus factum, & in reliquis fieri: vt in hecticis, factus

eſt in membris, & in reliquis fit. Hæ omnes febres, quæ diariæ & putridæ ſunt, ſunt inæquales intemperies, ſi non ſumus obliti, monſtratum eſſe in primi capitis commentario, omnes intemperies fientes, eſſe inæquales. Reliqua omnia quæ in hoc capite dicuntur, ſunt manifeſta. Sed illud perpendi velim, quod Galen. inquit. Neque enim ea ſolum quæ impacta ſunt, & perſpiratu carent, putreſcunt, verum ea quidem celeriter, & maxime: cæterum putreſcunt, & alia multa, quæ putredini ſunt opportuna. Nam ex hoc loco ſatis conſtat, de ſententia Galeni non omnis putredinis cauſam, eſſe prohibitam tranſpirationem, contra ac plærique neotericorum intelligunt, ſed citra illam etiam putreſcere, etiam humores in nobis. Verum ex quibus cauſis poſſint putreſcere ſine impedita tranſpiratione, & quibus in affectibus docuimus libr. 5. controuerſiarum capitulo vltimo, & in commentarijs quarti libri meteororum Ariſtote. vbi etiam diximus, quæ ſint putredini opportuna. Quare modo illud vnum dicamus quod & præſens locus continet, non omnia putreſcere ex prohibita ventilatione. Nam ſi quis redundans multa humiditate & degit in aere peſtilenti, inficietur putredine quamuis habeat ventilationem copioſiſſimam.

CAPVT. IX.

TAnquam autem ex deuſtione gignitur febris, alterato corporis temperamento, itidem nonnulli ſæpe ex frigore refrigerati toto corpore vehementer ſunt, aliqui vero etiam perierunt. Iam quod hi omnes etiam doleant, ne id quidem latet. Porro dolent, & qui ex frigore ingenti vehementer perfrigerati ſeſe celeriter excalfacere properarunt & multi eorum cum confertim manus igni admouent, ingentem circa vnguium radicem ſentiunt dolorem: & quiſquam cum tam luculenter videat intemperiem inæqualem doloris eſſe cauſam, etiam de internis doloribus dubitet, aut miretur, quo pacto citra phlegmonem ſæpe, vel colo inteſtino, vel dentibus, vel alia quauis particula homines doleant.

HActenus locutus eſt per omnia exempla inæqualium intemperierũ, de calore; modo transfert ſermonem, ad alias qualitates. Non enim febres ſolæ, aut calidæ intemperies particularum, inæquales intemperies ſunt, ſed vt ex vſtione fit febris, ita ex frigore refrigeratio, aut totius corporis, aut partis. Aliqui vero adeo ſunt opreſſi hoc malo, vt etiam perierint. Sunt vero hæ omnes, inæquales intemperies. Nam quod hi omnes doleant non latet, dolorem vero monſtratum eſt paulo ante, ſymptoma eſſe proprium inęqualis intemperiei, vt ęquali eſt contraria. Dolent etiam & qui vehementer

per-

perfrigerati cum ſint ſeſe non paulatim ſed repente excalefacere properarunt, vt cum manus illi admouent igni ingentem dolorem ſentiunt circa radices vnguium. Sed quomodo dices, non ſit à ratione alienum, quod de diſpoſitione pręter naturam ad naturalem mouetur, dolore, eo quòd repente id fiat, cum id ipſum, repente fieri maioris voluptatis deberet eſſe cauſa? quare pręter rationem videtur id accidere, & falſum eſſe quod a Gale. dicitur. 12. methodi, vbi ita eſt ſcriptum. Videntur autem corpora non ſolum cum in naturalem habitum confertim aguntur, triſtem grauemque mutationem ſentire, ſed etiã in ipſo ad naturalem ſtatum reditu, niſi eum paulatim recipiant, cruciari, libro. 5. controuerſiarum medicarum, controuerſiam hanc decidimus, dicentes ſi quando repentinus reditus ad naturam dolorem facit, non aliter facere, quam, quòd quia repente fit, inęqualis fit alteratio: id quod pręſens locus confirmat, & ipſa ratio. Nam ſi reditus ęqualis partis, ad naturalem ſtatum, dolorem poſſet facere, eo quòd repentinus eſſet, quo in tempore locum haberet ſententia illa ex primo de cauſis ſymp. quod ad ſuam naturam vniuerſim, & celeriter redit, iucundum eſt, quod autem ſenſim & pulatim fit, ſenſum latet? certe ſi tota particula ſecundum ſe totam ęqualiter rediret ad naturam, quo celerius id faceret, eo plus delectaretur. Ergo dolet, quia alteratur

inęqualiter,idque ſecundum diuerſas partes corporis,quod redit ad naturalem ſtatum. Nam inęqualitas alia,ideſt pugna inter naturalem & non naturalem diſpoſitionem,non poteſt abeſſe à re, quę alteratur verſus ſuum ſtatum, ſed aliqui ex hoc reditu, quamtumuis ſit celer,non dolent, immo vero delectātur eo amplius,igitur inęqualitas quę facit dolorem, eſt inęqualitas ſecūdum diuerſas partes. At vero Gale.toto hoc libello locutus eſt,de inęquali intemperie, quę facit dolorem,ergo inęqualis intemperies de qua diſputat, eſt inęqualis ſecundum partes ſubiecti corporis. Quare miror vehementer inertiam Ieremię & Fucſij, qui ex hoc loco intelligūt, inęqualitatem intemperiei eſſe, in eadem exacte particula. His dictis, addit Gal.cum intemperies has inęquales partium externarum,experiamur multorum,atqueadeo grauiſſimorum dolorum eſſe cauſas nō eſſe quòd dubitemus,internarum etiam partium dolores quoſdam, ſine inflammationibus, ex ſimilibus intemperiebus inęqualibus, fieri:quales ſunt,dolor colicus,vel dolor dentium. Nimirum hi etiam dolores fiunt à temperamentis inęqualibus,pręter naturam.

CAPVT. X.

Neque enim talium affectuum vllus mirabilis eſt, neque quemadmodum aliqui ægrotantium

ſimul

ſimul rigeant, & febricitent: nam ſi pituitoſus humor frigidus, quem Praxagoras vitreum appellat & amara bilis & calida, ſimul abundent, & per ſenſibilia corpora moueantur, nihil mirum eſt vtrumque ab ægrotante pari modo ſentiri, Neque enim ſi hominem in ſole calido ſtatuas, & aquam illi frigidam infundas, fieri poteſt vt non ſimul, & à ſole calorem, & ab aqua frigus ſentiat. Verum hoc caſu ambo extrinſecus ſunt & ſecundum magnas portiones inſunt, in febribus epialis: tum intus & ſecundum paruas, & propter hoc totum corpus videtur ambo ſentire, quippe minimis portionibus aſperſum eſt tum calidum tum frigidum: neque eſt aliquam eius partem ſenſibilem accipere in qua non alterutrum ſit. In ipſa quidem paroxyſmorum inuaſione aliqui febricitantium, tum rigent, tum ſitiunt, tum ambo ſentiunt, frigus immodicum & calorem, verum non in eodem loco, quippe poſſunt quæ excalefactæ ſunt partes, manifeſtè à refrigeratis diſcerni. Nam intus & in ipſis viſceribus calorem, in externis vero partibus omnibus frigus ſentiunt, tales perpetuo ſunt febres, quæ lypiriæ vocantur. Præterea genus quoddam febrium ardentium pernicioſarum, quod igitur in his magnis portionibus accidit, hoc in epialis paruis, contingit. Inæqualis namque eſt & harum febrium intemperies, ſed neque minus reliquarum omnium, exceptis tamen hecticis.

HActenus explicuit Galenus intemperies inæquales ſimplices, modo incipit diſſere d

mul-

multiplicibus, per quas corpus affectum contrariis qualitatibus diſtemperatum eſt. Contrariarum alterationum ſenſus non poteſt fieri ſecundum eaſdem exquiſitè partes, monſtratum enim id a nobis eſt, cum alibi, tum etiam in commentario primo libelli huius, tamen poſſunt ſimul ſentiri ab eodem corpore ſecundum partes ſenſibiles, vt in rigoribus, qui contingunt, per febrium inuaſiones, & per febres lypirias, & per febres aliasardentes, quæ pernicioſæ ſunt, cum ad vitæ exitum ægrum iam deducunt. Nam in his omnibus aperte ſentimus alias partes ardere, internas ſcilicet, alias refrigerari, ſcilicet externas. Poſſunt etiam calefactio, & refrigeratio, aut earum ſenſus, ſecundum tam paruas partes fieri, vt omnino ſint inſenſibiles, eoque diſtingui non poſſint incaleſcentes a refrigeratis, & totum corpus ſecundum ſe totum ambas affectiones pati videatur, quod accidit per febres epialas, quæ fiunt, cum ſimul per membra deferentur, pituita vitrea, & amara bilis, humores, frigidiſſimus alter, alter calidiſſimus, vel cum vitrea pituita putreſcentes habet aliquot partes, & alias putredinem nondum expertas Aliæ enim illarum particularum putredinali calore calefaciunt, aliæ naturali frigore refrigerant. Sunt itaque omnes febres (concludit Galenus) inæquales, exceptis hecticis. Hoc loco Galenus non de manifeſtis ſolum, ſed de immanifeſtis etiam inæqualitatibus

locutus iam eſt. Nam non omnes fere febres, exceptis hecticis eſſe inæquales, vt in primis libelli verbis dixerat, ſed miſſa particula, fere, omnes febres, demptis hecticis, dicit eſſe inæquales: alias nempe inæqualitate manifeſta, alias immanifeſta. Vbi nos legimus tales perpetuo ſunt febres, quæ lipyriæ vocantur, vertit Linacrus; tales perpetuæ febres ſunt, & quæ lipyriæ vocantur. Tamen in caute ſatis. nam præter quam, quod verſio illa minus quadrat græcæ literæ, quę ita habet ἔτι δὲ καὶ οἱ λειπυρίαι καλούμενοι πυρετοὶ διαπαντὸς τοιοῦτοι; falſum etiam ſenſum addit. Nam nullæ febres minus habent inæqualitatem illam ex qualitatibus contrariis, potiſſimum ſecundum partes ſenſibiles, quam continuæ, & perpetuæ, tamen in Galeni verbis ſcriptum eſt illud διαπαντὸς admodum ſignificanter, eſt enim febris lipyria, non quæ cum frigore extremorum habet internum calorem (nam omnis tertiana intermittens, id habet in inuaſione, & omnes febres malignę cum prope exitium iam homo eſt) ſed quæ perpetuo, ideſt per totum morbi tempus habet externorum frigus cum internorum ardore, eſtque ita ſignum proprium, & inſeparabile febris lipyriæ. Sed de his alius eſt ſermo, pręſens caput non exigit plura.

CA-

CAP. XI.

QVin etiam inæqualis eſt intemperies, ijs qui rigent, nec tamen febricitant. Rarum tamen eſt id ſymptoma, incidit vero omnino mulieribus, tum quibuſdam aliquando viris. Oportet autem omnino deſidem, & otioſam præceſſiſſe vitam, aut cibarum copiam longiori tempore hominem ſumpſiſſe, ex quibus tardus, frigidus, crudus, & pituitoſus naſcatur humor, qualem Praxagoras vitreum exiſtimauit. Olim, vt conſentaneum erat, nemo ita laborauit, quod nullus adeò otioſe, & in tanta ſaturitate viueret. Quapropter à veteribus medicis ſcriptum eſt, rigorem ſequi febrem. Verumtamen tum nobis ipſis, tum multis alijs iunioribus medicis, ſæpenumero viſus eſt rigor quem nulla ſecuta ſit febris.

REfert modo quandam aliam inæqualem intemperiem, quam ſolent homines pati, rigorem ſcilicet ſolum, quem nulla febris ſequatur. Hip. libro primo de morbis, ita reliquit ſcriptum. Mala porro ſupra mala fieri neceſſe eſt, vt ſi rigor corripuerit, ardor igneus ſuperuenit. Quæ res effecit, vt Galenus libro ſecundo de febrium differentia dixerit, Hippocratem non vidiſſe rigorem ſine febre, quod nos in dubium vertimus quinto libro controuerſiarum, quandoquidem Hippocrates. 1. epid. parte tertia.

Epycratis vxorem refert riguiſſe non conſequuta febre. Sed quod probabiliſſimum videtur, illo in loco diximus: modo ſaltem illud vnum dicimus, quod & Ieremias notauit, non valde probabile eſse parſimoniam antiquorum in cauſa fuiſse, vt rigore ſine febre non corriperetur, vt Galenus dicit hoc in loco &. 2. de cauſis ſympt. cum laborauerint febribus epialis, quę vt paulo ante Galenus ipſe dixerat, non minus quam rigor ſolus ex vitrea pituita pendet. Reliqua omnia quę cauſam & generationem huius affectus attingunt, docuit Galenus 2. de cauſis ſympt. & in hoc ipſo capite ſatis luculenter.

C A P. X I I.

Porro componitur ex hac intemperie, & ea quæ febricitantium eſt epialus appello ita febrem illam cui ambo ſemper accidunt. At in qua rigor quidem præcedit, febris ſequitur, veluti in tertianis & quartanis, hanc epialum non voco. Ita ex duplici inæquali intemperi epialus componitur, & alia etiam febres, præter hecticas, fere omnes.

Qvod à nobis dictum eſt paulo ante, epialum eſſe intemperiem inęqualem duplicem, explicat Galenus modo apertiſſime, eſt hęc ſuperius dictorum repetitio, gratia maioris perſpicuitatis facta.

CAP.

CAP. XIII.

Similiter & qui particulæ alicuius, cum tumore, morbi ſunt, ij quoque omnes perinde ac phlegmonem, cum inæquali intemperie cōſiſtunt: cancer, eryſipelas, carbunculus, herpes, œdema, phagedæna, gangræna. Quippe commune ijs omnibus eſt, vt ex fluxione humorum ſint orta: diſſident autem in eo, quod alij ex pituitoſo humore, alij ex bilioſo, vel melancholico, alij ex ſanguine, vel calido & tenui, feruenteque, vel frigido & craſſo, vel alio quopiam modo affecto, fiant. Manifeſtabitur enim, alio loco horum particulatim differentia diligenter. Quod vero ad præſentem ſermonem attinet, hoc tantum dixiſſe ſufficit, quod qualis cumque eſt fluxio, eadem ratione quodque prædictorum malorum creabitur, qua prius ex calida & ſanguinea phlegmonem gigni moſtrauimus, & quod ſimilium ac ſimplicium corporum, ſingula, à fluxione affecta, ad inæqualem intemperiem deuenient. Cæterum extrinſecus calefacta, aut refrigerata, aut exiccata, aut humectata, qualis cumque fuerit fluxio, ad profundum vſque, nondū ſimiliter ſunt affecta. Quod ſi vero tota per tota mutata, & alterata fuerint, ſtatim quidem fiunt doloris expertia. In difficiliori tamen ſic conſtituentur affectu. Hæc prænouiſſe, ijs, qui opus de medicamentis ſunt percepturi, & poſt illud medendi methodum, abunde mihi ſatis videtur.

QVandoquidem Galenus cum multorum tumorum præter naturam meminiſſet, ſolius

phlegmonis generationem docuerat, & ab illius exemplo ad reliqua omnia decurrerat, volens modo præſens opuſculum finire, epilogum facit, eorum quæ dicta ſunt, de inæquali intemperie, & ęquali: idque facit, monens, perinde fieri alia tumorum genera, ex alijs humorũ fluxionibus. vt ex influxu ſanguinis fit phlegmone: perindeque ex illis fieri inęqualem intemperiem, dum non eſt victa omnino temperies particulę: cũ vero iam eſt omnino victa, fieri æqualem. Reliqua omnia quę dicuntur ſunt perſpicua. de tumoribus, pręter naturam ſcripſit Gale. ſeorſum libello in id ſolum parato, & libr. 3. de cauſis ſympt. quibus in locis & in alijs innumeris, docet, tumorũ differentias pendere ex differentia humorum influentium. Verba illa quę ad finem huius capitis ſcripta ſunt (cęterum extrinſecus calefacta, aut refrigerata, aut exiccata, aut humectata, qualiſcũque fuerit fluxio, ad profundum vſque nondum ſimiliter ſunt affecta) continent manifeſte illam rationem quam nos in ſuperioribus reddidimus qua omnes intemperies, pendentes ex cauſa, ſunt inęquales. Nimirum cum à fluxione humoris pars alteratur, extrinſecus, & iuxta ipſum humorẽ alteratur plus, in profundo autẽ, & penitius quã humor poſſit cõtingere, alteratur minus. Neq; .n. omnes partes poteſt humor ęquè imbuere, neq; cauſa alia quępiam, poteſt rem aliam ęque reſpicere. Ergo de inęquali intẽperie dicta eſt res tota.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA. VITTORIO EMANUELE

INDEX EORVM QVAE HOC opere continentur:

Primus numerus indicat folium, ſecundus faciem, tertius lineam.

ANTE Galenum nullus ſcripſit doctrinam reſolutoriam. 3. 2. 8
Actiones aliæ ſunt ſimplicium partium, aliæ compoſitarum. 21.2.5
Adenum duplex genus. 25.1.28
Adenes qui viuant per ſe. 25.2.6
Adenibus non ſunt admouenda adſtringentia. 33. 1. 8
Actiones ſuorum principiorum ſigna. 30.1.27
Actio quibus modis lædatur. 86.1.1
Adoleſcentiam eſſe ætatem temperatiſſimam. 42.1.26
Audaciæ cauſæ. 49.2.8
Animi deliquij cur non meminit Galenus inter ſigna patientis cordis. 81.1.28
Aqua importunè epota quid faciat. 97. 2. 30
Aer temperatus qui dicatur. 98.2.19
Aer poteſt arte parari, & quomodo. 108.1.1
Animi motus omnes ſiccant corpora. 108.2.21
Anguſtia ſemper lædit, amplitudo raro præcipue

in venis & arterijs. 113.1.14
Amplitudo & anguſtia nimia vaſorum, quomodo curentur. 114.1.10
Aſperitas & læuitas non in quacunque parte ſunt morbi. 142.2.30
Auxilia maiora non ſunt tentanda vbi minora ſufficiunt. 145.2.16
Ægrotandi terminus. 139.2.12
Abſceſſus optimus qualis. 175.2.5
Ægrotis cur denegentur, quę appetunt. 71.2.8

B

Bilis flaua an ſit ſanguine calidior. 181.2.18

C

Conſtitutio artis quid ſit, 4.1.2
Candor viuidus cum modico rubore ſignũ temperati corporis. 21.1.7
Corpora tẽperatã cauſis omnibus reſiſtere pluſquam alia. 23.2.22
Capillorum generatio. 25.1.22
Capilli vnde ortum habeant. 33.2.28
Capillorum color ſpeciem ſuccorum ſignificat. 34.1.9
Criſpitudo ex duplici cauſa. 34.2.25. & 36.2.22 & 38.1.13
Caluities quibus accidat. 36.2.16
Canitiei tres cauſæ. 42.2.19
Cani fieri capilli vnica nocte qui potuerint. 43.1.23
Cutis omnium partium moderatiſſima. 25.2.26
Cerebrũ mẽbrorũ oĩum dignitate primũ. 27.1.5

Cerebrum habet quinque genera naturalium ſignorum. 27.2.7
Cerebellum non eſt principium neruorum, neque ſpinalis medullæ. 29.2.12
Cerebri tenuis ſubſtantia ad actiones principes commoda. 31.2.19
Cerebri temperati ſigna. 33.7.4
Cerebri calculi ſigna. 36.1.14
Cerebri frigidi ſigna. 37.2.10
Cerebrum an cauſa ſit amplitudinis thoracis? 52.1.13
Cerebrum habentibus ſiccum mox ortis naſcuntur capilli. 38.2.9
Cerebrum calidum & humidum ſomnum placidum facit & multum. 40.1.13
Caput exiguum vituperatur. 27.1.1.& 28.2.10
Capitis magnitudo non eſt inutilis, niſi ex mala cauſa ſit. 28.2.3
Capitis optima figura. 28.2.13
Crudorum omne genus eſt album. 37.2.30
Cor quatenus calidum ſit. 48.1.18
Cordis teperati ſigna, quæ omiſit Gale. 57.2.20
Cordis paſſiones, quę ſigna oſtendant. 80.2.23
Cibi difficile deſcendunt ob pylori anguſtiam. 71.2.14
Concoctionis primæ vitiatę ſigna. 83.1.16
Concoctio ciborum ex quibus cognoſcatur eſſe perfecta. 100.1.12
Calidæ temperaturæ ſigna. 65.1.16
Caro reparari poteſt & rehumectari. 69.1.7

Celſi conſilium de ciborum quantitate probatur. 100.2.10
Cóſuetudo quáti ſit faciéda. 110.2.8.&131.2.14
Cicatricem efficiens cauſa.
Cicatricem inducentia medicamenta qualia. 139.2.14.
Contrariarum alterationum ſenſus non poteſt eiſdem omnino partibus fieri. 293.1.2.κα-ταγμα ſolutio continui in oſſe. 137.1.2
Curandi vniuerſalis ratio. 120.1.28
Curandi ordo. 122.1.5

D

DIuiſio corporum explicatur alio modo. 12.1.5.
Dignotio corporum à tribus. 19.1.29
Dignotio certiſſima naturæ cuiuſcunque hominis. 25.1.25
Dolor quid,& quæ eius cauſæ. 85.2.28.92.2.15
Doloris ſpecies quot ſint. 72.1.4
Dolor quid indicet, & quot modis fiat. 84.2.28
Doloris cauſæ duæ. 177.2.3
Dolor omnem intemperiem inæqualem comitatur, equalem nullam. 178.2.28
Dolorem nunquam fieri ſine ſolutione continui. 187.1.22.
Doſis medicamenti. 126.1.21
Dura ſi creuerint, curationem non admittunt. 111.2.12.
Dementiæ ſpecies quæ dicuntur. 74.2.8

Enar-

E

ENarratoris munus. 12.2.9
Enumeratio partiũ calidarum, frigidarum, humidarum, & ſiccarum. 27.1.17
Excreatio qua rõne affectã partẽ indicet. 84.2.10
Excretionum differentiæ. 86.2.16
Euacuatio omnis immoderata eſt cauſa ſicca & frigida. 108.2.10
Expurgatio an vſque ad animi deliquium ducenda. 126.1.20
Expurgatio quando fieri debeat. 127.2.28
Expurgans medicamentum an exhibendum aliquando ſit in ipſa acceſſionis die. ibid.
Expurgatio quibus per ſuperna, quibus per inferna agenda ſit. 129.1.2
Epialæ febris cauſæ. 225.2.1
Exercitationis vtilitates. 104.2.26

F

FAmes quid. 70.1.25
Fames & ſitis dolores faciunt. 178.2.20
Frigidæ temperiei ſigna. 65.1.22
Formationis lapſus. 111.1.23
Figuræ læſæ curatio. 114.2.14
Fracturæ capitis non curantur ligatura. 137.2.9
Fucſius male explicat intemperiei inæqualis rationem. 122.1.9
Facile calefieri rem, aut facile alterari longe differt. 180.2.26
Febris ex inflammatione quomodo fit. 182.1.26
Febris diaria non in calore ſpirituum habet eſſentiam,

tiam, ſed corporis. 190.1.23
Febres omnes diariæ & putridæ ſunt inæquales intemperies. 190.2.6

G

GRatia Dei plus poteſt ad mutandos naturales mores quàm philoſophia. 57.2.10
Galenus male videtur occaſionem vtendi omiſiſſe. 97.2.17
Gracilitas & ſenectus an ſint morbi. 12.1 55.2.8
Genera cauſarum quæ perpetuo nos alterant ſunt ſex. 92.1.15

H

HEpar quid præſtet corpori. 25.1.11
Hepar mittere facultatem venis quomodo intelligendum. 64.2.20
Hepar ſecundum locum caloris habet. 51.2.3
Hepar quatuor ſuccorum officina. 58.1.17
Hepar affectum quæ ſigna oſtendant. 81.2.1
Hepar ad ſtringentibus curandũ indicat. 184.28
Hepar per vrinam & ventrem, quomodo vacuatur. 184.1.14
Hiſpiditas caloris, glabrities frigoris. 58.2.20
Humiditas maior calore ad putredinẽ, calor maior humiditate aduſtiones paratos facit. 56.1.4
Hecticæ intemperies, quare non ſentitur. 185.2.4
Hieremias & Fucſius refutantur. 192.1.13

I

INuentiones artium ſemper procedunt ex reſolutione, conſtitutiones non ſemper. 5.1.8
Ira quid ſit 54.1.8

Ira-

Iracundi frigidiores temperamento. 49.2.14
Iracundi non magnanimi. 42.1.3
Iracundorum diſtinctio. 50.1.5
Iniuriæ à timore naſcuntur. 51.1.3
Icterus frequens veſicæ fellis exiguitatem oſtendit. 71.2.18
Indicatio à facultate præſtantior eſt, quàm à morbo. 126.2.4
Indicatio a parte multiplex. 132.2.16
Inteſtino ſtercore obturato grauiſſima naſcuntur mala. 140.2.16
Inæqualis intemperies, quæ dicatur. 161.1.12.& 121.2.6
Intemperies fientes qua ratione ſint inæquales. 162.2.22
Intemperies æqualis omnis ſine dolore. 177.1.1
Intemperies inæqualis, & in externis, & in internis dolores grauiſſimos infert. 192.1.15

L

Libellus de conſtitutione artis medicæ continet reſolutiuam doctrinam. 5.2.14
Labor, eſt finis exercitationis. 99.2.12
Lapis veſicæ ſectione extrahendus. 140.2.28
Localia medicamenta non conferunt pleno corpore. 144.2.13.

M

Medicina an ſit ſcientia. 6.2.6
Medicina primum eſt cauſarum, deinde corporum, vltimo ſignorum, & in horum ſingulis, primo ſalubrium, ſecundo inſalubrium,

tertio neutrorum. 10.1.31
Medicinæ definitio examinatur. 7.1.41
Medicina non poteſt ſcrutari omnium rerum naturam, neque vero eſt quarundam. 10.1.28
Medicamenta quæ actu, & quæ potentia dicantur. 121.1.20.
Membra præcipua quot ſint. 24.2.15
Memoria duplex. 30.2.4
Memoriæ firmitudinis cauſæ. 32.1.15
Memoria deprauata ſine aliarum facultatum læſione non inuenitur. 24.2.14
Mobilitas à calore eſt. 44.1.1
Mares in dextra vteri parte, fœminæ in ſiniſtra &cur. 60.1.25
Mores naturales philoſophia mutare põt. 57.1.8
Menſtruorum frequens ſuppreſſio vteri anguſtiam arguit. 72.1.2
Morbi futuri indicia. 87.2.21
Morbus à vitioſa natura diſtinguitur. 18.1.12
Morbis temperamenti præſentibus & futuris, & partim preſentibus partim futuris quomodo occurrendum. 119.1.6
Morbus in magnitudine & in aucto numero differunt. 151.2.13

N

Neutra diſpoſitio quæ ſit. 7.2.22
Neutrum tribus modis dicitur. 9.2.9
Neutri ſimpliciter qui dicantur. 112.2.6
Neutrius tres gradus explicantur. 15.1.2
Neutrum quibus modis dicatur. 89.1.6

Nunc

Nunc duobus modis accipitur. 16.1.16
Nerui optici coeunt ne res videantur duplices 7.1.8
Nauſea quid. 93.2.8
Natura opifex, medicus miniſter. 111.2.30
Nerui punctura promptè conuulſionem affert. 137.2.19
Nerui puncturæ qualia medicamenta. 137.2.21
Neruo vulnerato irriganda ſunt oleo emunctoria. 138.2.16
Neruus quando tranuerſim ſecandus. 138.2.22.

O

ORdo reſolutiuus inuentioni, compoſitiuus doctrinę, definitiuus memorię magis accõmodatus. 5.2.5
Ab ortu duo ſignificat. 15.1.1
Orta atteſtantur ſuis principijs. 30.1.2
Oculorum magnitudo quid indicet. 44.2.2
Oculorum exiguitas. 44.2.2
Oculi pulcherrimi qui. 44.1.16
Oculi pupillę exiguitas. 44.2.14
Oculorum profunditas. 44.2.17
Oculorũ coloris differentia, vñ naſcatur. 45.2.20
Oculi auerſi curatio. 213.2.8
Opida temperata ſimpliciter, & bene locata, quę ſint. 99.1.10

P

PArtes an tanto calidiores, quanto pluri abundant ſanguine. 25.2.28
Partiũ internarũ affectus vt cognoſcant. 72.1.14

Partes ſolidę humectari nequeunt. 69.1.10
Partes organicę nō poſsūt propriè vniri. 135.2.9
Pororum duplex genus. 37.1.10
Pituitoſā naturā facere ad mores ꝓbātur. 56.2.8
Pulmonis frigidi ſigna. 81.1.15
Pulmo omnis pituitam colligit. 84.1.8
Pharynx quę pars dicatur Galeno & Hip. 85.2.7
Picę ratio & cauſę. 83.1.26
Poſitus differentię. 111.2.5
Putrium ſuccorum curatio. 122.2.23
Putredo prohibita tranſpiratione fit. 181.1.24
Putredinem non ſemper fieri ventilatione prohibita. 190.2.12
Potus conualeſcentium. 155.2.12
Poſſit ne eadem pars calefieri, & refrigerari ſimul. 161.1.17
Phlegmonis generatio. 172.2.20

R

Reſpirationis principium cor ſit an cerebrum. 53.2.4
Reſpiratio thoracis opus. 51.2.9
Reſpiratio & pulſus eodē mō mutantur. 55.2.5
Ructus quid & quomodo fiat. 83.2.10
Retentio euacuationum multa ſuffocando refrigerat. 108.2.17
Reducere quid ſit. 109.2.20
Reductio quomodo fiat. 111.1.11
Renes purgari nequeunt per ventrem. 141.2.29
Reſoluentium duplex genus. 147.1.2
Refectio quibus conueniat. 155.1.16

Ratio ordinis libelli de inęquali tẽperie. 160.2.4
Reſolutio ſuppuratione pręſtantior. 175.1.5
Rigori an ſemper ſuccedat febris. 293.2.23

S

SAlubre in ſalubre & neutrum de tribus dicitur. 7.2.23
Salubre & inſalubre de corpore cauſa & ſigno an vniuoce dicatur. 8.2.6
Salubre ſimpliciter quid ſit. 25.2.8
Salubre multum & nunc quid ſit. 11.2.4
Salubre & inſalubre idẽ corpus eſſe, alterũ ſimpliciter alterum nunc, nõ eſt abſurdum. 12.2.20
Saluberrimi & inſaluberrimi nomina aliter capiuntur quàm ſuperius. 15.1.5
Salubre inſalubre & neutrum ſecũdum tria tempora. 17.2.30
Salubre inſalubre & neutrum idem ſignum ſecundum diuerſos nominum vſus. 18.1.17
Signa pręſentium pręteritorum & futurorum dicuntur prognoſtica. 18.2.24
Sanitatis latitudo habet tres partes. 23.2.26
Senſibiliter quid ſignificet. 24.4.4
Siccis imaginatio pluirmum durat. 55.1.8
Sanguis cur impatiens putredinis. 61.1.21
Semen quid ſit & vnde decidatur. 61.1.25
Seminis calidi & ſicci vires. 62.1.7
Siticuloſi homines non ob ſolum ventriculum fiunt, & ratio dignoſcendi. 83.2.3
Senſuum externorum vitia cerebri paſſionem ſigni-

ſignificant. 74.2.9
Singultus quid ſit. 83.2.3
Sicciotis temperiei ſigna. 65.1.26
Similia à ſimilibus facile patiuntur. 67.1.4
Studio literarum idoneum tempus. 105.1.15
Studia literarum per ſe valetudinem corpori non conferunt. 104.2.1
Studi literarum noxæ. 105.1.5
Somnus non eſt definiendus numero horarum. 110.2.
Somnus humectans, vigilia ſiccans, vtrumque moderate ſuſceptum calfacit. 108.1.30
Sterelitatis cauſa in nubentibus ſero. 114. 2.25
Sarcotica quare dicantur. 116. 2.28
Solutio continui an ſemper ſit morbus diſputatur. 117.&.118
Sanguinis miſſio nō eſt ſimplex auxiliū. 125.1.4
Sanguinis qua hora & quomodo mittendus. 126.2.27.
Scopus duplex eorum quę circa humores ſunt agenda. 111. 2.23
Saliua hominis viperæ, & viperę homini pernicioſa. 100.2.14

T

TRes ſunt ordines doctrinę. 3.1.1
Tres doctrinæ non dicuntur argumēta monſtratoria, ſed modi conſtituendi artes. 3.2.27
Temperamentum totius ex partium temperamentis naſci. 24.1.21

Tem-

Temperamenti æqualis ad iuſtitiam in toto & partibus ratio. 27.2.7.
Temperata natura non omnibus ætatibus eſt alijs temperatior. 42.1.11
Tẽperiei moderatę ĩ toto corpore ſigna. 65.2.20
Temperies frigida & ſicca non eſt melancholia. 66.2.8
Temperata corpora melius eſt in animi tranquillitate viuere, quàm paſſionibus aliquantiſper tangi. 101.2.25
Temperamenti radicalis corruptionem quę mala ſequantur. 176.2.7
Teſtes quid præſtent. 176.2.17
Timor quid ſit. 45.2.6
Thoracis lęſi ſigna. 183.3.28
Tuſſis quid & quomodo fiat. 84.1.3
Timore & męſtitia vt poſſimus vti ad ſanitatem. 102.1.22
Tumorum pręter naturam differentię ex differentia ſuccorum. 295..217

V

Vitiorũ ſeu lapſuũ genera quot ſint. 23.1.11
Vitia ſecundum ſitum quę ſint. 167.2.29
Virilitas quid ſit. 25.1.14
Venę ab hepate naſcuntur. 58.1.5
Venæ & arteriæ an doleant. 173.1.24
Venter infernus cum hępate, ſupernus cum corde rectitudinem & viciniam habet. 58.2.22
Ventriculi actio apprimè neceſſaria. 70.1.10

Venter frigidus tardius bibit, ſed copioſius. 70.2.12

Ventriculus calidus melius commutat craſſos quàm tenues cibos. 70.2.18

Ventriculus temperatus tantum appetit quantum coquit. 100.1.22

Vẽter frigidus plus appetit, quã coquit. 100.1.25

Ventriculi exigui curatio. 111.2.18

Venus non ſemper eſt noxia. 62.2.2

Vnus an conferat frigidis. 63.1.13

Venereorum qui vſus ſit moderatus. 102.2.23

Venus quibus ſit noxia. 103.2.3

Veneri accommoda hora. 103.2.9

Vox quid ſit. 73.2.7

Vocis raucę & clangoſę cauſę. 73.1.8

Veſica fellis ſanguinem à bile expurgat. 71.2.1

Voluulus frequens inteſtinorum anguſtiam indicat. 71.2.9

Vomitus qua ratione ſignificet ventriculi morbum. 83.2.18

Veſtes pro aeris tẽperie eſſe mutandas. 99.1.28

Ventilatio prohibita quatenus ſit cauſa putreſcentiæ. 123.2.20

Vacuationum ſpecies quot ſint. 124.2.23

Vacuationis ſpecies indicatur per ſe ab ſpecie morbi. 125.2.13

Vacuatio cõis & propria quę dicatur. 153.2.28

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

303

FINE

R. SALVAREZZA
RESTAURO 12 [illegible] 09
Via Val Sassina, 58
Tel. 899.223